EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

La prima vedere, s-ar zice că *Trăim numai o dată* e romanul unei dezrădăcinări. În realitate, e ceva mai mult: bilanţul unei existenţe. În substanţa lui intimă, romanul acesta de maturitate, care trăieşte din rememorări mai degrabă decît din invenţie, e o meditaţie solemnă despre viaţă şi moarte. Moartea e în ordinea lumii şi în condiţia omului; a nu accepta moartea nu e nici cu putinţă, nici înţelept; totul e a nu spori moartea în lume.
E o carte care, dacă nu ne poate impune melancolia autorului, ne obligă să gîndim — şi o face cu o gravitate desăvîrşită.

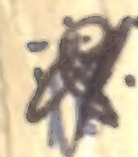
6 lei

35

1967

VILHELM MOBERG • TRĂIM NUMAI O DATĂ

CM

VILHELM MOBERG

TRĂIM NUMAI O DATĂ

COLECŢIA MERIDIANE

CM

Desenul copertei : *M. Orlowschi*

Vilhelm Moberg
DIN STUND PÅ JORDEN
Roman
Albert Bonniers Förlag
Stockholm
1963

Vilhelm Moberg

Trăim numai o dată

Roman

Traducere din limba suedeză de
CONST. A. GÂDEI

Editura pentru Literatură Universală

București — 1967

VILHELM MOBERG

Există în primul volum al *Trilogiei lui Knut Toring* — roman cu caracter autobiografic — un episod capital. Mînat de curiozitatea aceea irezistibilă a copilului pentru universul înconjurător, Knut asistă la uciderea şi jupuirea unui cal. Astfel la cei şase-şapte ani ai lui, are revelaţia înspăimîntătoare a morţii.

Jupuitorul ia proporţii de simbol. E călăul necesar, moartea travestită în şubă miţoasă. Nimeni nu îndrăzneşte să-i strîngă mîna, nimeni nu cutează să nu-i plătească oficiul. Blidele în care i se dă de mîncare sînt fierte ; i se oferă tutun răsturnîndu-i-se tabachera în palmă. Pentru ca nimic să nu se contamineze, la atingerea lui, cu morbul morţii. Sacrificiul însuşi se săvîrşeşte în pădure : departe de casă şi de pămînturile fecunde, pentru ca nu cumva apropierea să primejduiască liniştea casei şi ogorul să fie lovit de sterilitate. Nimeni nu vrea să fie martor. În imaginaţia incendiată a copilului, Jupuitorul e întruchiparea diavolului, personificarea cea mai brutală a răului în lume. Moartea şi răul sînt astfel sinonime şi revolta împotriva răului va fi — inevitabil, pentru totdeauna — o revoltă împotriva morţii.

Lovitura e atît de cruntă încît Knut amuţeşte ; s-ar zice că, furişîndu-se copilul în regatul umbrit al morţii şi descoperind fără să vrea secretul suprem al existenţei, moartea i-a legat ca să împiedice difu-

zarea unei taine sacre. I-a lăcătuit gura numai pentru cîteva zile : destul pentru ca taina aceea, de va fi aflat într-adevăr o asemenea taină, să moară înăbuşită în cine ştie ce celulă pregătită să înmagazineze, ca un cimitir specializat, toate deşeurile inteligenţei, visele, presimţirile şi amintirile interzise. Însă acolo unde s-a îngropat taina, a rămas — ca o cruce — o cicatrice. O însemnare pe creier ! Amintirea tainei a pierit, dar amintirea interdicţiei a rămas. Amintirea asta violentă, a însemnat copilul pentru toată viaţa. Complicată cu observaţia ulterioară a injustiţiei sociale, va fi sursa dintîi a acelei revolte în care recunoaştem una dintre obligaţiile cele mai nobile ale omului. Neîndoios, Moberg a trăit acest episod ; e, de altfel, un episod pe care îl vom regăsi într-o variantă la fel de semnificativă şi în *Trăim numai o dată*. Dar oricare ar fi sursa acestui spirit de revoltă, sigur e că există şi că se manifestă neobosit în întreaga operă a scriitorului.

Plecat din sat, experienţa fundamentală a lui Moberg e aceea a ţăranului. Viaţa lui trebuie să fi fost aidoma aceleia a eroului său favorit, Knut Toring : muncind pămîntul în gospodăria părintească, învăţînd carte în şcoala satului, trăind în succesiunea anotimpurilor şi în mijlocul naturii viaţa de totdeauna a ţăranului, împins în acelaşi timp, de o vocaţie precoce să citească cărţi împrumutate de la o bibliotecă ambulantă, speriind lumea cu această curiozitate neistovită pentru litera tipărită. Va fi fost, ca şi Knut, un „copil rău", un „neastîmpărat", înfierat cu un „certificat de proastă purtare", un copil avid să afle, un adolescent fără Dumnezeu, un tînăr lacom de dragoste, dar hotărît să nu accepte robia ei. Născut în

1898, la Algutsboda în provincia Småland, va fi zilier și jurnalist, se va înscrie la universitatea populară din Grimslöv, va fi redactor... Spre 1930, succesul în literatură îi va îngădui, în fine, să se consacre scrisului. Astăzi e unul dintre scriitorii de seamă ai Suediei. În opera sa, foarte bogată, satul ocupă un loc privilegiat. Satul îi oferă materia primă cea mai consistentă ; spiritul de observație și finețea psihologică se exercită îndeosebi asupra sufletului rural.

Un roman interesant pentru evoluția spiritului de revoltă a lui Moberg e *La noapte, pe cai*. E de fapt o parabolă cu înfățișarea comună a unui roman istoric. La momentul apariției sale, în 1941, se dovedește a fi expresia acelei rezistențe teribile care se organiza, în fine, pretutindeni în lume, împotriva nazismului. În anul de foamete 1649, în anii de domnie ai Reginei Cristina, cînd se consolidează tendința nobilimii de a răpi pămîntul țăranilor și de a înscăuna pretutindeni moravurile servajului, cătunul Brandevol, alcătuit din douăsprezece familii, cunoaște agresiunea înaltului senior, locotenent-colonelul Bertold Kleven. Seniorul — care este de spiță germană și pripășit din Germania, împămîntenit în Suedia în slujba reginei — încearcă, ca mulți alții de felul lui, să introducă obiceiurile de acasă. Dar cei doisprezece capi de familie în frunte cu John Stånge, primarul, socotesc că niște țărani liberi ca ei nu se cade să accepte șerbia, hotărăsc să reziste agresiunii și întăresc hotărîrea prin jurămînt. Este suficient însă ca Lars Borre, vechilul lui Bertold Kleven, să intre în sat însoțit de cîteva slugi înarmate, pentru ca orice rezistență să se prăbușească imediat. Primul capitulează însuși pri-

marul şi după el — toţi ceilalţi. Toţi afară de Ragnar Svedje, fiul mamei Sigga.

E un tînăr care a moştenit de la taică-su, răposatul, mîndria ţăranului liber; el ştie ceea ce ştiu toţi — că legea e de partea lui, că pămîntul lui este inalienabil şi cînd vechilul soseşte să-l ia la corvezi, îl primeşte cu puşca în mînă. Dacă era nevoie de o demonstraţie că rezistenţa este singura modalitate de a păstra libertatea, demonstraţia fusese făcută.

Dar nimeni nu-l urmează pe Svedje. Rezistenţa lui armată echivalează cu un act de rebeliune, glonţul pe care l-a tras, l-a scos în afara legii, l-a expediat de fapt în exil. Svedje pleacă în pădure: locul tradiţional al exilului rural.

Dar evenimentele care răscolesc Brandevolul nu sînt decît o parte a unui fenomen mai larg. Faptul e unanim, şi pentru că libertatea are memorie, spiritul de revoltă rememorează străvechile formule organizatorice: un băţ de convocare, cu pecete ţărănească, circulă noaptea şi ziua. E semnul chemării la revoltă. Nimeni nu ştie unde a stat ascuns, cine l-a pus în circulaţie, de unde a pornit colindul lui teribil... Din sat în sat, ziua şi noaptea, băţul cu pecetea lui ţărănească circulă. Cineva îl aduce, cineva îl predă: mai departe, mereu mai departe: „La noapte, pe cai"! Într-o noapte băţul ajunge şi în Brandevol. Un călăreţ necunoscut îl predă primarului. John Stånge ştie acum că e dator, sub pedeapsa cu moartea, să-l predea mai departe, cătunului vecin. Dar laşitatea, teama de a nu fi prins pe drumuri păzite, îl îndeamnă să urmeze calea primei capitulări: noaptea, pe furiş, ca un ucigaş, va îngropa băţul. Numai că băţul ăsta nu rabdă să fie îngropat. Odată îl scoate la iveală un

porc care scurmă furios pămîntul ; aici întîmplarea joacă rolul destinului. A doua oară, îngropat într-un pămînt afînat, mînat de ape subterane, bățul este purtat mai departe de apele acestea secrete care circulă neștiute. Simbolul e acum limpede. Spiritul de revoltă nu poate fi pur și simplu îngropat. El dăinuie de-a lungul timpurilor, se impune în momentele de primejdie, toate împrejurările îl slujesc, îl scot la iveală, îl întrețin, îl perpetuează... Interpretul lui cel mai caracteristic în lumea personajelor lui Moberg este Svedje. După o rezistență chinuită, judecat în lipsă de un tribunal aservit, condamnat la moarte, Svedje este prins și, potrivit sentinței, îngropat de viu. Aici, simbolul bățului de convocare e dublat de soarta țăranului. Svedje e îngropat, dar pentru spiritul de revoltă pe care îl întruchipează, nu se poate afla mormînt nicăieri. Unul din hăitași, om altminteri serios, va afirma chiar că după ce Svedje a fost acoperit, din groapa lui s-a mai auzit un glas. Glasul acesta e din țesătura inefabilă a spiritului de revoltă. Svedje nu poate fi îngropat, Svedje trăiește.

La prima vedere, romanul istoric al lui Moberg nu pare să iasă din canoanele romanului lui Walter Scott. Ceea ce înșală ochiul este mai ales prezența cîtorva personaje tradiționale : fecioara, călăul, haiducul, prigonitul, cărturarul savant. Pe măsură însă ce lectura scoate la iveală amănuntele, se vădește că tehnica romanului și semnificațiile personajelor sînt cu totul altele. Cu Botilla, fecioara terorizată, fiica primarului și logodnica lui Ragnar Svedje, avem tragedia aceea caracteristică unui climat perfid care impune samavolnic, chiar și ființelor celor mai nevinovate, sentimentul mortal al vinovăției. Fuga silită a

logodnicului împiedicînd realizarea căsătoriei ; ambianţa tulbure a timpului şi împrejurările nefaste conspirînd în chipul cel mai tragic, fata, naivă, ajunge să se creadă posedată cînd de călău, cînd de diavol ; nevoia absolută de a se şti curată şi demnă de Svedje o îndeamnă să se supună, potrivit credinţelor, la proba apei. Şi se va îneca. Este evidentă în sistemul de semnificaţie al lui Moberg interpretarea subtilă a sentimentului de vinovăţie. În visele fecioarei, aflată la vîrsta dorinţelor violente, refulate sub puterea împrejurărilor, călăul, simbolul violenţei supreme, este violatorul prin excelenţă, iar diavolul, întruparea lui cea mai teribilă. Rătăcirea fecioarei e mişcătoare. Botilla e o Ofelie căreia apele nestatornice trebuie să-i ofere o certitudine pe care pămîntul solid i-o refuză neîncetat. Tragedia e aşadar aici în progresul acelui rău care în condiţiile opresiunii inoculează sentimentul vinovăţiei pînă şi sufletelor celor mai pure.

Nici călăul nu mai este personajul superb al atîtor romane, căruia cu o strîngere de mînă i se poate cumpăra o execuţie mai dulce ; nu mai este nici personajul romantic — monstrul cu inima mare, justiţiarul implacabil căruia singurătatea îi face aureola unui martir şi teama îi asigură splendoarea sinistră a unui domnitor intangibil. Cu toate că la origine Hans de Lenhovda — omul fără urechi, călăul cu capişon — e un ţăran deposedat de pămînturi, care a acceptat funcţia de călău ca să-şi salveze viaţa, el este pînă la urmă simbriaşul unei justiţii strîmbe, un asasin niciodată pedepsit, indiferent la consemnul de a nu ridica viaţa semenilor decît în exerciţiul funcţiei sale. În asasinarea haiducului, a hoţului din

Blasmåla, sau în execuția lui Svedje, se exercită, deopotrivă cu spiritul strîmb al legii, spiritul său vindicativ ; între călău și justiția pe care o slujește există așadar o simpatie reciprocă, o atracție invincibilă, o identitate de țeluri și de mijloace care transformă funcționarul oribil într-un complice fără iertare.

Nici haiducul nu mai este acela tradițional, un Robin Hood, arcaș măiestru, căpetenia unei armate de nemulțumiți. La drept vorbind, Ygge de Blasmåla nici nu prea e haiduc, căci haiducul se definește în ceată și Ygge este un singuratec. E hoț de unul singur. Ceea ce are comun cu haiducul e numai principiul hoției : să furi de la bogat, să dai la săraci. Ceea ce-l deosebește pe lîngă toate e subtilitatea minții. Măiestria lui nu începe de la pușcă, agerimea mîinilor este, s-ar spune, o consecință logică a istețimei. Să fure argintăria de pe masa bogatului, iată arta lui. E, firește, un răzvrătit. Filozofia lui e aceea curentă a țăranului pentru care hoția se justifică atît timp cît seniorul însuși nu este decît un hoț travestit în straie scumpe și ocrotit de o legislație egoistă. Cînd Svedje, întîlnindu-l în pădure, refuză să-i strîngă mîna, Ygge îi dovedește, nu fără ironie, că înaltul senior Bertold Kleven, slujitorul reginei, este de fapt un hoț mai mare ; cînd Svedje refuză să mănînce din pîinea frămîntată din făina furată de Ygge, acesta, pentru ca să-l înduplece, observă că făina e furată chiar din ferma Svedje : e aici o parabolă ironică al cărui sens este că țăranul care fură, nu face altceva decît să-și ia înapoi ceea ce îi aparține. Mîncînd în cele din urmă din pîinea hoțului, Svedje are sentimentul că mănîncă o pîine dintr-un grîu semănat și

secerat de el însuşi. Prietenia lui Ygge de Blasmåla cu Hans de Lenhovda, nu e atît de stranie pe cît pare. Amîndoi fac justiţie: Ygge intervenind abil să rectifice repartiţia bunurilor în lume; Hans acţionînd conformist, ca o maşină indiferentă la umanitate. Fiecare din ei slujeşte o altă ordine: unul, o ordine dreaptă care n-a primit însă sancţiunea legii; celălalt — o ordine consacrată prin lege, dar strîmbă de îndată ce perpetuează crima şi nedreptatea. Ambele existenţe însă, sînt minate de acelaşi viciu, căci amîndoi — hoţul şi călăul, unul în afara legii, celălalt aparent deasupra ei — sînt în ordinea umană nişte exilaţi. Asasinarea lui Ygge de Blasmåla de către călău, consacră domnia arbitrariului; căci fără judecată, înjunghierea unui hoţ nu e decît un asasinat şi călăul însuşi un asasin.

Cărturarul savant e aici Petrus Magni, pastorul. Caracteristica lui, în raport cu personajele de acelaşi tip, din tradiţia lui Walter Scott — e legătura cu masele. Petrus Magni, reprezintă clerul de jos, el însuşi de extracţie ţărănească, legat prin origină şi prin sacerdoţiu de pătura cea mai muncitoare şi mai săracă a ţării, aflat aşadar în situaţia cea mai favorabilă de a pricepe mentalitatea, nevoile şi spiritul ei de răzvrătire.

Personajul cel mai frumos, rămîne Ragnar Svedje, tînărul răzvrătit. Nici în privinţa lui, Moberg n-a mers pe căi obişnuite. N-a ţinut să facă din el eroul unor aventuri nemaipomenite, capul unei armate de răsculaţi, un haiduc infailibil, un cavaler sublim, credincios monarhului. E pur şi simplu un ţăran liber, mîndru de neamul lui, gelos pentru libertatea casei sale, ţinînd la dreptul lui cu o încăpăţînare înteme-

iată pe o credință nezdruncinată în Lege. Cînd maică-sa îi atrage atenția că toți ceilalți consăteni s-au dus să facă de corvoadă, Svedje replică sumbru că încă nu e singur: „Dreptul e cu mine". Replica e frumoasă. Cînd va veni pe furiș să-și vadă logodnica, va refuza să strîngă mîna primarului, așa cum va refuza să-și întindă mîna călăului: „Eu nu strîng mîna unui sperjur". Cînd exasperat, primarul îl întreabă ce rău i-a făcut, Svedje răspunde: „Răul pe care l-ai făcut tuturor". Înfruntarea cu primarul este de fapt una din paginile cele mai frumoase ale cărții. Replica lui Svedje, toată comportarea lui va rămîne în toate împrejurările aceea a unui om gelos de puritatea sa, al cărui principiu e cinstea și libertatea. Va refuza ajutorul și pîinea lui Ygge, atît timp cît îl va socoti un hoț, și va fi nevoie ca hoțul ăsta să-i salveze viața și să-i ofere pîinea pe care o furase mai întîi vechilul, pentru ca să priceapă raporturile mai complicate dintre drept și nedrept și să accepte finalmente că a lua nu înseamnă întotdeauna a fura. Dar prestigiul moral al lui Svedje e atît de solid, că ceva din simpatia pe care i-o purtăm se transferă inevitabil asupra tuturor personajelor pe care prietenia lui le înnobilează: Ygge sporește ca personaj abia din clipa în care îl întîlnește pe Svedje.

Rezistența de unul singur a tînărului — chiar dacă e în asentimentul tacit al consătenilor săi — e un act fără sorți de izbîndă imediată. E adevărat, răscoala mocnește: dar n-a izbucnit și, fără suportul ei, este un simplu delicvent chinuit și hăituit. Oricum, el are sentimentul că e dator să lupte: chiar și de unul singur. El va veni în fața castelului, noaptea și plin de mînie va bate în ziduri și-l va provoca la

luptă pe Bertold Kleven, uzurpatorul. Bineînțeles, e o acțiune dementă, pornită dintr-o mare disperare. Dar să vii totuși singur în fața unui castel burdușit cu slugi, și să bați violent în ziduri impenetrabile — asta e sublim. Un donquijotism aproape ridicol, dar nu ineficace. Căci bătăile sale inutile răsună sub ziduri ca ecourile unei mulțimi și pentru că spiritul răscoalei e în aer, slujitorii, cu mintea aprinsă de spaimă, își închipuie o mulțime furioasă, acolo unde în noapte nu e decît un singur om disperat. Acum nu mai are importanță că seniorul are, în fine, pretextul legal de a cere unui tribunal o sentință capitală. Gestul însă — enorm prin inutilitatea lui — e caracteristic și personajul se înalță tocmai în clipa în care disperarea pare să diminueze omul. În fața castelului, a răsunat de fapt glasul unei întregi lumi.

Execuția lui Svedje e o pagină sumbră, încărcată de semnificații. Îngropat de viu, vocea lui pare că supraviețuiește. Tot pămîntul lumii nu poate astupa gura unui răzvrătit. Vocea asta circulă prin univers, purtată ca un ecou din munte în munte, dublînd simbolul bățului de convocare : e un îndemn la răscoală. Și așa cum în timpuri grele, bastonul acesta iese la iveală, nu se știe de unde, ocolind lumea nu se știe cum, tot așa și vocea lui Svedje răsună de fiecare dată ori de cîte ori e nevoie să trezească în lume spiritul de rezistență la nedreptate. Îngroparea lui Svedje seamănă cu amuțirea lui Knut ; dacă copilul își regăsește glasul, acela al lui Svedje nu moare niciodată. Parabola conferă romanului densitate și personajelor o dimensiune greu de bănuit la primele pagini.

Ceea ce e cu adevărat remarcabil la un scriitor atît de înclinat, prin formație și temperament, să accepte formula artistică a unui realism tradițional, e de astă dată sforțarea de a opera cu mijloace reînnoite. Considerat în limitele romanului istoric, e limpede că *La noapte, pe cai !* se apropie mai degrabă de acea literatură a cărei formulă majoră e *Iosif și frații săi* a lui Thomas Mann. Însă prin elogiul rezistenței la rău și prin folosirea unui simbol cu putere de generalizare, romanul se înscrie, nu fără strălucire, în familia acelor opere semnificative de tipul *Ciumei* lui Camus, sau a *Piticului* lui Pär Lagerkvist.

Din lungul șir de scrieri ale lui Moberg, trebuie să mai pomenim de *Emigranții*. E o temă frecventă în romanul nordic ; scriitorul o abordează, ca și odinioară Johan Bojer în Norvegia, atras neîndoios de aspectul social al dramei. Exilatul de bunăvoie, acela care năzuiește să transplanteze în pămînt străin o bucățică din patria sa, e în esență un revoltat, îndîrjit să găsească pe alt tărîm posibilitatea de a da corp unui vis de fericire. A transporta compensatoriu un vis de pe un continent pe altul, dintr-o lume în alta, asta e toată odiseea. O aventură întemeiată pe o iluzie.

Trăim numai o dată ar putea foarte bine fi un episod al *Emigranților*, poate chiar un epilog. Căci bătrînul Albert Carlson e un emigrant. Emigrat în urmă cu treizeci de ani dintr-un sat suedez în Statele Unite, căsătorit de două ori și de două ori divorțat, cu doi copii, dar amîndoi înstrăinați, eșuat în afaceri, dezrădăcinat din patria părinților și incapa-

bil să prindă rădăcini aiurea, ajuns de fapt în pragul morţii — bătrînul Albert Carlson meditează la rostul existenţei sale, încercînd să scoată dintr-un examen fără iluzii un înţeles superior.

Ultimul său domiciliu e în California un hotel : simbolul trecerilor efemere ca şi pămîntul însuşi. Aici, între vuietul valurilor şi murmurul oraşului, între Ocean şi bulevard, între etern şi trecător, Carlson rememorează, la doi paşi de pragul fix al morţii, anii spulberaţi ai vieţii sale. S-ar zice că, lipsit de orice alt viitor decît acela al morţii, bătrînul caută îndărăt, în amintire, acolo unde au rămas tinereţea, speranţele şi iubirile sale, prilejul contactului cu viaţa. E totuşi o meditaţie guvernată de obsesia morţii.

Amintirile sale cele mai vii sînt acelea ce stau sub semnul neantului, copilăria înseşi e dominată de descoperirea morţii. Moartea lui Sigfrid, fratele său, masacrarea iepuraşilor de către cîinele casei, moartea cîinelui, înjunghierea unei vite, o vînătoare de sitari, toate sînt episoadele dramatice ale unei experienţe fundamentale şi ne amintesc — toate — de copilăria lui Knut Toring. Mai ales istoria morţii lui Sigfrid — aşa cum o reconstituie Albert în timp ce meditează la propria sa moarte — este aceea din care se constituie suportul epic al cărţii. La insistenţele unui unchi interesat şi împins oarecum de nevoia de a-şi afla un rost, Sigfrid se angajează în armată. Dar, suflet pur şi fire sensibilă, tînărul descoperă repede semnificaţia profund dezolantă a meseriei de soldat şi, hotărît să lepede cu orice preţ haina militară, refuză să se subordoneze. Nu-l scapă de curtea marţială decît boala mortală pe care o contractează

Căci rămas în nămeţi, anume ca să se sustragă ordinelor primite, răceşte grav şi răceala asta, complicată cu o infecţie a rinichilor, îl va ucide. Refuzul de a sluji moartea îl costă viaţa. Episodul morţii lui Sigfrid va hotărî destinul lui Albert. Căci acesta, descoperind în moartea fratelui său ceva din mecanismul crunt al vieţii şi năzuind să evite, cu un plus de energie, o soartă asemănătoare, va abandona căminul părintesc şi va emigra în Statele Unite.

Istoria lui Sigfrid este aşadar istoria unei rezistenţe tragice, dar plină de nobleţe. Semnificaţia ei se întregeşte perfect în contextul unei meditaţii grevate de ameninţarea războiului atomic. Căci rememorarea şi meditaţia sînt aci expresia unei confruntări dintre trecut şi prezent : bătrînul Albert Carlson rememorează moartea lui Sigfrid în timp ce avioane încărcate cu bombe atomice patrulează deasupra oraşului. Trecutul înseamnă Suedia, el circumscrie anii copilăriei şi adolescenţei, aria relaţiilor dintre fraţi, dintre părinţi şi copii ; prezentul e America, bătrîneţea, grijile existenţei, ameninţarea morţii. În felul acesta, compoziţia romanului, savant calculată după principiul contrapunctului, se încorporează perfect fondului de idei al cărţii.

Evocarea casei părinteşti, a copilăriei, a părinţilor, a moravurilor, e făcută cu o cunoaştere desăvîrşită a mediului ; dintre personajele „prezentului", cel mai semnificativ în lumina meditaţiilor lui Albert Carlson, este Jensen — nebunul oraşului, poreclit Isus : odinioară a făcut războiul în Coreea, acum ideea lui fixă este aceea de a convinge omenirea să renunţe la automobil, să cruţe cu alte cuvinte viaţa celor 40 de mii de oameni care mor anual în Statele

Unite de pe urma accidentelor. El concepe posibilitatea unui osuar gigantic, mai înalt decît oricare dintre piramidele Egiptului, care să se înalțe în deșert ca un avertisment teribil. Jensen ne amintește de un personaj dintr-o povestire de Pär Lagerkvist, de Ioan Mîntuitorul, obsedat și el de obligația de a mîntui neamul omenesc ; atît doar că în timp ce Ioan ajunge să constate dezamăgit că nu are pe cine mîntui, Jensen descoperă că oamenii nu vor să fie mîntuiți.

La prima vedere, s-ar zice că *Trăim numai o dată* e romanul unei dezrădăcinări. E ceva mai mult : e bilanțul unei existențe. În substanța lui intimă, romanul acesta de maturitate, care trăiește din rememorări mai degrabă decît din invenție, e o meditație solemnă despre viață și moarte. Moartea e în ordinea lumii și în condiția omului ; a nu accepta moartea nu e nici cu putință, nici înțelept ; totul e de a nu spori moartea în lume. În scopul acesta, războiul este nelegitim și indezirabil, goana după cîștiguri o deșertăciune, violența o greșeală de neiertat. Viața e un dar pe care trebuie să știi a-l prețui în fiece zi luminată de soare.

Trăim numai o dată poate să pară la urma urmei romanul unui eșec. Și măcar pe una dintre laturile lui, chiar asta și e. Meditația e melancolică, în gestul măsurat e mai multă oboseală decît înțelepciune. Nu, nu e o carte de un optimism necontrolat și ușuratic, acest ultim roman al lui Vilhelm Moberg ; scriitorul nu gustă de loc tentația de a ne justifica iluziile, de a legitima cu orice preț speranțe atît de primejduite ; ceva din negurile și din fantasmele

Nordului plutește în roman sub înfățișarea legendelor și sub chipul acelor cavaleri ai Apocalipsului care sînt piloții bombardierelor atomice. Dar e o carte care, dacă nu ne poate impune melancolia autorului, ne obligă să gîndim și o face cu o gravitate desăvîrșită.

ALEXANDRU SEVER

M-am retras într-un bîrlog pe țărmul Pa cificului. Cel mai mare dintre oceanele lumii mugește după colțul casei mele. Căminul meu pe pămînt e camera cu numărul 20, la Eden Hotel, pe Cleo Street, în Laguna Beach.

Locuiesc între oraș și nemărginirea de ape. Camera mea de hotel are două ferestre. Prin fereastra de la răsărit, care dă spre stradă, văd automobilele mișcîndu-se într-un șir nesfîrșit ; prin fereastra opusă văd cum se zbat valurile Oceanului. Vacarmul circulației și mugetul mării — zgomotele străzii dinspre răsărit și ale apei dinspre apus — se concentrează în urechile mele. Automobilele de pe Cleo Street se aud ca zbîrnîitul unei vîrtelnițe uriașe, cu roți care nu se opresc niciodată, în timp ce mugetul de pe marea de ape crește și scade, după cum se agită valurile, ca o răsuflare din străfundul plămînului lumii. Motoarele automobilelor urlă, uruie și pocnesc, valurile din adîncuri se sparg izbindu-se de stîncile țărmului cu zgomotul unor lovituri de tun — și cu atîta furie, că apa e împroșcată în văzduh și stropește coroanele chiparoșilor. În timpul zilei domnește larma străzii ; noaptea, mugetul

mării. Ziua, vacarmul motoarelor îmi năpăstuieşte auzul ; noaptea, numai Oceanul.

Zvonul străzii e tot atît de tînăr ca şi strada, zbuciumul mării la fel de bătrîn ca elementele. Vuietul străzii o să amuţească şi roata vîrtelniţei se va opri, în timp ce marea va continua să-şi arunce valurile împotriva ţărmului. Într-o zi, Oceanul va rămîne singur suveran — şi ziua, şi noaptea.

Sînt pasager într-un hotel care e aşezat între stradă şi Ocean. Locuiesc între o creaţie omenească şi un element primordial ; cînd m-am născut am fost înregistrat ca o apariţie vremelnică pe pămînt. Căminul meu se află între efemer şi veşnicie.

În existenţa mea trecătoare sînt unul dintre locuitorii micului oraş Laguna Beach din sudul Californiei un imigrant printre nenumăraţii imigranţi din Europa. Aici, pe coasta de vest a Statelor-Unite, clima e destul de blîndă, soarele potrivit de puternic, vîntul răcoros cît trebuie, apa Oceanului nu prea caldă. Aici cresc portocali, aici se coc fructe nobile. Ţinutul acesta este ultimul stat de colonişti din S.U.A., *the last frontier*[1]. Spre statul nostru se scurg în medie — în fiecare zi, în tot cursul celor 365 de zile ale anului — cîte 1700 de oameni. Şuvoiul imigranţilor e atît de viguros, încît zilnic ei ar putea forma o aşezare proprie ; aici s-ar putea întemeia în fiece zi un nou oraş. Tinerii se îndreaptă spre coasta noastră în cău-

[1] Ultima frontieră. (L. engl.)

tarea vechilor surse de fericire primitivă — soarele și marea — și încep o nouă existență.

Aici viața e tînără pentru cei tineri. Pentru mine, Mr. Albert Carlson, vechi imigrant, e cu totul altfel. Am ajuns la vîrsta cînd puterea de regenerare s-a epuizat; au venit acele zile cînd consider că nimic nu mai merită să fie trăit.

În decursul unei perioade din viața mea, am avut mai multe locuințe. Am stat în case amenajate și prevăzute cu toate mecanismele pe care omul le-a inventat pentru a-și mări confortul și tihna. Am avut apartamente încăpătoare, să tot huzurești, dar niciodată nu m-am simțit acasă, în nici unul dintre ele. N-am locuit multă vreme nicăieri. Am avut multe locuințe, dar nici un cămin.

Aici, în camera mea de hotel cu cifra 20 pe placa de pe ușă, vreau să rămîn atît cît voi putea. Am scris de curînd fiului meu mai vîrstnic, căruia i-am dat numele meu de botez, Albert: „Aici, în Laguna Beach, intenționez să rămîn și să locuiesc la hotel tot restul vieții mele, dacă voi avea mijloace pentru asta. Voi sta la fereastră, voi privi în largul Pacificului și voi reflecta asupra cîtorva întîmplări pe care le-am trăit."

De acum încolo vreau să fiu un om așezat. Anii din urmă ai vieții mele i-am folosit în mare parte pentru călătorii. Scopul unei călătorii este desigur acela de a ajunge într-un anumit loc, care poate fi regăsit în geografie. Dar călătoriile mele n-aveau nici o țintă pe

globul terestru. Din punct de vedere practic, ele au fost fără noimă, întrucît nu mi-au adus niciodată vreun profit. Căutam un lucru pe care eram silit să-l caut, dar ținta se afla înlăuntrul călătorului însuși și nu putea fi atinsă în altă parte. Căutam un scut împotriva conștiinței mele. Conștiința mea era aceea care mă mîna pe drumuri, ea mă hăituia și mă silea la noi strămutări! Călătoriile acționau asupra mea ca niște narcotice asupra unei dureri; alinau simptomele, dar n-aveau nici o putere asupra cauzelor.

Și de cîte ori în viața mea nu m-am mutat, de cîte ori nu mi-am schimbat locuința! Dar mutîndu-mi trupul de colo pînă colo pe pămînt, nu mi-am rezolvat nici o problemă.

Sînt, așadar, mai departe în derută, prigonit de un gînd cu care mă războiesc, pe care nu-l pot suporta, care mă găsește în timpul zilei, nu-mi dă pace noaptea, mă năpăstuiește seara, înainte de a adormi, mi se înfățișează dimineața, de îndată ce mă trezesc. E certitudinea că viața mea a trecut. Viața care merita să fie trăită s-a terminat pentru mine. Iar din această certitudine se naște o întrebare inerentă: Cum am folosit-o?

Așadar, am ajuns în sfîrșit un singuratic într-o cameră de hotel. Poate că mi-aș fi continuat peregrinările dacă situația mea economică nu s-ar fi schimbat; acum însă nu mai am mijloace bănești. Dar mă simt mult mai la largul meu aici, în camera mea din Eden, decît

în casele mari, confortabile în care am locuit ; cu cît sălaşul meu e mai mic, cu atît îi cunosc mai bine fiecare colţişor. O dată cu extinderea în metri pătraţi a unei locuinţe, se măreşte şi singurătatea locatarului.

Iar cu existenţa pe care o duc acum mă simt ca şi cînd mi-aş fi irosit tot harul vieţii. Ceea ce mi-a mai rămas nu mi se pare că ar mai avea vreo importanţă. Zilele, lunile sau anii care-mi mai rămîn de trăit nu pot schimba nimic, nu pot să-mi redea ocaziile pierdute şi posibilităţile nefolosite, nu mă pot ajuta să dobîndesc ceva din ceea ce aş mai dori încă. Am impresia că îmi petrec viaţa pe o fîşie de pămînt extrem de îngustă, pe care am fost aruncat de pe o mare nesfîrşită şi de care mă ţin agăţat cu trudă şi eforturi, aşteptînd singurul lucru ce mi se mai poate întîmpla : ca aceleaşi valuri care m-au aruncat aici să mă tîrască din nou înapoi, să mă smulgă de pe micul meu petic de pămînt şi să-mi îngăduie somnul fără de sfîrşit în adîncurile sale.

Noaptea, cînd obsesia mi se furişează în suflet, stau întins în pat şi ascult zbuciumul Oceanului care izbeşte ţărmul sub terasa hotelului. Caut să scap de prigonitorul meu refugiindu-mă în senzaţii auditive. Sînt numai urechi la rostogolirea valurilor care se sparg de granitul stîncilor. Ascult canonada Oceanului împotriva ţărmului. Valul se retrage scufundîndu-se, dar alt val porneşte. Oceanul îşi încarcă iarăşi tunul, apoi şi-l descarcă înfundat, iar valul se sparge de stînci, acoperin-

du-le iarăşi şi iarăşi cu un puhoi de apă ca o ploaie violentă. Aud cum cad stropii : grei, uriaşi.

Bubuitul şi zbuciumul dinspre ţărm îmi umplu urechile. Dar nu sînt în stare să-mi gonească prigonitorul ; întrebările care neîncetat îmi revin în minte. Nu există însă răspuns pentru ele... parcă se sparg, izbindu-se de un zid de granit, care le aruncă înapoi, să le care apele departe. Dar revin iarăşi şi iarăşi, neîncetat, ca valurile din largul năboiului de ape.

Iat-o din nou, obsesia că viaţa mea a trecut. Ce mi-a mai rămas ? Ce-mi mai rămîne ? Nu găsesc decît un singur răspuns : să mă resemnez şi să aştept talazul care mă va lua cu sine.

Cleo Street, strada pe care locuiesc, e artera principală din Laguna Beach şi, totodată, *the highway*[1] care aleargă de-a lungul coastei Californiei în direcţia nord-sud. Pe drumul acesta a apărut o aşezare de colonişti care s-a mărit şi a devenit un oraş. În cîţiva ani, numărul locuitorilor din Laguna Beach s-a dublat. La Los Angeles, fumul care se înalţă de la sondele de petrol viciază atmosfera metropolei, dar vînturile Oceanului menţin aerul curat şi răcoros pentru noi, cei din mica Laguna. Sîntem de asemenea feriţi de căldura de cuptor care domneşte ceva mai departe, în interiorul ţinutului, dincolo de munţi.

N-a mai plouat în oraş de la începutul lunii aprilie din anul acesta, 1962, şi sîntem acum către sfîrşitul lui iulie. N-o să mai plouă pînă în noiembrie. De la fereastra mea dinspre răsărit văd munţii înalţi, unde arşiţa a pîrjolit vegetaţia. Ierburile sînt uscate, veştejite şi foşnesc dezolant în bătaia vîntului. Coastele munţilor lucesc cărămizii — şi am senzaţia că de pe ele se ridică un fum care miroase a ars,

[1] Şoseaua. (L. engl.)

ca o friptură uitată în cuptor. Numai tufele țepoase de cactuși uriași, singurele plante rezistente la uscăciune, strălucesc ca o spumă verde.

Pîrjoliți de soare, munții își înalță coamele ca niște uriașe reptile preistorice care veghează împietrite asupra orașului de la poalele lor.

Laguna, așa cum e numit orașul în limbajul de toate zilele, are o așezare bună, între Ocean și munți. Oceanul răcorește aerul pe care-l respirăm, munții ne apără împotriva vînturilor deșertului. Oceanul e într-o veșnică agitație, munții într-o veșnică neclintire.

M-am întors de curînd dintr-o călătorie în acel loc de pe pămînt unde m-am născut. Numai cu o săptămînă în urmă, mă aflam pe cealaltă parte a globului terestru. Acum o săptămînă stăteam într-o altă cameră de hotel. Hotelul se află într-o localitate industrială din Suedia, în Småland [1], iar camera era destul de asemănătoare cu cea de acum, din Eden Hotel, în Laguna; era foarte modernă, amenajată după modelul american. Pe strada din fața hotelului alergau automobile; circulau în șiruri mai rare decît aici, dar mărcile lor erau în majoritatea cazurilor aceleași ca pe Cleo Street.

Alături de hotel se afla — ca și aici, lîngă Eden — o stație de benzină, unde denumirile

[1] Provincie din Suedia Centrală.

uleiurilor erau anunţate pe tăbliţe, în englezeşte. În centrul localităţii exista un bar, unde se servea îngheţată, coca-cola şi cîrnaţi afumaţi. Înăuntru era un *juke-box*[1] din care se revărsau neîntrerupt cîntece şi melodii; şlagăre din America. Deasupra tejghelei atîrna o tăbliţă: *Drive in-bar*[2]. Pe panoul de afişaj se aducea la cunoştinţă că *Sweden Artists*[3] apăreau într-un „Jack Dalley Show"[4], în care formaţia de twist ultrapopulară „The Andersons New Sound Twist Pop", răspundea pentru muzica de dans.

America a ajuns aici înaintea mea, şi e pe cale de a se strămuta în vechiul meu ţinut natal. Cu fiecare vizită pe care am făcut-o în patrie, am observat prefacerile de acolo; de fiecare dată am găsit că Suedia a devenit mai puţin suedeză.

Acum făcusem pe calea aerului o nouă călătorie în patrie. Dar nu m-am întors în ţinutul meu de baştină pentru a rămîne acolo. Nici o clipă nu mi-a trecut prin minte că o strămutare în Suedia ar fi cu putinţă pentru acel vechi emigrant american care poartă numele meu. Suedezii-americani care, la vîrsta mea, fac calea întoarsă pentru a-şi regăsi ţinu-

[1] Tonomat. (L. engl.)

[2] Vizitaţi barul. (L. engl.) E vorba de un parking cu bar, unde automobiliştii pot lua masa fără a părăsi maşinile.

[3] Artişti suedezi. (L. engl.)

[4] Spectacolul de estradă Jack Dalley. (L. engl.)

tul copilăriei, sînt victime ale unei autoamăgiri. Spre acea țară nu există întoarcere pentru nimeni. Eu pot să mă întorc cu gîndul la ogoare, la case, la pomi, la ape și lunci. Pot să mă întorc la lucruri, niciodată însă în acel loc unde a trăit sufletul copilului. Nu există întoarcere spre lumea adolescenței, care s-a prefăcut în visuri și amintiri și care visuri și amintiri trebuie să rămînă ; stau ca un izgonit în fața unei uși pentru totdeauna închise.

După o ședere de mai mult de patruzeci de ani în Statele Unite, am ajuns un străin în țara în care m-am născut și am crescut. Tata și mama sînt morți, toți frații și surorile mele au murit. Mai trăiesc cîteva rude, precum și cîteva persoane din generația mea, dar pentru ei sînt aproape ca și uitat. Sînt un om despre care se spune : „A plecat în America".

A fost ultima mea vizită în Suedia. Ce căutam de data asta în patrie ? Voiam să mai văd o dată ținutul natal în timpul verii. Voiam să depun o jerbă de flori pe mormîntul comun al tatei și mamei. Voiam să cercetez încă o dată cimitirul parohiei natale, în care părinții, frații și surorile mele s-au unit cu pămîntul. Voiam să mai văd o dată acel loc unde oameni din neamul meu, generații în șir, se făcuseră din nou țărînă. Întemeierea unei familii, viața și peregrinarea ei pe pămînt și dispariția în humă — această veșnică repetare o văd și mai lămurit în cimitirul din parohia natală.

Cunosc suedo-americani care la bătrînețe s-au întors în Suedia pentru că voiau să fie

îngropaţi împreună cu părinţii lor, să se unească iarăşi cu ei. O întoarcere a copilului la sînul mamei. Pot să-i înţeleg pe cei care se întorc, şi pot simţi împreună cu ei, dar eu însumi rămîn indiferent la acest misticism al sîngelui şi al neamului. Ce însemnătate are pentru mine în ce loc de pe glob pămîntul îmi va primi înapoi trupul ? Acel trup nu mai sînt eu, ceea ce se întîmplă cu el nu mă mai poate privi.

Dar cimitirul parohiei e acel loc din satul natal unde acum sînt strînşi laolaltă aproape toţi cei ce au făcut parte dintr-o lume care odinioară a fost a mea. Acolo sînt cei dispăruţi — împreună cu această lume.

Într-o seară, pe la începutul lui iunie, am coborît din tren în gara copilăriei mele. Într-o seară de mai, cu patruzeci şi doi de ani în urmă, mă urcasem în tren în aceeaşi gară ca să plec în direcţia dinspre care veneam acum ; era ziua emigrării mele. Îmi aduceam aminte şi reflectam : între acele două seri s-a scurs propria mea viaţă.

Mi-am lăsat valiza jos, pe peron. Timp de cîteva minute am rămas nemişcat lîngă valiză, ca şi cînd prin aceasta aş fi comemorat solemn amintirea plecării mele cu patruzeci şi doi de ani în urmă. Atunci însă nu eram singur ; soră-mea Jenny mă condusese pînă la tren (părinţii n-au vrut să mă însoţească). Mi-am luat rămas-bun de la mai multe cunoştinţe

care se aflau pe peron. In seara aceea am fost persoana cea mai remarcată dintre cei care aşteptau acceleratul.

Acum stăteam acolo singur. Nimeni nu venise să mă întîmpine. Nimeni nu ştia că o să sosesc. O mulţime de oameni se adunaseră în gară, dar nu cunoşteam pe nimeni şi nimeni nu mă cunoştea.

Am aruncat o privire în urma trenului care dispărea după cotitură, acolo unde odinioară se afla un canton. În ultima oră de călătorie rămăsesem singur în compartiment. Conductorul spunea că drumul de fier o să fie desfiinţat, deoarece autocarele acaparaseră traficul de călători. În anul 1872 drumul spre lumea izolată a ţinutului a fost deschis de şinele de oţel ale acestei căi ferate. Timp de nouăzeci de ani, roţile vagoanelor alergaseră peste leghele de oţel. Mama povestea că, pe cînd era doar o fetiţă de şase ani, fusese de faţă la inaugurarea căii ferate şi că-l văzuse pe rege ; fusese un adevărat eveniment pentru ea, întrucît pentru prima dată în viaţă avusese prilejul să vadă un rege.

Noi, băieţii, ne duceam în fiecare duminică pînă la gară pentru a căsca gura la trenul care se oprea numai un minut. Cercetam mai ales locomotiva, care scoţînd aburi, pufăia în aşa fel încît suna ca rîsul unui căpcăun. După nouăzeci de ani de serviciu, roţile se vor opri, iar locomotiva va fi expusă într-un muzeu al căilor ferate unde tineretul unei noi epoci va rîde de hodoroaga cea veche şi caraghioasă

Mi-am întors apoi privirea în direcţia opusă, unde şinele se întindeau drept înainte ; multe mile de oţel condamnate să piară străbăteau în acea direcţie regiunea. Curînd, uruitul trenului va amuţi, pădurea va fi din nou stăpînă şi liniştea va domni iarăşi de-a lungul drumului părăsit. Şi va veni vremea cînd se va spune : „Pe-aici trecea odinioară o cale ferată. Se mai văd încă urmele."

Oamenii adunaţi pe peron la sosirea trenului se împrăştiaseră care încotro. Am rămas singur lîngă valiza mea, ca un străin rătăcit pe acolo. Un feroviar binevoitor trecu pe lîngă mine şi-mi vorbi : exista o staţie de taxiuri chiar în spatele gării, dacă voiam să iau o maşină. I-am mulţumit... dar noul hotel al gării se află destul de aproape. Mă puteam duce pe jos pînă acolo. Feroviarul păru mirat : de unde ştiam de hotelul construit de curînd ?

Aflasem că în jurul gării localitatea se dezvoltase în timp ce lipsisem : străzi noi, case noi, magazine, staţii de benzină, autobuze ticsite de pasageri. Ştiam din vizitele anterioare că ţinutul meu de baştină se transformase mult.

Acum am aflat că alte mari schimbări se petrecuseră de cînd fusesem acolo ultima dată. Am rămas uimit de multe lucruri noi care se importaseră, în primul rînd din *United States*. Dar ceea ce se adusese din America şi se transplantase aici nu se potrivea cu ţinutul ; mi s-a părut nefiresc în acel cadru, nu-mi închipuisem aşa ceva în colţul meu natal din Småland :

lucrurile erau familiare pentru mine într-o altă țară ; dar aici, într-un anumit fel mi se păreau nelalocul lor.

Am colindat la întîmplare prin comuna mea de baștină. Nu mai cunoșteam pe nimeni dintre cei pe care-i întîlneam pe drumuri, și nici ei nu mă cunoșteau. Am întîlnit cîțiva oameni de o seamă cu mine, cunoscuți din tinerețe — dar cu mare greutate îi regăseam în fețele lor schimbate și îmbătrînite : nu mai erau cei pe care-i cunoscusem. Și lor le venea tot atît de greu să mă descopere în înfățișarea mea ; știau cine sînt dar se îndoiau de ceea ce știau. Eram niște străini care se întîlneau din întîmplare. Iar rubedeniilor mele le păream un strigoi al trecutului, o stafie, o umbră a unui om dus dintre cei vii, care se întorsese la viață și încerca să se strecoare în casa unde locuise odinioară.

Eram acasă... și pentru totdeauna izgonit. Mă simțeam ca un turist în propria mea patrie. Mă convinsesem definitiv : nu mai făceam parte dintre cei de aici. Căci locurile cunoscute mie nu mai existau.

Așa, pe cînd rătăceam printre oamenii necunoscuți din aceste locuri străine, mi-am adus aminte de o legendă pe care mi-o povestise bunica. Mă emoționase atît de puternic încît am rugat-o de mai multe ori să mi-o povestească din nou :

Au fost odată pe lume doi prieteni, care-și făcuseră unul altuia un legămînt sfînt : fiecare era dator să vină la nunta celuilalt,

oriunde s-ar fi aflat în acea zi. Unul dintre ei muri și la cîtva timp după aceea, celălalt avea să-și serbeze cununia. S-a întristat mult că prietenul lui cel mai drag nu putea să fie de față. Dar, către miezul nopții, mortul sosi la casa unde avea loc nunta. Se așeză după ușa de la tindă și nu voi să primească nimic din bunătățile de pe masă, ci numai un pumn de țărînă și o cană de apă. Iar cînd începu dansul miresei, mortul felicită mireasa prietenului său și jucă de trei ori cu ea. După aceea se gîndi să-și vadă de drum — și atunci spuse mirelui :

— Acum să-ți ții și tu legămîntul. În seara asta mă căsătoresc și eu ; să mă însoțești pînă la casa unde fac nunta !

Mirele ar fi vrut să rămînă lîngă tînăra-i mireasă, dar nu putea să nu-și țină făgăduiala. Așa că-l însoți pe mort.

Cei doi prieteni ajunseră la o curte ; acolo se strînsese multă lume într-o sală mare și luminată. Intrară în casa unde se ținea nunta — și mortul spuse prietenului său :

— Eu am jucat de trei ori cu mireasa ta. Acum joacă și tu de trei ori cu mireasa mea.

Și cel viu dansă de trei ori cu mireasa mortului. Apoi se întoarse spre casa unde se ținea nunta sa.

Lipsise doar un scurt răstimp. Dar cînd ajunse iarăși în locul pe care abia îl părăsise, găsi totul schimbat. Casa unde își lăsase mireasa nu mai exista, iar în locul ei se înălța o altă casă, în care locuiau oameni ce-i erau

străini. Merse spre alte curți, dar dintre oamenii pe care-i vedea și-i întîlnea nu cunoștea pe nici unul, și nimeni nu-l mai cunoștea. Atunci se duse la pastorul din parohie, care abia îl cununase cu tînăra lui mireasă. Dar și pastorul era un străin. Povesti cine era și spuse că, de la nunta sa din seara aceea, plecase să însoțească un prieten la nunta acestuia, în împărăția morților. Iar acum nu mai putea să-și găsească nici mireasa, nici casa.

Pastorul cercetă în vechi catastife ale bisericii și află că tot ce spunea omul era adevărat. Numele lui se afla înscris în ceasloave — dar era numele unui enoriaș mort. Era trecut de multă vreme ca mort. Catastifele bisericii arătau că trecuseră trei sute de ani de cînd locuise el în parohia aceea și tot trei sute de ani de cînd își serbase nunta.

Cu fiecare dans pe care-l jucase la nunta prietenului său mort, trecuse cîte o sută de ani. Cînd află acestea, nu-i mai rămase nimic de făcut decît să se întoarcă în împărăția morților.

Acum mă simțeam eu însumi ca acel strigoi din legendă care nu mai putea să-și găsească nici mireasa, nici casa. Eram un necunoscut într-un ținut necunoscut, locuit de oameni necunoscuți. Lipsisem un timp mult mai scurt decît omul din legendă... se scurseseră doar patruzeci de ani de cînd părăsisem comuna. Dar tot atît de bine aș fi putut lipsi trei sute de ani ; n-ar fi fost nici o deosebire, nu m-aș

fi simțit mai străin. Apărusem din trecut și rătăceam ca o fantomă prin satul meu.

Aș fi putut, la fel ca celălalt strigoi, să mă duc la pastorul din parohie. Dacă ar fi cercetat în catastifele bisericii, m-ar fi găsit și ar fi aflat că mă născusem în parohia lui, Sjöhult, cu șaizeci și patru de ani în urmă. Ar fi aflat că eram fiul țăranului Ernst Gottfrid Karlsson și al soției lui, Anna Magdalena Johansdotter, trăitori în cătunul de clăcași Lindkulle, ce ținea de comuna Högaberg, mai tîrziu stăpîni pe un ogor de o șaisprezecime de mantal[1] în satul Källebäck. Pastorul ar fi putut de asemenea să vadă că îmi scosesem certificat de emigrare în Statele-Unite în luna mai 1920. și că astăzi sînt singurul în viață dintre cei opt copii ai soților Karlsson.

Sînt singurul supraviețuitor din marea liotă de copii născuți în căsuța de țară din Lindkulle, care nu avea decît o odaie și o vatră. Dar eu nu căutam să găsesc căsuța aceea, care nu mai exista încă înainte ca eu să fi plecat departe ; nu căutam nici o casă care dispăruse și nici o mireasă. Nu căutam casa, nici oameni vii. Pe cei morți venisem să-i vizitez.

Am rămas în Suedia șase săptămîni. Tot atîta durase și ultima mea vizită, în vara anului 1949, cînd a murit tata. Mama închisese ochii cu cinci ani înaintea lui ; era în timpul

[1] Veche măsură de suprafață în Suedia.

celui de al doilea război mondial, aşa că n-am putut să mă duc la înmormîntarea ei.

De data asta am stat tot timpul pe meleagurile mele natale. În cele mai multe zile am umblat pe cîmp : doar-doar voi mai da peste cîteva locuri unde aş putea să-l regăsesc pe băieţandrul acela desculţ care eram cîndva. Dar chiar şi luncile erau altele. Căutam drumeagurile şi luminişurile din pădure unde mă săturasem de fragi şi afine, poienile cu ienuperi, bahnele şi mlaştinile, locurile pe unde culesesem agrişe acrişoare, răspîndite ca nişte perle roşii printre bolovani. Dar luminişurile şi poienile erau năpădite de pădurea deasă, iar mlaştinile şi bahnele erau acoperite cu ovăz. Acolo unde odinioară fusese pădure, acum era loc desţelenit — şi invers... Nu mă regăseam... Şi rătăceam, mergeam la întîmplare, hoinăream dezorientat prin împrejurimi, prin cîmpiile mele natale.

Aşa, într-una din preumblările mele, am ajuns la o costişă cu ienuperi, care făcuse parte din gospodăria noastră din satul Källebäck. Se afla într-o mică păşune unde ne păşteam oile — îi ziceam imaşul oilor. Aici se mai găseau încă ienuperii bătrîni, uscaţi şi pleşuvi. Costişa cu ienuperi din anii copilăriei mele era neschimbată ; acolo m-am regăsit.

Îmi place ienupărul şi fructele lui, boabele acelea amare şi tari ; din ele se face o bere care-ţi lasă pe limbă un gust de pădure. Berea de ienupăr pe care o făcea mama era băutura

cea bună a copilăriei mele. Îmi plăcea ienupărul — cel acru, cel nefolositor, pe care lumea îl scoate pentru a face loc pomilor cu roade, ienupărul cel statornic și plin de viață, care nu poate fi niciodată stîrpit, cel cu faimă rea, care nu dezmiardă și nu se fălește, care nu poate fi îmblînzit, ci crește cum vrea el, îmi plac tufele lui cu crenguțe care te înțeapă, buruiana pădurii ! Îl tai de jos, îl arzi, îl smulgi cu rădăcină cu tot, dar el răsare din nou și crește la loc. Și, pînă la urmă, ajunge în gospodărie, dar nu mai înainte ca aceasta să fie lovită de doliu ; după o veche datină, cînd moare cineva, cele mai frumoase tufe de ienupăr de pe coastă trebuie să stea de pază afară, cîte una de fiecare parte a intrării ; buruiana pădurii a ajuns în sfîrșit la cinste.

Acolo, pe coastă, în vechiul nostru imaș al oilor, ienupărul se înălța ca în copilăria mea. A fost o revedere. Am apucat cu amîndouă brațele tufa cea mai mare de ienupăr. Mi-a răspuns înțepîndu-mi mîinile. M-a zgîriat cu ghimpii săi ascuțiți de mă ustura pielea. Îmi zgîria și îmi înțepa mîinile. A fost o îmbrățișare dureroasă, m-a usturat mult timp, dar în acea clipă am simțit că mă întorsesem. Eram din nou acasă !

Pe coasta cu ienuperi a fost atît o revedere cît și un bun-rămas. N-o să mai revăd niciodată locul unde m-am născut.

După ce timp de șase săptămîni am colindat ca strigoi vechea mea patrie, m-am întors în țara în care trebuie să mor.

În camera mea de hotel, între oraş şi marea de ape, îmi trec zilele — fără să mi se întîmple nimic. Relaţiile cu cei doi vecini îmi umplu viaţa. Oraşul mă vlăguieşte. Oceanul îmi redă vigoarea. În fiecare dimineaţă, după ce mă scol din pat, cobor direct pe ţărm şi las valurile să se năpustească asupra trupului meu. Îl spală, îl învăluie şi gonesc moleşeala somnului şi apatia nopţii. Seara fac aceeaşi plimbare şi îmi înec în Ocean oboseala adunată peste zi. Oceanul are un efect înviorător asupra psihicului meu. După cît m-au lămurit medicii, asta se datoreşte prezenţei kaliului în apă. Aceleaşi săruri sînt folosite sub formă de tablete împotriva oboselii psihice şi surmenajului. Dar, oricum ar sta lucrurile cu influenţa kaliului asupra sufletului omenesc, e cert că Pacificul îmi reîmprospătează forţele vitale. El este Marele meu Mîntuitor.

Dar Oceanul care-mi dă viaţă a încercat, tot aşa, să mi-o răpească. Odată era cît pe-aci ca încercarea să reuşească ; Mîntuitorului meu îi întorsesem spatele cîteva secunde prea mult. Nu învăţasem încă să urmăresc mersul valurilor, nu cunoşteam primejdia de a te întoarce cu spatele spre Ocean. Am fost atacat din

urmă de un val uriaş care m-a zvîrlit tîrîş pe ţărm şi m-a izbit de o stîncă. Luat prin surprindere, îmbrîncit şi zăpăcit, am căzut într-o crăpătură. Era aproape să-mi pierd cunoştinţa, dar am reuşit să mă agăţ cu nădejde de stîncă atunci cînd talazul a dat să mă tîrască înapoi, aşa că a trebuit să se întoarcă singur. Dacă aş fi fost smuls din nou — cum eram pe punctul de a-mi pierde cunoştinţa — acesta ar fi fost ultimul lucru care mi s-ar mai fi întîmplat. Am scăpat din primejdie cu vînătăi şi dureri. M-am lovit cu un genunchi de marginea ascuţită a unei stînci şi vreo două-trei luni am umblat şchiopătînd.

Oceanul îmi dăduse o palmă zdravănă, care era cît pe ce să mă arunce în spaţiul unde nu mai există timp.

De atunci cunosc forţa colosală şi rapiditatea Mîntuitorului meu ; un talaz, înalt de cîteva ori cît statura mea, poate oricînd să mi se ridice în faţă, să mă izbească, să mă lase în nesimţire şi neajutorat, şi să mă tîrască în larg pe creasta sa înspumată ca pe un firicel de iarbă de pe ţărm.

În orice clipă de contact cu cel mai mare Ocean al lumii, el poate să mă smulgă de pe mica fîşie de pămînt a vremelniciei şi să mă tîrască în larg.

Din zece cărţi pe care le citesc, nouă sînt lucrări de istorie ; acum caut să aflu cît mai multe despre primejdiosul meu vecin şi Mare Mîntuitor. Deocamdată nu am decît cunoştinţe

elementare în materie. Iar istoria Oceanului Pacific e scurtă ; ea e cunoscută numai începînd în anul 1520, cînd omul care l-a străbătut primul i-a dat acest nume. Magellan a navigat pe apele lui neumblate în timpul unei îndelungate acalmii ; iată de ce i-a pus numele *El Pacífico*.

Aceluia care, cu 450 de ani mai tîrziu, locuieşte pe malul acestui Ocean, el îi apare la fel : ca o mare paşnică şi calmă, ţinînd seama de întinderea ei. „O mare atît de imensă, încît mintea omenească greu poate s-o cuprindă“, scrie Maximilian Transsylvanus [1] în povestirea sa. Vreme de milioane de ani a fost o apă neumblată şi fără nume ; numai de cîteva scurte secole lumea o cunoaşte sub numele de Oceanul Pacific. Încît doar despre o mică parte din istoria lui pot să-mi procur date.

Sînt nopţi cînd stau treaz multă vreme şi mă întorc pe o parte şi pe alta în pat ; atunci mă scol, mă îmbrac şi ies afară. Cînd somnul mă trădează, cobor spre ţărmul Pacificului ; trec peste dunele de nisip, spre nord, ies în afara oraşului. De îndată ce începe să se lumineze de ziuă, mă întorc. În timp ce merg înapoi pe acelaşi drum, Oceanul apare din negura nopţii ce se destramă şi se împrăştie departe, deasupra munţilor din răsărit. Acum e ora refluxului, cînd ţărmul e mai larg. Oceanul şi-a

[1] Episcop maghiar (născut în 1490), fost secretar al regelui Carol I al Spaniei ; a lăsat descrieri dintr-o călătorie în jurul lumii. Cunoscut şi sub numele de Erdelyi Miksa.

retras apele și, pentru un răstimp, a cedat pămîntului o bucată din teritoriul său. În timpul refluxului, merg pe fundul Oceanului : un călător singuratic printre dune, în revărsatul zorilor.

În apropierea apei celei mari, neliniștea mea se potolește. Pe pleoapele-mi obosite, care mă ustură, briza își așază mîinile sale blînde, alinătoare. Răsuflu liniștit. Trag în piept mirosul plantelor din adîncuri : ierburi, fucus, pletele unor alge uriașe, toate esențele și sărurile apei. Iar prin piele, prin nări și prin gură simt reconfortarea.

Mă gîndesc la omul care a descoperit acest Ocean și l-a numit Pacificul. Pe apele lui, pe corăbii cu pînze moi, Magellan a navigat zi după zi, săptămînă după săptămînă, mai mult de o sută de zile. Corăbiile lui au fost cele dintîi pe care le-au purtat aceste ape. El a plutit pe suprafața unei întinderi care zăcea la fel de pustie și de goală ca însuși pămîntul în prima zi a Genezei.

Timp de sute de mii de ani, oamenii au trăit pe pămînt fără să știe că exista o mare care ocupa mai mult de a treia parte din suprafața lui.

Celălalt vecin vuiește sub fereastra de la răsărit a camerei mele de hotel. Orașul îmi aduce aminte cu cea mai mare tărie de vecinătatea sa la sfîrșitul zilei de lucru, cînd circulația e mai intensă ca oricînd. Stau pe *Main*

Street[1] din Laguna și privesc torentul de mașini care se îndeasă și înaintează din ce în ce mai încet. Toate firmele de pe stradă îmi sînt familiare, ca și trecătorii. Locuiesc aici de atîta vreme, încît am ajuns să cunosc figurile multora dintre locuitorii Lagunei ; mă opresc uneori pe stradă și stau de vorbă cu cei pe care-i întîlnesc, dar nu știu cum îi cheamă.

În casa de lîngă hotelul meu, Mrs. Jeffers își are agenția sa de tranzacții imobiliare. De fiecare dată cînd îi văd firma, îmi amintesc de viața mea ca agent de tranzacții imobiliare. Cîți ani din tinerețea mea — cei mai frumoși din viață — i-am jertfit în birouri de vînzări și cumpărări de imobile ? Mi-e silă să-i adun laolaltă ! Au fost grozav de mulți. Astăzi nu înțeleg cum i-am putut îndura ; afacerile n-au putut niciodată să-mi umple existența. A rămas întotdeauna un gol în sufletul meu. Și cînd mă întorc cu gîndul la acest gol, mă întreb dacă nu mi-am irosit harul vieții.

Simt un fel de comunitate de soartă cu Mrs. Jeffers. Dar ea și-a condus întreprinderea cu un asemenea succes, încît în branșa sa e cea mai mare din orășel. În biroul său are cinci angajați — numai femei. În țara asta se întîlnesc adesea femei printre agenții de tranzacții imobiliare ; pare că ar fi foarte nimerite să cumpere, să vîndă și să închirieze case. Mrs. Jeffers — o doamnă de vîrstă mijlocie, corpolentă, energică și vorbăreață — obișnuiește să mă

[1] Artera principală. (L. engl.)

oprească pe stradă şi să-mi destăinuie necazurile ei de afaceri. Îmi cunoaşte antecedentele şi mă consideră ca pe un coleg, ca un expert în afaceri imobiliare. Vorbeşte totdeauna despre bărbatul ei care e mereu plecat. Dacă ar fi să dau crezare soţiei, este un om excelent în toate privinţele, dar, dintr-o pricină nelămurită, nu se află niciodată lîngă dînsa. Nu l-am văzut niciodată, şi nu sînt deplin convins că face parte din lumea noastră palpabilă.

Vizavi de Eden Hotel se află restaurantul pescăresc *Lobster*[1] *House*. Patronul, Mr. Collins, stă în prag, ca şi cînd şi-ar căuta clienţii printre trecătorii de pe stradă. E irlandez — soţia lui, germană. Deseori i-am auzit pe soţi certîndu-se — şi presupun că Mrs. Collins ocărăşte acum în bucătăria restaurantului.

Homarul este excelent la *Lobster House*, dar patronul apare uneori beat printre mese. Astfel, îşi enervează clienţii, care consideră că le răpeşte propriile lor prerogative. Restaurantul merge prost... nu ştiu dacă din pricina slăbiciunii lui Mr. Collins pentru băuturile tari sau pentru că locuitorilor din Laguna nu le place peştele. Mrs. Collins, nemţoaica cea energică, ţine întreprinderea pe picioare.

Cîteva case mai la vale pe Cleo Street, irlandezul are un concurent serios în mica pensiune a mexicanului Juan Rodriguez Cabrillo cu firma : *Mexican Food.*[2] *Servim de-*

[1] Lobster = homar. (L. engl.)
[2] Bucătărie mexicană. (L. engl.)

junul la orice oră. Rodriguez Cabrillo e numele descoperitorului Californiei, iar proprietarul micului restaurant susţine că este un descendent de-al lui, urmaş în linie directă. Cînd intru la Cabrillo, evit preparatele lui mexicane care sînt prea de tot condimentate pentru gustul meu. Dar frige excelent muşchiul de vacă şi serveşte bere brună de butoi. Astăzi e întuneric la *Mexican Food ;* e luni, şi Cabrillo ţine închis lunea.

Aproape de intersecţia cu San Pedro Street se află un *drugstore,* de unde îmi cumpăr ziarul dimineaţa şi după-amiaza. De fiecare dată am o scurtă conversaţie cu Mrs. Boles, patroana. E o femeie tare guralivă, dar deseori face observaţii inteligente. A citit foarte mult ; nu reviste — ea citeşte lucrări filozofice. Bertrand Russell e autorul ei favorit. Mă surprinde faptul că stă într-o prăvălie, chiar dacă e proprietatea ei. Am impresia că ar fi putut avea o cu totul altă situaţie în viaţă.

Astăzi, cînd m-am dus să iau „Los Angeles Times“, ediţia de după-amiază, ziarul avea pe prima pagină titluri mari în legătură cu noile experienţe atomice efectuate atît în Răsărit cît şi în Apus. Bombele atomice care fuseseră experimentate făceau parte dintre cele mai puternice de pînă acum ; şi, în ambele părţi ale lumii, depozitele creşteau. Mrs. Boles îmi întinse ziarul şi mă întrebă ce cred despre acele fiinţe umane care continuă să producă şi să facă rezerve de arme atomice. Se depozitaseră doar atît de multe pînă acum, încît erau sufi-

ciente pentru a ne nimici. Statele se comportau acum ca un candidat la sinucidere, care ar poseda destule arme pentru a-și curma viața, dar ar continua să cumpere la revolvere și să le facă grămadă pentru mai multă siguranță.

Am răspuns :

— Tocmai pentru siguranța noastră se acumulează mijloace de a ne distruge.

Mrs. Boles continuă :

— Dar Mr. Russell a spus, sau a scris, că speța umană o să fie exterminată probabil înainte de anul 2000. Așadar, am mai avea de trăit pe pămînt cel mult 38 de ani. Ce credeți dumneavoastră despre asta, Mr. Carlson ?

— Nu am nici o părere precisă în această chestiune, am răspuns. Dar ceea ce am citit despre trecutul omenirii mi-a lăsat impresia că omul trebuie să fie cel mai vivace dintre toate animalele. În timpul existenței lor, oamenii au trecut printr-o mulțime de primejdii și au îndurat catastrofe nemaipomenite. Dar au supraviețuit, s-au înmulțit și au umplut pămîntul în așa măsură, încît nu mai poate să-i hrănească pe toți. Din această pricină, presupun că o parte din omenire va supraviețui chiar unui război atomic.

Acum stau la fereastra mea și mă uit după un om pe care-l zăresc în mod obișnuit la ora asta din zi la intersecția străzii cu San Pedro, ceva mai încolo de *drugstore*. Îl descopăr și astăzi. E mai înalt cu un cap decît trecătorii de pe trotuar și chiar îmbrăcămintea îl deosebește de ei : poartă o mantie verde care-i

ajunge pînă la glezne, capul îi e acoperit de un păr mare, brun și stufos care-i cade pe ceafă și pe umeri. Fața îi e năpădită de o barbă lungă, neîngrijită, de o culoare mai închisă, care-i învăluie pieptul.

Omul cu îmbrăcămintea extravagantă se află întotdeauna la răspîntia străzilor Cleo și San Pedro la ora cînd circulația e mai intensă, cînd șirurile de mașini sînt mai compacte. S-ar crede că face serviciul de statistician oficial al circulației. Dar el are o îndeletnicire și o misiune absolut personală : vrea să suprime automobilele și să desființeze automobilismul de pe pămînt. E nebunul orașului, care stă zilnic la post, în ora de vîrf a circulației. De fiecare dată cînd un automobil se oprește la cotitură, el strigă șoferului : *Stop driving ! Stop driving !*[1] În alte state ar fi fost desigur arestat pentru perturbarea circulației sau comportament scandalos, dar în orășelul nostru californian de coloniști, un om sucit poate să umble liber pe străzi. E considerat neprimejdios, toată lumea îl cunoaște și nimeni nu se mai leagă de purtarea lui.

Omul cu mantia, cu părul și barba crescute sălbatic se numește Jensen și e un imigrant din Danemarca. Pentru americanii care nu fac deosebire între țările nordice, e scandinav și compatriotul meu. În aspectul său exterior, seamănă cu Cristos așa cum e înfățișat în pic-

[1] Renunță la mașină ! (L. engl.)

turi, iar oamenii din Laguna l-au botezat Isus-Jensen.

Schimb întotdeauna cîteva cuvinte cu Isus-Jensen cînd îl întîlnesc pe stradă. Vorbește domol și simplu, și pare un individ absolut obișnuit, normal. Nu face impresia unui predicator sau a unui profet, nu există nimic patetic sau extatic în el, nimic aberant în afară de pornirea împotriva automobiliștilor. Cîndva, am vrut să-l întreb de ce îi îndeamnă să se desființeze ei înșiși. Dar poți întreba pe cineva : „De ce ești nebun ?"

În timpul orelor de circulație intensă, vuietul valurilor de pe Ocean e acoperit de larma motoarelor de pe stradă. Dar iată că prin zbîrnîitul, pîrîiturile și larma orașului, străbate deodată un glas limpede, un sunet argintiu — sunetul unui clopoțel. Acum se aude larma potolită a orei de înserare : vînzătorul de înghețată își semnalează sosirea.

La semnal, femei și copii ies din case și se strîng în jurul automobilului care sună din clopoțel. L-au așteptat, se adună în grupuri și se înghesuie în jurul lui. Mașina cu bunătăți e lăcuită în alb, iar *the ice-cream-boy* [1] e îmbrăcat în culoarea automobilului : în alb din creștet pînă în tălpi. Boneta țuguiată stă pe capul lui ca o căciuliță de pitic. E piticul din basme, care vine la copii cu înghețata sa dulce de vanilie — iar ei fac gălăgie, se îmbrîncesc, țipă și fac larmă, în timp ce se bulucesc în

[1] Vînzătorul de înghețată. (L. engl.)

jurul mașinii lui. Sunetul argintiu al clopoțelului și glasurile limpezi ale copiilor se unesc cu vuietul asurzitor al circulației ; *the ice-cream-boy*, cu automobilul său alb, idila și bucuria copiilor, își face apariția pe Cleo Street din Laguna Beach în fiecare zi cînd începe să se însereze.

Întunericul se lasă repede deasupra străzii și reclamele se aprind. Mrs. Jeffers își închide biroul de tranzacții imobiliare pentru acea zi, Mr. Collins intră în sala de mese din *Lobster House* să-și întîmpine oaspeții pentru cină, mașina vînzătorului de înghețată pornește mai departe, în josul străzii, și dispare în timp ce sunetul argintiu al clopoțelului se pierde în depărtare. Dar o făptură înaltă și dreaptă, în mantia care aduce cu o uniformă, rămîne pe locul său de la răspîntie, și vîntul îi flutură barba lungă. Stă acolo ca o stană de piatră în mijlocul torentului de mașini și strigă : *„Stop driving!“* Automobilele își văd de drum, glasul omului se îneacă în zgomotul motoarelor. Isus-Jensen rămîne la postul său pînă la sfîrșitul orei de strajă.

Orașul dispare în obscuritatea amurgului ; mă mut la fereastra de vest din camera mea de hotel ; de aici pot privi în larg deasupra celuilalt vecin. Ora refluxului se apropie, iar apa se întunecă sub bolta cerului. Catalina-Island, insula de la apus, care se înalță ca o fortăreață de granit, a dispărut. Întinderea nea-

gră-albastră a Oceanului e brăzdată de spuma albă a valurilor. Glasul apei scade la un ton mai blînd, un murmur liniştit. Plămînul lumii răsuflă mai încet către noapte.

Locuiesc între oraş şi Ocean — şi în seara asta voi adormi iarăşi cu mugetul valurilor zăbovind în cochiliile urechilor.

În nopţile cînd stau treaz, aud uneori zgomotul unei alte ape, o apă tare depărtată. E un rîuleţ care curge într-o matcă strîmtă, şerpuind printre păduri şi pajişti dintr-o altă ţară. Are un murmur mai potolit şi mai blînd decît Oceanul. Nu înaintează cu valuri năvalnice. E un mic şuvoi care îşi uneşte susurul lămurit şi clar al apelor sale cu mugetul celui mai vast ocean al lumii. E pîrîul copilăriei mele, unde cu cîteva săptămîni în urmă mi-am întîlnit fratele.

Am trăit ceva inexplicabil în timpul ultimei vizite în ţara mea de baştină. E vorba de Sigfrid, fratele meu mai mare. S-a întîmplat aşa că el şi cu mine ne-am reîntîlnit după o despărţire de cincizeci de ani. Am fost smulşi unul de lîngă celălalt în anul 1912 ; de atunci a trecut exact o jumătate de secol. Ne-am regăsit în anul 1962 — şi revederea s-a petrecut pe cînd rătăceam la întîmplare pe meleagurile ţinutului nostru natal ; Sigfrid s-a întors la mine sau eu la dînsul, nu mai ştiu cum a fost.

Lucrul nu s-a petrecut în visele mele din timpul nopţii, ci în stare de absolută trezie, ziua namiaza mare. Nu voi încerca să lămuresc

mai în amănunțime cum s-a întîmplat. Știu că n-o pot face. Cred că nimeni n-ar fi în stare. Tot așa cum nimeni n-ar putea să-mi explice ce este viața și ce este moartea — în așa fel încît să rămîn convins și să-i accept explicațiile. Nimeni nu-mi poate spune ce rost are viața mea, dacă e cumva menită unui scop definit, și nimeni nu-mi poate spune ce va face moartea cu mine în clipa cînd îmi voi sfîrși viața. Mulți cred că omul e sortit nimicirii, că moartea înseamnă *neantul*. Dar, atîta vreme cît încă sînt în viață, nu pot înțelege și concepe ce este acest neant — care nu adaugă nimic la cunoștințele mele în această privință. Sînt și voi rămîne un ignorant tocmai în ceea ce aș vrea să cunosc mai mult.

Tot atît de puțin pot pricepe acum, în orice fel s-ar fi întîmplat lucrurile, că fratele meu Sigfrid și cu mine ne-am reîntîlnit în ținutul nostru natal după cincizeci de ani.

Era în ultima seară pe care am petrecut-o în satul meu. Mergeam de-a lungul pîrîului Bjur, care se numește așa din vremi străvechi de cînd castorii își mai făceau lăcașurile în pîraie. În anii copilăriei mele, el mai curgea încă într-un torent năvalnic și inunda luncile primăvara și toamna. Era bogat în pește. Acum am găsit luncile asanate, cultivate și transformate în lanuri de secară, iar pîrîul adîncit și aproape secat. Matca pîrîului — despuiată și pustie, lăsînd la vedere niște bolovani

mari și urîți — înainta tîrîndu-se ca un șarpe de piatră. Aici, Sigfrid și cu mine prindeam mult pește, știuci și mihalți. Dar în micile băltoace de apă stătută și băhnită care rămăsese printre pietre, nu se mai găsea acum nici urmă de pește. N-am văzut mișcîndu-se nici o aripioară. O pojghiță strălucitoare de plumb vînăt acoperea suprafața apei și arăta că dedesubtul ei nu exista de loc viață ; stătea deasupra unei ape ca un capac deasupra unui sicriu ; linţoliul morții se întinsese peste pîrîul copilăriei mele.

În timpul preumblării de-a lungul pîrîului am ajuns la un luminiș în pădurea de brazi, unde matca făcea o cotitură bruscă. Acolo s-a întîmplat...

M-am oprit, am rămas în picioare — cunoșteam locul atît de bine, îmi aduceam aminte, eram copleșit de amintiri. Auzeam și vedeam. Mă întorsesem ! Mă aflam iar aici, acum... dar totodată în alte timpuri, cu multă, multă vreme în urmă. *Acum* și *atunci* se îngemănaseră și erau numai *acum*. Trecutul și prezentul se uneau într-un singur *acum*.

Stăteam într-un loc unde Sigfrid și cu mine făcuserăm odată popas pe cînd ne aflam la pescuit. Chiar aici, pe pămîntul de sub picioarele mele am aprins un foc și am fript știuci pe jăratic ; aici am mîncat merinde din traistă, aici ne-am culcat pe spate cît eram de lungi și ne-am odihnit. Tot aici am stat întinși odată și ne-am uitat în sus spre norii de pe cer, iar

fratele meu Sigfrid spunea : „Sînt pe pămînt numai de data asta, trăim numai o dată ! Trebuie să am mare grijă de viaţa mea !“

Alte cîteva cuvinte ale lui le-am păstrat în urechi timp de cincizeci de ani, acestea au fost ultimele pe care mi le-a spus mai înainte de a ne despărţi : „Vii şi tu duminică la pîrîu ?“ După ce mi-a spus asta a plecat de lîngă mine.

Iar acuma ne-am întîlnit din nou aici. Aici era locul, pe peticul de pămînt pe care mă aflam. L-am recunoscut — şi mă uitam prin iarbă după cărbunii şi cenuşa focului nostru de tabără. Trebuia să mai fi rămas ceva... şi mi se părea că văd urmele focului care a ars cu cincizeci de ani în urmă aprins de doi băieţandri.

Aici ne-am întîlnit din nou, fratele meu şi cu mine, pe vechiul nostru loc de popas. El mi-a ieşit în întîmpinare. I-am recunoscut vocea ; nu puteam să mă înşel, nu putea fi confundată cu a nimănui. După aceea m-am întrebat dacă nu auzisem cumva un ecou al ei, dacă ecoul unei voci poate dăinui într-un loc şi să mai fie auzit după cincizeci de ani.

Sigfrid m-a întîlnit aici — şi nu era de fel schimbat. Dar eu, care mă întorsesem, eram altul. Fratele meu era tînăr — eu eram bătrîn.

Fratele meu şi cu mine hotărîsem să ne întîlnim pe vechiul nostru loc de popas de lîngă pîrîu, după cincizeci de ani de despărţire.

Sigfrid mi-a spus :

— Te-ai întors. Ai lipsit multă vreme. Eu am rămas aici. Ştiu că nu m-ai uitat. Iar eu

sînt acelaşi. Nimic nu s-a întîmplat cu mine. Desigur îţi aminteşti. Îţi mai aduci aminte... Am trăit multă vreme împreună...

Aşa s-a întîmplat că fratele meu Sigfrid s-a întors lîngă mine. De atunci nu m-a mai părăsit.

Iar eu retrăiesc clipa cînd am vorbit împreună ultima dată... atunci cînd ne-am despărţit.

Sigfrid a fost fratele meu mai mare şi singurul pe care l-am cunoscut vreodată. Ceilalţi fraţi s-au prăpădit de mici, înainte ca eu să vin pe lume. Întrucît n-am trăit nici o singură zi cu ei, abia dacă pot spune că au fost fraţii mei ; nu puteam avea fraţi şi surori înainte de a exista, şi nici să pierd vreunul pînă atunci.

Fratele meu mai mare era cu cinci ani mai în vîrstă decît mine — şi îl admiram pentru puterea şi îndemînarea lui. Dar el nu mă trata ca pe un frăţior mai mic, ci ca pe un egal. De aceea ne-am înţeles mai bine decît se înţeleg de obicei fraţii şi surorile de vîrste diferite. Noi, feciorii, locuiam în strîmta odaie a gospodăriei părinteşti. În timpul primilor nouă ani ai mei, am locuit în bordeiul cu o odaie şi un chiler din Lindekulle, apoi am dormit în aceeaşi odaie din căsuţa ţărănească de pe ogorul de o şaisprezecime de mantal, pe care tata şi mama, după trudă de zi şi noapte şi chiverniseală, au putut să-l cumpere cu încetul. Trăiam atît de aproape unul de altul, el şi eu, pe cît e cu putinţă unor oameni.

Întîmplarea a avut loc în vara anului 1912. Atunci Sigfrid avea nouăsprezece ani, iar eu paisprezece ; de cinci ani locuiam pe ogorul

nostru. Era într-o dimineață de duminică, în luna iulie, în cea mai mare dintre cele două odăi ale casei. Acolo își aveau paturile toți cei din familia noastră, acolo dormeam noi, tata și mama, cele trei surori ale mele, Sigfrid și cu mine. Era dis-de-dimineață ; tata, mama și eu eram treji, dar fetele mai dormeau.

În dimineața aceea de duminică, Sigfrid stătea culcat în patul său de lîngă peretele cel lung. De vineri nu se mai trezise din somn. Vineri seara se dusese la culcare devreme, cu mult înaintea noastră, a celorlalți. Ne spusese că se simțea obosit. Asta o mai spusese și în alte seri, mai înainte, în timpul verii, de aceea nu i-am prea dat importanță. Dar după aceea o ținuse într-o zăcere și dormise într-una. Nu-l văzusem deschizînd ochii nici o singură dată, nici nu-l auzisem spunînd ceva.

Peste vară nu se simțise bine. În iarna care trecuse plecase în lume și lipsise de acasă cîteva luni. Dar în primăvară, cînd s-a înapoiat, nu mai era același. Mie îmi spusese numai că din cînd în cînd îl durea spatele și că se simțea obosit. Iar în timpul verii nu dăduse ajutor la coasă, la strînsul fînului. Ziua însă umbla pe picioare, ca înainte vreme. Nu știam ce să cred cînd îl vedeam culcat în pat în timpul zilei.

I-am întrebat pe tata și pe mama de ce dormea atît de mult. De ce nu se trezea ? Nu mi-au putut da nici o lămurire. Apoi, nu înțelegeam de ce Sigfrid se schimbase atîta peste vară. Explicația am descoperit-o abia cu vre-

mea. Eram considerat copil și trebuia să fiu ținut departe de tot ceea ce copiii nu pricep și nu trebuie să știe. De aceea am fost neliniștit : Sigfrid se culcase vineri, acum era duminică dimineața și nu se trezise.

Iar cînd i-am văzut pe tata și pe mama stînd lîngă patul fratelui meu, m-am ridicat și am venit lîngă ei.

Sigfrid dormea și răsufla greu și rar. Ce straniu i se ridica și cobora bărbia în timp ce răsufla ! Nu văzusem niciodată bărbia unui om care doarme mișcîndu-se în felul acela. Greoi și zăbovind se lăsa în jos, tot atît de agale și obosit se ridica iarăși. Și urmăream mișcarea aceea înceată, vedeam cum pielea din jurul gurii se zbîrcea cînd bărbia se mișca și se întindea la loc cînd se lăsa în jos.

Voiam să pun cîteva întrebări părinților, dar — neliniștit și înspăimîntat cum eram — nu puteam scoate o vorbă.

În odaie, din paturile surorilor mele, se auzeau respirații ușoare, liniștite. Dar tata, mama și cu mine stăteam lîngă patul fratelui meu, ascultînd, privind. Pe perete, deasupra căpătîiului, ceasul lui de buzunar atîrna într-un cui — și tictacul egal al secundarului se auzea lămurit. Deasupra ceasului era agățat un tablou, o cromolitografie într-o ramă lată și neagră : „Isus tămăduind pe bolnavi“. Isus stătea acolo, desculț și înveșmîntat într-o mantilă roșie, lîngă o stîncă, pe țărmul lacului Ghenezaret. Pe pămînt, în jurul lui, stăteau bolnavi și infirmi ; zăceau înghesuiți laolaltă.

Unii aveau cîrje subsuoară, alții aveau buzele întredeschise ca într-un strigăt de durere. Un olog era întins pe o targă așezată chiar la picioarele Mîntuitorului. Picioarele lui Isus străluceau curate și albe pe fondul mantilei roșii. Betegi, neputincioși și schilozi se tîrau în jurul lui Isus, își întindeau brațele spre el și implorau viață și sănătate.

Ochii lui Sigfrid erau strîns închiși, dar obrajii începuseră să se coloreze ușor în roșu și pleoapele tresăriră slab. Tata spuse :

— Parcă ar vrea să se trezească.

Mama era de aceeași părere.

— Se trezește, negreșit.

Iar eu stăteam încordat și așteptam ca fratele meu să deschidă în sfîrșit ochii spre noi. Dormise atît de mult și neîntrerupt, trebuia să se trezească pînă la urmă !

Dar bărbia se mișca din ce în ce mai încet, și nu se întîmpla ceea ce așteptam noi, ci cu totul altceva ; bărbia se opri în mișcarea sa. Se opri și rămase liniștită. Rămase nemișcată, în timp ce zbîrciturile pielii se destinseră. Iar gura rămase în poziția sa, pe jumătate deschisă. Bărbia fratelui meu se oprise la jumătatea drumului și nu mai era în stare să urce încă o dată.

Suflul respirației grele, rare, încetase, și se făcu un altfel de tăcere în odaie. Din paturile celelalte, în care dormeau surorile, se auzea respirația lor liniștită și egală. Și ceasul de pe perete ticăia mai departe. O ramură a casta-

nului celui mare de lîngă frontul căsuței se freca de ochiul ferestrei.

Doar un zgomot dispăruse ; atunci se lăsă o asemenea tăcere, încît am simțit nevoia să spun ceva părinților : acum trebuia să aflu, voiam să știu ! Dar pînă să deschid gura, tata mi-o luă înainte.

Se aplecase deasupra feței fratelui meu, se îndreptase din nou și se uita pe perete. Apoi luă ceasul lui Sigfrid din cui și aruncă pe cadran o privire cercetătoare, ca și cînd ar fi vrut să se convingă că își continua mersul.

Se întoarse încet spre noi cu ceasul în mînă și spuse :

— E șapte și douăzeci de minute. Exact șapte și douăzeci.

Va să zică tata ne spunea de dimineață cît era ceasul ! De ce făcuse asta ? Nimeni nu-l întrebase. Dacă voiam să știm ce oră este, puteam să ne uităm și singuri.

Mama nu răspunse nimic. Exact șapte și douăzeci de minute — dar mama nu răspunse nimic. Stătea în picioare și-și apăsa pe obraz un colț al șorțului. Fusese din zori afară, la grajd, mulsese de zi, și-și pătase șorțul cu lapte. Adusese cu ea în odaie un miros de vacă ; stăteam atît de aproape de ea, încît simțeam în nări mirosul de grajd.

În fiece dimineață, eu trebuia să mîn vacile la păscut. Ar fi trebuit desigur să le mîn și în ziua aceea, dar rămăsesem acasă pentru că fratele meu nu se trezise.

Ceasul lui Sigfrid, pe care tata îl ținea în mînă, ticăia atît de tare în tăcerea cea nouă, că sunetul lui umplea întreaga încăpere. Era un ceas cu ancăr — după cum auzisem, un măsurător al timpului mai bun decît ceasul cu cilindru — și de el atîrna un lanț strălucitor de metal argintat. În copilăria mea, bărbații aveau la vestă un buzunar mare și adînc făcut pentru ceas, iar lanțul trebuia să atîrne peste toată lățimea vestei și a burții, ca o găteală care nu putea lipsi în îmbrăcămintea lor.

Sigfrid zăcea în pat, întins pe spate, liniștit. După ce bărbia se oprise, n-am mai observat nici o mișcare la el. Dar ceasul lui continua să ticăie în mîna tatii. Mi se părea că ticăie mai tare decît înainte, ca și cînd ar fi început deodată să se grăbească.

„Exact șapte și douăzeci", spusese tata. Dar secundarul ceasului continua să se miște și să se învîrtească pe cercul său. Acum erau douăzeci și unu sau douăzeci și două de minute după șapte. Și ceasul continua să meargă înainte. Iar eu mă sculasem, cum făceam în fiecare dimineață, mama mulsese ca de obicei, duminica la fel ca în celelalte zile ale săptămînii. Cu toate astea, duminica aceea nu era o dimineață ca toate dimineţile : tata rostise o oră precisă pe care noi trebuia s-o ținem minte.

Tata se întoarse spre mine, îmi întinse ceasul lui Sigfrid și spuse :

— Ia tu ceasul fratelui tău.

Tăcînd și mirîndu-mă, l-am luat. Lanțul de metal argintat mi se răsucise în jurul degetelor. Încă nu înțelegeam ce se întîmplase.

Acum pe neașteptate, țineam ceasul lui Sigfrid în mînă. Cuiul din perete, de care atîrnase, rămăsese gol și despuiat. Dar drept deasupra patului fratelui meu, vedeam mai departe tabloul care-l înfățișa pe Isus în veșminte roșii și cu picioarele albe. Avea un nimb auriu în jurul frunții, și oameni sărmani și nenorociți se tîrau pe pămînt la picioarele lui. Schilozi cu cîrje subsuoară își întindeau spre Mîntuitor mîinile diforme. Paraliticul continua să zacă pe targa sa — brațele îi erau atît de vlăguite și de slăbănoage încît nu era în stare să le ridice spre Isus, n-avea puterea să ridice nici un deget. Iar Mîntuitorul sta mai departe cu privirile spre oamenii aceia neputincioși ; își întindea brațele cu colțurile roșii ale mantilei și le ținea în semn de binecuvîntare peste capetele lor : „Isus tămăduind pe bolnavi“.

— Păstrează ceasul ca amintire, spuse tata. Ai grijă de el !

Iar ceasul fratelui meu îmi ticăia în mînă într-o grabă desperată, ca și cînd ar fi trebuit să ajungă undeva la o anumită oră și era în întîrziere.

Lîngă patul lui Sigfrid se afla scrinul. Tata își scoase briciul dintr-un sertar al scrinului și, de pe masă, luă cartea de rugăciuni „Adevă-

ratul creştinism" de Arndt[1]. Obişnuia să-şi radă barba în fiecare duminică dimineaţa. Începu să tragă briciul pe vechea legătură de piele a „Adevăratului creştinism" de Arndt, aşa cum făcea de obicei.

După ce termină de tras briciul pe curea, tata îşi smulse un fir de păr din creştet şi încercă tăişul. Apoi se duse în bucătărie, de unde se întoarse cu un şervet, o bucată de săpun şi o ceaşcă de cafea cu apă încălzită. Îşi puse sculele de ras în ordine.

Dar nu-şi scosese oglinda de bărbierit. N-avea să folosească briciul pentru el.

Tata îşi luă lucrurile de bărbierit şi se duse pînă la patul lui Sigfrid.

— Întîi să termin cu treaba asta !

Mama se prăbuşise pe un scaun, la doi paşi de pat. Respira greu, cu suspine. Tăcuse tot timpul după ce tata spusese că ceasul era şapte şi douăzeci de minute. Acum vorbi, în sfîrşit :

— Doar n-o să faci asta chiar tu !

— Dar cine s-o facă ?

— Am putea să trimitem vorbă după cineva. După Fritjof al croitorului. El şi rade, şi tunde.

Dar tata clătină din cap, învîrti pămătuful de ras în apa cu săpun din ceaşca de cafea pînă cînd făcu spumă. Înalt şi lat în spate, stătea lîngă patul fratelui meu. Era încă în puteri. În dimineaţa aceea de duminică nu avea decît vreo patruzeci şi ceva de ani.

[1] *Johann Arndt* (1555—1621), teolog protestant, precursor al pietismului ; a scris „Patru cărţi despre adevăratul creştinism".

Şi avea să mai trăiască aproape încă vreo patruzeci de ani. Cînd, în 1949, m-am întors în ţară pentru a-l mai întîlni o dată în viaţă, eram eu însumi un bărbat cu băieţi mari. Dar acum văd lucrurile ca acel copil cum eram atunci cînd tata stătea puternic şi sănătos, cu un brici în mînă, lîngă patul fiului său mai mare.

Spuse :

— Cred că pot să fac treaba asta şi singur.

— Ai tu inimă? zise mama. Nu pot pricepe.

— Trebuie să fii tare.

Tata se aplecă deasupra fratelui meu şi începu să-i săpunească faţa. Sigfrid slăbise şi se scofîlcise la faţă în timpul verii. Dar avea o barbă deasă, care începuse să-i crească de timpuriu pe obraz. După ce împlinise şaisprezece ani, se bărbierea de două ori pe săptămînă ; timp de trei ani avusese o barbă de om în toată firea. Îl văzusem bărbierindu-se ultima dată cu două zile înainte, vineri de dimineaţă.

Sigfrid se plîngea adesea de barba lui aspră, greu de ras, şi spunea că briciul lui îl ustura. Dar în ziua aceea fu bărbierit cu briciul tatii, cu lama tăioasă şi bine ascuţită pe curea, şi vedeam că tăia bine. Nu-l mai ustura.

Am strîns puternic în mînă ceasul lui Sigfrid. Îl primise de la tata în anul cînd terminase catehismul — era un dar la confirmare. Fratele meu avea cincisprezece ani cînd l-a

primit. L-a purtat așadar timp de patru ani. Ceasul bătuse pentru fiecare secundă în toți acești ani, începînd din acea zi din luna mai 1908, cînd Sigfrid fusese confirmat, pînă în acea dimineață de iulie 1912, cînd vara era pe sfîrșite. Ceasul din mîna mea măsurase patru ani din viața unui tînăr. Pînă cînd, în dimineața aceea, ajunsese la șapte și douăzeci de minute.

Sigfrid fu ras cu grijă în ziua aceea, tata îi trecu briciul său de două ori pe față. Șterse cu grijă spuma de săpun de pe obraji și buze cu șervetul. După aceea trase din nou briciul pe cartea legată în piele, își scoase oglinda de bărbierit și începu să-și săpunească propria față ; era duminică și zi de bărbierit și pentru dînsul.

Erau o mulțime de lucruri de făcut și de aranjat, spunea tata. Aveam să ne gîndim la treburile cele mai grabnice.

Îi spuse mamei :

— Tu n-ai inimă pentru asta, nu-i așa ?

— Pentru ce ? întrebă mama.

— Să-l așezi cum se cuvine.

— Î-î. N-am.

— Hm ! Tata reflectă un pic înainte de a urma : Atunci să trimitem după cineva. Cineva care să spele și să îmbrace mortul.

Mama se uită deodată în sus, cu o tresărire :

— „Mortul ?“ rosti ea.

Zvîrlise cuvîntul, acest singur cuvînt, răgușit și violent. Suna ca o dojană aspră.

— Da, zise tata. Chiar așa.

— De ce spui „mortul“ ? întrebă mama tăios. De ce nu spui „Sigfrid“ ?

Mama își apăsă pieptul, ca și cînd ar fi primit o lovitură. Tata își întinse pielea pe gît în timpul rasului și-și trecu briciul peste mărul lui Adam, care se mișca în sus și în jos sub tăiș. Se zgîrie, se rușină :

— Voiam să zic... bineînțeles... Mă gîndeam numai... Cred că înțelegi...

Nu putea să lămurească ceea ce avea sau nu avea de gînd să spună. Dar eu voiam să întreb la fel ca mama : De ce nu-i spunea lui Sigfrid pe nume ? De ce spusese... ? Și eu fusesem izbit de vorba lui. Parcă mi se pusese un nod în gît.

Mama reîncepu :

— Pari nesimțitor.

— Nu sînt nesimțitor. Dar vezi că eu...

Tata căscă gura un pic pentru a ajunge la țepii lui de barbă din colțurile gurii și astfel termină cu rasul. În timp ce se ștergea pe obraji și punea la o parte sculele de bărbierit, se întoarse din nou spre mama : voise să-i amintească numai de ultimele necazuri, de grijile cele mai urgente. Orice s-ar întîmpla omului, erau totuși cîteva treburi grabnice, de care nu putea fi scutit, de care nimeni nu putea scăpa. Dacă e o treabă de făcut, apoi trebuie să fie și cineva care s-o facă. În ziua aceea mai era și duminică, așa că trebuia să se repeadă pînă la biserică și să-l vestească pe pastor înainte de a începe slujba. Era încă dis-de-dimineață, ceasul nu era decît șapte și

jumătate, avea vreme. Cu toate astea, trebuia să se grăbească, timpul nu stă niciodată în loc.

Îl auzisem pe tata spunînd adesea: „Timpul nu stă în loc!“ Era veşnic grăbit; umbletul lui era aproape fugă. Rareori l-am văzut mergînd încet, ca toată lumea.

Ceasul fratelui meu îmi ticăia în mînă; mergea repede, cu o grabă desperată ne împărţea timpul în secunde şi minute. Tata se zorea, ceasul se zorea, iar timp nu aveam niciodată. Nici o clipă nu era destul de lungă.

Iar acum Sigfrid trebuia aşezat cum se cuvine.

Eram numai ochi şi urechi la ceea ce se întîmpla. Nu fusesem niciodată de faţă la o clipă ca aceea, la întîmplări ca acelea. Trecuseră poate vreo zece minute de cînd mă sculasem, dar trebui să treacă încă o bucată de vreme pînă să înţeleg ce se întîmplase. Părinţii mei vorbeau despre ceea ce trebuia să se facă degrabă, despre cel care avea să facă lucrul ăsta. Şi tot timpul era vorba despre fratele meu, care trebuia pregătit cum se cuvine.

— Unde-l punem? întrebă tata.

Mama nu răspunse. În schimb, pe cînd se uita spre pat, spuse:

— Putem să ne recunoaştem în Sigfrid. Putem să ne vedem propria noastră soartă.

Tata răspunse:

— Dar trebuie să ne despărţim de el. Să încercăm...

Voia să spună că şi eu trebuia să mi-l scot din minte. Dar ceasul lui Sigfrid devenise pe

neaşteptate al meu. Cum se întîmplase asta ? Cum putuse să se întîmple ? De ce era al meu ceasul ?

Pentru... şi dintr-o dată mi se lămuri pe deplin ceea ce se întîmplase cînd tata spusese : „Exact şapte şi douăzeci de minute". Am înţeles, am priceput cu intuiţia copilului. Primisem ceasul lui Sigfrid şi înţelesesem ce se întîmplase cu el. Mi s-a sfîşiat inima. Şi atunci, în sfîrşit, am izbucnit. Nu se putea numi plîns, nu era numai plîns. Din ochi începură să-mi curgă şiroaie de lacrimi şi, mai mult, din gură îmi ieşi un horcăit care acoperi convorbirea părinţilor — se făcu un urlet, un muget, un strigăt, un ţipăt care spărgea urechile. Zbieram atît de tare, încît surorile începură să se frămînte în paturile lor.

— Alta ! izbucni mama. Îi trezeşte şi pe ceilalţi acum.

— Ar fi mai bine să scoatem băiatul afară, spuse tata.

— Îhî, făcu mama. Ar fi mai bine. Vocea îi era straniu de răguşită.

— Nu trebuia să-l ţinem înăuntru.

— Îhî, spuse mama. Dar s-a trezit.

Apoi tata îmi vorbi mie — şi era tot atît de aspru în glas cum era de obicei cînd îmi dădea porunci :

— Băiete ! Du-te de mînă vacile la păscut !

Tata îmi poruncise — nu-mi rămînea decît să mă supun.

M-am repezit spre uşă, am ieşit afară, am dat fuga pînă la staul. Am dat drumul vacilor

noastre, le-am mînat la păscut pe drumeagul vitelor, am pus stănoaga la loc în urma lor și le-am închis în ocol. Căci această treabă făcea parte dintre grijile cele mai grabnice de fiecare dimineață.

Am rămas afară, la cîmp, pînă la amiază, rătăcind într-una de colo-colo, fără rost. Eram singur, nu aveam altă tovărășie decît vacile noastre. Dar nu voiam să mă întorc acasă.

Pe cînd eram cu vacile, fratele meu fu pregătit. Cînd m-am întors acasă peste zi, Sigfrid nu mai era întins în pat. Fusese urcat în pod. N-aveam să mai dormim în aceeași odaie, el și cu mine. El avea să doarmă în pod.

Eram abia de paisprezece ani în acea dimineață de duminică. Nu văzusem niciodată de aproape un om care-și dă duhul. Nu știam cum se întîmplă cînd viața noastră pe pămînt ia sfîrșit. Și, fără veste, s-a nimerit să aflu în acea zi.

Așa ne-am despărțit. Surorile mele dormeau cînd s-au întîmplat acestea. Dar eu am fost de față cînd părinții mei l-au pierdut pe fiul lor cel mare. Pe singurul meu frate l-am văzut murind.

Era într-o duminică, la 28 iulie 1912. Astăzi e 24 iulie 1962. Fără patru zile, s-a scurs o jumătate de secol.

Ceasul fratelui meu a continuat să meargă la mine în buzunar. A mers încă șapte ani. După aceea mașinăria s-a stricat și n-a mai putut fi reparată. Arătătoarele și-au urmat cursul pe drumul cercului, au măsurat picăturile timpului din genunea lui fără fund și le-au adunat într-o jumătate de secol. Dar eu n-am înstrăinat ceasul cel vechi cu ancăr al lui Sigfrid ; l-am ascultat pe tata și l-am păstrat cu grijă.

Acolo unde se află morții nu mai există timp. Sigfrid a rămas în odaia în care a intrat cu cincizeci de ani în urmă. Acolo e inaccesibil. Nimic nu i s-a întîmplat fratelui meu din dimineața aceea de duminică, în iulie 1912, cînd ceasul arăta șapte și douăzeci de minute.

Dar eu urmăresc mai departe mersul timpului cu ceasul meu de mînă și pe calendarul de perete din camera de hotel. Cincizeci de ani s-au perindat și multe mi s-au întîmplat. Pentru strigoiul din legendă — cel care a venit la nunta prietenului său mort — au trecut cîte o sută de ani în timpul fiecărui dans cu

mireasa, deși nu lipsise de acasă decît un ceas. Tot așa mă simt și eu cînd mă întorc : e posibil să fi trecut cincizeci de ani ? Parcă mai ieri Sigfrid și cu mine făceam popas lîngă pîrîu. Am lipsit numai un ceas !

Au curs picături din genunea cea fără fund a timpului, secundarul a ticăit, orele au bătut și au împlinit cercurile zilelor și nopților. Iar viața mea s-a trecut.

Intrăm curînd în perioada cea mai călduroasă a anului în Laguna Beach. August și septembrie sînt lunile de vacanță. Soarele e fierbinte, povîrnișurile pleșuve ale munților lucesc tot mai roșii din pricina ierbii pîrjolite de arșiță. Dar căldura e cu totul alta dincolo de munți. În deșerturile din inima ținutului, în acest timp al anului, temperatura urcă între 40 și 50 de grade Celsius. În Death Valley[1] temperatura aerului a ajuns o dată la 56,6° Celsius. Cît poate rezista un om în Death Valley, într-o arșiță ca asta ?

Dar aici, pe coastă, briza Oceanului ne răcorește frunțile, iar căldura e suportabilă chiar în timpul lunilor celor mai fierbinți.

Coasta noastră de vest, patria livezilor de portocali, face parte dintr-o zonă seismică a pămîntului. Căminul meu, între oraș și Ocean, e așezat pe teren vulcanic. La intervale mai lungi sau mai scurte, locatarilor din Eden Hotel li se reamintește că Laguna Beach e

[1] Valea Morții. (L. engl.).

durată pe o temelie nesigură. Dar în anii din urmă nu s-au produs aici, în împrejurimile coastei, decît zdruncinături de scurtă durată și slabe iar spaima locuitorilor a trecut repede. Ultima mare catastrofă — cea din San Francisco, în 1906 — pare astăzi un fapt istoric și nimeni nu-și închipuie că s-ar putea repeta.

Dar eu, unul, știu bine că într-o noapte pot să mă trezesc şi să mă aflu îngropat sub dărîmăturile hotelului. Şi am luat notă de instrucțiunile în legătură cu cutremurele de pămînt, știu ce am de făcut atunci cînd pămîntul începe să-și dezlănțuie energia seismică.

Ultima mea îndeletnicire a fost acea de cultivator de fructe. Acum îmi consacru zilele lichidării ultimei întreprinderi comerciale, plantația de portocali din San Fernando, pe care am vîndut-o astă-primăvară. N-am de gînd să încep ceva nou. Cariera mea ca om de afaceri s-a încheiat. Nu-mi mai rămîn decît vreo cîteva mici reglări de conturi ; stau cu vrafuri de socoteli în față, biroul din camera mea de hotel e atît de mic, încît sînt nevoit să-mi întind hîrtiile și pe podea.

Eden Hotel a fost construit pentru oaspeți care nu pretind lux, ci se mulțumesc cu un confort modest. La personalul hotelului nu există nici urmă de servilism ; îndeplinește o muncă pe care o socotește la fel de demnă ca oricare alta și se consideră pe picior de egalitate cu oaspeții. În privința asta e o mare deosebire între America și Suedia : vara trecută am observat că sentimentul de rușine conti-

nuă să fie inerent profesiunilor de serviciu în patria mea, încît cei care le îndeplinesc încearcă ades să se facă respectați prin aroganță și lipsă de amabilitate.

Camera mea e mică și simplă, dar cuprinde tot ce îmi trebuie: un pat moale și larg, un fotoliu, trei scaune, o etajeră pentru cărți, masă de scris. Am un garderob destul de încăpător pentru haine, dar camera de baie e mică. Mobila nu-mi aparține, nu pot decît să mă folosesc de ea. Dar îmi servește tot atît de bine ca și cînd ar fi a mea. Ce importanță are cine stăpînește lucrurile materiale pe care le am în jurul meu, eu însumi sau altcineva? În timpul călătoriei mele prin viață, multă vreme am cărat după mine tot felul de bagaje. Cu încetul, m-am descotorosit de ele. În cele din urmă, mi-am limitat lucrurile personale la strictul necesar.

Micul dejun este inclus în prețul camerei din Eden, *lunch*[1]-ul și cina le iau în oraș. Laguna are multe restaurante mici cu mîncăruri acceptabile — chiar dacă nu întotdeauna bune — la prețuri modeste. Iar acum caut să găsesc localurile cele mai ieftine; nevoia mă silește să chibzuiesc asupra fiecărei cheltuieli.

Dar trupul meu trebuie hrănit în fiecare zi. Astăzi am luat *lunch*-ul la Cabrillo, la *Mexican Food*; el are preparate ieftine pe meniu. Am comandat *tortillas*, deoarece patronul m-a asigurat că nu erau prea condimentate. Era

[1] Prînzul. (L. engl.).

adevărat, clătitele de mălai nu-mi ardeau limba ; păreau, dimpotrivă, prea dulci pentru gustul meu.

Patronul lui *Mexican Food* susține că e un descendent al descoperitorului Californiei, și îi place să vorbească de originea sa. Dar mie mi se pare neclară ; la fel cu toată lumea, nu-i decît un intrus în Laguna — tocmai a făcut cerere să obțină cetățenia americană. În timpul celor aproape douăzeci de ani de cînd locuiesc în California, am citit tot ce mi-a încăput în mînă despre istoria acestei țări a aurului. M-am gîndit așadar să verific cunoștințele de istorie ale unui urmaș îndepărtat al acelui Columb al Californiei.

Juan Rodriguez Cabrillo, primul alb care a pus piciorul pe această coastă, a murit la vreo trei luni după ce a sosit în țara cea nouă. A debarcat aici la 28 septembrie 1542, dar a decedat în arhipelagul Santa Barbara la 3 ianuarie 1543, în urma unui accident. Așa că l-am întrebat pe Cabrillo : cum a putut strămoșul lui să capete urmași ? N-a putut, desigur, să facă asta cu femei albe, care încă nu existau în țară pe vremea aceea. O fi lăsat însărcinată vreo indiană în timpul celor trei luni de ședere pe coastă ? Căci doar nu-i de crezut că-și luase cu sine în expediție copiii pe care ar fi putut să-i aibă în Mexico.

Cabrillo mi-a răspuns evaziv la întrebări, dar a respins cu vehemență insinuarea că în vinele neamului său ar putea să curgă sînge indian ; de femei indiene nici vorbă nu poate

fi. Patronul lui *Mexican Food* e un bărbat scund, grăsuliu, cu capul rotund și păr negru-închis, care strălucește de ulei ; dinții îi sînt lungi și ascuțiți, pielea foarte smeadă, iar ochii așezați adînc sub bolta frunții : un om de rasă amestecată și care, în consecință, e foarte conștient de asta.

Așa că a lăsat îndată baltă problema reproducerii strămoșului său și a trecut la plîngeri împotriva autorităților orașului. Conducătorii din Laguna Beach îi fac șicane, au o părere proastă despre mexicani și-i privesc de sus. Există americani care-i consideră pe compatrioții lui Cabrillo leneși, incapabili și murdari. Dar patronul lui *Mexican Food* suferă de mania persecuției. Cu greu pot crede că aici, în oraș, el e victima vreunei discriminări din pricina originii sale.

În calitate de descendent al primului alb din California, Cabrillo consideră că are privilegii față de alți locuitori ai orașului ; în loc de aceasta însă, i se fac greutăți în profesiunea lui legală și legitimă.

Așa că Joan Rodriguez Cabrillo ridică glasul :

— Dar descreierații și scandalagiii pot face ce vor în Laguna ! Uită-te la nebunul ăla care stă colea pe stradă și se leagă de automobiliști ! Pe ăla îl lasă în pace !

— Mr. Cabrillo face aluzie la Isus-Jensen ?

— Chiar la el !

Și mexicanul își arată colții puternici într-un larg zîmbet de dispreț :

— Ce mai mutră de Cristos! Stă acolo, strigă și împiedică circulația! El e tolerat aici în oraș! Dar mă rog, cum e tratat Juan Rodriguez Cabrillo? Da, el primește avertismente scrise de la *Board of Health*[1]!

Acum îmi aduc aminte: o libarcă ar fi apărut pe una din mesele lui Cabrillo, iar clientul de la masă l-ar fi reclamat pe patron la serviciul de igienă publică.

Pe cînd mă întorceam spre hotel, am întîlnit-o pe ex-colega mea, Mrs. Jeffers. Voia să-mi ceară sfatul într-o încurcată afacere imobiliară pe care firma ei tocmai o mijlocise: vînzătorul casei o mințise în legătură cu o ipotecă, și ea, de bună-credință, transmisese minciuna mai departe cumpărătorului. Acesta nu controlase informațiile; iar acum o făcea răspunzătoare și pretindea de la ea cei cinci mii de dolari pe care trebuise să-i plătească în plus. Dar vînzătorul se mutase din oraș, ea nu știa unde se găsea, nu putea să-l someze la rîndul său. Ce era de făcut? Să plătească, sau să se judece? Doar nu putea fi făcută răspunzătoare și să dea din buzunar cinci mii. Iar un proces ar dăuna bunului mers al firmei.

Mrs. Jeffers mi-a amintit din nou o perioadă din trecutul meu, din cariera mea de intermediar de imobile, plină de probleme de felul celor pe care mi le expunea acum, de ciorovăieli de afaceri cu oamenii, de încercările lor de a se trage pe sfoară, de a se înșela între ei în

[1] Serviciul de igienă publică. (L. engl.).

mod cît mai legal, de a se folosi de ignoranța și bună-credința altora pentru beneficii materiale, de încercări de a cîștiga bani, dar nu prin muncă personală. Viața mea ca misit a fost plină de afaceri care nici nu mă priveau pe mine. Mă ocupam cu fleacuri, mă necăjeam din pricina lor, îmi băteam capul cu ele. Acum nici nu mai am curajul să număr anii pe care i-am irosit în zadar.

Îi răspund simpaticei Mrs. Jeffers că îmi pare rău, dar nu-i pot da nici un sfat în această afacere sau în afaceri în general. Mă ocup cu lichidarea ultimei mele întreprinderi. Eu n-ar fi trebuit niciodată să mă bag în afaceri ; astăzi nu sînt în stare să pricep cum mi-am putut petrece atîția ani în agenții de vînzări și cumpărări de imobile. Sînt inapt pentru această meserie.

Credeam că răspunsul meu o s-o nemulțumească pe Mrs. Jeffers, proprietara celui mai mare birou de tranzacții imobiliare din Laguna Beach. Dar ea izbucni în rîs :

— Oh, Mr. Carlson ! Astăzi ești în toane bune.

Crede că glumesc. Nici ea n-a descoperit că e prizoniera afacerilor sale. Se complace în captivitate. Pentru Mrs. Jeffers, îndeletnicirea de misit e o vocație. Mi-a spus-o chiar ea : a mijloci cumpărări și închirieri de locuințe, a-i ajuta pe oameni să-și procure un cămin, e o mare îndatorire în viață. Și ea face tot ce poate pentru a o îndeplini.

Dacă Mrs. Jeffers crede că glumesc, înseamnă că pot continua să fiu serios. Și sînt sincer cînd spun :

— Mi-am greșit cariera în viață — prin forța împrejurărilor și prin propria mea slăbiciune la un loc, după cîte presupun. M-am îndreptat spre acele țeluri care erau mai aproape, care erau mai ușor de atins. La început aveam un țel mult mai îndepărtat ; acum îmi dau seama că ar fi trebuit să-l urmez și să nu mă străduiesc spre altul : visul tinereții mele a fost să devin om de știință, istoric.

— Oh ! Voiați să intrați în învățămînt, Mr. Carlson ? Profesor ?

— Nu. Nu acesta a fost țelul meu. Voiam să mă dedic științei pentru un singur motiv : voiam *să știu.*

Mrs. Jeffers rîde din nou : într-adevăr, cine n-ar vrea să știe ? Și ea ar vrea să știe ce are de făcut în această poveste oribilă cu ipoteca. Era tocmai în drum spre avocatul său pentru a-l consulta.

Ne despărțim pe stradă, în deplină înțelegere : a ști cum trebuie să acționezi e ceea ce ne trebuie cel mai mult. Eu unul, am ajuns la această concluzie : în viață m-am dovedit absolut incapabil să întrevăd consecințele faptelor mele, care au fost întotdeauna altele decît cele prevăzute.

Emigrația, anii lungi cît am fost un rob al afacerilor, două căsătorii nereușite — iată evenimentele decisive ale vieții mele.

Ele au fost urmări ale propriilor mele hotărîri, ale propriilor mele acțiuni. Unde m-au dus ? La omul solitar dintr-o cameră de hotel care, către sfîrșitul vieții, se întreabă dacă trebuie să le regrete.

Dar dintre toate chinurile, regretul este cel mai lipsit de sens. Vreau să-mi dedic altui scop timpul care mi-a mai rămas de trăit.

Mă întorc la hotel să scriu o scrisoare fiului meu Albert, care-și serbează ziua de naștere la 31 iulie. Albert cutreieră țara și de un an nu mai am nici o veste de la el. Aștept să-mi scrie. Nu știu unde se află acum, așa că îi voi scrie la ultima adresă pe care o am. Scrisoarea va fi probabil reexpediată la o altă adresă, de aceea o scriu din timp, înaintea zilei lui de naștere.

Astăzi de dimineață am primit o scrisoare de la Annie, a doua mea soție, de care m-am despărțit. Ea a rămas la San Francisco, unde s-a recăsătorit. Era învățătoare la Carmel cînd ne-am căsătorit. Se interesează cum o duc și dacă am reușit ca pomicultor. O să-i răspund : am început să cultiv fructele bune și dătătoare de sănătate ale pămîntului, deoarece credeam că o asemenea întreprindere mi se va potrivi mai bine decît oricare alta aici, în țara portocalului. Dar am dat greș. Asta a depins în parte de conjunctura proastă pe piața fructelor, în parte de ghinion. Ghinion, da... ultima recoltă de portocale a fost distrusă de ninsorile și de frigul din februarie — o năpastă care-i

lovește pe cultivatorii de fructe din California numai o dată la douăzeci de ani. Pînă la urmă, a trebuit să-mi văd la pămînt fructele aurite, acoperite de zăpadă. Atunci am hotărît să lichidez. Iar acum n-am de gînd să încep ceva nou. O să-i comunic fostei soții că activitatea mea de om de afaceri s-a terminat cu un fiasco. Ea va răspunde : S-a întîmplat ceea ce mă așteptam. Pentru că ți-am spus-o : n-ar fi trebuit niciodată să te faci om de afaceri.

Cu Annie n-am stat căsătorit decît trei ani. Am fost al doilea soț al ei. Nu avem copii împreună — și lucrul acesta ne-a ajutat să rămînem prieteni după divorț. Au trecut opt ani de cînd ne-am despărțit, dar ne scriem regulat și semnăm scrisorile: *„your friend as always“* [1].

Despre viața primei mele soții nu știu nimic altceva decît ceea ce pot afla prin cei doi fii pe care-i avem împreună.

Esther a născut doi copii, iar acum îl urăște pe tatăl copiilor săi. Au trecut mai mult de douăzeci de ani de cînd căsătoria noastră s-a desfăcut și ne-am despărțit dar ea continuă să mă urască. Nu-mi scrie niciodată vreun cuvînt și niciodată nu-mi trimite salutări prin copiii noștri. Acela care poate urî cu atîta patimă și perseverență trebuie să fie o ființă tare nefericită. Dar compătimirea mea față de Esther este amestecată cu mustrări de conștiință : ea mi-a făcut rău, eu i-am făcut și mai mult rău.

[1] „Cu neclintită prietenie". (L. engl.)

Dacă i-aş scrie Estherei despre nereuşita mea ca pomicultor, n-ar simţi decît o bucurie răutăcioasă : Am obţinut cîştig de cauză ! Cînd am părăsit-o, mi-a prezis că o să-mi meargă rău... pentru că am părăsit-o. Într-adevăr, dacă aş vrea să-i fac fostei soţii o bucurie, aş putea să-i relatez eşecul meu final ca om de afaceri şi antreprenor pe cont propriu.

Căsătoria mea cu Esther s-a sfîrşit ca o tragedie, din pricină că aveam păreri diferite despre felul cum oamenii trebuie să-şi trăiască viaţa. Am avut, aşadar, cel mai întemeiat motiv de divorţ care se poate ivi într-o căsătorie.

Aşa că n-o să ne mai vedem niciodată.

Cu totul altfel a fost despărţirea mea de o altă fiinţă, care mi-a fost foarte apropiată.

Eu am apucat zilele de acum, dar fratele meu Sigfrid abia a păşit în lume cînd viaţa i-a fost răpită. De cincizeci de ani el se află în afara timpului. Dar s-a întors la mine. Acum el sălăşluieşte în mine şi eu în el.

Aici, între oraş şi Ocean, eu locuiesc numai cu trupul ; de fapt, trăiesc în acel loc de pe pămînt unde m-am născut. Nu pot să mă întorc în satul meu de baştină ca un strigoi. Nu pot să mă întorc ca om bătrîn. Dar pot să fac asta ca băiat şi adolescent.

Şi această întoarcere mă va ajuta să scap de gîndurile mele, de ceea ce ştiu că mă aşteaptă.

Cu moartea lui Sigfrid s-a încheiat și copilăria mea. Cînd moartea a venit să-mi ia fratele, ea s-a apropiat și de mine. S-a furișat în odaia mare, în care stăteam culcat și dormeam. M-a trezit într-o dimineață, fără veste ; m-a trezit pe neașteptate, fără milă, brutal.

Ceea ce se întîmplase fratelui meu putea să mi se întîmple și mie.

Viața mea în lumea liniștită a copilăriei se sfîrșise. Pînă atunci mă bucurasem de privilegiul copilului : neștiința care-ți îngăduie să trăiești clipa prezentă. Nu aveam nimic de regretat în trecut, viitorul îmi apărea plin de speranțe și eram mulțumit cu prezentul. Asta numesc eu fericire. Și nu puteam să-mi imaginez altceva decît că viața mea o să continuie tot așa... că așa o să fie mereu.

De copil, nu știam ce-i moartea. Știam că există, dar nu credeam că mă privește pe mine ; putea să-i atingă pe alții, nu pe mine. Exista dincolo de sfera în care mă mișcam eu.

O singură dată moartea apăruse în lumea mea, dar asta se întîmplase de multă vreme, cu cinci ani în urmă, și uitasem ; un copil jelește de-ți rupe inima, dar nu mult timp — iar cinci ani sînt o infinitate pentru un copil.

Odată, moartea s-a strecurat ca un fur și ne-a răpit niște ființe vii — lui Sigfrid și mie... ființe vii care erau ale noastre și de care ne simțeam strîns legați.

În gospodărie aveam vaci, viței, oi, porci și păsări — care ne dădeau lapte, unt, carne, lînă și ouă. Erau însă dobitoace pe care le aveau toate gospodăriile. Pentru noi, copiii, erau niște făpturi plicticoase. N-aveam nici o bucurie să ne ocupăm de ele. Mai aveam și un cîine bătrîn, Jäger [1], o corcitură de copoi. Acum Jäger era leneș la alergat și mai mult stătea culcat și trîndăvea. Nu era un animal jucăuș ; noi, copiii, ne-am fi lipsit foarte bine de copoiul nostru, dar tata nu avea inimă să ucidă javra.

Sigfrid și cu mine ne doream animale cu care să ne putem juca. Așa, în primăvara cînd mergeam la școală în al doilea an, iar fratele meu în ultimul, ne-am văzut dorința împlinită. Un băiat din satul vecin și-a pus la loterie iepurii de casă, noi am cumpărat împreună un loz de 25 de öre și am avut mare noroc : am cîștigat o iepuroaică din rasa biber albastru, rasa cea mai prolifică din cîte există. Eram cu atît mai fericiți cu cît cîștigul avea să se înmulțească în scurt timp : iepuroaica era borțoasă. Și iepuroaicele fătau pînă la cincisprezece pui odată.

Am întocmit o cușcă pentru iepuri din niște scînduri vechi. Am meșterit-o atît de mare,

[1] Vînător.

încît putea să adăpostească și sporul așteptat. Din cioburile unui luminator spart de la grajd am făcut ochiuri de geam pe care le-am fixat pe părțile lungi ale cuștii. Am aranjat un culcuș luminos și confortabil pentru iepuroaica noastră, care nu ne costase decît douăzeci și cinci de öre. Pentru prima dată posedam ceva viu — simțeam bucuria de a ne ocupa de o ființă vie.

Ne întreceam care mai de care să hrănim iepuroaica, îi adunam primele ierburi de primăvară și frunze verzi și le amestecam cu tărîțe de făină de ovăz. De două ori pe zi schimbam apa din teucă — o cutie veche de conserve — așa ca să fie mereu proaspătă. Și iepuroaica se mulțumea cu puțin și era ușor de hrănit. Nouă ni se părea că se simte bine în culcușul ei. O ridicam cu grijă de urechi, o scărpinam pe ceafă, îi mîngîiam blana splendidă albastră, moale și catifelată. Îi plăcea s-o ridici de urechi.

Să privim în cotețul iepuroaicei era ultimul lucru pe care-l făceam dimineața înainte de a pleca la școală și primul cînd ne întorceam acasă, seara.

În așteptarea marelui eveniment, nerăbdarea și speranța noastră creșteau. Pentru ființele ce aveau să vină pe lume, am așternut un nou culcuș cu paie. După aceea mama singură avea să se îngrijească de pui și să le aștearnă culcușul cu păr smuls din propria ei blană.

Cînd puii aveau să se facă mari, aveam să-i scoatem afară, mai la larg. De o parte a

cuştii am tăiat o deschizătură cu o portiţă la care am pus un clempuş şi balamale ; balamalele le făcusem din petice de piele pe care le tăiasem din nişte ghete stricate. Portiţa se putea deschide şi închide, aşa ca iepuraşii să poată ieşi sau intra. În jurul locului de joacă aveam de gînd să punem un gărduţ de sîrmă de oţel.

Trebuia să ne împărţim prăsila pe din două, Sigfrid şi cu mine. În curînd urma să am iepuri — numai ai mei. Căutasem în ziare articole despre creşterea iepurilor de casă şi-mi făceam planuri mari.

Cînd, într-o dimineaţă, am ieşit să ne uităm în cuşcă, minunea se înfăptuise. În paiele din colţurile coteţului era mişcare : nişte trupuri mici, trandafirii, fără păr, care arătau ca şi cînd ar fi fost jupuite. O vînzoleală de viaţă cu pielea fragedă mişuna în şomoioagele de păr din blana mamei. Erau parcă înfăşuraţi într-un norişor albastru de lînă moale. Am observat că nu făcuseră încă ochi ; erau orbi. I-am luat şi i-am ţinut în mîini ; îi simţeam atît de calzi, viaţa noastră abia născută ! I-am numărat : opt ! Ca să fim siguri, i-am numărat a doua şi a treia oară : opt !

Era o prăsilă mare şi un număr uşor de împărţit între doi : patru de fiecare ! Am numărat iepuraşii şi am început să rîdem, ameţiţi de bucurie.

În dimineaţa aceea am întîrziat la şcoală. Explicaţia că iepuroaica noastră fătase opt pui n-a fost primită de învăţătoare : chiar dacă ie-

puroaica ne-ar fi fătat o mie de pui, tot n-am fi fost scutiți de a merge la școală. Iar pedeapsa a fost să rămînem seara o jumătate de oră în urma celorlalți.

A fost cea mai lungă zi de școală de care îmi aduc aminte din timpul celor șase ani cît am urmat școala comunală — iar ultima jumătate de oră a fost și mai lungă. Am citit din catehism și din cartea de religie, dar ce puteau să însemne pentru mine Moise și sfîntul Pavel, care muriseră de atîta amar de vreme, față de cei patru pui vii ai mei din cușca de iepuri ? Și iată că în ziua aceea, tocmai în ziua aceea cînd ardeam de nerăbdare să mă întorc la ei, trebuia să rămîn la „arest".

Puii îmi deveniseră și mai dragi, pentru că suferisem din pricina lor.

La întoarcere i-am numărat din nou : opt ! Iar Sigfrid socotea cît de repede aveau să se înmulțească. Dintre cei opt pui, patru erau iepuri și patru iepuroaice ; fiecare iepuroaică făta cîte opt pui — încă la vară trebuia să avem împreună treizeci și doi de iepuri ! La toamnă aveau să se dubleze la șaizeci și patru, apoi la o sută douăzeci și opt, două sute cincizeci și șase, cinci sute doisprezece și așa mai departe ! Așa cum socotea Sigfrid, trebuia să avem pînă în primăvara următoare mai bine de o mie de iepuri ! Parcă vedeam curtea noastră înțesată de o turmă de biberi albaștri, mișunînd pretutindeni. Vedeam ogoarele noastre și ocolul acoperit de o mare albastră de iepuri.

Abia născuți, puii de iepure sînt tot atît de orbi, de golași și de urîți ca niște pisoi, dar se fac repede frumoși. Micilor noștri biberi li s-au deschis ochii, urechile li s-au lungit și un păr des le-a acoperit trupurile. După cîteva săptămîni, țopăiau de colo-colo prin cușcă. Sigfrig și cu mine stăteam ore în șir și ne uitam la ei. Creșteau văzînd cu ochii. Trebuia să aranjăm cît mai curînd țarcul și să le dăm drumul în îngrăditură.

Într-o zi, pe cînd ne întorceam acasă de la școală, ne-am vorbit că venise vremea să ne împărțim proprietatea și să mai facem o cușcă.

Dar cînd am ajuns acasă în ziua aceea — nenorocire ! Cum putuse să se întîmple — nu s-a lămurit niciodată pe deplin. Dar clempușul de la portiță se săltase în vreun fel, cotețul era vraiște, iepurașii ieșiseră afară, iar înăuntru — iepuroaica singură !

Patru dintre biberii cei mici i-am găsit îndată. Trupurile lor zăceau întinse pe pămînt în jurul cuștii, pline de sînge, sfîrtecate, zdrobite, fără viață. Am văzut în asta opera unor dinți ascuțiți, colți de animal de pradă. Puii fuseseră mursecați și omorîți. Iepuroaica rămăsese în cușcă ; stătea liniștită și ronțăia frunze de păpădie, absolut indiferentă că cei opt pui ai săi pieriseră.

Patru pui lipseau — și am început să scotocim după ei. Speram că scăpaseră de ucigaș. Am căutat pe sub toate tufele de coacăză, prin toate grămezile de pietre, prin toate găurile și ascunzătorile posibile. Ne-am vîrît pe

sub podeaua grajdului și sub hambar, am căutat prin pivniță, prin șopron și magazii. N-am găsit nici urmă de pui — nici vii, nici morți.

Dar l-am descoperit pe Jäger, bătrînul nostru copoi, care picotea la soare, culcat pe prispă. Am observat că era neobișnuit de bine dispus. Își sprijinise botul pe labele din față, își adunase sub el picioarele dindărăt și închisese ochii. Așa stătea, lungit în voie pe prispă și trîndăvea, sătul, mulțumit și încîntat. Din cînd în cînd, deschidea fălcile și rîgîia de ghiftuială și trai bun.

N-am mai umblat după cei patru iepurași care lipseau.

Cred că în ziua aceea am plîns mai amarnic decît oricînd în timpul copilăriei mele. Mi se întîmplase ceva ce nu-mi închipuisem că mi s-ar putea întîmpla vreodată, care pur și simplu *nu putea* să se întîmple, ceva care nu putea fi îngăduit să se întîmple. Băiatul de nouă ani fusese rănit în adîncul sufletului. Ceea ce stăpîneam era al meu, al meu personal și al nimănui altuia, și nimeni n-avea dreptul să mi-l răpească. Ceea ce aveam trebuia să păstrez. Dar ființele de care mă atașasem îmi fuseseră răpite dintr-o dată. Și n-aveam să le mai recapăt niciodată, pentru că pieriseră pentru totdeauna.

Copilul întîlnise Irevocabilul, pe care nu-l putea înțelege și cu care nici nu voia, nici nu putea să se împace. Ce-ar putea să simtă un băiat de nouă ani față de marea nedreptate care fusese săvîrșită împotriva lui ?

Sigfrid spuse :

— Jigodia — o omor cu bătaia !

Şi se duse de-şi tăie o jordie groasă de mesteacăn. Dar mai înainte de a o folosi, interveni tata : la ce bun să baţi cîinele ? El nu făcuse decît ceea ce oricare alt cîine ar fi făcut cu o carne tînără şi fragedă de iepure care s-ar mişca pe la nasul lui : îşi înfipsese dinţii în ea. De altfel, tata nu credea că Jäger înfulecase iepuraşii care lipseau ; mai degrabă îşi ascunsese prada după ce îi omorîse cu dinţii. Pentru noi, orice ar fi făcut, însemna acelaşi lucru. Tata era de părere că şi noi aveam vina noastră : trebuia să punem un clempuş mai sigur la portiţa de la cuşcă.

Să-l baţi pe ucigaş nu ajută la nimic — nimeni nu poate restitui viaţa răpită.

Sub un ulm mare, jos în ocol, am săpat o groapă pentru puii morţi şi am pus la loc brazdele de iarbă, peste ei.

Iar în acele zile m-am gîndit mult la moarte.

Oamenii au încercat să-şi imagineze cum arată acea forţă care o să le ia viaţa. Au întruchipat acea forţă. Au văzut-o în fel de fel de înfăţişări. Duşmanul pe care nimeni nu poate să-l învingă li s-a înfăţişat ; au văzut Moartea întrupată ca o persoană, ca un om, ca o fiinţă vie. Li s-a arătat sub chipul Secerătorului cu secera în mînă ; a Scheletului cu clepsidra, a Călăreţului pe calul-schelet, a Tînărului înaripat purtînd o făclie şi a Diavo-

lului cu înfățișare de leu. În închipuirea lor, Moartea a apărut cînd ca un vînător sau un pescar, cînd ca un temnicer, un plutaș sau un căpcăun cu aripi negre de liliac, om și animal în aceeași întruchipare.

Ca băiat de nouă ani, nu știam cum își închipuiau alții Moartea. Așa că mi-am făcut propria mea idee despre moarte : Moartea însemna pentru mine un cap de cîine cu gura căscată.

Citisem un basm care se numea „Fălcile Morții". Basmul îl trăiam acum, după ce văzusem copoiul nostru stînd întins pe prispă, căscînd somnoros și mulțumit. Moartea era pentru mine o gură cu colți de animal de pradă, care sfîșia în bucăți ființe vii. Era „Fălcile Cîinelui".

Acele fălci aveau în puterea lor tot ce trăia, pe mine însumi, pe fratele meu, pe părinții mei, toți oamenii, toate animalele. Ele ne pîndeau pe toți : în fălcile lor lacome aveam să fim zdrobiți de colți lungi, ascuțiți.

M-am destăinuit lui Sigfrid. Ce putea să fie cu cîinele nostru ? Îl aveam de cînd mă știam, era atît de bătrîn, nu murea de loc, și nimeni nu se încumeta să-l omoare, nici măcar tata — cum putea să fie așa ? Era Jäger cumva un animal pe care nimeni nu putea să-l răpună ? Un cîine veșnic ? Un cîine care nu putea să moară *din pricină că era însăși Moartea ?*

Sigfrid rîse de bănuielile mele despre „Fălcile Cîinelui" : Nu, nici o javră nu stăpînea

peste oameni. Dimpotrivă, oamenii erau stăpîni peste cîini.

— O să vezi ! spuse el. Aşteaptă ! Aşteaptă numai !

Zîmbi misterios, plecă şi puse la cale ceva. Se temea de tata şi, din pricina asta, era prevăzător. Dar îmi promisese că o să văd eu.

Şi am văzut.

Era o dimineaţă de duminică. Tata, mama şi surorile noastre se duseseră la biserică. Sigfrid şi cu mine eram singuri în ogradă. Veni şi mă luă de braţ ; vocea îi era înceată şi emoţionată : Totul era gata ! Dacă veneam şi eu, avea să-mi arate ceva pe prispă.

Pe prispă era un sac gol, un sac mare de cartofi, de care îşi făcuse rost. În mînă, Sigfrid ţinea un ciolan.

Nu înţelegeam.

— Ce ai de gînd ?

— O să vezi îndată !

Jäger stătea în coteţul său. Sigfrid se aşeză în faţa lui şi-l ademeni cu ciolanul. Cîinele ieşi zburdînd.

— Haide ! Mergem la vale, la pîrîu. La bulboană !

Luă sacul pe braţ, în timp ce Jäger sărea în jurul lui şi încerca să prindă ciolanul. Ne-am dus devale, în josul pîrîului, cu cîinele pe urmele noastre. Nu scoteam o vorbă. Nu îndrăzneam să-l întreb pe fratele meu ce avea de gînd să facă, dar îmi treceau prin minte tot felul de bănuieli care mă ademeneau şi toto-

dată mă înspăimîntau : Ce căutăm noi la bulboană, dacă nu să... ?

Am trecut prin luncă, pe unde pîrîul făcea un cot, şi ne-am oprit lîngă nişte tufe de salcie, chiar lîngă bulboană. Locul era izolat şi liniştit în zilele de duminică. Apa se întindea lină şi strălucea în soare. În mijlocul bulboanei trebuia să fie o adîncime de vreo doi stînjeni.

Sigfrid spuse :

— Acum să-mi dai o mînă de ajutor !

Nu mă înşelasem. În locul acela tata înecase de mai multe ori pui de pisică legaţi într-un sac, în care băgase şi cîteva pietre. Adîncimea apei era potrivită pentru asta.

Iar acum, Sigfrid avea să-mi arate că fălcile lui Jäger nu puteau să ne facă nici un rău nouă, care eram oameni. În schimb, noi puteam să nimicim Fălcile Morţii. *Noi eram mai tari decît Moartea.* Aşa se întîmplă întotdeauna şi în basme ; aşa se terminau toate.

Fălcile cîinelui n-aveau să ne mai răpească alte vieţi.

Deodată a început să-mi fie frică. Parcă mi se pusese un nod în gît, iar limba îmi era atît de umflată, încît nu mai puteam scoate o vorbă. Acum trebuia să dau o mînă de ajutor la ceva la care nu mai asistasem niciodată pînă atunci. Văzusem animale pierind, fusesem de faţă la o tăiere — dar nu făcusem decît să mă uit. Nu fusesem părtaş la ucidere. Acum însă era cu totul altceva : trebuia să pun mîna. Mi-era ruşine de fratele meu mai mare. Încercam să ascund că mi-era frică.

Sigfrid îl ademeni pe Jäger, apoi apucarăm fiecare de cîte o parte a gurii sacului și-l ridicarăm în fața cîinelui. Mîinile îmi tremurau. Sigfrid îl lasă pe Jäger să adulmece ciolanul și-l aruncă în sac.

Dar cîinele rămase nemișcat. Se uită la noi neîncrezător, ca și cînd ar fi bănuit că îi voiam răul ; ce-avea el să caute în sac ? Era un animal inteligent, care nu sărea de bunăvoie în capcană.

Am încercat să-l vîrîm în sac, dar se împotrivi cu dîrzenie. Abia la a treia încercare am reușit. Sigfrid îl apucă zdravăn de zgardă și-l trase. Atunci mă simții cu desăvîrșire istovit. Bătrînul nostru cîine se împotrivise cu atîta desperare !...

Sigfrid legă gura sacului cu o sfoară lungă și tare. Iată-mă în lumea basmelor : vîrîsem Moartea în sac !

Dar cît de stîngaci și de brutali eram ! Făcusem treaba pripit... uitasem ceva.

— La dracu ! Repede la vale ! strigă Sigfrid. Ne trebuie cîteva pietre ! Altfel nu se duce la fund !

Îmi spuse să țin de sac, în timp ce el coborî după pietre. Nu vedea cît eram de speriat, cum îmi mai tremurau mîinile.

Era cît pe ce să strig după el : „Nuu ! Nu pot să țin sacul ! Nu pot !“ Căci sacul parcă prinsese dintr-o dată viață ; în mîinile mele șovăitoare țineam ceva viu, ceva care se mișca

violent, se smucea și se zvîrcolea, se zbătea înainte și înapoi. Sacul începu să se mute din loc, să mi se smulgă din mîini... îmi scăpase, se tîra pe pămînt, se împleticea pe cele patru labe care se agitau, sărea în sus și se învîrtea împrejur, făcea tumbe și se rostogolea îndepărtîndu-se peste iarbă.

Din sac ieșea un urlet sfîșietor.

În jurul meu, pe pămînt, se tîra o ființă vie de culoarea sacului, un animal păros verde-cafeniu. Cînd se rostogolea înainte, cînd se mișca în sărituri scurte și zbateri. Animalul avea un cap din colțuri de pînză de sac și un gît subțire, sugrumat. De gît atîrnau capetele unei sfori lungi care se bălăbăneau încoace și încolo, ca la gîtul unui om strangulat, spînzurat.

Animalul-sac se tîra împrejur, se poticnea și scotea gemete jalnice, schelălăieli și urlete. Și atunci izbucni urletul și din gura mea, țipătul unui copil înspăimîntat.

Sigfrid se întoarse de la pîrîu într-o fugă :

— Ce s-a întîmplat ? De ce zbieri așa ?

Nu eram în stare să răspund. Dar nici nu era nevoie să spun ceva, să lămuresc ceva. Sigfrid văzu singur sacul care prinsese viață, și se mișca poticnindu-se de colo-colo. Înăuntru, o viață care se zbătea sălbatic, se arunca, se rostogolea și se dădea peste cap — un prizonier legat care încerca cu desperare să se elibereze.

Nu vedea oare și Sigfrid că, pe neașteptate, apăruse un monstru ? Animalul-sac gri-cafeniu ! Se mișca, se băga printre tufe, se tîra înainte la întîmplare, căci era un dobitoc orb, o ființă fără ochi.

Sigfrid nu mai întrebă nimic ; stătea în picioare și privea.

Îmi închipuisem că băgasem Fălcile Morții în sacul de cartofi. Dar închisesem o ființă vie, care se zbătea ea însăși împotriva Morții. Iar urletul venit din sac era ca strigătul unui om.

Auzi și Sigfrid. Auzi și văzu.

Animalul-sac care se zvîrcolea și urla era orb ; nu vedea piedicile din drumul său peste cîmp. Nu vedea tufișul de sălcii care-și întindea ramurile în fața lui. Sforile lungi de la gîtul sacului se agățară de o ramură mare de salcie. Animalul se încurcă în tufă și rămase captiv. Cu cît se smucea și se tăvălea mai mult, cu atît se încurca mai tare în ramuri, cu atît era mai bine prins.

Monstrul fusese capturat cu tufa de salcie. Rămase acolo, nemaiputînd să se descurce. Dar se zbătea mai departe, tot atît de sălbatic și desperat : patru picioare continuau să se agite. Iar glasul jalnic dinăuntrul sacului nu amuțea.

Fața lui Sigfrid se făcuse palidă. Era poate tot atît de înspăimîntat ca și mine :

— Sfinte Dumnezeule ! Nu pot ! Nu pot ! Nuu !

Erau cuvintele pe care eu însumi tocmai voiam să le rostesc.

Nu îndrăzneam să pun mîna pe sacul care se zbătea și urla acolo — nimic nu m-ar fi putut convinge să fac asta. Dar Sigfrid se duse pînă la tufa de sălcii și eliberă animalul-sac. Îl desprinse dintre ramuri și-i dezlegă sforile din jurul gîtului ; desfăcu toate nodurile și deschise sacul.

Din deschizătură cîinele țîșni ca din pușcă. Bătrînul nostru copoi o rupse la fugă spre casă, iute ca un cățelandru. În cîteva clipe, îl pierdusem din ochi. Nu-l văzusem niciodată alergînd așa.

Monstruosul animal-sac dispăruse din ochii mei. Spaima mi se potoli.

Sigfrid luă sacul, îl împături încet și cu grijă și-l puse sub braț.

— Nuu ! spuse el. Nu vreau să am a face cu Moartea. Nuu ! Niciodată.

Crezusem că legasem Moartea în sac. Acum Sigfrid dezlegase sacul și-l deschisese. Dar nu eliberase Moartea, ci o viață.

Cînd ne-am întors de la bulboană, ne-am înțeles că nimeni nu trebuia să afle ce făcusem în duminica aceea. Și n-am vorbit cu nimeni. A rămas numai între noi ; abia dacă am mai pomenit despre asta în anii pe care i-am mai avut de petrecut împreună în casa părintească.

Ceea ce făcusem nu trebuia să mai facem niciodată. Iar Sigfrid spusese că el nu voia să aibă a face cu Moartea.

În toamna acelui an, Jäger a mîncat carne otrăvită, pusă pentru vulpi, și a pierit. Copoiul

nostru a dispărut pe neașteptate. Fălcile Cîinelui își ridicaseră singure viața cînd au înghițit cu lăcomie o ciozvîrtă de carne găsită în pădure. După aceea mi-a fost mai ușor să dau uitării gura căscată în care dispăruseră ființe vii. Groaza de moarte mă părăsi.

Aveau să treacă cinci ani pînă în acea duminică de dimineață, cînd m-a cuprins din nou.

Sub castanul cel mare din fața casei era o bancă pe care Sigfrid și cu mine zăboveam de obicei în serile călduțe de vară. Ultima dată cînd am stat acolo împreună a fost într-o vineri seara, în timpul cositului. Deodată, îmi spuse că se simțea obosit, că trebuia să intre în casă și să se culce. Se ridică și plecă, dar după cîțiva pași se întoarse și mă întrebă dacă mergem duminică la pîrîu.

— Dacă ai să fii în stare, i-am răspuns.

Apoi plecă de lîngă mine; era devreme, pe înserat; nu voiam încă să mă duc la culcare, am coborît puțin spre zaplazul ogorului.

Sigfrid nu mi-a mai spus niciodată nimic. Și eu n-am mai stat pe banca de sub castan în vara aceea.

Fratele meu plecase de lîngă mine fără să-mi spună bun-rămas. Ființa de care mă simțeam atît de legat mă părăsise și n-avea să se mai întoarcă niciodată.

Sigfrid fusese urcat în hambarul din pod, unde zăcea culcat pe o cergă întinsă pe două scaune așezate pe podeaua măturată. Tata îl numise „mortul". Dar atîta vreme cît se mai afla în casă, eu unul nu puteam să cred că era într-adevăr mort.

Foarte cu greu fusese urcat pe scara îngustă și cotită pînă în pod, dar el făcea încă parte din căminul nostru, zăcea încă sub același acoperiș, ca și mine. Deosebirea dintre noi era că el nu mai răsufla. Dar eu citisem despre oameni morți numai în aparență. Putea să fie și el mort numai în aparență. Poate o să se trezească și o să înceapă să respire din nou, poate o să se întoarcă iarăși. Căci atît de repede nu putea să plece de lîngă mine și să rămînă plecat pe veci!

În dimineața zilei de înmormîntare l-am văzut pentru ultima oară. Zăcea întins în sicriul așezat pe căpriori, afară ; era fără capac — cei veniți la înmormîntare trebuiau să-l poată vedea. Fața îi era schimbată, scofîlcită, mai mică, iar ochii închiși, adînc scufundați sub frunte. Dar el zăcea la fel de liniștit. Bărbia nu i se mai mișca, nu mai răsufla, nu se mai trezea, nu se mai ridica.

Și cu toate astea, încă nu voiam să renunț la speranța că era o moarte aparentă. Cînd au pus capacul pe raclă, era cît pe ce să strig : Nu ! Nu faceți asta ! Se înăbușă ! Se sufocă ! Nu !

Dar am privit fără să rostesc un cuvînt, m-am uitat în tăcere la ceea ce se întîmpla. Și un nod mi se urcă în gît, ca și cînd pe mine însumi un capac negru avea să mă despartă de aer și de lumină.

Era soare, o dimineață senină și luminoasă, era verdeață și miros de iarbă în jurul nostru, al celor din curte, care ne adunasem în jurul

sicriului cernit. Oamenii spuneau că vremea e bună pentru cositul fînului.

Trăgeam cu greu în piept aerul ușor al dimineții. Iar după ce s-a bătut în cuie capacul deasupra sicriului lui Sigfrid, nu mai doream decît un lucru : ca el să nu fie mort decît în aparență.

Multă vreme după înmormîntarea lui Sigfrid îmi tot trecea prin minte că fratele meu nu plecase pentru totdeauna. Într-o bună zi, avea să se întoarcă iarăși la noi. Citisem în Biblie despre morți care se întorseseră la viață. Învățasem la școală că Isus putea să învie morții ; se făcea repede, era chiar foarte simplu. De ce n-ar putea să-i redea fratelui meu viața, cînd pentru el era cît se poate de ușor ? Iar în rugăciunile mele de seară mă rugam lui Isus să-l trezească pe Sigfrid iarăși la viață, așa cum făcuse cu Lazăr și cu fiul văduvei din Naim. Și, într-un adaos la rugăciunea Tatăl Nostru, îl rugam pe Dumnezeu să îngăduie Fiului să mai facă o minune, doar una singură.

Dar Isus nu mi-a dat ceea ce-i cerusem. Nu voia ? Sau nu putea ? Care din două ? De ce n-ar voi să-mi asculte ruga ? Nu putea fi altă pricină decît că nu putea. Și astfel începui să cred că la școală învățasem minciuni : acela despre care credeam că e Fiul lui Dumnezeu n-avea putere asupra Morții. Isus nu putea să-l readucă pe Sigfrid la viață — Fiul tot atît de puțin ca și Tatăl însuși.

Sub tabloul nostru „Isus tămăduind pe bolnavi“ îl văzusem pe fratele meu dîndu-și ultima suflare. Iar acum, nici Dumnezeu, nici Fiul lui nu-mi ascultau rugile cînd mă rugam lor ca Sigfrid să-și recapete viața. Explicația nu putea fi decît una: acela care nu există nu poate auzi. Tatăl nostru nu era în ceruri, Fiul lui nu fusese niciodată pe pămînt. Dumnezeu nu putea să aibă vreun fiu, pentru că nu exista. De aceea nu folosea la nimic să-i ceri ceva. Lui Sigfrid nu-i rămînea decît să sălășluiască printre cei morți, în timp ce eu trebuia să mă aflu printre cei vii.

Îndată după moartea fratelui meu, am pierdut acea credință copilăroasă care-mi fusese insuflată în timpul celor șase ani de școală. Încetasem să-mi mai fac rugăciunea de seară.

În toamna aceea am absolvit ultimul trimestru la vechea școală comunală — care se afla chiar lîngă o bahnă mare, departe, lîngă izlaz.

Cînd m-am dus pentru prima oară la școală, a mers și Sigfrid cu mine. Locuiam încă în cătunul de clăcași. Era o zi rece de iarnă, cu ninsoare. Am mers pe cărarea îngustă care șerpuia prin pădure, drumul cărăușilor de cherestea, drumul școlii noastre. Aveam șapte ani, eram mic, mergeam alături de fratele meu mai mare și îl țineam de mînă. În dimineața aceea drumul era înzăpezit; troienele erau atît de înalte, încît trebuia să mă țin de Sigfrid ca să nu cad. Îmi era frică: trebuia să intru într-o lume nouă, în care se aflau mulți copii străini,

băieți mari și puternici, care voiau să se bată într-una, care îi amenințau mereu pe cei mai mici cu bătaia. Iar cînd ne-am apropiat de școală și am auzit larma din curte, ochii mei înotau în lacrimi. Îmi curgea și nasul, dar asta doar din pricina frigului. Sigfrid spuse :

— Fă bine și nu scînci ! Și șterge-ți mucii înainte de-a intra !

Timp de doi ani am putut să mă duc la școală cu fratele meu mai mare, și în această vreme n-am avut să mă tem de băieții mai puternici care voiau să se bată. Dar cînd Sigfrid a terminat școala, n-a mai fost cine să mă apere de bătăuși. Atunci a trebuit să devin ascultător și supus celor mai puternici, de groaza bătăii.

În ultimul an de școală eram însă un băietan de paisprezece ani, mare și vînjos, așa că nu mai mi-era frică de nici un băiat ; nici unul nu era mai mare și mai puternic decît mine.

Iar după ce mi-am pierdut și credința de copil, nu mă mai temeam nici de Dumnezeu. Ce putea să-mi facă dacă nu exista ? Puteam să fac ceea ce nu îndrăznisem pînă atunci. Nu mai ascultam de părinți ca mai înainte, o înfruntam pe învățătoare la școală. Se întîmpla s-o contrazic. În timpul unei ore de catehism am întrebat-o despre păcatul originar : era oare drept ca părinții să scape de pedeapsă pentru păcatele lor, lăsîndu-le moștenire copiilor ? Era drept ca niște copilași nevinovați să sufere pentru ceea ce făcuseră oamenii mari ?

Învățătoarea noastră se înfurie, mă luă deoparte, mă numi hulitor de Dumnezeu și mă întrebă ce se întîmplase cu mine ? Pînă atunci n-avusese greutăți cu mine, fusesem cuminte aproape tot timpul. Acum, în ultimul trimestru de școală, începusem să fiu recalcitrant și obraznic. Era cu atît mai de neînțeles cu cît mă aflam în doliu. Fratele meu murise în floarea vîrstei. Asta ar fi trebuit să mă facă serios și cu frica lui Dumnezeu. Dumnezeu ne trimitea încercări și dureri pentru binele nostru, spre a ne îndrepta. Ci eu mă înrăisem, eram pe cale să mă împietresc. Singurul meu frate fusese luat dintre cei vii — dar eu nu trăgeam nici o învățătură din asta.

Și învățătoarea mi-l dădu pe fratele meu ca exemplu : el n-o sfidase niciodată. Cît de fericită s-ar simți dacă toți școlarii ar fi ca el ! Sigfrid a fost un școlar de dat ca model celorlalți băieți !

Am izbucnit :

— Atunci pentru ce n-a putut să trăiască ?

La această întrebare îndrăzneață, învățătoarea noastră a rămas încremenită. A trebuit să stau la „arest" două ore după terminarea zilei de școală.

Dar Sigfrid nu fusese băiat model, așa cum îl considera învățătoarea. Făcuse multe rele pentru care ea l-ar fi pedepsit, dacă ar fi aflat. El nu era neascultător pe față ; își făcea de cap fără să fie prins. Iar în timpul petrecut la școală era cel mai deștept dintre cei patruzeci de copii. Nu se prea omora să-și citească lecți-

ile ; cu toate astea, le știa. În scurte răstimpuri, învăța pe de rost bucăți lungi din cărți. Iar mintea sa ageră la socotit uimea pe toată lumea. În cartea noastră de aritmetică erau unele probleme grele, pe care nici învățătoarea nu putea să le rezolve, dar Sigfrid putea.

Eu însă, eram un școlar leneș. Cele mai multe materii din program erau pentru mine un adevărat canon. Cel mai mult mă chinuiam cu catehismul și cu religia. În schimb, îmi plăcea istoria Suediei ; din cartea de istorie știam bucăți mari pe de rost, și eram cel mai tare din școală în această materie. Era și firesc : trebuia să scriu eu însumi cărți de istorie cînd aveam să mă fac mare.

Învățătoarea mă dojenise și mă pedepsise. Dar eu am continuat să o înfrunt. Mă țineam de pozne în timpul orelor de clasă. Făceam lucruri interzise, în recreații. Am început să înjur. Și am făcut ceea ce era oprit cu străşnicie : am învățat să joc cărți.

Eram cîțiva băieți care, în timpul recreațiilor, ne furișam în pășune, afară din curtea școlii, și jucam copcica, șeptic și cinci cărți. Ne piteam pe sub tufișuri. Jucam cu un pachet de cărți foarte mici, un fel de cărți lipite pe ambalajul pachețelelor de ciocolată pe care le cumpăram de la băcănie : cărțile erau doar de trei centimetri pe trei. Nu jucam pe bani, fiindcă nici unul dintre noi n-avea un chior. Dar eram captivați de micile cărți-etichete, de jocul interzis, și stăteam ascunși afară în imaș toată ora recreației de prînz.

Pînă la urmă am fost descoperiţi ; o fată ne-a pîrît învăţătoarei, care ne-a luat prin surprindere pe cînd jucam cărţi. Ne-am apărat spunînd că era un joc de cărţi pentru copii ; cărţile noastre erau atît de mici, încît şi păcatul trebuia să fie mic. Învăţătoarea a plîns din pricina noastră, şi mai cu seamă pentru mine : păşisem pe drumul păcatului, cu toate că Dumnezeu mă prevenise atunci cînd îl chemase la sine pe singurul meu frate.

Sigfrid şi cu mine crescuserăm într-un cămin cu o educaţie severă : vechiul creştinism luteran, adevărata doctrină evanghelică. Fusesem învăţaţi să păzim cele zece porunci ale lui Dumnezeu, iar porunca a patra era cea mai însemnată : trebuia să-i cinstim şi să-i respectăm pe părinţii noştri şi să ne supunem poruncilor lor. Neascultarea faţă de tată şi mamă era un păcat mare şi se pedepsea cu bătaia ; cu nuiele de mesteacăn atunci cînd eram mici, şi cu băţul cînd ne-am făcut mai mari. Cu mîinile sale mari şi grele, tata îmi trăgea nişte palme care făceau să mi se învîrte capul. Mă uitam cu respect la mîinile tatei în timpul mesei, cînd ţineau cuţitul şi lingura : puteau face să te doară.

Îi înţelegeam pe părinţi : fuseseră crescuţi ei înşişi în disciplina şi învăţătura Domnului, trebuiseră să asculte de părinţii lor, aşa că şi noi trebuia să ascultăm de ai noştri. Ei făceau ceea ce credeau că e mai bine pentru copiii lor. Ne iubeau — noi eram pentru ei tot ce aveau

mai scump pe lume. Pe copiii morți îi jeleau atît de amarnic, cum numai niște părinți pot jeli. Noi, copiii, eram pentru ei un împrumut de la Dumnezeu, pe care erau datori să-l păzească și să-l păstreze cu grijă. Erau răspunzători atît pentru trupurile cît și pentru sufletele noastre ; într-o zi aveau să dea socoteală în fața lui Dumnezeu pentru copiii încredințați lor. Noi eram un împrumut sfînt. De aceea, părinții erau datori să ne stăpînească, iar noi trebuia să-i ascultăm, să-i cinstim și să-i respectăm.

Mai ales mama veghea asupra noastră ca să nu cădem în păcat. A fost cea mai cucernică și mai severă creștină din cîte am cunoscut. Ca și dînsa, tata respecta toate datinile creștinești, se ducea la biserică în fiecare duminică, și la împărtășanie în fiecare lună ; dar, spre deosebire de mama, nu mai ținea seama de preceptele și poruncile dogmei creștine în zilele săptămînii, nici nu era stăpînit, ca mama, de teama neîncetată de a nu păcătui. Era impresionabil și putea fi mișcat pînă la lacrimi de o predică, dar o și uita foarte repede și, cînd venea iarăși ziua de lucru, trăia cu picioarele pe pămînt și nu se gîndea la lumea-de-apoi.

N-am lăsat-o niciodată pe mama să afle că nu mai cred în Dumnezeu. Dacă i-aș fi mărturisit, i-aș fi făcut mult rău. Tatei i-aș fi putut spune cum stăteau lucrurile ; m-ar fi pus la respect, dar n-ar fi fost mîniat multă vreme din pricina rătăcirii mele.

La vîrsta de zece ani, Sigfrid călcase o dată și porunca a patra, și porunca a șaptea, dar tata a fost îngăduitor. Fratele meu era la biserică împreună cu tata și mama, trebuia să se strîngă colecta pentru misiunea printre păgîni și primise o monedă de cinci öre ca s-o bage în pantahuză, dar el opri banul pentru sine. În drum de la biserică spre casă intră în dugheană la Lisa-cofetăreasa, unde pentru banul acela primi un cornet mare de caramele. A fost neprevăzător cu cornetul și mama l-a văzut ; de unde luase bani să-și ia caramele ? Sigfrid a trebuit să mărturisească : își luase caramele cu moneda pe care tata și mama o donaseră Misiunii creștine pentru propovăduirea Evangheliei. Furase și, în același timp, fusese neascultător față de părinții săi. Dacă i-ar fi fost foame și ar fi dat banii pe pîine, i s-ar fi iertat și i s-ar fi trecut cu vederea, spuse mama. Dar așa, ea considera că trebuia să fie bătut cu nuiaua de mesteacăn. Tata îl judecă însă mai blînd și se mulțumi cu mustrări și cu promisiunea băiatului că n-o să mai facă.

Mama avea un frate mai mare, Johannes din Bogesjö, cunoscut ca predicator în ținut. Făcea parte dintre cei ce se numeau „vechii pietiști". Într-o duminică de vară, cînd eu eram în vîrstă de zece ani, unchiul Johannes veni la noi să ne tălmăcească Biblia. Adunarea avea să aibă loc afară, pe pajiștea din fața casei. Am scos în curte toate scaunele noastre și am pus scînduri între ele, așa ca lumea să

poată şedea. Aproape toţi sătenii au venit la noi să-l asculte pe Johannes. S-au adunat atîţia oameni, încît o parte din ei au trebuit să se aşeze jos, în iarbă. Nouă, copiilor din casă, ni se poruncise să fim de faţă ; eram spălaţi, pieptănaţi şi purtam hainele cele mai bune.

În duminica aceea, Sigfrid dibuise un cuib de pasăre în sorbul bătrîn şi găunos de pe drumul spre izlaz. Pasărea, care clocea în scorbură, era roşie pe spate şi avea un cioc ascuţit şi lung. Nu ştia ce fel de pasăre e. Şuiera ca un şarpe cînd Sigfrid se uita în jos, spre cuib. Frate-meu era nerăbdător să-mi arate descoperirea ; aşa că am fi vrut din toată inima să scăpăm de predică, dar ni se poruncise să fim de faţă şi să-l ascultăm pe unchiul Johannes.

Sigfrid şi cu mine ne-am aşezat un pic mai la o parte de ceilalţi, în spatele tufelor de coacăz. Locul se înclina la vale dinspre tindă, unde stătea predicatorul, înălţat deasupra noastră. Johannes din Bogesjö era o namilă de om, lat în spate, cu un păr mare vîlvoi. Glasul lui puternic tuna peste pajiştea ogrăzii şi răsuna de peretele casei din spate ; cuvintele erau repetate în ecou de zidurile grajdului nostru la o depărtare de o bătaie de puşcă. Predica despre Evanghelia lui Matei, capitolul 25, versetul 41 : „Atunci va zice şi celor de-a stînga : «Duceţi-vă de la mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic care este gătit diavolilor şi îngerilor lui».“

Unchiul Johannes ne vorbea despre iad. Descria cu de-amănuntul chinurile ce-i așteptau pe aceia care, în ziua-de-apoi, aveau să fie așezați la stînga lui Isus... aceia pe care el îi osîndea să ardă în focul cel veșnic.

A arde, sau a fi ars, era lucrul cel mai înspăimîntător pe care mi-l puteam închipui. Știam ce înseamnă asta pentru că, odată, un tăciune căzuse din sobă și-mi fripsese piciorul gol. Se făcuse pe picior o arsură usturătoare, cu bășici dureroase. Dar chinul a trecut în cîteva zile. Unchiul Johannes vorbea însă despre un canon al focului, care nu se mai sfîrșea. Dacă băgam mîna în flăcări cînd focul ardea în sobă, ne puteam da seama ce îi aștepta pe osîndiți. Noi puteam să tragem mîna din foc și să scăpăm de chin, dar cei blestemați nu puteau s-o facă. Și asupra acestui lucru trebuia să reflectăm : cum ne-am simți perpelindu-ne într-un foc de care n-am putea scăpa niciodată, care nu s-ar stinge niciodată... cum erau acele flăcări fără sfîrșit ?

Glasul predicatorului răsuna peste pajiștea curții și răzbătea printre case : De care parte a lui Isus voiam să stăm în ziua Judecății-de-Apoi ? Acela care nu voia să fie așezat de-a stînga trebuia să se îndrepte chiar din această clipă. Fără sfîrșit, fără sfîrșit, aduceți-vă aminte de chinul fără sfîrșit... Oamenii care ședeau pe scînduri, vecinii noștri și sătenii ascultau cutremurați, cu răsuflarea tăiată.

Era o zi senină de iunie ; în miezul verii, florile licăreau pretutindeni împrejurul nostru.

Tufele de liliac erau albe, frunzele pomilor străluceau în soare, bondarii zbîrnîiau prin iarbă. Era lumină pe pămînt. Dar cum stăteam în mijlocul acestei minunății, printre flori, în iarbă, începură să mă treacă fiori. Un foc veșnic se aprinsese peste toate acestea. Am simțit din nou arsura tăciunelui care-mi căzuse pe piciorul gol. Și s-a făcut întuneric deasupra pămîntului, verdeața s-a veștejit, florile s-au scuturat și nu mai miroseau. Johannes din Bogesjö gonise din ograda noastră toată ziua luminoasă de vară și adusese în schimb gheena ; glasul lui parcă venea din niște nori negri de pe cer... prefăcuse ziua senină de iunie în întunecata zi-de-apoi.

Ascultătorii stăteau tulburați, într-o reculegere mută, resemnată. Deveniseră atît de tăcuți, erau atît de înfricoșați, încît nu îndrăzneau nici să șoptească. Fără sfîrșit... era ca și cînd oamenii care ședeau pe bănci încetaseră să mai respire. Toate privirile stăteau ațintite spre predicator, neclintite. Din mulți ochi curgeau lacrimi. Iar suspinele erau înăbușite, oamenii se stăpîneau, era o jale mută, plină de spaimă. Tata și mama plîngeau ; tata își ștergea lacrimile cu dosul palmei, mama cu pestelca.

Ochii mei rămaseră uscați, dar mă răsuceam ca și cînd m-ar fi durut ceva. Mă uitam la gura predicatorului. Știam că unchiul Johannes priza tabac ; a trage tabac pe nas era îngăduit unui creștin, a fuma era un păcat. În timp ce vorbea, șirul dinților de sus se dezgo-

lea și-i puteam vedea petele negre de tutun de pe dinți. Vederea lor mă făcu să uit de predică.

Nici fratele meu Sigfrid nu plîngea ; în schimb, se schimonosea. Nu-l putea suferi pe unchiul Johannes ; obișnuia să facă haz pe socoteala lui și să-i imite glasul de predicator.

Șopti :

— Haide ! S-o ștergem !

— O să putem ?

— Nu ne vede nimeni. Ia-te după mine !

Și Sigfrid începu ușurel să se tîrască de-a-ndăratelea dincolo de tufele de coacăz. Mă luai după el. Ne furișam cu spatele înainte, prin iarba înaltă, necosită. Cînd ne-am văzut feriți de o tufă mare de liliac, ne-am ridicat în picioare și am început să alergăm. Într-o clipă am ajuns în spatele grajdului. Nimeni nu observase că o tulisem de la predică.

Ceea ce ne ademenea era pasărea cea roșie din sorbul găunos — și alergam la vale pe drumul spre izlaz. Cuibul era tocmai sus, într-o scorbură ; ne cățărarăm și încercarăm să ne uităm în gaura adîncă și neagră, unde stătea pasărea. Nu-i puteam vedea decît penele de pe spate, roșii ca focul, și un cioc lung, ascuțit și negru, și să auzim un sfîrîit furios, șuierător. „Face ca un șarpe care sîsîie din limbă", spunea Sigfrid. Ce fel de pasăre ciudată era aceea care-și făcuse cuib în sorbul cel bătrîn ?

Ne uitam pe rînd în scorbură, dar nu puteam recunoaște pasărea care-și pusese ouăle acolo. Și curînd o lăsarăm în pace.

Fugisem departe de ziua Judecății-de-Apoi de pe tăpșanul ogrăzii și, din pricina cuibului de pasăre din sorb, uitasem îndată de Biblie, de predicator și de tot ce ne spusese despre focul gheenei. Fericita uitare a copilului! Am coborît pînă la tăpșanul cel mare din izlaz și am văzut că fragii nu erau copți și că n-aveau să se facă roșii decît peste vreo săptămînă. N-aveam de gînd să ne întoarcem acasă mai înainte de a se sfîrși predica.

După vreun ceas și mai bine de lipsă, făceam calea întoarsă. Mă întrebam dacă unchiul Johannes mai putea să fie acolo.

Sigfrid spuse :

— Nu există nici un iad. Astea-s povești de-ale pastorilor.

El era de cincisprezece ani, citise destule cărți, toată lumea spunea că are minte ageră. De obicei, credeam tot ce spunea.

Dar în ziua aceea fusese un pic tulburat în timpul tălmăcirii Bibliei.

— Vrei să zici că iadul e o scorneală ?

— Da. Fii sigur. Căci nimeni nu poate să-ți arate unde se află.

— Trebuie să fie sub pămînt.

— Dar unde atunci ? Și ar trebui să iasă fum din foc ! Aș ! Iadul nu există !

Aveam încredere în fratele meu mai mare ; asigurările lui m-au liniștit.

Cînd am ajuns înapoi acasă, predica se sfîrșise și tăpșanul din ogradă era gol. Dar pe prispă stăteau tata, mama și unchiul Johannes. Tresării ; parcă ne-ar fi așteptat.

Johannes din Bogesjö se uită la noi, sprîncenele i se încruntară.

— Acum vin băieţii voştri ? N-au ascultat şi ei tălmăcirea mea ?

— Le-am poruncit s-o asculte, spuse tata.

Unchiul se întoarse spre mama ; părea întristat şi adînc mîhnit :

— Tu eşti sora mea dragă ! De aceea, atîta îţi spun : în ziua Judecăţii-de-Apoi vei da socoteală pentru sufletele copiilor tăi nevîrstnici !

Mama stătea foarte ruşinată şi spăşită alături de fratele său, vestitul predicator.

— Aminteşte-ţi ce ţi-am spus, dragă soră !

Eram pierduţi. Pe feţele tatei şi mamei citeam ce ne aşteaptă. Vedeam ce cerea unchiul Johannes de la părinţii noştri. Şi am fi vrut s-o luăm din nou la goană.

Mai întîi, tata ne porunci să cărăm scaunele în casă şi scîndurile în magazia de lemne. Între timp, mama pregăti de mîncare predicatorului ; puse masa pentru frate-său în odaia cea mare, unde acesta trebuia să mănînce singur. Iar cînd plecă, Sigfrid şi cu mine am fost chemaţi cîte unul şi ne-am primit pedeapsa pentru nesupunere faţă de cea de-a patra poruncă a lui Dumnezeu, care spunea că eram datori să cinstim pe tata şi pe mama ca să ne fie nouă bine şi să trăim ani mulţi pe pămînt.

Stînd întins pe burtă, pe duşumea, cu pantalonii traşi în vine şi fundul gol, am gustat jordia de mesteacăn. Apoi, în aceeaşi poziţie,

fratele meu a gustat bățul. Eu am țipat ; Sigfrid nu.

După aceea, fratele meu mai mare avu cîteva cuvinte de consolare pentru mine : Doar n-o să rămînem acasă toată viața !

Cu toate astea, nu-mi aduc aminte decît de cîteva dăți cînd Sigfrid a fost pedepsit pentru nesupunere. El era fiul ascultător al părinților săi.

De predica pe care unchiul Johannes a ținut-o pe tăpșanul ogrăzii noastre aveam să-mi aduc aminte ; ea s-a repetat după cîțiva ani, cînd mama s-a îmbolnăvit grav și Johannes a venit iarăși la noi.

Mamei îi mergea rău. Aiura ore în șir. Se credea că era o aprindere la plămîni. În casa noastră nu intrase niciodată vreun medic, și nici atunci nu s-a trimis după vreunul, cu toate că se vorbea despre asta. În schimb, la mama a venit Johannes din Bogesjö și a rămas la patul ei multă vreme. Venise în locul medicului.

Sigfrid și cu mine eram în timpul zilei cu tata la muncă ; surorile noastre aveau grijă de mama.

Într-o seară, cînd am intrat în casă, m-am dus pînă la patul ei. Era roșie și lucioasă la față de căldură și de sudoare ; șuvițele de păr i se lipeau pe frunte. Dar era limpede la vorbă ; voia să rămîn lîngă pat. Se uită la mine cu ochi senini și spuse :

— Albert! Roagă-te lui Dumnezeu pentru mine!

Era o rugăminte stăruitoare în glasul slab al bolnavei. Vocea mamei suna ca a unui copil în timp ce vorbea fiului său mai mic, un copil el însuși.

— Drăguțule Albert! Roagă-te lui Dumnezeu pentru mine!

Era tare bolnavă; fiul pe care-l născuse stătea lîngă patul ei, sănătos și rumen. Mama era mare și matură, eu eram încă mic, dar ea mă ruga s-o ajut.

Mi-am spus: O să mă rog lui Dumnezeu s-o facă din nou sănătoasă.

— Cu boala mea s-ar mai putea... Dar sufletul.... Drăguțule Albert...

Căci mama îmi spusese de multe ori: „Omul nu trebuie să se îngrijească de ceea ce i se întîmplă pe lumea asta!“ Iar acum nu se temea de suferințele trupului care țin de cele lumești; și toate cele lumești sînt trecătoare. Dar îi era frică de ceea ce putea să i se întîmple într-o altă lume. De aceea îmi cerea să mă rog pentru sufletul ei.

Mama se ducea la împărtășanie în fiecare lună, se spovedea, se ruga zilnic lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor mele, făcea tot ceea ce se cerea de la un creștin. Dar nu era sigură de fericire după moarte; se temea de osînda veșnică... de focul cel nestins, care nu se mistuia niciodată. Știam că unchiul Johannes tocmai fusese la ea.

Îmi dădeam seama de spaima mamei ; i-o vedeam în ochi, i-o auzeam în glas, o simţeam în mîna ei aprinsă de febră cînd căuta să o apuce pe-a mea.

Mă luă de mînă şi-mi spuse că rugile mele aveau s-o ajute mai mult decît ale unui om mare. Pentru că eu eram copil. Eu nu ajunsesem încă să am vreun păcat, în afară de păcatul originar. Copilul e mai nevinovat decît un om mare ; de aceea Dumnezeu îşi pleacă urechea la rugăciunile care ies din gura unui copil. El ascultă acele rugăciuni ; aveam să fiu ascultat, dacă mă rugam pentru ea.

Şi am făcut-o chiar în seara aceea, după obişnuita mea rugăciune de dinainte de culcare. M-am rugat lui Dumnezeu ca mama să poată ajunge în ceruri dacă s-ar prăpădi. Căci o dusese atît de greu în viaţa ei pe pămînt, încît ar fi fost drept să aibă parte de bine măcar după aceea. Trei copii, cei trei fraţi mai mici ai mei, muriseră şi acum erau la Dumnezeu. Şi mi-am sfîrşit rugăciunea aşa : „O mamă trebuie să ajungă în cer, alături de copiii ei".

Dar mama s-a făcut bine.

Cînd s-a sculat din patul de suferinţă mi-a spus că Dumnezeu mă ascultase... dar în felul în care socotise că este cel mai bine pentru mine. El hotărîse că era mai bine să-mi pot păstra mama.

Mama a trăit încă treizeci de ani, dar n-a scăpat niciodată de spaima chinului celui

veșnic, care a neliniștit-o în tot restul vieții. Într-o scrisoare pe care mi-a trimis-o în America — în timpul unei boli, mulți ani după aceea — repeta în slove omului matur ceea ce îi spusese copilului: „Drăguțule Albert! Roagă-te lui Dumnezeu pentru mine!"

Despre iad se poate spune doar atît: e de ajuns să crezi în el. Credința aceasta i-a răpit mamei toată bucuria vieții.

Am intrat în luna august. Sezonul e în toi și Eden Hotel e arhiplin. Vilegiaturiștii s-au adunat în Laguna Beach; pe țărmul de sub fereastra mea de la apus e un furnicar de lume care-și îneacă oboseala în cel mai mare ocean de pe glob. Cea mai mare parte a anului, țărmul e pustiu, deși apa are în permanență în jurul a douăzeci de grade Celsius; în general, americanilor le place baia de mare călduță, dar pentru mine e mai înviorătoare la o temperatură sub douăzeci de grade.

Țin amîndouă ferestrele deschise, și briza Oceanului pătrunde în cameră. Stau la masa de scris care se află lîngă fereastra de la răsărit. Munții roșii, pîrjoliți, își înalță culmile spre soarele care dogorăște. Îmi închipui că, la origină, munții au aparținut mării; par ca niște talazuri uriașe care au venit boltindu-se din puhoiul de ape și au încremenit în timpul năvalei lor peste pămînt.

Continuu să mă ocup de rămășițele afacerilor mele. Fac socoteli și verific calcule în legătură cu acea plantație de portocali care nu mai este a mea. Încasez creanțe, plătesc datorii. Exploatez ultima întreprindere comercială din viața mea. Îmi iau bun-rămas de la portocalii

înfloriți. Afacerile mele cu fructele lor s-au terminat.

Poșta de dimineață mi-a adus o veste proastă : firma de export din San Diego, care în ultimii ani a fost clientul meu cel mai important, a ajuns insolvabilă din cauza conjuncturii defavorabile în branșa fructelor. Sînt silit să accept treizeci la sută din creanța mea ca bani lichizi din partea firmei. Asta înseamnă că pierderea la San Fernando va fi mult mai mare decît socoteam cînd am vîndut întreprinderea.

Parcurg lista livrărilor din ultimul an către firma din San Diego. Dar masa mea nu e un birou adevărat ; suprafața ei e atît de mică, încît nu încap toate hîrtiile. Trebuie să le strîng iarăși și iarăși de pe pardoseală, aceste hîrtii care mi-au mîncat zilele. O cămăruță de hotel fără birou a ajuns ultimul meu birou : simbolic sfîrșit al carierei mele ca om de afaceri.

Astăzi, în holul din Eden, m-am întîlnit cu trecutul meu de misit de imobile : Mrs. Jeffers. Luase dejunul cu un client care, prin intermediul ei, cumpărase o casă în Long Beach. Am citit în ochii ei că făcuse o afacere reușită. M-a pus la curent : tocmai primise o scrisoare de la soțul său, care în prezent se află în Montana, unde are de gînd să cumpere o fermă pentru creșterea vitelor. E încredințat că o să fie o întreprindere foarte rentabilă.

Mi-am dat părerea că pășunile din Montana erau mai potrivite pentru creșterea oilor.

În orice caz, acolo, în nord, există mari ferme de oi. Dar Mrs. Jeffers a obiectat :

— Oamenii din țara asta mănîncă enorm de multă carne de vită, iar cea care se produce în țară nu acoperă nici pe departe cererea, încît consumăm carne importată. Iată de ce acum, cînd Statele Unite au atîta nevoie de carne ca să-și hrănească populația, o fermă pentru creșterea vitelor trebuie să fie o afacere strălucită.

Mrs. Jeffers părea aproape entuziasmată evocînd conjunctura favorabilă de pe piața cărnii. Dar nu era sigură dacă soțul ei va putea să vină toamna asta la ea, în Laguna, așa cum plănuise mai înainte... proiectul cu ferma o să-l rețină, desigur, în nord, în Montana.

Știu însă că Mr. Jeffers n-o să vină niciodată în Laguna Beach. Am aflat printr-o prietenă intimă a doamnei Jeffers : de mai mulți ani, soții trăiesc despărțiți, fără divorț oficial, și n-au nici un fel de relații. Soția nu știe nici măcar unde se află soțul. Pentru anturajul său din Laguna însă, ea salvează aparențele : plecat pentru afaceri.

Am început aproape să cred în ferma din Montana : Mrs. Jeffers cunoștea atîtea amănunte ! E o misită cu succes, cred că ar putea să reușească și ca scriitoare.

Agenția de imobile e un loc de refugiu pentru Mrs. Jeffers, e centrul existenței ei. E prizoniera afacerilor sale... fără închisoarea asta nu poate trăi. Afacerile o ajută să trăiască. Eram convins că atîta îi era de ajuns. Dar

acum îmi dau seama că îi mai trebuie ceva, ceva mai presus de agenţie, mai presus de vocaţia de a cumpăra şi vinde case, ceva făurit de imaginaţia ei ; un bărbat care pune pe roate alte întreprinderi mari, care întemeiază în Montana o fermă pentru furajarea vacilor de carne, spre folosul compatrioţilor ei carnivori.

Am fost eu însumi prizonierul afacerilor. De cîte ori n-am vrut să fug, de cîte ori n-am încercat să evadez din închisoarea lor ! Trebuia să-mi înăbuş înclinaţiile cele mai fireşti ca să-mi pot efectua munca cea de toate zilele. Aşa încît am început să mă întreb cum s-o fi simţind Mrs. Jeffers dimineaţa, cînd îşi deschide biroul. N-ar vrea oare să-l închidă pentru totdeauna, dacă ar putea ? Ce considerente ar putea-o împiedica ? Doar e singură şi liberă. Pe cînd eram eu însumi captiv într-o agenţie imobiliară, aveam obligaţii faţă de soţie, de copii, faţă de familia soţiei şi de prietenii din oraş. Astăzi mi-e greu să pricep de ce am făcut asta, de ce am rămas prins atîta vreme în vîrtejul afacerilor.

Se apropie însă ziua cînd mă voi descotorosi de toate hîrţoagele. Stau cu notele mele de plată pînă cînd începe să se întunece în odaie. Mă opresc din lucru o clipă. Nu aprind lumina. Mă duc pînă la fereastra de la răsărit şi privesc afară. Ochii mei caută un om care trebuie să se afle jos, la intersecţia străzilor ; şi îl găsesc : Isus-Jensen e la postul său.

Danezul nu e vreun urmaş al lui Isus ; nu e nici măcar creştin. Isus-Jensen e păgîn.

Acum cîteva zile, am avut cu el o discuţie asupra religiei. Am intrat într-un bar de pe Ocean Avenue să mănînc cîrnaţi de carne de cal — şi pe scaunul de lîngă mine stătea danezul, cu un pahar de oranjadă. În difuzorul barului se transmitea o slujbă religioasă, cu predică şi cîntări de psalmi. Emisiunea l-a iritat pe Isus-Jensen ; s-a pronunţat vehement împotriva tuturor doctrinelor şi religiilor care ne promit ceva după moarte ; această înşelătorie faţă de oameni îl revoltase întotdeauna. La adresa creştinismului a proferat cuvinte aproape de hulă ; se prezenta pe sine însuşi drept un blasfemator. Dar voia să apere şi să conserve viaţa cea pămîntească a omului. Prin inconstanţa sa, existenţa noastră capătă o măreţie incomensurabilă, dar noi n-am învăţat încă s-o apreciem şi s-o iubim. Isus-Jensen voia să predice o nouă doctrină a iubirii. Acum îmi dădea numai cîteva indicaţii. Avea să mi-o dezvolte mai amănunţit altă dată.

Am ieşit să-mi iau jurnalul de seară de la *drugstore*. Mrs. Boles îmi comentează, ca de obicei, ultimele noutăţi, mai înainte de a mă interesa eu însumi de ele. Despre experienţele cu armele nucleare citeşte tot ce poate găsi în presă. Acum a aflat că şi China comunistă o să aibă bombe atomice. E vorba de statul cu cea mai mare populaţie din lume ; vreo 700 de milioane.

Mrs. Boles abordează problema substanţelor radioactive care se răspîndesc la experimentarea unei bombe cu hidrogen — *strontium 90* ;

s-a dovedit științific că, la zămislirea omului, substanța e transmisă urmașilor și produce leziuni congenitale... cîteva generații pot moșteni cele mai oribile boli. Mrs. Boles nu poate găsi cuvinte care să exprime ceea ce simte în legătură cu această problemă.

Îi aduc aminte de cuvintele Bibliei despre fărădelegile părinților care cad asupra copiilor pînă la a treia și a patra generație. Sîntem pe cale de a reînvia noțiunea păcatului originar.

— Nu-i vorba de păcatul tuturor oamenilor, obiectează Mrs. Boles. Vinovații nu alcătuiesc decît un grup mic. Dar nenumărate milioane vor trebui să sufere fără nici o vină.

Mrs. Boles bagă moneda în aparatul-casă, în timp ce fizionomia ei devine aspră și încordată :

— Dacă n-aș fi atît de bătrînă, aș începe eu însămi cercetări științifice. Să învăț să fac o bombă cu hidrogen.

— Ce-ați face cu ea, Mrs. Boles ?

— Aș arunca-o deasupra fabricilor unde se produc bombe cu hidrogen.

— În fond, e o idee nostimă.

— Nu sînt chiar atît de mulți aceia care ar trebui nimiciți. N-aș avea nevoie decît de o bombiță.

Și se întoarce spre un nou client de lîngă tejghea.

Mă înapoiez la hotel, mă urc în odaia mea și mă cufund în hîrtii.

Am început cu un calcul al pierderilor în ultima întreprindere comercială din viața mea. Iar acum urmează întrebarea : cîtă vreme îmi vor mai permite resursele să rămîn aici, în Eden ? Încă vreo cîteva luni, probabil. Apoi o să fiu nevoit să-mi caut o cameră mai modestă, un pat mai puțin confortabil, o mîncare mai ieftină. Dar deocamdată nu vreau să fac proiecte : îmi gonesc din preajmă neliniștea în fața viitorului.

De ce să fac din ziua de mîine o amenințare, ceva de temut ? Eu nu trăiesc nici mîine, nici săptămîna sau luna viitoare. Trăiesc în minutul acesta, ora aceasta, ziua de azi. Timpul care nu există încă îl voi întîmpina atunci cînd va fi, atunci cînd îl voi trăi. Chiar acel timp, la rîndul lui, o să treacă, o să mă părăsească, ducînd în zborul lui și neliniștea mea. Ziua de mîine, de care mă tem, va trece și ea curînd.

Și astfel, trăiesc zi după zi în camera mea de hotel. Zi după zi — dar asta nu e de ajuns : aici nu mi se întîmplă nimic, nu asist la nimic. Pentru mine e necesar să fiu în încă un loc de pe pămînt. Așa că mă întorc spre locul meu de baștină, spre o altă regiune de pe globul nostru : acolo întîmplările au loc în memoria mea.

Aici sînt un om bătrîn... dar există o altă țară, unde am rămas copil și adolescent.

Sigfrid m-a părăsit în anul 1912, dar soarta lui se pecetluise cu un an înainte, în 1911, cînd a trebuit să-şi hotărască singur viitorul. În anul acela a plecat în lume.

Eram prea mulţi acasă ; mica noastră ţarină, a şaisprezecea parte dintr-un mantal, nu putea să ne hrănească pe toţi, şase guri. Şi întrucît Sigfrid era cel mai mare din poşidicul de copii, trebuia să fie primul care să-l micşoreze. Se făcuse mare, crescuse mai înalt decît tata — era cu trei degete mai înalt. Se fălea cu asta şi îi plăcea să i-o spunem. Fratele meu era mai înalt decît tata, dar tata a avut putere asupra lui atîta timp cît a rămas acasă.

— Cîtă vreme mănînci pîinea mea, o să-mi dai ascultare ! spunea tata.

Şi nici unul dintre noi nu îndrăznea să-l înfrunte.

Cît despre Sigfrid, el nu dorea nimic mai presus decît să poată pleca în lume. Cu orice preţ, voia să plece din căminul părintesc. Nu voia să rămînă fecior acasă. Ura pînă şi cuvîntul fecior. „Sună ca şi cînd ai vorbi despre vreun animal de pe lîngă casă“, îmi spunea. Voia să fie stăpîn pe sine.

Dar ce să facă în viață ? Nu avea decît două brațe zdravene — ăsta era tot avutul lui. Cu ele putea să-și cîștige pîinea. Trupul lui vînjos era în stare de orice muncă, oricît de grea.

Dar era nesigur, șovăitor și încurcat. Fiind încă un copil pe vremea aceea, nu-mi dădeam seama cît era de derutat și de nehotărît. Mi se părea că e sigur de sine. Dar în realitate nu văzuse nimic decît comuna natală, nu cunoștea nimic în afara căminului. Mult mai tîrziu am înțeles cum se simțea Sigfrid cînd trebuia să plece în lume : un adolescent fără experiență, credul și visător, lăsat să hotărască singur : „Acasă nu mai pot rămîne ! Trebuie să plec ! Știu eu ce să fac cu viața ?"

În 1911 aveam treisprezece ani. Sigfrid împlinise optsprezece în primăvară. Era în pragul vieții.

În anul 1911 a fost o vară secetoasă — apa secase în fîntîni, izvoarele nu mai curgeau și peștii piereau în gropile uscate din pîrîul Bjur.

A fost pentru noi o vreme de muncă anevoioasă și de speteală cumplită în gospodărie. A fost vara căratului de apă. Făceam drumuri lungi după apă ; umblam departe, pe cîmpuri, după izvoare ascunse. Din bulboanele pîrîului căram găleți cu apă pentru vite, iar de la un vechi izvor de jos, din imaș, aduceam apă de băut și de gătit. Noi, băieții, trebuia să cărăm apă. Apa e grea. Ne trudeam cu găleți și cofe, așa că spinările ni se încovoiau și brațele ni se lungeau. Și mai trebuia să mergem încet și cu

băgare de seamă pe cărarea pietroasă, prin imaş, ca să nu pierdem apă din vasele pline ochi.

Sigfrid se canonea cu găleţi mari de şapte ocale ; ducea una în fiecare mînă. Pentru mine, cofele de trei ocale erau destul de grele — o cofă în fiecare mînă. Cît ne-am mai zbătut şi-am năduşit din pricina apei în vara aceea, fratele meu şi cu mine.

Sigfrid era mare de statură şi bine legat. Într-o seară, cînd ne întorceam spre casă de la izvorul din pădure cu găleţile noastre de apă, m-am poticnit de o rădăcină de brad netedă şi lunecoasă, am căzut şi mi-am scrîntit un picior. Nu mai puteam să mă urnesc din loc. Dar Sigfrid m-a luat în cîrcă şi m-a dus tot drumul cel lung la deal, spre ogradă. M-am agăţat strîns cu braţele de grumazul său, aşa ca să aibă mîinile libere pentru cele două găleţi ale sale. Pe mine mă ducea în cîrcă, iar găleţile pline şi grele în mîini — şi era în stare fără prea mare trudă.

Voiam să ajung la fel de voinic ca fratele meu mai mare, şi să fac tot ce putea face el. Mă antrenam ; ridicam greutăţi, încercam să mă iniţiez în şiretlicurile trîntei, trăgeam la ţintă cu săgeţi. Am învăţat „îmblînzirea juncanilor"... fratele meu şi cu mine ne legam capetele funiilor pentru boi în jurul gleznelor şi încercam, în poziţie dreaptă, să ne trîntim la pămînt unul pe altul smucind din picioare. Cînd am reuşit să-l dobor, m-a lăudat şi m-am simţit tare mîndru.

Sigfrid era mentorul și modelul meu — și singurul om în mica mea lume de țară căruia îi spuneam toate păsurile. Surorile mele jucau alte jocuri decît noi, băieții, se distrau singure și numai între ele. Cu tata și cu mama puteam să vorbesc doar cînd voiau ei să stea de vorbă cu mine. Mama îmi mai dezvăluia ceea ce gîndea în fundul sufletului ei, dar tata a fost față de mine un om închis și străin. Mă ținea din scurt și mi-era frică de el. Mă punea la munci grele. După-amiaza, de cum veneam acasă de la școală, îmi și dădea ceva de lucru. Nu reușeam să mă sustrag cu cărțile și lecțiile. Avea să stea cititul cărților înaintea strîngerii grîului pentru pîine?

Așa că fratele meu a fost acela care a însemnat cel mai mult pentru mine în timpul copilăriei. Cînd rămîneam de capul nostru la pescuit sau colindam pe cîmpuri, ne împărtășeam unul altuia secrete și visuri. Atunci vorbeam despre tot ceea ce nu pomeneam niciodată altcuiva în cuvinte.

Aproape în fiecare duminică ne duceam la pîrîu. Îl urmam prin cîmpii și lunci pe unde își săpase matca. Pîrîul curgea la vale printr-o încîlcită pădure de brazi, unde, sub umbra deasă a copacilor, apa se făcea neagră ca cerneala de scris și aerul devenea răcoros; urmam meandrele pîrîului prin mari surpături, unde țipari tărcați stăteau sub pietre și căscau boturile, pe lîngă vechi scocuri de mori, unde șuvoiul cădea abrupt și năvalnic, și peste iarba imașurilor joase, unde apa curgea încet și liniș-

tit și se lărgea într-un rîu. Firul apei era călăuza noastră prin locurile necunoscute ; nu ne puteam rătăci. Iar în cursul său, pîrîul forma adîncituri care forfoteau de pește ; celor mai mari le ziceam bulboane, și în ele se făceau vîrtejuri pe urma știucilor de cîțiva funți.

Iarna năuceam știucile cu toporișca sub stratul de gheață al bulboanelor, vara le prindeam cu lațuri de sîrmă fină de oțel, sîrmă de sită strălucind în galben. Sigfrid mergea înainte, în recunoaștere, și le dibăcea pe unde stăteau ascunse : la malul pîrîului, sub frunze de păpădie și buruieni de apă. În lumina soarelui, solzii peștilor străluceau de-ți luau ochii, dar în apa umbrită, sau cînd soarele intra în nori, era greu să descoperi prada.

De îndată ce prindeam cîteva știuci, ne așezam tabăra în vreun luminiș de lîngă pîrîu și făceam popas. Ațîțam focul, curățam peștii, îi frigeam pe jeratic și ne ospătam. În cutiuțe aveam praf de limonadă, zmeură și lămîie, pe care-l turnam în apă, așa că la peștele fript aveam o băutură rece, care sfîrîia. Totdeauna se găsea în apropiere vreun tăpșan unde creșteau fragi în jurul cioatelor ; mîncam pînă nu mai puteam. Sătui și mulțumiți, ne întindeam pe spate cît eram de lungi, odihnindu-ne în lumina zilei senine. Deasupra noastră, pe cerul de vară, alergau norișori ușurei ca aerul însuși, și lăsau umbre fugare peste cîmp și peste apă. Stăteam întinși, lălăiam și cîntam și ne simțeam liberi ca păsările cerului.

În timpul popasurilor noastre la pescuit, Sigfrid vorbea despre viitorul său. Știa ce vrea. Nu era dispus să-și strice viața pentru cineva sau pentru ceva. În curînd avea să-și poarte singur de grijă. Era neclintit și absolut sigur. Cît de sigur, de hotărît și de neclintit poate fi uneori omul tînăr, care ades e nesigur, derutat și șovăielnic în fața încercării : „Acum va trebui să hotărăști singur... !"

Sigfrid citise mult ; citise toate romanele care-i căzuseră în mînă ; nu cunoștea lumea și posibilitățile ei decît din cărți. Acum trebuia să încerce acele posibilități. Erau atîtea feluri de a folosi viața, nenumărate feluri, să tot alegi ! Cel mai mult voia să se facă explorator și să străbată țări prin care nu mai fusese nici un alb înaintea lui. Marinar sau aeronaut s-ar fi făcut de asemenea, cu dragă inimă. Dar altceva îl ademenea mai mult ; ce-ar fi să te faci actor, detectiv, îmblînzitor de lei, conducător de caravană sau scamator într-un circ ? Mult îl mai atrăgea și meseria de inventator... putea să ajungă celebru numai inventînd *perpetuum mobile*, lucru pe care n-a putut să-l facă nimeni încă. Ce-ar fi să învețe meseria de scafandru, să se cufunde și să privească în adîncul mărilor ? Nimeni nu știa încă ce se ascunde acolo, jos. Dar ce-ar fi să ajungă pașă în Turcia ? Cum se simțea oare pașa în haremul său, în care avea închise sute de femei frumoase ? Asta putea să fie o meserie plăcută, care trebuia încercată.

Multe meserii îl ispiteau pe Sigfrid ; numai una nu înţelegea cum putea s-o aibă cineva : a măcelarului. Cunoşteam un moş, Jonas Măcelarul, care venea la noi cu legătura de cuţite atunci cînd vreo vită trebuia să fie tăiată. Sigfrid avea oroare de moşul acela : cum putea cineva să aibă meseria de a ucide ? Cum putea cineva să fie lucrătorul Morţii, să intre ca argat al Morţii, să-şi cîştige pîinea omorînd ?

Fratele meu o spusese răspicat, odată, lîngă bulboană : nu voia să aibă a face cu Moartea.

— Dar tu ? mă întrebă. Tu ce vrei să te faci ?

Mai trebuia să aştept vreo cîţiva ani pînă să fiu destul de mare ca să pot hotărî. Dar băiatul de treisprezece ani ştie cu siguranţă ce o să se facă. Şi i-am spus lui Sigfrid : aveam să mă fac învăţat. Adică om de ştiinţă. Mă hotărîsem în timp ce învăţam la şcoală istoria Suediei : aveam să cercetez cum trăiseră cei care fuseseră pe pămînt înaintea mea. Trebuia să citesc tot ceea ce se scrisese despre ei. Avea să-mi ia mult timp, poate mulţi ani. Trebuia să învăţ cîteva limbi străine şi să citesc multe cărţi, groase cît Biblia. Dar viaţa e lungă, o să am timp pentru asta.

Sigfrid mă întreba dacă înţelegeam ce anume e un om de ştiinţă, dacă ştiam cîtă vreme trebuia să studiez. Răspundeam că am să cercetez şi asta, cu timpul.

Îmi spunea :

— ...Trebuie să te gîndeşti mereu : trăim numai o dată ! O singură viaţă avem !

Şi tot aşa îşi spunea Sigfrid şi sieşi : Ai grijă de viaţa ta ! Păzeşte-o bine ! N-o irosi ! Căci acum e vremea ta pe pămînt !

Astfel stăteam şi ne odihneam sub norişorii străvezii care pluteau deasupra noastră, deasupra pămîntului de sub noi. Găseam bucurii în întîmplări pe care nu le trăisem încă, care ne aşteptau doar. Evocam nesfîrşitele posibilităţi pe care ni le oferea lumea. Le trăiam visînd acolo, în poiană, nu trebuia decît să întinzi mîna : toate sînt pentru tine ! Ce vrei să alegi ? Spune numai ! Iată totul la picioarele tale.

Focul nostru de tabără se stingea în timp ce ne făuream visuri. Rupeam alte crăci uscate din pădure şi le aruncam pe jar. Focul fumega din nou şi izbucnea în flăcări, iar feţele noastre se îmbujorau iarăşi de bucurie.

Sigfrid şi cu mine aveam totul : pămîntul şi vremea noastră pe lume, trupuri tinere, speranţe şi aşteptări, aveam absolut totul. Nu vedeam decît o ţară de splendori, pe care ne rămînea s-o colindăm. Eram două suflete tinere care trăiau o singură dată pe pămînt.

Şi aşa stăteam multă vreme, întinşi în iarbă.

Bulboanele pîrîului Bjur fuseseră numite după mărime sau formă : Bulboana Mare, Bulboana Mică, Bulboana Lungă, Bulboana Rotundă. Bulboana Babei îşi trăgea numele de la o femeie bătrînă care se înecase acolo pe cînd clătea rufele. Dar cea mai mare şi mai adîncă era Bulboana Neagră, care părea să fie fără

fund și avea apa neagră ; se zicea că e neagră din pricina lipitorilor de tot felul care mișunau în ea, dar o întuneca umbra deasă a brădetului. În jurul ei nu erau decît smîrcuri cu fundul nesigur. În bulboana aceea se adunau știucile cele mai mari din tot pîrîul ; acolo erau aproape inaccesibile pentru noi. La suprafață mișuna o puzderie de păianjeni de apă — croitori. Cînd se adunau mulți croitori într-o bulboană, erau și mulți pești acolo. Dar cînd fața apei era acoperită cu o pojghiță lucitoare și sleită, pe care noi o numeam „argint albăstrui", știam că dedesubt nu se mișca nici țipenie de viețuitoare. „Argintul albăstrui" era ca un capac înăbușitor deasupra unui sicriu — dedesubt nu se afla decît moarte. Noi le ziceam „morminte" gropilor acoperite cu lințoliul albastru. Treceam în grabă pe lîngă ele, nu ne uitam niciodată în apa lor. Bulboanele fără viață ale pîrîului nu însemnau nimic pentru noi.

În timpul verii secetoase din 1911 am prins o mulțime de pești din bulboanele mici care secau. Erau mai ales peștișori — scoteam coșarce pline cu știuci mititele. Tata și mama erau mulțumiți cu acel adaos de mîncare în gospodărie. Dar Sigfrid spunea că a prinde știucile cu mîna într-o apă pînă la genunchi nu se poate numi pescuit. Peștele acela era prea mic și ușor de prins. Să scoți fîțe din gropițe era treabă de băiețași. Iar Sigfrid se făcuse mare și vînjos.

Vara căratului de apă a fost călduroasă. Cel mai cald a fost în iulie, luna cositului. Seceta ne-a păgubit de mult fîn în acel an dar ce a mai rămas a fost repede strîns.

În vara aceea am fost şi eu pentru prima dată la cositul fîneţei noastre din Ocolul Nou. Cu o vară înainte trăsesem doar la tocilă pentru cosaşii care veneau să-şi ascută coasele. Era o treabă de băieţaş ; crăcanele tocilei erau bine unse cu hălci de slănină ; era uşor să tragi la piatră, se învîrtea doar din iuţeală. Dar acum tata îmi întocmise o coasă anume pentru mine — acum eram şi eu cosaş. Lama coasei mele era mai îngustă decît a celorlalţi, coada mai scurtă, dar era coasa mea. Ce mîndru o mai purtam pe umăr ! Lucram şi eu la coasă ! Intram în fîneaţă cu Sigfrid şi el îmi arăta cum trebuia să ţin tăişul coasei ca să apuc iarba care creştea printre pietre. Să coseşti iarba din surpături fără să-ţi ştirbeşti coasa în pietre era un meşteşug greu. Fratele meu m-a învăţat asta.

La ora cinci dimineaţa ne coboram la cîmp. Cînd era muiată de rouă, iarba cădea mai uşor sub coasă. Pe măsură ce soarele se înălţa în timpul zilei şi iarba se usca şi se întărea, ne trebuiau tăişuri tot mai ascuţite la coase. Şi ce plăcut era să coseşti în timpul dimineţii ; pe sub stejarii şi plopii cei mari era răcoare ca într-o pivniţă. O dată cu arşiţa dinspre amiază, începea năduşeala şi setea. În nici o vară nu cărasem atîta apă pentru cosaşi, ca atunci. Cosaşii şi femeile cu greblele beau din căni mari

şi din găleţi. Strigau într-una după apă proaspătă ; apa de fîntînă se încălzea repede în căldări şi nu mai ţinea de sete.

Dar cît de plăcute erau dimineţile cu mireasma florilor şi a ierbii udate de rouă, cu freamătul plopilor tremurători deasupra noastră ! Iar în răcoarea serii, după terminarea zilei de coasă, era uşor să respiri !

Aşa trebuie să fie vara ; nu vîntoasă cum e de obicei primăvara, nici ploioasă şi rece cum poate fi toamna. A fost un îndelungat anotimp călduros, care în anul acela s-a prelungit din primăvară pînă în toamnă.

A fost grozav de lungă vara lui 1911, ultima în care Sigfrid şi cu mine am pescuit împreună în Bjur. Eu am fost la coasă pentru prima dată, el pentru cea din urmă.

Vara următoare avea să moară.

Într-o diminică de august, am dat cu laţurile noastre în Bulboana Neagră, cea fără fund, de care tata şi mama ne povăţuiau să ne ferim. Era însorit şi senin. Sigfrid mergea înainte, aşa cum făcea întotdeauna. Păşeam nesiguri pe pămîntul mlăştinos. Umblam desculţi şi ne suflecasem pantalonii pînă la coapse. Ţărmul din jurul bulboanei parcă ne fugea de sub picioare de moale ce era ! Înaintam cu greu, noroiul de sub tălpile noastre era ca aluatul. Cînd treceam peste mocirle mişcătoare, mă gîndeam de obicei la fata care călca pîinea în picioare şi se scufunda împreună cu pîinişoara ei sub

pămînt ; să te înghită mîlul, iată moartea cea mai oribilă pe care mi-o puteam închipui.

Ne strecuram înainte, în liniște, fără să scoatem o vorbă, ca să nu speriem știucile. Dar, oricît ne-am fi ferit, se auzea clefăitul picioarelor în noroi.

Deodată Sigfrid se opri, se întoarse spre mine și duse mîna la gură : „Atenție !“ M-am oprit cît ai clipi.

Acum sosise clipa. *Sigfrid văzuse ceva !* Cu ochii holbați îmi spuse că descoperise un pește mare la malul bulboanei. Trebuia să mă țin liniștit și mut.

Sigfrid făcu doi-trei pași înapoi, încet și cu băgare de seamă, în timp ce îmi arăta cu mîna pe bățul lung, la capătul căruia era fixat lațul. Îmi arăta cel puțin un cot și jumătate. Atît de mare ! Lung aproape de un cot și jumătate ! Trei picioare ! O știucă de trei picioare ! Îmi țineam răsuflarea.

Ceea ce se petrecu după aceea dură vreo zece secunde — și în acest răstimp nici n-am respirat.

Sigfrid își mărise lațul atît de mult, încît ar fi putut să cuprindă și un buștean. Apoi înaintă din nou doi-trei pași și începu să cufunde în apă firul de sită : mînuia lațul prevăzător și încet. În timp ce mă străduiam să-mi țin răsuflarea, urmăream mișcările fratelui meu : pusese lațul în jurul botului știucii, apoi începu să-l tragă înapoi — sîrma subțire de oțel trebuia să alunece peste aripioare fără să le atingă. Mîinile pescarului țineau zdravăn

de laţ, buzele îi erau crispate, faţa palidă, ochii care vedeau peştele jos, în apă, erau dilataţi. Laţul se furişă încetişor în jurul prăzii din adînc, pe care eu n-o vedeam.

Totul s-a întîmplat atît de repede încît n-am avut vreme să urmăresc : burta albă a unui peşte mare străluci la doi coţi deasupra apei. Dar nu luci în aer decît o singură clipă. După aceea n-am mai văzut nimic. Am auzit doar... o zbatere în aer şi un plescăit, ca şi cînd o piatră mare ar fi venit zbîrnîind din cer şi ar fi căzut la fund, în apa bulboanei...

Pleosc ! O lovitură înfundată şi grea, grea ca un pietroi. Apoi tăcere. Pînă ce auzii gemete înfiorătoare din gura lui Sigfrid, sudălmi, blesteme.

Fratele meu înjura ; şi înjura aşa de amarnic, încît i-ar fi îngrozit pe părinţi dacă l-ar fi auzit : „La dracu ! La dracu ! Să mă ia dracu !" Îl invoca pe însuşi Necuratul ! Îl chema pe Diavol să vină şi să-l ia. Începui să tremur de groază. Ce-l apucase ? Ce se întîmplase ?

Ajunse pînă la mine cu undiţa şi am înţeles : laţul era gol. Nu mai avea laţ. Sîrma de sită de oţel dispăruse ! Peştele trăsese după el în adînc unealta pescarului.

În apă mai era încă mişcare, se făceau ochiuri în urma barosanului care dispăruse cu laţul lui Sigfrid.

Tot restul zilei, şi multe zile după aceea, el nu mi-a vorbit decît despre ştiuca cea uriaşă pe care-o scăpase în Bulboana Neagră. Pentru laţul său, cumpărase de la prăvălie cea mai so-

lidă sîrmă de oțel. Dar n-a rezistat, s-a rupt la greutate. Nu era nevoie să știu mai mult despre mărimea peștelui.

Dar să fi fost o știucă peștele care-i luase lațul ? Sigfrid era departe de a fi sigur de asta. Cînd a descoperit întîi peștele pe sub mal, credea că e o bucată dintr-un trunchi de copac care zăcea acolo și putrezea în apă. A trebuit să se uite mai îndeaproape pînă să vadă capul peștelui. Dar era atît de lat în spate și atît de rotund... nu semăna cu o știucă. Iar noi nu văzuserăm niciodată în pîrîul Bjur vreun alt pește în afară de știuci și mihalți. Dar știa cineva ce viețuitoare ciudate putea să ascundă Bulboana Neagră cea fără fund ? Există un pește urias, somnul, care poate să ajungă pînă la o sută de kilograme...

Se simțea obligat să dezlege misterul acelui pește. Chiar în ziua următoare s-a dus singur la Bulboana Neagră. Acum se înarmase cu un laț din sîrmă de sită dublă făcut din două sîrme împletite, un laț de două ori mai solid decît cel pierdut. Putea să reziste și la un buștean.

S-a întors fără pradă, dar îndîrjit și scos din sărite : văzuse din nou peștele cel mare ! Era ușor de recunoscut, pentru că avea un semn vizibil de la distanță, pe care îl luase de la el : *Latul lui Sigfrid se prinsese în aripioara dorsală !* În jurul peștelui, care era gros cît un trunchi de copac, sîrma de sită stătea acum ca un inel aurit. Lațul strălucea prin apă de-ți lua ochii. Așa îl descoperise. Încins cu inelul

cel lucitor, peștele înota de colo-colo tot timpul, nu venea spre omul cu lațul cel nou. Dar Sigfrid știa acum că prada n-o să-i scape. Un pește care dădea tîrcoale cu o sîrmă lucitoare agățată de aripioara dorsală se deosebea de ceilalți pești : un animal de apă încercuit de un inel era ușor de descoperit. Peștele acela nu putea să se ascundă pe sub bolovani ; o să-l prindă cu ușurință.

Dar Sigfrid voia să fie singur cînd o să prindă peștele cu inelul cel aurit.

Vara se apropia de sfîrșit. Serile se făceau întunecoase, dar el se ducea la pîrîul cu lațul său aproape seară de seară. De fiecare dată se întorcea cu mîinile goale... dar la fel de îndîrjit și plin de speranțe. De fiecare dată văzuse peștele cu lațul strălucitor înotînd de colo-colo în adînc.

Acum se încredințase că nu era știucă. Dar nu putea să spună ce fel de pește e. Putea să fie oricare dintre feluritele specii de pești create de Dumnezeu cîndva și cărora le-a dat drumul în apa ce înconjoară pămîntul. Din pricina asta monstrul acvatic care-i furase lațul pentru știuci devenise pentru el o întîmplare misterioasă. Trebuia să pună mîna pe peștele acela, era dator să-i dezlege misterul.

Dar fratele meu mai mare a rămas un pescar fără noroc. Se întorcea mereu de la pîrîu cu mîinile goale. Iar tata s-a înfuriat : la ce folosea această alergătură pînă la pîrîu, cînd nu mai prindea nici o codiță de pește ? Își irosea vremea fără folos.

Sigfrid ar fi putut să se întoarcă acasă cu o găleată plină de știuculițe și zvîrlugi — dacă ar fi vrut. Dar nu-i mai păsa de asta. Voia cu orice chip să prindă peștele cu inelul aurit.

Il vedea de fiecare dată. Înota de colo-colo, la fund, printre alți pești, ca o rază de lumină rătăcitoare. Se mișca la fel ca o lumină aprinsă în adîncul întunecat. Și părea că se umflă în pene, mîndru de strălucitoarea sa podoabă. Deschidea gura mare și largă de parcă ar fi rîs. Cînd Sigfrid da să-și cufunde lațul în apă, își bătea joc de el. Rîdea de pescar : Prinde-mă dacă poți !

Și peștele bătea din aripioarele enorme de la coadă, ridica vîrtejuri mari din fundul apei și dispărea. Negreșit, la mijloc era o vrăjitorie. Sigfrid începu să creadă că peștele pe care se străduia să-l prindă era una dintre acele arătări acvatice despre care vorbeau bătrînii. În anumite ape, umblau viețuitoare pe care nimeni nu le putea prinde, pești care de fapt nici nu existau, ci doar sclipeau, străluceau și ademeneau lumea. Se arătau în fața ochilor pescarului numai pentru a-l amăgi, pentru a-l momi. Nimeni nu era în stare să-i prindă cu mîinile, pentru că erau dintr-o altă lume, nu din lumea asta. .

Încet-încet, Sigfrid se încredință că în Bulboana Neagră trăia un pește care nu făcea parte din lumea asta, care putea să apară și să dispară după cum dorea. Și acel pește nu putea să trăiască decît într-o apă fără fund.

Dar el avea să-l prindă — pînă la urmă avea să-l ţină în mîinile sale.

Trecu însă şi vara lui 1911 şi se făcu toamnă. Apa din Bulboana Neagră crescu din ploi şi se revărsă peste smîrcuri, dar peştele cu inelul aurit continua să trăiască liber în adîncul bulboanei.

Înainte de sfîrşitul acestui an, Sigfrid avea să pornească în lume. Dar încotro? Trebuia să-şi găsească de lucru, aşa ca să-şi cîştige traiul. În toamna aceea s-a vorbit adesea în gospodăria noastră despre viitorul lui Sigfrid: ce avea să se facă? Tata şi mama erau de părere că pentru el nu erau multe meserii de ales, dacă nu voia să se bage ca argat sau să lucreze la vreuna dintre fabricile de sticlă. Putea să plece în America, unde aveam multe rubedenii, dar mama nu voia: toţi fraţii şi surorile ei, în afară de fratele cel mai mare, plecaseră acolo şi nu-i mai revăzuse niciodată. Ce-i mai rămînea?

Despre Sigfrid, învăţătoarea de la şcoala comunală spusese tatei şi mamei: „E atît de înzestrat, încît ar putea să ajungă chiar pastor". Şi el însuşi dorea din toată inima să poată urma o şcoală şi să înveţe ca să-şi facă un rost. Dar tata şi mama aveau o mică gospodărie înglodată în datorii, trebuiau să trudească din greu pentru a putea agonisi cele o sută de coroane pentru plata arenzii de două ori pe an. Erau prea săraci ca să ţină un fecior la o şcoală din oraş. Trebuiau să fie mulţumiţi că

născuseră un fecior care *ar fi putut ajunge* pastor. Și se mîndreau un pic cu asta ; am auzit-o pe mama povestind altora ce spusese învățătoarea.

Sigfrid citise însă în ziar anunțuri despre o școală pe care puteai s-o urmezi gratuit. Școala de Voluntari de pe lîngă Regimentul din Jönköping. Se căutau voluntari între optsprezece și douăzeci și patru de ani. Tinerilor de această vîrstă care se angajau în slujba Coroanei li se promitea o frumoasă educație. Dacă se încorporau pentru trei ani, nu plăteau nici o taxă, iar după terminarea perioadei de serviciu militar puteau să ocupe posturi în viața civilă : așadar, după trei ani, aveau viitorul asigurat.

Sigfrid mi-a citit anunțurile Școlii de Voluntari ; poate că această școală gratuită însemna ceva pentru el, care nu-și putea plăti întreținerea în alte școli. Dar trebuiau să facă și instrucție cu armele, și el avea repulsie pentru arme.

Acum, după atîta vreme, nu cred ca el să fi cerut din proprie inițiativă angajamentul ca voluntar. Dar tata era de părere să se angajeze. Iar unchiul Nyström, vărul tatei, care era subofițer, a intervenit în toamna aceea în viața lui Sigfrid. Nyström era un om de nădejde în parohia noastră. Avea cel mai înalt grad de sergent, cel de sergent-major. Era brigadier de ocol, strîngea impozite, încasa amenzi și-l ajuta pe jandarm să prindă pe răufăcători. Era

respectat. Tata vorbea adesea de ruda sa: „Văru-meu, sergentul-major..."

Nyström se ocupa și cu recrutarea de voluntari pentru Coroană. Îl înrolase pe singurul său fiu — care avansase atît de repede în grad, încît era sergent. Tînărul Artur Nyström venea acasă în permisii și se plimba fălindu-se cu uniforma lui elegantă. Era invidiat de flăcăi și admirat de fete. Artur răzbătuse în viață. Asta ne privea și pe noi: eram rude cu sergentul Nyström. Venea să ne vadă îmbrăcat în uniforma sa de oraș. Era sigur de el și distant, un om umblat. În fața lui, Sigfrid și cu mine stam tăcuți și sfioși — noi nu eram decît niște băieți de țăran, stîngaci și neștiutori. Cînd îl întîlneam pe sergentul Nyström, eram în stare să ne dăm seama ce putea face din viața sa un tînăr sărac.

Iar cînd tatăl, subofițerul, îi îmbia pe tineri să se înroleze în slujba Coroanei, îl folosea pe fiul său ca exemplu de urmat: „Uitați-vă la băiatul meu! Uitați-vă la Artur! A început ca voluntar! A semnat doar un contract de recrutare! Iar acum e gradat. Se duce la regiment și-i comandă pe cei care-și fac stagiul. Artur al meu e subofițer!"

Mama spunea că Nyström era un cărpănos care strîngea mereu la bani pe fundul lăzii. Mama nu prea îl vedea cu ochi buni pe vărul tatii.

Unchiul Nyström, cum îi ziceam noi, a venit la Sigfrid cu cererea de încorporare: Școala de Voluntari i se potrivea de minune

lui Sigfrid, era o școală parcă anume pentru tinerii fără mijloace. Se potrivise la fel de bine și pentru fiul său, Artur. Iar dacă Sigfrid se sătura de serviciul militar după cei trei ani, putea să obțină o slujbă în afara armatei, unde nu trebuia să se spetească muncind : putea să se facă polițist, brigadier, intendent, sau să intre ca impiegat la căile ferate ! Viitorul lui era asigurat.

Tata gîndea la fel ca vărul său. Vorbele sergentului-major Nyström cîntăreau pentru el mai mult decît ale oricărui altuia : ocazia aceasta se ivise parcă anume pentru fiul lui cel mare, tocmai cînd trebuia să plece în lume. Hrană, locuință, îmbrăcăminte și școală — totul gratuit, pe socoteala Coroanei !

Pe Sigfrid îl atrăgea învățătura bună și fără cheltuială. Dar îl întrebă pe unchiul Nyström despre exercițiile și instrucția cu arma de la regiment. Primi drept răspuns :

— Oricum o să faci instrucție cîțiva ani. Nu ești scutit de asta. Într-o bună zi, tot va trebui să înveți să mînuiești arma.

Era adevărat. Dar fratele meu șovăi multă vreme : să se ducă... să nu se ducă ?... După aceea am înțeles cît de greu i-a venit să se hotărască. Cînd, în cele din urmă, s-a hotărît, nu mi-a dat de știre. Poate din pricină că știa ce voiam eu : să rămînă acasă.

Hotărîrea a venit cu totul pe neașteptate pentru mine.

Era într-o duminică, îndată după Crăciun. Unchiul Nyström venise la noi dis-de-dimi-

neață. Părea ca și cînd ar fi fost poftit. Mama aduse cafea și pîinișoare abia scoase din cuptor, și tata puse pe masă sticla cu rachiu. Iar sergentul-major Nyström se purta ca un musafir la o petrecere de Crăciun, era vioi și guraliv, făcea glume și rîdea.

Sigfrid putea să stea la masă, eu eram prea mic pentru cinstea asta ; m-am aciuat într-un colț și mă uitam la ceilalți. Aveam o presimțire că o să se întîmple ceva neobișnuit.

Unchiul Nyström scoase din buzunarul jiletcii o hîrtie mare pe care o întinse pe masă alături de ibricul de cafea. Pe hîrtie erau niște ștampile mari, și tata o luă în mînă cu respect. Știam că atunci cînd apar acte și cînd se scrie se întîmplă ceva important. Dar nu puteam pricepe ce se petrecea atunci la masa noastră.

Se decidea viața unui om. Duminica aceea a fost ziua în care soarta fratelui meu a fost pecetluită.

O hîrtie mare stătea despăturită pe masă : contractul de angajare. Tata turnă rachiu în ceașca de cafea a oaspetelui, apoi într-a sa, iar la îndemnul unchiului Nyström primi și Sigfrid o jumătate de ceașcă.

— Un ostaș al Coroanei trebuie să țină la băutură ! spuse sergentul-major. Și Sigfrid doar era bărbat în toată firea.

Subofițerul nu-și pusese în ziua aceea uniforma cu cele trei trese pe mînecă, dar se bucura de dreptul de a comanda și de a fi respectat. Era întotdeauna omul care comanda ; vorbea aproape tot timpul. Mîinile lui răsuceau

mustățile-i lungi și blonde, le suceau și le învîrteau firele, le trăgeau de colțuri ca și cînd ar fi vrut să le ridice pînă la urechi. Cînd gusta din băutură, firele de păr de pe buza de sus se muiau în ceașcă și rămîneau ude. Apoi limba ieșea din gură și sugea băutura din mustață.

Fratele meu stătea și el la masă, dar nu spunea prea multe. Răspundea la întrebările unchiului Nyström, iar acesta scria și așternea răspunsurile pe hîrtia cea mare. Era ca la un examen de catehism. „Cel care vrea să se angajeze în forțele armate trebuie să-și scrie singur cererea", spunea unchiul. El însă avea să-l ajute pe Sigfrid să facă lucrul ăsta.

Înălțimea lui Sigfrid trebuia de asemenea trecută în contract. Trebui să se așeze cît era de lung lîngă canatul ușii, iar subofițerul scoase o ruletă și-l măsură. Șase picioare și patru degete. O statură de lăudat, care nu se întîlnea cu una, cu două la recruții Școlii de Voluntari.

Sergentul-major Nyström îl cuprinse de umeri pe fratele meu, îi încercă, trecu ușor cu mîinile peste mușchii brațelor :

— Totul e perfect ! Un voluntar strașnic ! Ești fără pereche, Sigfrid !

— Sigfrid n-a fost niciodată bolnav, spuse tata. N-a zăcut niciodată, nici o singură zi !

— Merită toate laudele, spuse vărul lui. Mai bine clădit decît flăcăul tău nu poate fi nimeni ! E cel mai chipeș recrut pe care l-am înrolat vreodată, sînt convins.

Mama nu stătea la masă, ea turna cafea bărbaților și servea pîinișoare pe farfurie. Nu spunea nimic despre contractul de recrutare, dar părea cam neliniștită cînd Sigfrid era măsurat și pipăit — ca și cînd s-ar fi petrecut ceva primejdios.

Dar totul la fratele meu era excelent și demn de laudă. „Va fi admis cu brațele deschise la Regimentul din Jönköping“, spunea unchiul Nyström. Medicul regimentului n-avea decît să arunce o privire atunci cînd l-o examina. Va spune îndată că are în față sănătatea și puterea înseși.

Recrutorul scria și umplea hîrtia de pe masă cu slove și cifre. Iar tata vorbea de zor și dădea deslușiri, atunci cînd răspunsurile lui Sigfrid erau nesigure.

Mi se părea că tata și unchiul Nyström întocmeau singuri angajarea, ca și cînd Sigfrid n-ar fi avut aproape nimic de adăugat. Și totuși, în acea clipă i se hotăra viitorul.

Nu era însă definitiv hotărît. Mai lipsea semnătura lui Sigfrid. În cele din urmă, avea să pună chiar el mîna pe condei. Ultimul lucru trebuia să-l facă el însuși. Cînd contractul fu completat în întregime, el trebuia să-și scrie numele dedesubt. Pînă la urmă, trebuia să-și hotărască singur drumul vieții.

Unchiul Nyström muie condeiul în sticluța cu cerneală și i-l întinse.

— Scrie-ți numele, băiete! Trece acolo toate numele tale de botez, pentru mai multă siguranță.

— Sigfrid a primit numai două nume la botez, spuse mama.

Sigfrid luă condeiul și-l ținu liniștit în mînă timp de cîteva clipe. Părea ca și cînd încă ar mai fi chibzuit. Se uită la mama ; arăta serioasă, dar nu spuse nimic. Se uită la tata. Părea nerăbdător ; spuse :

— Scrie odată ! Nu trebuie decît să-ți pui semnătura !

Și fratele meu trase spre el hîrtia cea mare și scrise în josul ei : Axel Sigfrid Karlsson.

Se înrolase pentru trei ani.

Unchiul Nyström se uită la semnătură.

— Scrie frumos ! Fără pereche ! E înzestrat, flăcăul ! O să ajungă repede instructor ! Într-un an e fruntaș, ascultați ce vă spun eu ! Sigfrid o să ajungă în curînd instructor, o să se plimbe și o să dea ordine, așa cum a făcut și Artur al meu !

Recrutorul zîmbea satisfăcut, tata era bucuros și încîntat, mai turnă rachiu în ceștile de cafea și mulțumi vărului său pentru ajutor. Mama nu spunea nimic, părea mirată și parcă ar fi vrut să întrebe ceva.

După aceea, cînd sergentul-major. Nyström plecase și Sigfrid și cu mine am rămas singuri, el spuse :

— Acum trebuie să plec în lume. De aceea am semnat. Pentru că nu mai vreau să fiu fecior acasă.

Și niciodată nu-l văzusem atît de bucuros.

Sigfrid a plecat la Școala de Voluntari din Jönköping în ziua de Anul nou 1912. S-a întors la căminul părintesc primăvara, în același an, în luna mai. Fusese lăsat la vatră. Se înrolase pentru trei ani, dar a primit ordinul de lăsare la vatră după patru luni.

Se îmbolnăvise la Școala de Voluntari — asta-i tot ce mi-a spus. Nu era încă restabilit. Stătea pe tăpșan ca și noi, ceilalți, și mergea cu noi la muncă, dar numai la treburile mai ușoare. Atunci cînd se sforța, obosea îndată și avea dureri în șale. M-am obișnuit repede cu asta, știam că obosea ușor.

În vara aceea n-a fost în stare să meargă cu noi la cosit, și mie mi s-a dat coasa lui. Sigfrid trăgea la tocilă pentru noi, cosașii, cînd ne ascuțeam coasele. Era o treabă de copil, o muncă usoară ; stătea jos și învîrtea piatra în crăcane. Eram mai tînăr decît el cu cinci ani, dar coseam cu coasa lui, iar el îmi învîrtea tocila cînd o ascuțeam.

Fratele meu se întorsese, dar era schimbat, era slăbit, obosit și fără vlagă. Asta avea, desigur, să treacă, spunea el. N-avea decît să mănînce mult : lapte și hrană întăritoare. O să se înzdrăvenească din nou.

Mult mai tîrziu am aflat însă ce lăsase la regiment : tot ceea ce avea — trupul său tînăr și sănătos.

A venit o altă vară. Dar în timpul acelei veri lui Sigfrid nu-i mai rămăsese nimic.

Am fost cu el de cîteva ori la Bjur. Ne duceam la Bulboana Mare, acolo unde erau peştii cei mai mari. Sigfrid avea cu el laţul pentru ştiuci, dar nu mai pescuia. Era obosit de atîta umblet cînd coboram la rîu ; se aşeza pe o piatră la malul bulboanei. Îşi punea laţul pe genunchi, nu mai umbla cu el de colo-colo prin apă. Stătea liniştit pe un pietroi şi se uita spre fundul apei.

Sigfrid n-a prins niciodată peştele cu inelul lui auriu.

Cînd am vizitat astă-vară comuna mea natală, m-am dus de mai multe ori la cimitir. De cînd a fost îngropat fratele meu, cimitirul a fost săpat din nou. Mormîntul lui nu mai există, a dispărut de mulţi ani. Dar eu cunosc locul unde se afla : era sub un ulm tînăr, chiar lîngă zidul cimitirului. Ulmul a rămas ; acum e bătrîn, iar sub copac se înalţă o lespede pe care e săpat un alt nume : acela al unui om care s-a născut cu cincisprezece ani înaintea fratelui meu şi a murit şi a fost îngropat cu cincizeci şi doi de ani după el.

Aici a dispărut trupul fratelui meu după nouăsprezece ani de viaţă pămîntească ; s-a amestecat cu alte trupuri şi s-a făcut un pumn de ţărînă. Dar dacă, după cincizeci de ani, mă întristez încă... să fie numai din pricina lui ? Nu e oare din pricina mea ?

Nici eu n-am prins peştele cu inelul aurit.

Eu m-am mulţumit cu peştii ceilalţi, cu cei mai mici, pe care puteam să-i prind cu mîna. Scoteam peştişorii hrănitori şi gustoşi, dar nu era nici o plăcere să-i prinzi. Alegeam prada cea mai uşoară, aceea care cerea cea mai neînsemnată sforţare. Acum timpul pescuitu-

lui a trecut, şi nu-mi mai rămîne decît să fac bilanţul.

Astăzi, cînd pot să privesc întîmplările dintr-o jumătate de veac, îmi dau bine seama de acelea care au fost decisive pentru viaţa fratelui meu. Pot să le orînduiesc la locul lor — cauze şi efecte. Pot să reconstitui lanţul întîmplărilor pînă la ultima zi a vieţii lui.

Sigfrid şi-a pierdut viaţa tocmai cînd trebuia s-o înceapă. Eu cunosc visele care-i copleşeau sufletul, tot ceea ce rîvnea el pe pămînt, fără a cunoaşte decît din închipuire. Răbdarea fratelui meu, tăria lui de a dori şi a rîvni era fără margini. Voia să încerce multe vieţi, dar nu i-a fost îngăduită nici una. Privea înainte, era sigur de sine, spera, întreba — dar n-a primit alt răspuns decît neantul.

Eu mi-am putut păstra viaţa. O mai am încă. Dar cum m-am îngrijit de ea ? Aş putea s-o lămuresc pentru mine însumi dacă ar ajuta la ceva. Cu toate astea, dacă mi-aş fi trăit viaţa altfel decît am trăit-o, ar trebui să fiu azi un alt om decît cel care sînt.

Astăzi sînt un om bătrîn, dar fratele meu a rămas tînăr. Pentru mine, el are tot nouăsprezece ani. Acum ar fi în vîrstă de aproape şaptezeci de ani, dar nu pot să mi-l închipui nici o singură clipă ca de şaptezeci de ani, ca un om îmbătrînit şi încărunţit. Pentru mine, el nu poate îmbătrîni. Este şi va rămîne omul pe care l-am cunoscut : un adolescent înalt, falnic, voinic şi sprinten. Văd în faţa mea un

trup tînăr şi zvelt, o faţă delicată cu fruntea largă, nişte ochi mari sub sprîncene energice şi un păr des şi bălai. Două şuviţe din părul lui cad în jos peste frunte — le aruncă mereu înapoi printr-o mişcare din ceafă. Pe nas, cîţiva pistrui care în timpul iernii aproape dispar, însă apar iarăşi în timpul verii. Are pe buze zîmbetul unui flăcău timid, zîmbet care adesea apare în locul cuvintelor, atunci cînd şovăie şi nu ştie ce să spună. Iar cînd zîmbeşte, se vede că-i lipseşte un dinte în şiragul de sus. Sigfrid era şi a rămas un flăcău de nouăsprezece ani.

Astăzi noi alcătuim o ciudată pereche de fraţi, el şi cu mine. În copilăria noastră, el era cu cinci ani mai în vîrstă decît mine; astăzi sînt eu cu aproape cincizeci de ani mai bătrîn decît el. Astăzi avem o întreagă viaţă de om între noi. El e cel tînăr, eu sînt bătrînul. Iar Sigfrid nu va ajunge niciodată un moşneag.

Tata şi mama sînt morţi, fraţii şi surorile noastre de asemenea. Dintre cei de o vîrstă cu noi, n-au mai rămas decît vreo cîţiva în viaţă, dar aceştia au uitat de multă vreme de fratele meu plecat dintre cei vii la începutul secolului. Eu sînt singurul care-şi mai aduce aminte de Sigfrid, singurul om de pe pămînt care-i cunoaşte viaţa şi-i mai păstrează chipul. El nu mai trăieşte decît în mine.

Iar cînd mi se înfăţişează din nou în minte, cu cei nouăsprezece ani ai săi petrecuţi pe pămînt, propria mea viaţă se scurtează cu o perioadă de timp care se şterge din memorie.

Ce înseamnă propria mea existență ? E ceva ce se micșorează cu fiece gură de aer pe care o trag în piept. E o vremelnicie, o scurtă întrerupere în lumea cea veșnică, un episod în cele existente, un accident trecător, după al cărui sfîrșit nu mai rămîne nimic. Cînd privesc înapoi și cercetez viața lui Sigfrid, văd totodată și unde mă aflu eu ; trăiesc și respir într-un spațiu situat între timpul care exista înaintea mea și timpul care va veni după mine. Aici îmi petrec vremea care se scurge o dată cu răsuflarea mea. Aici e vremelnicia mea pe pămînt.

O jumătate de secol dispare, ca și cînd nu aş fi trăit-o niciodată. Ce-a mai rămas acum din toți acești ani care s-au scurs de cînd ne-am despărțit unul de altul, Sigfrid și cu mine ? Ce reprezintă acei ani cînd îi compar cu timpul cînd amîndoi vom fi morți ?

Sigfrid s-a întors acasă în luna mai 1912; iar în iulie s-a prăpădit. În acest răstimp a fost foarte obosit. Uneori chiar mă miram. Desigur, m-aş fi îngrijorat mai mult de fratele meu dacă în acest timp n-aş fi hoinărit visînd la o altă ființă. Sigfrid avea un secret față de mine şi eu aveam un secret față de el. Secretul lui privea moartea, al meu aparținea vieții: mă îndrăgostisem. Chiar atunci am trăit prima dragoste din viața mea.

Aveam paisprezece ani, iar fata pe care o iubeam era de o seamă cu mine. Şi a fost singura dată în viața mea cînd am fost şi am rămas netulburat şi fericit în dragoste.

Eram în ultimul an de şcoală, Katrin şi cu mine. La trup, Katrin era împlinită, părea pe deplin dezvoltată, era aproape tot atît de înaltă ca şi mine. Abia am fost cuprins de dragoste şi m-am lăsat cu totul pradă ei. Cred că sentimentul acesta s-a născut în timpul recreațiilor noastre în curtea şcolii, unde cresteau de jur împrejur plopi înalți, înmiresmați. În memorie, ea se asociază cu parfumul plopului înflorit. O văd pe Katrin sub copacii cei mari, care înfloresc înainte de a da frunze şi miros atît de puternic în timpul înfloririi: în jocurile de-a

prinselea prin curtea școlii, trupul unei fete se mișcă mlădios ca o salcie — numai pentru bucuria de a se mișca. Iubita mea aleargă cu cozile unduind pe spate, sub mugurii verzi ai plopilor înmiresmați.

Fata pe care o iubeam s-a făcut amintire vizuală, auditivă și olfactivă din timpul diminețílor de primăvară petrecute în curtea școlii. Katrin... o fustă luminoasă în carouri, care se lipește deasupra arcului șoldurilor și fîlfîie în jurul picioarelor lungi de fată, mirosul pînzei de bumbac, de rochie abia călcată. Katrin... iarba și florile de-a lungul drumului spre școală, lujerii de hasmațuchi, frunzele de păpădie și abia aprinsele luminițe de podbal înșirate pe marginea drumului. E un rîs care se ferește, pe care-l simți ca o dulceață și o arsură, ca o mîngîiere și o lovitură de bici. Katrin... nume ce răsună ca murmurul apei care curge după dezgheț. Prima mea dragoste... e parfumul revărsat din amenții plopilor într-o dimineață de început de primăvară.

N-am auzit niciodată pe vreunul dintre colegii de școală spunînd despre Katrin că e frumoasă. Nici nu era nevoie : o spunea purtarea lor față de ea : băieții, cu ochii care n-o mai slăbeau ; fetele, cu gelozia.

În fața dragostei mele eram ca trezit pe neașteptate în zorii zilei, zăpăcit, stîngaci și speriat — mai ales speriat. Cum trebuia să mă port așa ca nimeni să nu afle ?... Dacă ea însăși mi-ar ghici gîndurile... ce-ar trebui să fac ? Aș putea să mai trăiesc după aceea ?

O dată era cît pe-aci să mă trădez chiar față de Katrin : cînd am văzut-o suferind ; trebuia să rămînă la „arest“ și să-și învețe lecția de catehism, iar cînd noi, ceilalți, am plecat acasă, ea a rămas în bancă plîngînd. Atunci am fost cuprins de un dor nebun de a împărtăși pedeapsa ei — îmi venea să mă duc și să mă așed lîngă ea în bancă. M-aș fi simțit bine să pot suferi împreună cu iubita mea. Dar mi-aș fi trădat secretul. Și ea nu trebuia să afle niciodată...

Căci, cu siguranță, și-ar fi bătut joc de mine, ar fi rîs de mine. Și n-aș fi putut îndura zîmbetul de zeflemea în jurul gurii lui Katrin, gura iubitei mele : avea de pe acum buzele unei femei tinere, erau sînge și carne, pline și roșii, întredeschise, ironice și primejdioase.

Katrin era singurul copil al unui țăran înstărit. Tatăl ei avea o jumătate de mantal, noi nu aveam decît a șaisprezecea parte. Ea își avea căminul într-o gospodărie de opt ori mai mare ca a noastră. Era singurul copil al unui chiabur ; eu eram unul dintre mulții plozi ai unui țăran sărac. Iar la o căsătorie între noi nu mă gîndisem niciodată. Așa cum nu mă gîndeam să cer mîna unei fete a împăratului Wilhelm al Germaniei, cel mai puternic om din Europa pe vremea aceea.

Nu mi-o închipuiam niciodată pe Katrin ca pe soția mea cînd aveam să fiu mare. Cu ea nu puteam trăi împreună în felul în care trăiesc oamenii căsătoriți. Nu-mi închipuiam că am fi putut dormi în același pat, ea și cu mine.

Nici nu puteam, nici nu voiam să fac cu ea ceea ce un bărbat însurat face cu femeia sa.

În legătură cu instinctul sexual, nu aveam decît experiențe neplăcute — vise de care-mi era rușine cînd mă trezeam. Dar din închipuirile mele pur sexuale, Katrin era exclusă ; era o fată pămînteană, iar eu nu voiam să fie așa.

Ce doream de la ea ? Era obiectul instinctului abia trezit al unui tînăr la pubertate, instinct pe care îl înfrînam și-l ascundeam față de mine însumi.

Doamne, cît o mai doream ! Stătea în băncile fetelor, dar în dreptul meu. Între noi se afla o bancă în care stăteau două fete. Timp de șapte ore din zi nu eram decît la doi-trei pași unul de altul. Atît de aproape de iubita mea am stat ceas după ceas, zi după zi, săptămînă după săptămînă, luni în șir, tot timpul ultimului an de școală ! Mă bucuram și eram chinuit.

Mă uitam la ea ori de cîte ori îndrăzneam — căci nu trebuia să mă surprindă privind-o. O pîndeam cînd se uita în altă parte. Dacă privirea îi era îndreptată spre mine, întorceam și eu capul ; nu trebuia să se uite în ochii mei... ochii ar fi putut să mă trădeze.

Cînd Katrin stătea în bancă, aplecată deasupra caietului de dictando sau de aritmetică, puteam să-i privesc fața lungi răstimpuri : obrajii cu ten catifelat și senin, bujorii sîngelui trandafiriu prin piele, pielea de fată cu sclipiri de conuri roșii într-un brad tînăr. Fața Katrinei... gura umedă, întredeschisă și firișoarele de păr pe partea de sus a buzei, moi ca puful

unui pui abia ieșit din găoace. Buzele ei robuste mușcau din creion — îl băga în gură și-i muia vîrful. Creionul din mîna ei putea s-o sărute. Mă uitam gelos la creionul care putea să intre între buzele iubitei mele, acest obiect neînsuflețit pe care ea îl umezea cu gura, care putea să-i sărute gura ei vie.

Dar ochii... ce culoare aveau ochii iubitei mele ? N-am putut să-mi dau seama. Nici acum nu știu. Băiatul de paisprezece ani iubea o fată mai presus de orice înțelegere și de orice rațiune, dar n-a putut spune niciodată ce culoare aveau ochii ei. Se schimbau : i-am văzut verzi-închiși și căprui, albaştri-închiși și verzui. Aruncau scîntei de mînie într-o clipă și străluceau blînd în cealaltă. Privirea era cînd răutăcioasă, cînd tandră.

Atît băieții cît și fetele spuneau despre Katrin :

— E îngîmfată și proastă. E îngîmfată pentru că tatăl ei e bogat, e mîndră de fata ei frumoasă, de rochiile și ghetele ei fine. Și e proastă... fiindcă se împacă greu cu lecțiile.

Se descurca prost la ascultare și la întrebările învățătoarei, de care încerca să scape ; numai cînd altul era ascultat, ridica și ea mîna, prefăcîndu-se că vrea să răspundă.

Tăceam cînd colegii o vorbeau de rău pe iubita mea. Dacă i-aș fi contrazis și aș fi apărat-o, atunci ar fi putut să ghicească ce se întîmplase cu mine, ce era în inima mea. Dar în comportarea lor față de Katrin, băieții se contraziceau singuri : făceau pe grozavii în fața

ei, o alegeau la jocuri înaintea oricărei fete, cu toate că o făceau îngîmfată și proastă.

În curtea școlii, băieții și fetele jucau „fata merge în cerc“ :

Și fata merge în cerc cu panglica cea roșie,
și o leagă-n jurul brațului celui ce-i este drag...“

Panglica era o batistă pe care fata o înnoda în jurul brațului unui băiat. De cîte ori Katrin se învîrtea în cerc cu ea, inima îmi bătea tare : o să vină oare să lege batista și de brațul meu ? Dacă mă alegea — cum aș îndura asta ? Nu jucam decît un joc, dar, pentru mine, jocul putea să fie foarte serios. Dacă venea Katrin și-mi lega batista în timp ce cînta *și-o leagă-n jurul brațului celui ce-i este drag*, ar fi însemnat că voia să fiu iubitul ei. Ce-aș fi făcut atunci ?

Dar iubita mea nu mi-a legat niciodată panglica în jurul brațului la „fata merge în cerc“. Cît despre mine, nici eu n-am ales-o vreodată în vreunul din jocurile noastre. N-o făceam... cu toate că aș fi făcut-o din toată inima ! Mi-ar fi plăcut s-o mîngîi pe Katrin, să-mi trec mîna pe fruntea ei, pe obrazul ei, pe brațul ei. Mi-ar fi plăcut să-i dezmierd fruntea și părul, să-i apuc mîna într-a mea și să i-o rețin.

Mîinile-mi ardeau de dorul de a mîngîia trupul Katrinei, și le înfrînam cu greutate : o singură mîngîiere... și aș fi fost pierdut.

Într-un rînd, mîinile erau cît pe-aci să mă arunce în nenorocire.

În timpul unei ore de gimnastică — pe care o ţineam afară, în curtea şcolii — se nimeri să stau la rînd în spatele Katrinei, aproape lipit de ea. Chiar în faţa ochilor aveam gropiţa moale, pufoasă din ceafa ei, aveam spatele cu cozile groase la îndemînă. Iar parfumul ei mă învăluia ; pielea, rochia, părul... tot ce era Katrin se năpustea în nările mele, îmi pătrundea în inimă. Scîntei de soare ardeau deasupra părului fetei, de-mi luau ochii. Îmi pierdui cumpătul. Nu mai aveam putere asupra mîinilor. Nu mai ştiam ce făceau. Îi apucară cozile şi smuciră de cîteva ori, traseră zdravăn.

Am mîngîiat-o, dar nu blînd şi tandru, ci brutal. A fost un gest neaşteptat şi grosolan, care-i pricinui durere. Ce făcuseră mîinile mele ?

În secunda următoare, voiam să intru în pămînt prin prundişul din curtea şcolii. Katrin se întoarse plină de mînie, ochii îi scăpărau :

— Bădărane ! Lasă-mă-n pace !

Spumega — din colţurile gurii împroşca stropi de salivă. Ar fi continuat, dar vocea poruncitoare a învăţătoarei o întrerupse :

— Linişte în rînd, Katrin !

Se supuse, se întoarse la loc. Eu stam cu ochii în pămînt, făceam pe nevinovatul şi simţeam o mare uşurare : îmi satisfăcusem dorinţa de a o mîngîia pe Katrin fără să-mi dau pe faţă dragostea. N-o alintasem, o făcusem să simtă durere. Avea să creadă că nu-mi plăcea. Iar colegii de lîngă noi, în rînd, o auziseră spumegînd de mînie şi zicîndu-mi bădăran. Asta

îmi convenea ; secretul meu era acum în pază sigură.

De acum încolo, trebuia să am grijă să nu mai stau atît de aproape de Katrin, așa ca mîinile mele s-o poată atinge. După cele întîmplate, nu mai aveam încredere în ele. Se întindeau după iubita mea absolut de la sine, fără voia mea.

Dar chiar în dimineața următoare, toate se schimbaseră între mine și Katrin. Prima oră aveam catehismul. Înainte de a începe, ea veni în bancă lîngă mine : voiam să fiu drăguț și s-o ascult ? fiindcă bucata care ni se dăduse pentru ziua aceea era cea mai neplăcută și mai lugubră din toată cartea. Katrin nu înțelegea cuvintele, nu putea învăța pe de rost frazele lungi și încîlcite. Nu voiam eu ? — și mă rugă cu niște ochi blînzi și căprui care priveau drept într-ai mei.

Luat cu totul pe neașteptate, am îngăimat un răspuns confuz : sigur că voiam... Am ascultat-o, și ea mi-a mulțumit. După aceea am înțeles că puteam să mă aștept la orice din partea iubitei mele. Întruchipa tot ce e schimbător și neprevăzut în făptura unei fete.

Ceva se întîmplase atunci cînd am smucit cu nădejde de cozile Katrinei. Era ca și cînd tensiunea dintre noi s-ar fi descărcat. Eu o jignisem ; și ea răspunsese rugîndu-mă s-o ascult la lecția de catehism.

Era primăvară cînd s-a întîmplat asta. În luna mai, noi, școlarii, am fost trimiși să sădim pădure pe locurile defrișate și goale de

pe imașurile comunei. Am fost mutați din încăperea noastră strîmtă în pădurile întinse și sălbatice, unde ne purtam ca niște animale scoase din grajdurile lor la primul păscut al anului. Timp de cîteva zile am fost scutiți de lecții și de statul în bănci — catehismul și religia ni le-am scos din capete. Eram amețiți de libertatea pădurii și de lumina zilei de primăvară care se revărsa peste cîmpuri.

Pe deasupra, făceam ceva folositor : culegeam semințe de brad și de pin și le semănam în gropi, la distanțe hotărîte și egale între ele. Un om tînăr, în tunică verde de vînătoare și jambiere, care era numit plantator, conducea munca. Învățătoarea noastră era și ea de față, pentru păstrarea ordinei, dar dădea mai multă atenție plantatorului decît nouă și se ținea cu dragă inimă prin preajma lui. În pădure nu-i păsa de ceea ce făceam.

Într-o recreație de prînz jucam leapșa pe un ponor. Era un joc copilăresc, îndrăgit de toți : ne dădeam unul altuia „leapșa", apoi fugăream pe altul ca să-l atingem.

Katrin primise „leapșa" și se repezise spre mine. Am rupt-o la fugă din toate puterile. Ea rămăsese în urmă. Voiam să-i arăt iubitei mele că eram mai iute de picior decît ea, că eu singur hotăram dacă era în stare să mă ajungă sau nu.

Pînă să mă opresc și să aștept, m-am pomenit la marginea pădurii. Acum putea să vină. M-am așezat sub un brad. Și Katrin veni în goană după mine, cu răsuflarea tăiată de efort,

cu sîngele în obraji. Fugea atît de repede, încît se poticni de mine. Nu se așteptase să mă opresc și să rămîn nemișcat.

Deodată m-am pomenit cu ea în brațe, în afara razei vizuale a celorlalți. Alergase cît putuse ; răsufla cu gura deschisă, broboane de sudoare străluceau în puful moale de deasupra buzei de sus. Mă prinsese, dar numai fiindcă mă lăsasem eu prins. Voisem s-o întărît. Acum avea să mă lovească, să-mi dea „leapșa".

Dar n-o făcu. Rămase aproape lipită de mine, cu mîinile liniștite.

Am spus :

— Haide...

Atunci mă apucă de păr cu amîndouă mîinile, zdravăn.

Avea să mă tragă de păr, să-mi plătească pentru ceea ce îi făcusem. Și simțeam respirația din gura ei care era aproape de a mea, limba îi ieșise printre buze :

— Nu ! Dar o să...

Își înfipsese mîinile în părul meu și trăgea. Dar mîinile slăbiră pe neașteptate strînsoarea, nu mai smuceau, nu mai trăgeau. Se lăsară pe creștetul meu și rămaseră acolo, calde și moi. Ajunsese atît de aproape de mine, încît pieptul ei îmi apăsa brațul.

Spusese : „Dar o să..." Ce să facă n-am aflat niciodată. Vorbele i se înecară într-un rîs profund, gutural, iar limba se ascunse din nou în interiorul gurii. Dar mîinile ei, pe care le simțeam pe creștet, erau liniștite.

Iubita mă mîngîiase, îi simţeam pieptul lăsîndu-se pe braţul meu, gura-i era deschisă în faţa gurii mele — şi n-am încercat să vorbesc, nici măcar n-am întrebat vreo vorbă. Cîteva clipe am rămas ameţit, cred că era aproape să leşin. O dată m-am lovit serios la cap, mă urcasem într-un mesteacăn şi am căzut ; m-am lovit atît de rău, încît un răstimp am rămas fără cunoştinţă ; ştiam ce înseamnă să leşini, să pluteşti în aer, să nu simţi nimic, să nu mai ştii de tine.

Asta a durat poate cinci sau zece secunde, dar le-am trăit aproape în nesimţire. Au fost clipele cele mai delicioase pe care le trăisem pînă atunci.

Dar Katrin îşi ridică mîinile de pe creştetul meu, mi le trecu peste frunte, le retrase. Totul se sfîrşise.

— Leapşa !

Apoi o rupse la fugă. Îmi dăduse „leapşa" şi fugise de lîngă mine. Am rămas sub brad, aproape mîhnit, înainte de a relua jocul. Stăteam acolo şi mă holbam ca un nătîng după fata care se îndepărta alergînd. Ce voise să spună ? Ce voia de la mine ? Mîinile ei mă mîngîiaseră, doar aşa simţisem. Mă mîngîiase numai în glumă ? Şi eu, care rămăsesem ţeapăn ca o bucată de lemn ! Ce se întîmplase cu mîinile mele, pe care le ţinusem atît de strîns ca să n-o mîngîie ? De ce nu se întinseseră după iubita mea ?

De cîte ori nu m-am întrebat : ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi făcut-o ? Ce s-ar fi întîm-

plat dacă aş fi atras-o lîngă mine ? Și-ar fi pus brațele în jurul gîtului meu ? Gurile noastre erau atît de aproape una de alta — s-ar fi unit oare ? S-ar fi întredeschis buzele Katrinei în fața buzelor mele, așa cum se întredeschideau în bancă pentru creionul ei ?

Văd doi adolescenți de paisprezece ani stînd îmbrățișați sub un brad din pădure și încercînd să se sărute, încercînd prima mîngîiere, neîndemînatic, stîngaci, timid. Și ce s-ar fi petrecut după aceea între noi ? Nimeni nu știe — eu știu numai ceva ce *nu* s-ar fi întîmplat : nu ne-am fi răpit unul altuia ceea ce se cheamă inocența. În mediul în care trăiam și cu educația pe care-o primisem, n-am fi făcut asta. Sentimentul meu față de Katrin n-ar fi acceptat experiența trupească. N-ar fi putut suporta realitățile conviețuirii sexuale.

„Dar o să..." N-am putut să aflu niciodată ce voise să spună cu vorbele astea. Se simțea atrasă spre mine, visa și ea despre mine așa cum visam eu despre ea ? După aceea s-a purtat ca mai înainte, ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic. Și am înțeles ; nu se întîmplase nimic — pentru ea. N-avea de gînd nimic serios cu mine.

Dar dragostea pe care am trăit-o în ultimul an al copilăriei a fost ucigător de serioasă. Mîinile iubitei mele mi-au mîngîiat o dată creștetul — și după cincizeci de ani pot încă retrăi bucuria acelor clipe care mi-au aparținut.

N-a mai fost niciodată vreo apropiere între Katrin și mine. Dragostea mea pentru dînsa

se hrănea din visuri, fantezii și închipuiri. Nimic trupesc nu o întreținea. Iată de ce o păstrez încă neîntinată.

După joaca noastră din ziua cînd am sădit în pădure, lucrurile au luat o altă întorsătură pentru mine.

Katrin își avea căminul la aproape o jumătate de milă de gospodăria noastră — încît după ce am terminat școala, rareori o mai vedeam. În iarna următoare am fost confirmați, dar băieții și fetele se înfățișau la pastor nu în grup, ci fiecare pentru sine. Confirmarea însemna pentru noi admiterea la plăcerile adolescenței. După ce primeam întîia oară sfînta euharistie, puteam să ieșim în lume și să ne distrăm. Aveam voie să intrăm în localurile de dans.

Katrin era atît de precoce încît învățase să danseze încă de pe vremea cînd mergea la școală, și se dusese pe furiș la dans cu mult înainte de a fi confirmată. Făcea asta fără învoirea părinților care, după cum se vorbea, erau mîhniți din pricina fiicei lor neascultătoare. Au încercat ei s-o închidă în casă în serile de sîmbătă, dar Katrin ieșea pe fereastră. Nu era chip s-o oprească de la dans. Părinții Katrinei erau foarte evlavioși și o credeau stăpînită de un duh rău — demonul dansului.

În timpul verii, tineretul se aduna sîmbăta seara la balul de la Bokhult — o dumbravă frumoasă de fagi mari, la un sfert de leghe de gospodăria noastră. Știam că și Katrin era

acolo, de aceea plecam de acasă fără învoirea părinților. Nu puteam să fac un pas de dans, stăteam printre băieții cei mici și mă uitam. De fiecare dată cînd muzica începea să cînte, o vedeam pe Katrin sus, pe estradă. Era invitată la fiecare dans. Dansa cu băieți mult mai în vîrstă decît mine — puteau să aibă douăzeci de ani, chiar și mai mult. O țineau pe Katrin în brațe, o apucau de mijloc, strîns, cu putere, cu o siguranță firească. Iar ea, cu voie bună, veselă și zîmbitoare, le îngăduia s-o cuprindă cu brațele. Și cu ochi strălucitori zîmbea spre orice băiat.

Trebuia să privesc cum iubita mea trece din brațele unui băiat în ale altuia. Abia îi slăbeau mijlocul mîinile unui cavaler că ale altuia îl și apucau din nou. Barem dacă ar fi fost indiferentă — dar nu, îi plăcea! Da, era încîntată, se desfăta din plin. Voia să simtă mîinile băieților în jurul mijlocului. Ochii îi străluceau, gura îi zîmbea, obrajii i se îmbujorau. Fremăta de viață în timpul dansului ; picioarele parcă nici nu atingeau podeaua estradei, șoldurile i se unduiau domol ca valurile apei, trupul se răsucea ca purtat de aripi : zbura ca o pasăre de jur împrejur, dans după dans, mereu invitată, mereu cuprinsă de mîinile băieților.

Între dansuri mă trăgeam la o parte, așa ca ea să nu mă vadă. Dar de îndată ce muzica începea iar să cînte, eram înapoi. Cum puteam sta acolo ? Cum înduram să-mi văd iubita mîngîiată în felul acela de alți băieți ? De ce nu plecam ? Doar Katrin era pentru mine tot

atît de inaccesibilă ca și cînd ar fi dansat pe vreo stea de pe cer.

Cînd mă întorceam acasă după o seară de chin petrecută la estrada de dans, îmi doream moartea. Sufeream — și sufeream de o tristețe fără leac. Alte mîhniri treceau, dar pentru asta nu exista mîngîiere. Și n-avea să se sfîrșească decît o dată cu viața.

N-am putut să îndur singur pînă la capăt chinul dragostei ; pînă la urmă, m-am destăinuit unicei ființe în care aveam încredere, unicei ființe care putea să-mi păstreze secretul la fel de sigur ca și mine.

Într-o seară blîndă de vară, stăteam pe banca de sub castanul cel mare, Sigfrid și cu mine. Cositul începuse, și cît fusese ziua de lungă și de călduroasă îl însoțisem pe tata la trifoi cu coasa. Fratele meu trăsese doar la tocilă pentru noi, stînd pe jos. Era cu vreo două săptămîni înainte de moartea lui.

I-am încredințat lui Sigfrid secretul meu, i-am destăinuit ce mi se întîmplase la școală în anul acela, i-am povestit despre dragostea mea pentru Katrin, despre suferințele mele. I-am destăinuit cît mă durea cînd o vedeam la dans în brațele altor băieți.

Alți oameni maturi ar fi rîs de băiatul de paisprezece ani, dar știam că Sigfrid o să simtă împreună cu mine.

Asculta, serios și tăcut. Înțelegea. M-a întrebat :

— De ce nu-i spui nimic fetei ?

— Mă tem că o să-şi bată joc de mine.

— Nu îndrăzneşti să-i spui nimic ?

— Nu. Niciodată.

— Atunci n-ai ce-i face.

— Mă tem că o să povestească totul celorlalte fete şi băieţilor. Atunci o să se lăţească vorba. O să mă fac de rîs.

— S-ar putea. Probabil că nu te poţi bizui pe ea.

Sigfrid mă înţelegea : era o ruşine pe care n-aş fi izbutit s-o îndur.

Mi-a spus :

— Dacă nu te poţi încrede în fată, aş zice că nu-i nimic de făcut.

— Am ţinut totuşi să-ţi vorbesc. Te simţi mai uşor după aceea.

Era bucuros că mă destăinuisem lui.

Sigfrid se trase mai aproape de mine, pe bancă.

— Acum o să-ţi spun şi eu ceva. Lucrul ăsta nu l-a aflat încă nimeni.

Făcu o mică pauză, apoi urmă : şi el iubea o fată. O iubea de mai mulţi ani. Nu voia să spună cine este, iar numele ei nu trebuia pomenit. De altfel, nici n-o cunoşteam, locuia aproape la o leghe de acolo. Şi era totuna dacă ştiam sau nu cine e. O întîlnise de mai multe ori înainte de a pleca la Şcoala de Voluntari şi-şi scriseseră după plecarea lui. Iar fata înţelesese ce simţea el, chiar dacă nu-i scrisese de-a dreptul.

Dar între ei nu se întîmplase mai mult decît între Katrin şi mine.

Am rămas surprins. Crezusem că Sigfrid nu se sinchisea de fete. Surorile mele obişnuiau să glumească pe seama timidităţii lui faţă de fete .

— Crezi că fata e îndrăgostită de tine ? l-am întrebat.

— Cîndva, cred că ţinea la mine. Acum nu mai ştiu.

— Nu vă mai întîlniţi, tu şi ea ?

— De cînd m-am întors, nu. De-atunci nu ne-am mai întîlnit niciodată.

— De ce ?

Sigfrid scoase un oftat adînc. Privi în depărtare şi rămase un răstimp ca şi cînd ar fi ascultat un zgomot dincolo de tufele de liliac.

— Nu. Nu ne mai întîlnim.

— Dar de ce ? S-a măritat, sau... ?

— Nu.

— S-a logodit cu altcineva ?

— După cîte ştiu, nu.

— Dar atunci poate că nu-i prea tîrziu ?

— Ba e prea tîrziu.

— Nu mai e nimic de făcut ?

— Nu. Şi-acum să nu mai vorbim despre asta.

Mai mult nu mi-a spus.

Sigfrid tăcu, apoi smulse o frunză din castanul curţii, care-şi întinsese crengile stufoase deasupra capetelor noastre. Cîmpul de trifoi de lîngă casă era cosit de curînd şi răspîndea pînă la noi mireasmă de flori uscate. Tata şi mama se culcaseră, cosaşii se odihneau. Coasele

noastre atîrnau în prun, deasupra tocilei, greblele erau rezemate de peretele casei. Uneltele bărbaților și ale femeilor se odihneau și ele.

Era ultima seară a săptămînii, a șasea din zilele cînd omul trebuie să lucreze. Pe urmă venea a șaptea zi din săptămînă — atunci nu trebuia să muncească. Un băiat din curtea vecină cînta din armonică valsul pe care băieții îl fluierau și fetele îl dansau în vara aceea. Îl ascultam și parcă o vedeam pe Katrin dansînd departe de mine, din ce în ce mai departe : fata care mă mîngîiase și apoi fugise — cea pe care n-o îmbrățișasem cînd aș fi putut s-o fac. Dar poate că atunci ar fi fugit de lîngă mine.

Sigfrid a rămas absent și departe de mine un răstimp, parcă muncit de gînduri. Apoi își reveni. Spuse :

— Mă întreb cum o fi. Cum poate fi ?

— Ce ? Ce vrei să spui ?

— Da, să fii lîngă o fată.

— Vrei să spui...

— Să fii lîngă ea cu adevărat. Cum o fi ?

Vocea-i era slabă, iar eu ascultam încordat, pentru a nu pierde nici o silabă. Nu vorbisem niciodată despre asta, fratele meu și cu mine.

— Un băiat și-o fată. Cînd sînt cu totul unul al altuia. Cum o fi oare ?

— Înțeleg ce vrei să spui.

Îi răspunsesem cu înflăcărare.

— Ce simți oare atunci ?

— Nu știu.

— Sigur, nici tu n-ai de unde să știi. Dar sînt curios.

Cît de curios nu fusesem eu însumi !

— Ce crezi tu despre asta ?

Ce trebuia să răspund ? Ce trebuia să cred ? Ce știam eu ? Ce aveam să spun ?

Am tăcut.

— Încerc să-mi închipui. Dar cînd n-ai...

Sigfrid se opri încurcat. Căuta niște cuvinte pe care nu le găsea.

Flăcăul de nouăsprezece ani știa tot atît de puțin ca și băiatul de paisprezece. Nu mîngîiase niciodată trupul unei fete, niciodată nu-i atinsese gura cu buzele sale. Ar fi dorit să știe cum este o apropiere — și nu știa nici măcar cum începe. Rămăsese încă la întrebarea : Cum o fi ?

Spuse :

— Încerc doar să-mi închipui. Dar tare-aș mai vrea să știu...

Seara se lăsa peste curtea noastră. De pe cîmpul de lîngă noi, pe unde înaintasem cu coasa în timpul zilei, venea o mireasmă puternică de trifoi care se usca. Ziua fusese obositoare și arșița cumplită, dar seara era răcoroasă.

Doi tineri stăteau pe o bancă sub un copac în fața unei căsuțe țărănești, într-o seară din luna iulie 1912 ; avusesem ultima convorbire intimă cu Sigfrid — și el voia să știe...

Sîntem în septembrie 1962, în toiul perioadei de vacanță; puzderie de oameni pe plaja din Laguna e nemaipomenită. Oceanul Pacific se întinde ca un înnoitor de forțe pentru un furnicar de oameni obosiți. Dar aerul s-a și răcorit un pic, iar ceața care dimineața vine în valuri dinspre Ocean se face din ce în ce mai deasă. În unele zile persistă cîtăva vreme. Aici, în Laguna, nu e rece și umedă ca mai spre nord, pe coastă; în anii cînd am locuit la San Francisco aveam dureri în gît primăvara și toamna din cauza ceții și a umezelii din atmosferă.

Tocmai am citit în ziarul de dimineață că aseară a avut loc un cutremur de pămînt la Bakersfield. N-a fost nimeni rănit, dar au fost pricinuite mari pagube materiale. Azi-noapte, stînd în pat, m-am gîndit cît de subțire și de fragilă este scoarța care constituie reazemul picioarelor noastre, siguranța zilelor noastre.

Cu poșta de dimineață am primit astăzi o scrisoare de la Andrew, fiul meu mai mic. L-am botezat așa după tatăl mamei sale, Andrew J. Johnson, odinioară socrul meu. În biroul lui de tranzacții imobiliare am stat mulți ani ca un prizonier al afacerilor.

Scrisoarea lui Andrew e scurtă și convențională. El și familia lui o duc splendid. Afacerile îi merg bine ; are mult de lucru. Așa cum scrie în toate scrisorile, nu are nimic nou de relatat. Îl întrebasem despre mama lui, de la care nu aflu niciodată nimic. Andrew îmi răspunde scurt : „Mama e la Gladstone și se simte minunat". Mai multe nu pot să aflu despre Esther — nici o veste de la prima mea soție, prin fiul nostru.

Andrew s-a stabilit la Chicago, unde conduce un magazin de manufactură pe Clark Street. Face progrese în branșa sa. Are întotdeauna mult de lucru ; scopul lui în viață e acela al comerciantului. Un om de afaceri e silit să-și sporească într-una deverul. Altfel îl omoară concurența.

Fiul meu mai mic a moștenit spiritul comercial al bunicului său după mamă. Mă privește cu un aer superior din pricină că sînt un om de afaceri nepriceput. Dar fiul mai mare — cel care-mi poartă numele : Albert — simte aproape dispreț pentru mine, deoarece mă consideră un om de afaceri prea priceput. Atît de deosebit sînt plămădiți cei doi fii ai mei ! Opiniile diferite în legătură cu tatăl lor spun multe despre ei.

Cît despre mine, am terminat acum cu lichidarea ultimei întreprinderi — plantația de portocali. Am trimis ultima scrisoare a firmei, am semnat ultima hîrtie, am pus la punct ultimul contract. Am avut ultima convorbire de afaceri, am valorificat ultima creanță și mi-am

plătit ultima datorie. Hîrtii, cifre, contracte, declarații bancare, cecuri, facturi, — hîrtii, hîrtii, hîrtii, iată cu ce mi-am umplut viața. Această viață s-a terminat acum.

Cum oare n-am prevăzut în ultimii ani această zi ? Am lăsat ca grijile să-mi răpească somnul : ningea peste recolta de portocale, nu puteam obține camioane de transport atunci cînd aveam nevoie, trebuia să fac rost de salarii pentru culegători... Cînd am cumpărat terenul din San Fernando, nu astfel mi-am închipuit viața cultivatorului de fructe din țara portocalului.

Ultima mea întreprindere comercială a durat patru ani.

Beneficiile care-mi rămîn după lichidare sînt mult mai mici decît socotisem. Cît timp îmi vor ajunge pentru trai ?

Stau și calculez : trupul are nevoie de hrană zilnică și de un pat noaptea. Cît costă ca să-l aperi de foame și frig ? Prețul cămăruței mele de la Eden — cea mai ieftină dintre toate — cu micul dejun, e pentru un pasager pe timp lung, ca mine, 7 dolari pe zi, 210 pe lună. Celelalte două mese pe zi — *lunch*-ul și cina — la cel mai ieftin restaurant din Laguna, ambele pentru 4 dolari, ceea ce într-o lună înseamnă 120 ; deci, camera împreună cu masa 330 de dolari pe lună. Celelalte cheltuieli indispensabile : cărți, spălat, întreținerea hainelor, pingelirea pantofilor, tunsul părului, crema de ras și altele pentru îngrijirea personală, ziarele de la prăvălia lui Mrs. Boles, călătoriile cu auto-

buzul (mă duc din cînd în cînd la Los Angeles) și alte cheltuieli neprevăzute — cît pot face astea ? Speze pentru birou nu mai am, după ce mi-am lichidat afacerile ; au rămas numai mărcile poștale, dar acum scriu puține scrisori, doar celor doi fii ai mei și lui Annie, a doua mea soție, de care am divorțat. Dar pentru celelalte cheltuieli trebuie totuși să socotesc cel puțin 3 dolari pe zi adică aproape 100 de dolari lunar. Am nevoie de aproximativ 430 de dolari pe lună ca să pot locui mai departe la Eden.

Numai scurtă vreme voi mai putea rămîne în camera mea de hotel, între oraș și Ocean.

Astăzi am fost la Cabrillo, la *Mexican Food*, unde am luat *lunch*-ul. Am descoperit că pe lista lui de bucate antricotul de oaie la grătar e cu 25 de cenți mai ieftin decît în alte restaurante mai mici din Laguna. Iar el mă amuză, acest mare farsor de Cabrillo, care face reclamă restaurantului său dîndu-se drept urmașul lui Columb al Californiei. Cultivă în fața clienților minciuna despre originea sa.

Astăzi l-am rugat să-mi îmbogățească noțiunile despre istoria Californiei. Numele Californiei exista tipărit încă în romanul spaniolului Ordóñez de Montalvo, *Las Sangas de Esplandian* [1]. În carte se povestesc aventurile trăite de fiul acelui Amadis care a rămas modelul lui *Don Quijote*. California este descrisă în roman ca o insulă minunată, cum nu mai

[1] *Isprăvile lui Esplandian*, roman popular apărut la 1510.

există alta pe pămînt, așezată la răsărit de India, chiar la marginea Paradisului. Insula era o grădină a Edenului. Locuitorii aveau urși și lei îmblînziți ca animale domestice și de călărie, și toate armele lor erau făcute din aur. Nu cunoșteau nici un alt metal în afară de aur. Poate că numele „țara aurului“ nu i se trage numai de la goana după aur de acum vreo sută de ani. Ar putea să fie cu trei sute de ani mai vechi.

Cabrillo mi-a răspuns didactic, ca un profesor unui școlar. Iată cum stau lucrurile : sub domnia coroanei spaniole, California era un ținut blagoslovit, aproape o grădină a Raiului. Iar în prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd ținutul făcea parte din Mexic, putea în adevăr să fie asemănat cu un paradis terestru. Apoi au venit însă americanii și l-au răpit Mexicului, iar acum, după o sută de ani de dominație americană, țara aurului a fost transformată într-atît, că seamănă mai degrabă cu Infernul.

N-am acceptat această descriere istorică. Nu credeam că odinioară California fusese un paradis, nici măcar în vremurile necunoscute, preistorice, înainte de descoperirea Americii. Inocenta stare naturală a băștinașilor, indienii, nu era o stare fericită, privită din punctul nostru de vedere. Viața triburilor indiene nu ne-ar putea ispiti nicidecum. Hrana lor, de exemplu, se compunea în general din animale scîrboase, pe care le devorau în stare crudă : sconcși, șobolani, gîndaci, șopîrle, șerpi și alte reptile.

Greierii şi scarabeii erau pentru ei delicatese grozave.

— Ce-aţi spune dacă am mînca insecte şi şerpi în stare crudă, Mr. Cabrillo ?

Mexicanul îşi arătă şiragurile de dinţi strălucitori : mîncarea indienilor era într-adevăr primitivă, dar spaniolii au introdus alimente civilizate în ţara asta. Erau oameni din propria lui gintă, cei care au adus civilizaţia în California.

— Desigur, n-aţi auzit niciodată vorbindu-se despre părintele Serra, cel care a înfipt crucea pe coasta asta...

L-am lămurit : negreşit, îl cunoşteam pe părintele Serra, acel Francisc de Assisi al Lumii Noi. Cînd a venit în California era atît de bolnav încît nu putea să coboare la ţărm pe propriile-i picioare. Omul care a adus aici crucea a fost transportat pe uscat pe o targă. Dar a fundat nouăsprezece mănăstiri. Era fără îndoială un om foarte capabil, în meseria lui.

— Părintele Serra este unul dintre cei mai însemnaţi oameni din istoria lumii, insinuă Cabrillo. A început să-i creştineze pe indieni şi a salvat de la pieire nenumărate suflete. Cine poate face o faptă mai măreaţă ?

Patronul lui *Mexican Food* e un catolic evlavios, care se duce în mod regulat la liturghie.

— Părintele Serra a încercat de asemenea să pună capăt înspăimîntătoarei poligamii practicate de indieni. Cunoaşteţi desigur povestea, nu, Mr. Cabrillo ?

— Fireşte ! S-ar putea să n-o ştiu ?

Dar de data asta păru nesigur, iar eu am continuat : ce credea despre moravurile sexuale ale băştinaşilor ? Femeile indienilor erau tratate ca nişte animale, cumpărate și vîndute la fel ca alte mărfuri. Îndată ce un bărbat se sătura de nevastă, se descotorosea de ea şi-şi cumpăra alta. Iar numărul soţiilor nu era limitat decît de resursele bărbatului. Bărbaţii bătrîni şi bogaţi cumpărau femei tinere și frumoase și aveau monopol asupra lor, în timp ce bărbaţii tineri şi săraci n-aveau mijloace să întreţină nici măcar o singură soţie.

Scăpărau scîntei în ochii întunecaţi ai celibatarului Cabrillo. El însuşi părea să fie un mare consumator de femei ; au circulat o mulţime de zvonuri despre legăturile lui cu personalul feminin de la *Mexican Food.*

Îşi trece agale mîna peste părul gras, bine îngrijit : poligamia este un fenomen uman care l-a interesat totdeauna, vorbind în principiu. Pentru bărbaţii plini de viaţă şi viguroşi, aceasta constituie o soluţie radicală a problemei, atunci cînd necesităţile lor sexuale nu pot fi satisfăcute de o singură femeie. În multe cazuri, poate că e chiar singura soluție posibilă.

Din intonaţia lui, am rămas cu impresia că are o experienţă vastă într-un anumit caz, cînd poligamia constituie singura soluție posibilă.

— Vorbesc, bineînţeles, numai despre bărbaţii cu adevărat virili, adăugă el.

— Dar tocmai moşnegii neputincioşi îşi cumpărau multe femei, nu-i aşa ?

Strălucirea dinților apăru din nou, zîmbetul deveni mai larg :

— Desigur. Și totuși dumneavoastră, Mr. Carlson, susțineți că în orînduirea aceea n-ar fi domnit niciodată fericirea !

Juan Rodriguez Cabrillo avea deplină dreptate : pentru băștinașii virili mai în vîrstă, California trebuie să fi fost odinioară raiul pe pămînt.

Oceanul influențează puternic viața cotidiană în Laguna Beach. Locuitorii poartă în urechi mugetul lui. Ei scriu cuvîntul cu inițială mare. Atunci cînd spun *the Ocean*, se știe că nu se gîndesc nici la Oceanul Atlantic, nici la Oceanul Indian. Pentru oamenii din Laguna nu există alt ocean în afară de al lor, care spumegă chiar lîngă colțurile caselor. Iar ei i-au luat numele și l-au dat străzilor, clădirilor, grădinilor : Ocean Avenue, Ocean House, Ocean Park.

Astăzi am ieșit dis-de-dimineață și mi-am făcut plimbarea pe țărm în timp ce mareea mai dăinuia. Pe cînd mă întorceam, mareea începu să se transforme în flux. Mă apropiai de hotel și atunci întîlnii un om care mergea singur ținîndu-se aproape de zidul de nisip pe care-l ridicaseră valurile. Era o făptură înaltă, cu părul vîlvoi, barba mare, și îmbrăcat într-o haină largă, semănînd cu o mantilă de culoarea albastră-verzuie a Oceanului. Mergea desculț prin nisip, pulpanele mantilei fîlfîiau ca niște

aripi de pasăre în jurul picioarelor goale și slabe.

La postul său de pază de la intersecția străzilor Cleo și San Pedro, Isus-Jensen e o apariție stranie, unică. Dar în zorii zilei, afară, pe țărmul pustiu — cu imensitatea Oceanului, stîncile și chiparoșii întunecați slujind ca decor — nu mai pare deplasat : aici seamănă în adevăr cu fondatorul creștinismului umblînd pe țărmul lacului Ghenezaret.

Eram doi amatori de plimbări matinale. Ne-am oprit sub un chiparos uriaș cu crengi groase, răsfrînte, care se aplecau foarte jos — și am stat de vorbă.

Oceanul începuse să intre în flux — și se apropia din ce în ce de noi. Valurile se bolteau cu un freamăt liniștit, îndreptîndu-se spre țărm. În zori, Oceanul respira cu răsuflări calme, ca într-un somn prelungit.

Isus-Jensen îmi spunea că nu mă văzuse niciodată pe stradă la volan. N-aveam mașină ? Nu, am răspuns eu ; tocmai îmi vîndusem ultima mașină și n-aveam de gînd să-mi cumpăr alta.

— Înțelept lucru ! Le spun automobiliștilor în fiecare zi : *Stop driving !* Dați mașinile la fiare vechi ! Opriți aceste mașini ale morții !

— Mașini ale morții ?...

— Da. Eu vreau să salvez omenirea ! Vreau să salvez patruzeci de mii de oameni care altfel vor fi omorîți anul viitor !

Şi Isus-Jensen mă apucă de guler cu putere, strîns, ca și cînd prin asta ar fi vrut să mă facă să înțeleg.

Statistica din ultimii zece ani dovedea că, în medie, peste patruzeci de mii de americani își pierd viața în fiecare an în accidente de mașină. Automobilul răpește viețile a mai mult de o sută de persoane zilnic. Zi de zi, mai bine de o sută de trupuri omenești sfîrtecate, zdrobite, făcute bucăți rămîn însîngerate pe drumurile noastre. În fiecare oră automobilul ucide patru oameni. În fiecare sfert de oră mașinile morții devorează o ființă vie. Numai să te gîndești : în fiecare sfert de oră — astăzi, și tot așa mîine, poimîine, toată săptămîna, săptămîna următoare, luna care urmează, întreg anul și tot astfel anul care vine și anul următor : patruzeci de mii de vieți ca hrană pentru mașinile morții ! Populația unui oraș american mijlociu omorîtă în decursul unui an !

Pentru Isus-Jensen, autostrăzile țării sînt un cîmp de bătălie acoperit cu morți. Trupurile sînt cărate la o parte, dar altele le iau locul. O sută de cadavre omenești trebuie să rămînă acolo în fiecare zi. Sînt tributul traficului auto.

Pletele vorbitorului fluturau în bătaia vîntului care adia dinspre Pacific. El se întoarse spre imensitatea de ape și-și ridică glasul :

— Ce alege un om : viața sau motorul auto ? Ce prețuiește mai mult ? De ce anume se poate lipsi mai degrabă ? Pot oare toate automobilele din lume să înlocuiască un singur

om viu ? Pot automobilele din toată lumea să dea înapoi soției soțul omorît ? Pot ele să redea părinților copilul ucis ? Tu, personal, ce alegi : să mori — sau să trăiești într-o lume fără automobile ? Răspunde-mi : ce vrei ? Să te sacrifici tu însuți sau să sacrifici automobilul ?

Vîntul duce cu sine cuvintele vorbitorului. Oceanul se apropie de noi și pune iarăși stăpînire pe țărm, fluxul ajunge din ce în ce mai aproape de picioarele noastre, în timp ce stăm sub chiparos. Acolo pe unde abia am trecut, valurile șterg urmele pașilor, umplu din nou gropile cu nisip, nivelează și netezesc țărmul. În curînd, nici un ochi n-o să mai vadă urmele acelor pași pe care abia i-am făcut.

— Răspunde-mi !

Îi răspund lui Isus-Jensen că m-aș simți foarte bine într-o lume fără automobile. Nu mai am nici o țintă pe care ar trebui s-o ating făcînd un anumit număr de kilometri pe oră. Îi explic totuși :

— Cincizeci de milioane de inși merg cu automobilul în Statele Unite. Dar nimeni nu se gîndește în mod serios că ar putea fi vreunul dintre acele patruzeci de mii de cadavre însîngerate care rămîn în fiecare an înșirate pe drumuri. De aceea continuă să-și conducă automobilele. Întocmai ca soldații trimiși la război : fiecare crede în adîncul sufletului că va supraviețui. Din pricina asta sînt posibile războaiele.

Danezul nu mă ascultă, devine mai înflăcărat : el a redactat un vast proiect pe care îl

va prezenta publicului în presă, la radio și televiziune : trupurile celor uciși de automobile vor fi adunate laolaltă în mijlocul deșertului californian. Death Valley ar fi un loc potrivit.

Isus-Jensen va propune să se grămădească în pustiu cele patruzeci de mii de victime ale mașinilor morții, într-o singură hecatombă uriașă, stivuite unele deasupra altora. S-ar înălța o construcție din trupuri, o piramidă de cadavre, care, după aceea, ar crește în fiece an cu alți patruzeci de mii de morți. Monumentul ar ajunge repede la cîteva sute de metri înălțime ; ar deveni mai înalt decît oricare dintre piramidele Egiptului. Iar apoi ar fi arătat tuturor posesorilor de automobile din Statele Unite : vor trebui să vină și să vadă acel monument, mormanul miilor și miilor de morți din pustiu. Vor fi obligați s-o facă, toți vor trebui să viziteze valea celor uciși de automobile din California. Și, după ce vor fi contemplat opera mașinilor morții și vor fi văzut piramida de cadavre care se înalță spre cer, se vor întoarce acasă spre a-și expedia limuzinele la cimitirul de automobile.

Compatriotul meu scandinav îmi cere părerea în legătură cu proiectul : n-o să aibă efect ?

— Desigur, o să aibă efect, răspund. Dacă s-ar putea realiza !

Isus-Jensen mă sfredelește cu privirea.

— Dumneata nu crezi că se poate realiza ?

— Sincer vorbind, nu !

— O să vezi ! Voi reuși ! Mi-am investit viața în întreprinderea asta ! Marea sarcină a vieții mele aceasta e : *Stop driving!*

Oceanul Pacific se apropie de noi, freamătul apei crește o dată cu venirea fluxului, pînă ajunge un muget din adîncuri. Dinspre Cleo Street se aud zgomote răzlețe, uruit de motoare, larmă de automobile. Prinde să se lumineze de ziuă, traficul din Laguna Beach începe să se intețească, vuietul orașului va acoperi curînd zbuciumul Oceanului.

Isus-Jensen spune :

— Stăm aici de vreun sfert de ceas. În acest răstimp, un om a fost dat ca hrană pentru mașina morții. Poate un tînăr, un adolescent de optsprezece ani, care tocmai și-a început viața.

Îi spun lui Isus-Jensen că ideea lui despre construirea în pustiul californian a unei piramide din cadavrele celor uciși de automobile ar putea să fie imposibil de pus în practică în societatea noastră de astăzi.

L-am rănit oare cu neîncrederea mea în marele lui proiect ?

El spune însă numai atît :

— Știi cum am fost poreclit în Laguna ?

Fac semn din cap că da. Barba, pe care vîntul i-o despică în două, îi dezgolește gura și un șirag de dinți puternic înfipți în maxilarul de sus :

— Isus-Jensen ! *Yes ! And I know, of course, that in Laguna Beach I look a freak !* [1]

Apoi îmi întinde mîna, o strînge zdravăn pe a mea, îmi urează bună dimineaţa şi porneşte mai departe pe ţărm, cu paşi mari şi grăbiţi. Tălpile desculţe i se afundă în nisip, haina îi flutură în jurul picioarelor goale, slabe şi firave, ca o pasăre purtată de vînt. Dar după el vine îndată Oceanul şi-i şterge urmele paşilor.

L-am întîlnit pe nebunul oraşului : susţine că toate automobilele din lume nu preţuiesc cît o singură viaţă de om.

L-am întîlnit pe omul cel mai puţin primejdios din Laguna Beach, un om înţelept.

Zilele trec una după alta ; a mai trecut o zi. Mă întind în pat şi aştept să vină somnul.

...Nici cît o singură viaţă de om... Poate un adolescent de optsprezece sau nouăsprezece ani... O singură viaţă are omul !

Mugetul înfundat al Oceanului îmi umple din nou urechile, împletindu-se cu un zgomot mai domol şi mai limpede : murmurul unei ape repezi — un pîrîu. Respir lent şi ascult : aud bine ? Pot oare să aud aici acel murmur care vine de pe cealaltă parte a pămîntului ? Auzul mi-e puţin slăbit, dar se întăreşte şi devine mai fin în timpul nopţii. Aud zgomote noi, deosebite.

[1] Da ! Şi ştiu, fireşte, că în Laguna Beach sînt privit ca un smintit. (L. engl.)

Noaptea, două ape își unesc freamătul în urechile mele. Unul tună dincolo de peretele camerei, celălalt șopotește la mii de leghe depărtare.

Regăsesc locul, locul de întîlnire, locul de popas. Focul nostru de tabără s-a stins, dar eu strîng buruieni și vreascuri uscate, le pun deasupra și-l ațîț iarăși. Se întețește și arde ca mai înainte, iar eu mă întind pe spate, pe covorul de mușchi, ca odinioară.

— Ai lipsit multă vreme...

Îi răspund :

— N-am lipsit decît o clipă. Acum iată-mă înapoi.

În 1911 am avut vara cea secetoasă ; 1912 a fost anul cu umezeală către sfîrșitul verii și toată toamna. Lunile iunie și iulie au fost însorite, dar cînd am intrat în august a început să plouă. A plouat aproape zilnic în august și septembrie, și vremea umedă nu mai contenea : ploua cu găleata. Pe ogoare, bucatele secerate lîncezeau în băltoace, pe împletituri de nuiele, încolțeau în spic și putrezeau. Roadele anului 1912 au fost cele mai frumoase din cîte avusesem pînă atunci pe țarină, dar s-au stricat la strîns : o mare parte din secară — pîinea noastră — nu era bună decît pentru porci. Iar ploile cele mari au stricat acoperișul de brazde de pe căsuța noastră. Trebuia să ne sculăm în miez de noapte și să punem oale pe sub spărturi, căci picura și curgea în paturi. Într-o noapte, în timpul unei ploi torențiale, am adunat toate vasele din casă, de la cel mai mare cazan de aramă pînă la cea mai mică strachină de lapte.

Toamna ploioasă ne-a dat mult de lucru cu recolta. Tata stătea pe ogor din zorii zilei pînă la asfințit. Nu-și îngăduia o clipă de odihnă cît era ziua de lungă și putea să facă vreo treabă sub cerul liber. Și se mișca mai mult alergînd. Cînd intra în casă și se așeza

la cină împreună cu noi, nu rostea multe cuvinte. Devenise zgîrcit la vorbă. Bănuiam eu de ce.

În duminica în care Sigfrid trebuia să fie îngropat, l-am văzut plîngînd cînd sicriul a fost așezat în dric. După înmormîntare, rareori l-am mai auzit rostind numele fratelui meu. Știam că mama și dînsul vorbeau din cînd în cînd despre Sigfrid ; dar cînd mă apropiam de ei într-atît că puteam să aud, tăceau. Eu mă miram.

Mama se schimbase la față. Ochii i se duseseră în fundul capului, parcă se topiseră. Poate din pricină că și-i freca atît de des ; începuse să aibă în ochi niște mîncărimi ciudate, spunea ea. Dar cearcănele mai au și alte pricini.

Vopseaua roșie de pe pereții locuinței noastre se mîncase și se decolorase, și era vorba să ne vopsim din nou casa în vara aceea. Cumpărasem și adusesem vopseaua acasă. Dar totul a rămas baltă. Mama spunea :

— Acum nu mai vreau să văd căsuța noastră strălucind în roșu.

— O să facem cum vrea ea, a spus tata. Putem doar să mai așteptăm cu vopsitul în roșu pînă la anul. Nu-i nici o grabă, casa poate să mai stea așa pînă-n vara viitoare.

Casa noastră era îndoliată : roșul însemna bucurie, iar negrul jale. Dar căsuța noastră nu era nici una, nici alta ; pereții ei erau cenușii. Iar eu, unul, nu țineam s-o vopsesc din nou, nu mă interesa dacă aveam s-o facem atunci

sau în anul următor. În schimb, aveam să punem la loc acoperișul de brazde, spusese tata.

Pîrîul Bjur se umflase din pricina ploilor mari, luncile erau sub apă și arătau ca niște mici lacuri. În toamna aceea m-am dus singur și am pescuit în pîrîu. De mai multe ori mi s-a năzărit că era și Sigfrid cu mine. Parcă-l vedeam înaintea mea cu lațul, pîndind peștii ascunși pe sub pietre, printre ierburi și pe sub frunzele de nufăr. Îi vorbeam adesea și el îmi răspundea. La pîrîu mă întîlneam cu fratele meu.

Moartea lui m-a surprins pe neașteptate. Nimeni nu-mi spusese că era grav bolnav. Așa că voiam să aflu deslușiri de la mama. Cum putuse Sigfrid să moară așa, dintr-o dată ?

— A căpătat o boală la rărunchi cînd a fost plecat, mi-a spus mama. I-a ieșit albuș în urină. Cîteodată ieșea și sînge cînd își dădea udul afară. Cred că-i putreziseră rărunchii.

Asta știau tata și mama despre boala lui. Se îmbolnăvise după niște manevre la Școala de Voluntari. Cînd a venit acasă în primăvară, avea la el o hîrtie de la medicul regimentului, și ne-o arătase. Pe hîrtie era scris numele bolii, dar în latinește, așa că nimeni nu putea înțelege prea mult. Se părea că e vorba de o boală sau o vătămare la rinichi. Iar tata și ea nu se uitaseră pe hîrtie decît o singură dată, m-a lămurit mama. După aceea Sigfrid a aruncat-o în sobă, a ars-o. Certificatul medicului arăta de ce fusese lăsat la vatră de la regiment, spunea el. Acum era iarăși acasă, așa că nu mai avea

nevoie de hîrtia aceea, și pentru asta a aruncat-o în foc.

— Dar ce-avea el era fără leac, a spus mama. Sigfrid era bolnav de moarte. De aceea a fost trimis acasă. Nu mai era apt pentru serviciul militar.

— Știa și el asta ? am întrebat. Știa că e pe moarte ?

— Știa, sigur. O dată ce l-au lăsat la vatră...

— De cînd o știa ?

— Încă de astă-primăvară, de cînd se întorsese acasă.

— Va să zică și tata știa...

— Sigfrid ne-a spus. Dar la nimeni altul. Nimeni nu mai trebuia să știe.

— Sigfrid nu mi-a spus niciodată nimic despre asta. Nici o singură dată.

— Fiindcă nu voia să afli și tu.

Stăteam și mă uitam țintă la mama ; parcă mi se oprise inima în piept.

— A spus Sigfrid așa ?

— Da. A spus. De mai multe ori.

— Așa. De aceea ați tăcut !

— Chiar așa. Ah, la ce bun să mai vorbim ?

Astfel au început descoperirile mele. Întîmplările de care mă mirasem în timpul verii începuseră să se lămurească : tot ceea ce făcuse și spusese fratele meu avea o nouă explicație, un alt înțeles. M-am întors cu gîndul înapoi, la vara petrecută de noi după întoarcerea lui, și vara a luat altă înfățișare pentru mine : Sigfrid „nu voia să afli și tu !“

Sigfrid mi se plînsese o dată că îl durea spatele, dar aceasta nu mă îngrijorase : nimeni nu murea de dureri de șale. Și tata se văita uneori de dureri în spate, dar nimeni nu era mai sănătos decît el. Însă o dată, pe la începutul verii, cînd eram singuri la muncă, m-am neliniștit din pricina lui Sigfrid.

Ar fi vrut să ajute și el la treburile gospodăriei, cu toate că nu se simțea bine. Tata i-a spus : „Nu trebuie să faci mai mult de cît poți ! Odihnește-te cînd ai obosit !“ Într-o dimineață, ne-a trimis la crîng să ascuțim țăruși pentru gardul de nuiele. Ne-am luat securile și ne-am dus pînă la un luminiș unde toți ienuperii erau scoși din rădăcină. Parii de ienupăr erau strînși la un loc într-o grămadă mare, iar acum trebuiau ciopliți și ascuțiți la capătul cel gros ca să poată fi înfipți la îngrăditură.

După cîteva minute de lucru, Sigfrid lăsă securea la o parte și se așeză pe o piatră. Se apucă de șale cu amîndouă mîinile :

— Sînt frînt ! Mă doare atît de cumplit aici, cînd stau și cioplesc !

Nu ascuțise decît doi țăruși și începuse la al treilea cînd se așezase să se odihnească. Își strîngea buzele, fața i se schimonosea de durere.

Ridică o așchie de pe un buștean, mușcă din lemn și gemu :

— Nu mai sînt bun nici de atîta ? O muncă de copil ?

Să ascuți țăruși pentru împrejmuire nu cerea nici o sforțare. Asta erau în stare să facă

și copiii. Dar fratele meu nu era în stare. El, care pînă mai deunăzi fusese atît de vînjos, care avusese atîta putere ! Cum îl mai lăudase subofițerul Nyström pe voluntarul cel nou, atunci cînd îl recrutase !

L-am întrebat : ce-l apucase anume ? Mi-a răspuns : vechile dureri în spate. Asta se întîmpla cînd stătea aplecat. O să treacă îndată. După ce o să stea să se odihnească un pic, o să-i treacă.

Credeam că poate să se odihnească puțin. Nu prea era grabă cu țărușii ăia.

— Stai numai cinci minute ! i-am spus.

Stăteam aplecați cînd ciopleam la pari, și asta era poziția în care Sigfrid avea dureri în spate.

— Mă doare cînd stau adus de mijloc.

După cîteva minute se îndreptă încet din șale, luă securea în mîna dreaptă și parul de ienupăr în stînga și începu să ascută iarăși.

Tăcea în timpul lucrului. După un scurt răstimp, trebui să se așeze din nou. Aruncă securea cît colo :

— De îndată ce cioplesc, parcă altcineva mă cioplește aici, în spate. Poți să înțelegi asta ?

Tata ne ceruse să ascuțim toți parii mai înainte de a ne întoarce acasă de prînz. Iar Sigfrid insista să-i îndeplinim porunca. Continuă să cioplească, se mai așeză puțintel, apoi luă securea din nou.

— Numai de n-ar trebui să mă aplec. De n-ar trebui să stau așa, adus de mijloc.

Am ascuțit toată grămada de pari de ienupăr. Dar cînd, după aceea, am pornit înapoi spre casă prin crîng, Sigfrid era istovit. Mergea agale și, de cîteva ori, s-a așezat pe marginea drumului și s-a apucat de șale ; îl durea, dar avea să-i treacă. Numai să se odihnească un pic.

Abia acum, după moartea lui, am aflat că fusese reformat și lăsat la vatră de Școala de Voluntari, ca bolnav incurabil. Se întorsese la noi cu moartea în trup. El știa asta, dar i-a ascuns-o cu grijă fratelui său : nimeni nu trebuia să scape vreo vorbă față de mine. În timpul pe care l-am mai avut de petrecut împreună, eu nu trebuia să mă gîndesc că el avea să moară în curînd. Mă cruțase de o durere — care însă m-a cuprins acum, cînd el nu mai există.

Viu, Sigfrid fusese aproape de mine ; mort, mi-e încă mai aproape.

Fratele meu mai mare, Sigfrid, a pășit în întîmpinarea vieții — și asta l-a costat viața. Ceva trebuia să i se fi întîmplat în timpul celor patru luni cît fusese departe. Ce i se întîmplase fratelui meu la regiment ? Fusese voinic și sănătos cînd a plecat la Școala de Voluntari. Își închiriase Coroanei trupul său tînăr și sănătos. Nu l-a mai primit niciodată înapoi. Ce se petrecuse cu el ? Cum s-a putut strecura moartea în trupul lui ?

Aveam s-o aflu pînă la urmă. Dar abia mai tîrziu — mult, mult mai tîrziu.

În toamna anului 1912 am continuat s-o descos pe mama în legătură cu boala lui Sigfrid, dar ea nu spunea decît că-mi povestise tot ceea ce știau tata și ea. Am întrebat-o însă de ce nu trimeseseră să cheme vreun doctor pentru fratele meu cînd era atît de rău bolnav.

— Nu folosea la nimic să cauți altul în afară de medicul regimentului, a spus tata. Fiindcă boala lui era fără leac.

Dar vineri seara, cînd Sigfrid s-a dus să se culce mai devreme decît noi, ceilalți, și nu s-a deșteptat a doua zi dimineața — atunci ar fi trebuit să trimită după vreun doctor, am fost eu de părere.

— Atîta știam, că nu mai era nimic de făcut, a spus mama. Iar cînd și-a pierdut cunoștința, am înțeles că avea să se stingă curînd.

Pe vremea aceea, nici un medic nu pășise încă pragul casei noastre părintești. Și am fost lămurit că nici un doctor n-ar fi putut să-l ajute pe Sigfrid. Dar am aflat că unchiul Johannes fusese la noi în noaptea de sîmbătă spre duminică, pe cînd eu dormeam : pe el l-au adus în locul unui doctor.

Glasul mamei deveni grav cînd adăugă :

— Dar după aceea mi-a părut rău că n-am trimis după domnul pastor.

— Ar fi putut domnul pastor să-l vindece ?

— Trebuie să înțelegi : mă întreb adesea dacă Sigfrid a plecat cu bine de-aici.

Astfel, lucrurile au ieșit la iveală — și vorbele i-au scăpat din gură parcă împotriva voinței ei :

— Mă muncește gîndul... O fi plecat cu bine dintre vii ? Tu ce crezi ?

Sigfrid plecase dintre cei vii, dar mama se mai neliniștea încă din pricina lui. Se temea că murise negrijit, că ajunsese în iad.

M-am simțit profund rănit din pricina lui : ce rău făcuse Sigfrid în viață ca să fie osîndit la focul cel veșnic ?

Mama mi-a spus : pentru frații mei, care muriseră în vîrstă fragedă, nu se îngrijorase niciodată. Aceștia erau la Dumnezeu. Fiindcă nu apucaseră să păcătuiască în timp ce trăiau. Dar Sigfrid era mare cînd a plecat dintre cei vii. Avea nouăsprezece ani. Avusese timp să păcătuiască. Avea nevoie de iertare pentru păcatele sale. Iar acum ea nu știa : fusese iertat înainte de a muri ?

Nu puteam să cred că Sigfrid făcuse vreun rău care avea nevoie de iertare.

Și socoteam că mama păcătuia acum iarăși împotriva lui Sigfrid. Îi făcea o mare nedreptate vorbind astfel.

Voiam să nu se mai mîhnească din pricina fratelui meu. Dar ce puteam face ? Ce trebuia să-i spun ? Sigfrid nu mai credea în iad : el mă

liniştea cînd alţii voiau să mă înspăimînte cu iadul. El nu mai credea în nici un Tatăl Nostru din ceruri care-i răsplătea pe cei buni şi-i pedepsea pe cei răi. Dar, dacă i-aş fi spus asta mamei, aş fi înspăimîntat-o de-a binelea. Atunci ar fi rămas încredinţată că Sigfrid era printre cei osîndiţi la iad.

Nu puteam s-o liniştesc în acest fel ; aş fi îngrijorat-o încă mai mult.

— De copil, Sigfrid era bun şi ascultător, continuă mama. Totdeauna ne-a ascultat.

Atunci i-am amintit de porunca a patra din catehism : cel ce cinsteşte, respectă şi-şi ascultă părinţii va trăi mult pe pămînt. Sigfrid păzise porunca a patra. Dar nu putuse trăi mult. A fost ascultător, dar n-a putut trăi decît nouăsprezece ani. Faţă de el, Dumnezeu nu-şi ţinuse făgăduiala din porunca a patra.

Mama deveni severă şi mustrătoare :

— Nu te amesteca în planurile lui Dumnezeu, băiete !

Dar regreta că nu trimiseseră să aducă pastorul la căpătîiul lui Sigfrid, pe cînd zăcea pe patul de moarte. Asta trebuiau s-o facă în seara de vineri, mai înainte de a-şi pierde cunoştinţa. Pastorul ar fi putut să-l împărtăşească şi să-i vorbească despre Isus, care pune o vorbă la Dumnezeu pentru păcătoşii de noi. Duminică dimineaţa nu s-a mai trezit, era prea tîrziu. Atunci Sigfrid nu mai ştia de el. Aşa că pastorul n-ar fi putut decît să-i citească ceva la căpătîi. Dar vineri seara...

Iar ei avuseseră atîtea treburi în acele zile! Erau zoriți cu strînsul otavei cît mai dura vremea uscată. Se gîndiseră prea mult la cele pămîntești. După aceea, tata și mama își făcuseră mustrări că Sigfrid nu primise grijania. Era o neglijență pentru care Dumnezeu avea să-i bată.

— O dată l-am întrebat pe Sigfrid dacă se gîndea la ceva pentru sine, spunea mama. Dacă se gîndea la cele de pe urmă.

— L-ai întrebat dacă era pregătit să moară?

— L-am întrebat. Stăteam pe laviță în bucătărie și vorbeam. Atunci l-am întrebat. El doar s-a uitat la mine și a făcut ochii mari. Dar n-a spus nimic. Nu mi-a răspuns nimic. S-a ridicat și a ieșit afară. Niciodată nu m-am putut lămuri.

Îmi închipuiam că înțeleg de ce se ridicase și ieșise afară.

— ... Așa că n-am aflat niciodată dacă se gîndea la sine. Dar omul încearcă să se gîndească la ce e mai bun. Omul trebuie să se încreadă în mărinimia și milostivirea lui Dumnezeu.

Mama se întreba ce se întîmplase cu Sigfrid după aceea, după ce plecase dintre noi. Eu voiam să știu ce i se întîmplase înainte, pe cînd mai trăia încă — în cele patru luni care lipsise de acasă.

Am scos scrisorile pe care mi le trimisese de la Școala de Voluntari, pe care le mai păstrez încă, și le-am recitit. Fiecare scrisoare se

întinde pe o coală sau mai multe. Dar despre viața de toate zilele în serviciul militar nu povestește decît în faze scurte: „Ieri am pornit într-un lung marș de antrenament și am făcut haltă sus, pe un deal înalt, de unde puteam vedea în jurul nostru la mai bine de patruzeci de leghe în toate direcțiile... A fost interesant... Astăzi am avut tedeum, predica a ținut-o un pastor nou... Chiar colonelul a venit astăzi aici, așa că s-au scos drapelele și cîntă fanfara. Cîntă destul de des... Noi, voluntarii din Școală, vom fi în curînd transferați în companiile noastre de bază... Am întîlnit mai mulți cunoscuți de acasă printre noii recruți... E plăcut să întîlnești cunoscuți... Începe să fie mai bine cu mîncarea... Sînt sănătos și o duc bine..."

Fiecare scrisoare era semnată: „Fratele tău încătărămat și înmatriculat, Sigfrid".

Voiam să aflu cum și-a ruinat sănătatea la regiment. Cineva sau ceva trebuia să fie de vină și pentru asta. Dar în scrisorile sale, Sigfrid nu pomenea niciodată despre vreun rău la care ar fi fost expus în serviciu. Scria doar că e sănătos și o duce bine. Și în fiecare scrisoare ținea să afle noutăți de acasă și din sat. El trăia departe, am fi dorit să știm cum îi merge, dar el scria mai mult despre noi, cei de acasă.

Poate lăsase ceva care putea lămuri lucrurile mai bine decît scrisorile. Am început să mă gîndesc la cufărul lui: ce se afla oare în el?

Cînd Sigfrid trebuise să plece la Școala de Voluntari, tîmplarul din sat îi făcuse un mic cufăr de lemn, vopsit în galben. În el își păstra

lucruşoarele. Il adusese acasă, iar acum era pus la o parte, în pod. Nimeni nu se mai interesase de cufăraş după moartea lui.

Nu mai fusesem în pod de cînd Sigfrid stătuse întins acolo, pe cuvertura de pat. Aşa că m-am dus să mă uit în cufărul lui. Era neîncuiat — am saltat capacul şi am început să scotocesc. Am găsit cărţi şi hîrtii, scrisori, caiete de dictando şi de aritmetică de la Şcoala de Voluntari. Şi nu trecu multă vreme pînă să dau de o carte din care aveam să aflu multe în legătură cu fratele meu. Era o cărţulie cu scoarţe albastre şi cotorul de piele galbenă, manualul lui Sigfrid la Regiment : *Regulamentul Infanteristului.* Mi-o arătase o dată şi-mi spusese că era cartea cea mai importantă pe care o avusese în armată : era Biblia soldatului. Recruţii care erau obligaţi să-şi facă stagiul o botezaseră Biblia Mîrlanului : se potrivea celor proşti, care intrau la militărie de bunăvoie şi care, din pricina asta, erau numiţi mîrlani. M-am înfuriat : să-l numeşti pe Sigfrid, mintea cea mai ageră din şcoală, prost ca un mîrlan !

Am lăsat la loc capacul cufărului, m-am aşezat în pod şi am citit cărticica cea albastră-galbenă. Pe partea dinăuntru a copertei, în *Regulamentul Infanteristului,* Sigfrid îşi trecuse numele şi numărul matricol. În şcoală avusese note excelente la caligrafie ; scrisul lui cu litere mari, rotunjite energic, l-am recunoscut îndată :

Această carte aparține

voluntarului nr. matr. 112 din Compania a 8-a a Regimentului de Gardă Regală din Kalmar

AXEL SIGFRID KARLSSON

Dar sub numele său și matricolul de voluntar, mai scrisese ceva. Mai adăugase un rînd, și asta o făcuse mai tîrziu, pentru că rîndul acela era scris cu altă cerneală, cu o cerneală mai neagră :

Idiotul care a făcut legămînt cu Diavolul.

Așa am aflat ce făcuse fratele meu în duminica aceea, cu un an în urmă, cînd, șovăielnic, și-a pus semnătura pe contractul de înrolare. Scrisese și vorbise el însuși despre asta ; o așternuse pe hîrtie, cu propria-i mînă, pe Biblia soldatului. Era scrisă acolo, ca să fie citită, cu litere mari, lămurite și citețe, cu scrisul lui, pe partea dinăuntru a scoarței, în *Regulamentul Infanteristului.*

Această cărticică albastră-galbenă fusese stăpînă pe viața fratelui meu. El spusese : Aceasta era cartea mea de căpetenie la Școala de Voluntari. Biblia mea.

Pe fila următoare am putut să citesc :
M.S.Regele a binevoit să ratifice acest Regulament revizuit al Infanteristului, în Palatul său din Stockholm, la 2 mai 1900.
Iar Primul-Ministru și șeful Departamentului Apărării Teritoriale Regale își puseseră semnătura dedesubt, în manualul pe care M.S.

Regele binevoise să-l ratifice, pentru a fi respectat întocmai de voluntarul numărul matricol 112, Karlsson.

Am cercetat Biblia soldatului din scoarță în scoarță, întorcînd filele cu degete nerăbdătoare. N-am citit textul tipărit, treceam peste el răsfoind, dar căutam locurile scrise de mîna fratelui meu. Făcuse însemnări pe multe pagini. Scrisese pe marginea paginilor, alături de pasajele tipărite sau în spațiile libere dintre ele : fratele meu mort îmi vorbea de acolo. Și îmi vorbea despre sine. Acolo am găsit ceea ce căutasem : voluntarul Sigfrid Karlsson din compania a 8-a a Regimentului de Gardă Regală din Kalmar.

Acolo venea în întîmpinarea mea prin propriul său scris. N-a trebuit să răsfoiesc decît pînă la capitolul despre armele infanteristului : *Baioneta se fixează la pușcă pentru ca aceasta să fie folosită ca armă în lupta corp la corp. Părțile ei sînt : lama și mînerul.*

Alături, Sigfrid scrisese trei propoziții :

„Baioneta seamănă cu jungherul pe care Jonas Măcelarul din satul nostru îl înfige în beregata vitelor. Dar Jonas amețește dobitocul mai întîi, eu învăț să bag cuțitul în oameni fără să-i amețesc.

Mai bine rămîneam acasă și intram ucenic la Jonas Măcelarul."

Și, în multe locuri din Biblia soldatului, Sigfrid scria despre uneltele morții pe care le mînuia în fiecare zi. Acolo dădea lămuriri precise despre viața lui în serviciul militar :

„După poruncile Bibliei Mîrlanului, străduința mea permanentă trebuie să fie aceea de a mă pregăti temeinic pentru misiunile de război — trebuie să învăț să pregătesc distrugerea altor oameni."

Erau două cuvinte care reveneau, două cuvinte scrise în fel și chip : cu litere mici și cu litere mari, cu și fără trăsătură de unire, cu intervale și fără : *Trei ani.* TREI ANI. T-r-e-i a-n-i. T R E I A N I. Către sfîrșitul cărții, anii erau transformați în zile, cu o scădere : „1095 pentru voluntarul Karlsson. Au trecut 63 de zile, rămîn 1032. Numai !"

Parcurgînd *Regulamentul Infanteristului* din scoarță în scoarță, am cunoscut viața lui Sigfrid în serviciul militar.

Pe cea din urmă filă a cărții nu era tipărit nimic, dar ceva era scris. O scurtă însemnare :

„15 mai. Astăzi trebuie să plec acasă. Dar de ce trebuie să mor, tocmai eu, care atît aș vrea să trăiesc ?"

Cartea cu scoarțe albastre și cotorul galben a rămas ca un mesaj pentru mine din partea aceluia care nu mai există. Am păstrat-o bine și o mai am încă. *Regulamentul Infanteristului* e amintirea cea mai scumpă pe care o am de la Sigfrid.

Întrebarea lui de pe ultima pagină m-a însoțit peste mări și țări, timp de cincizeci de ani.

Știam că fratele meu făcuse însemnările din carte numai pentru mine, pentru a le citi

eu după moartea lui. Voise ca nimeni altul să nu le poată vedea. Pentru că nimeni altul n-ar fi putut să le înțeleagă cum trebuie. Dacă mama ar fi putut citi ce scrisese! Mama, care se temea că el ajunsese în iad, dacă ar fi citit propriile lui cuvinte: făcuse legămînt cu Diavolul!

Trebuia să mă ocup de mesajul pe care mi-l lăsase, așa ca nimeni altul să nu pună mîna pe el. Unde să găsești o ascunzătoare sigură? În cele din urmă, am ascuns Biblia soldatului sus, în pod, acolo unde o găsisem. Am băgat cărticica sub acoperișul de brazde al căsuței noastre, între brazde și coaja de mesteacăn. Acolo avea să fie în păstrare sigură, acolo n-avea s-o găsească nimeni. Și din cînd în cînd, pentru siguranță, cercetam dacă descoperirea mea era la locul ei.

Mai scot încă și astăzi din cînd în cînd *Regulamentul Infanteristului* care a aparținut fratelui meu. Nu citesc textul tipărit, numai însemnările scrise de mînă.

Acolo Sigfrid și uneltele morții — comparația lui între baioneta cu care trebuia să învețe să lupte și jungherul lui Jonas Măcelarul îmi readuce în memorie o întîmplare. S-a petrecut pe cînd eram mic de tot, în același an cînd ne-am mutat în casa noastră.

Tata era un om îndemînatic, ca mai toți țăranii pe vremea copilăriei mele. Mînuia ciocanul și rîndeaua, fierăstrăul și dalta. Cioplea, lucra dulgherie și sculpta în lemn. Își făcea

singur multe unelte și le repara cînd se stricau. Dar era un meșteșug pe care nu-l învățase : acela al măcelarului. Pentru treaba asta tocmea pe altcineva. Cînd vreun animal trebuia tăiat în gospodăria noastră, trimitea după Jonas Măcelarul.

Jonas era un măcelar ambulant, care colinda prin ținut, tăia și jupuia vitele pe la țărani. Cînd era zi de tăiere, venea la noi dis-de-dimineață. Se așeza în bucătărie și-și ascuțea cuțitoaiele : venea cu o întreagă legătură de cuțite mari : cuțit de înjunghiat, cuțit de oprit sîngele, cuțit de jupuit, cuțit de tăiat și cum s-or mai fi numit. Scuipa pe gresie și făcea tăișul cuțitelor atît de ascuțit, încît ar fi putut să taie un fir de păr.

Jonas Măcelarul era vorbăreț și prietenos. Rîdea tare și cu hohote, frîngîndu-se de mijloc. Iubea copiii, îi plăcea să glumească și să se joace cu noi. Ne gîdila pe la subțiori, se strîmba, voia să ne distreze. Totdeauna făcea haz cu Sigfrid și cu mine. Spunea că o să ne învețe să ne facem măcelari. Era o meserie bună, nu era de loc grea. Trebuia să începem prin a tăia oi, viței și alte animale mici. Era simplu de tot. Animalele acestea puteam să le tăiem chiar atunci. Iar după ce ne vom fi învățat cu animalele mici, puteam să trecem și la cele mari, boi și vaci.

Dar noi ne uitam cu teamă la Jonas și la cuțitele cele lungi pe care le ascuțea. Îl evitam pe măcelarul cel glumeț.

Vițeaua noastră pătată cu negru căzuse într-o rîpă din imaș și-și rupsese un picior din față. N-a mai putut să se întoarcă singură la staul. Piciorul rupt al viței atîrna moale în jos, iar pe celelalte trei picioare nu era în stare să umble. A trebuit s-o cărăm acasă într-o căruță de fîn.

— Nu mai e nimic de făcut cu vita, a spus tata. Nu putem ține o vită cu numai trei picioare. Am trimis după Jonas Măcelarul.

Iar acesta a venit dis-de-dimineață, s-a așezat în bucătărie și și-a tras cuțitele pe piatră. Tata i-a turnat rachiu în ceașca de cafea — de mai multe ori. Iar măcelarul bău zdravăn și începu să vorbească tare. Rîdea cu hohote și se frîngea în două cînd rîdea. Ca întotdeauna, a vrut să facă glume cu fratele meu și cu mine ; zor-nevoie să ne învețe meseria de măcelar.

La tăierea din ziua aceea, Sigfrid trebuia să-i ajute mamei să strîngă sîngele. Eram prea mic ca să iau parte, dar Sigfrid, fiind destul de mare, avea să dea ajutor la tăiere.

Tata mînă afară din grajd vițeaua tărcată cu negru. Unul dintre picioarele din față ale animalului atîrna în jos și se bălăbănea, copita se tîrîia pe pămînt. Vițeaua șchiopăta încet pe trei picioare mergînd spre locul de lîngă frontonul grajdului unde Jonas Măcelarul stătea așteptînd, cu securea și cuțitele. Din gură îi ieșeau fire de fîn — vițeaua noastră mesteca trifoi bun, pe care i-l dăduse mama cînd

adusese de mîncare vacilor în dimineața din ziua aceea. Ultimul nutreț trebuia să fie din fînul cel mai bun. Vițeaua stătea și mai mînca încă pe locul unde avea să piară.

Mama a venit cu o găleată în care avea lapte pe fund. În vasul acela trebuia să se scurgă sîngele și să fie amestecat cu lapte. Sigfrid trebuia s-o ajute să-l strîngă și să mestece în găleată. Stătea alături de mama, palid și stîngaci. Îmi spusese că nu voia să dea o mînă de ajutor. Eu m-am așezat ceva mai departe.

Jonas Măcelarul izbi vițeaua în frunte cu o secure mare, grea ca un baros. Celălalt picior, cel sănătos, se frînse și el. Jonas lovi din nou vițeaua scoase un muget și partea din față a trupului se prăbuși la pămînt cu amîndouă picioarele dedesubt. Tata trase de funia care era legată în jurul copitelor picioarelor dinapoi, așa că vita care trebuia tăiată căzu la pămînt, pe o parte. Jonas îi înfipse după aceea un cuțit lung și mare în beregată — și o dîră roșie-închisă țîșni pe mîna care ținea cuțitul.

Stăteam locului și priveam de la distanță. Vițeaua mai mugea încă slab. N-am mai putut rămîne acolo, am rupt-o la fugă.

Dar Sigfrid trebuia să rămînă lîngă grajd. Trebuia să învețe să strîngă sîngele la tăiere, spusese tata. Era destul de mare pentru asta.

Dar eu nu puteam nici să privesc. Am rămas în casă în timp ce ei măcelăreau vițeaua tărcată cu negru. Au trecut vreo două ore pînă cînd au terminat treaba afară, lîngă grajd.

Lua timp să tai, să jupoi, să despici și să împarți în bucăți o vită atît de mare cum era vițeaua noastră.

Cînd am ieșit afară din nou, Sigfrid venea de la tăiere și ducea într-o mînă găleata cu sînge. Acum era și mai palid, înghițea greu și se ținea de burtă. Se simțea rău.

Mi-a spus :

— Am vărsat. Cred că trebuie să vărs iarăși.

Lăsă din mînă găleata cu sînge și se duse după colțul casei. Cînd s-a întors, mi-a spus :

— Ai văzut ? Vițeaua a încercat să se scoale din nou ! S-a ridicat un pic pe picioarele dinapoi ! Atunci cînd au început s-o jupoaie. Jupuiseră jumătate din burtă.

Și se uita în jos, la găleata pe care o avea în mînă :

— Aici e mîncare pentru noi ! Dar eu nu mănînc ! Nu ! În ruptul capului ! Și niciodată n-o să mai stau la tăiere !

Cînd a mai fost zi de tăiere după aceea, a zăcut bolnav în pat.

Din sîngele scurs de la vițeaua noastră, mama a fiert o tingire plină cu cîrnați și caltaboși, care au fost puși pe masă pentru noi. Sigfrid a refuzat să mănînce. Și nici eu n-am vrut să mănînc bucate cu sînge din vițeaua noastră. Fiindcă mai auzeam încă în urechi mugetul vitei. Al vitei care încercase să se scoale.

Tata și mama nu puteau pricepe ce ne apucase : caltaboșii și cîrnații aceia erau atît de gustoși și de buni că ți se topeau în gură ! Le plăcea lor, le plăcea surorilor noastre, le plăcea tuturor celor din casă — toți ceilalți mîncau cu poftă din mîncarea cu sînge. Dar Sigfrid și cu mine am mîncat numai pîine la prînzul acela. Și tata ne-a spus : n-avem să primim nimic altceva de mîncare pînă ce nu ne vom mulțumi cu ceea ce ni se pusese pe masă. Trebuia să învățăm să prețuim hrana.

Iar Jonas Măcelarul voia să ne învețe meseria lui. Ne spusese asta din nou în ziua aceea, cînd stătea în bucătărie și-și trăgea cuțitele pe piatră. Sigfrid îmi șoptise : „Bătrîn și tîmpit ! Mi-e scîrbă de el !“

Dar cînd, ca voluntar, se instruia în atacul la baionetă, a scris în Biblia soldatului : „Mai bine rămîneam acasă și intram ucenic la Jonas Măcelarul“.

Sigfrid voia să încerce diverse îndeletniciri, îl atrăgeau multe profesiuni, multe feluri de viață ; voia să vadă totul aici, pe pămînt. Dar exista o meserie pe care nu voia s-o facă, o unealtă pe care nu voia s-o mînuiască, o viață pe care nu putea să și-o închipuie ca fiind a sa.

Și a intrat ucenic tocmai în această meserie — iată care a fost destinul lui.

Din calendarul atîrnat pe perete în odaia mea de hotel rup o foaie — şi o alta apare: 30 septembrie 1962.

Perioada cea mai călduroasă a anului se va sfîrşi curînd. Vilegiaturiştii părăsesc Laguna Beach, plaja rămîne pustie. Vîntul care bate dinspre Ocean se răcoreşte, ceaţa dimineţii se face tot mai deasă. Dar vegetaţia de pe munţi străluceşte la fel de roşcat; lunga perioadă de secetă încă nu s-a sfîrşit. Ploile cele mari nu încep înainte de decembrie.

Cîte o rupere de nori se întîmplă chiar de pe acum să răcorească pămîntul. Aseară, Pacificul a avut un violent acces de furie.

Stăteam la Eden, în hol, cînd am fost surprinşi de o ploaie torenţială care venea din larg. A venit năvălind prin ferestrele în stil franţuzesc, care erau vraişte. Era ca şi cînd s-ar fi deschis toate băierile cerului. Apa curgea parcă din nişte ciuturi întoarse cu fundul în sus. Pînă ce portarul, cu ajutorul unui om de serviciu, să închidă ferestrele, parchetul din hol se umpluse de apă.

Astăzi de dimineaţă plaja era acoperită de plante din adîncul Oceanului, smulse cu rădăcini cu tot şi aruncate pe ţărm. Dunele de ni-

sip erau pline de iarbă de mare. Panglicele groase ale algelor se încolăceau ca nişte şerpi uriaşi, strălucitori şi lunecoşi, lungi de patru-cinci metri ; zăceau acolo ca nişte reptile din fundul Oceanului, moarte şi aruncate pe ţărm. În colacii acestor şerpi uriaşi zăceau păsări marine moarte, schelete de peşti mari, butuci şi scînduri care fuseseră smulse de pe corăbii. Într-o bucată de lemn vopsită în roşu era cioplit un chip de om. Poate o înfăţişare de zeu, un idol de lemn, un mesaj de la vreun trib aşezat undeva, pe ţărmul opus, cu o religie primitivă — un mesaj din China, Australia sau India ? Aveam oare la picioarele mele un zeu naufragiat şi părăsit ?

După ce Pacificul a avut un acces de furie, cel care se plimbă pe ţărm poate găsi obiecte ciudate.

Cînd am coborît ca să-mi ofer „duşul" de dimineaţă, Oceanul mai era încă înfuriat : zidul de apă spumegîndă a venit în întîmpinarea mea, spărgîndu-se de stîncile ţărmului — şi o clipă am văzut moartea cu ochii.

Năpustindu-se spre ţărm, un talaz înalt s-a ridicat pe neaşteptate în faţa mea ; apoi, după ce s-a izbit de stînci, m-am simţit şi eu tîrît de o absorbţie de neînvins. În cîteva secunde m-am pomenit în larg. Cînd am văzut cît de departe eram de ţărm, inima a început să-mi bată cu putere : „E prea departe !" mi-am zis. „Nu mai poţi să te întorci la ţărm ! S-a isprăvit cu tine !"

Dacă m-aş fi ţinut nemişcat, s-ar fi terminat repede cu mine. Totul a durat doar cîteva secunde. Dacă timp de cîteva secunde aş fi încetat să-mi mişc membrele, aş fi încetat să mai exist.

Dar în acele clipe, o nemărginită dorinţă de a trăi a pus stăpînire pe trupul meu. Raţiunea a domolit bătăile înspăimîntate ale inimii: „Calm! Numai calmul te mai poate salva!“ Iar braţele şi picioarele îşi continuau mişcările, funcţionau — mă împingeau înainte din toate puterile pe care le aveam. Braţele şi picioarele se împotriveau apei, apa deveni sprijinul meu. Respiram încet, îmi mişcam membrele liniştit. Depăşeam valurile, treceam scufundîndu-mă prin ele şi ieşeam iarăşi la suprafaţă; eram tîrît înapoi, dar luptam împotriva absorbţiei şi recîştigam ce pierdusem. Mergea încet, foarte încet, dar mă deplasam. Mă zbăteam înaintînd prin Ocean.

Mi se tăiase respiraţia şi simţeam o puternică apăsare pe piept. Dar vedeam că distanţa pînă la ţărm se micşora. Mă apropiam de o stîncă — îmi servea ca punct de reper. Vederea stîncii îmi dădu puteri noi. Cînd mai aveam doar o bucată de drum, era cît pe ce să leşin. Puterile mă părăseau, braţele şi picioarele îmi amorţeau. Am lăsat picioarele în jos — căutam fundul. Nici un sprijin pentru tălpi, apa era încă prea adîncă. Şi un nou talaz venea învălătucindu-se în urma mea.

Timp de cîteva clipe am rămas leşinat. Dar cînd capul mi s-a limpezit iarăşi, am simţit

rocă tare sub trup. Mă aflam zăcînd cu fața în jos într-o crăpătură dintre două blocuri de stîncă; mă țineam spasmodic de piatră cu amîndouă mîinile. Ajunsesem la liman.

M-am tîrît cîțiva pași, m-am întors pe spate, m-am întins și am rămas un răstimp nemișcat pe țărm. Cînd m-am ridicat din nou în picioare, mă clătinam. Senzațiile de amețeală persistau.

Cînd zidul de apă s-a înălțat în fața mea, era aproape să se producă acel eveniment după care nimic nu mi s-ar mai fi putut îmtîmpla. Dar n-a fost valul care trebuia să mă ducă departe.

Aștept o scrisoare de la fiul meu Albert. N-a venit azi-dimineață. Mîine — poate?

În ora dinaintea apusului, ora de aglomerație a circulației, stau în odaia mea, la fereastra dinspre răsărit, și mă uit în josul străzii. Automobilele se înghesuie pe Cleo Street, șirurile de mașini rămîn lungi răstimpuri absolut nemișcate; de aici, de sus, strada pare un imens loc de parcare. Cu toate astea, oamenii încă n-au lăsat lucrul ca să se întoarcă acasă după munca zilei. Pot să văd pe fereastră pînă la biroul de tranzacții imobiliare al lui Mrs. Jeffers, unde dactilografele mai stau încă la mașinile lor de scris. Mrs. Jeffers a plecat în Mexic, în vacanță: vizitează o prietenă din Cuernavaca. În ziua cînd a plecat mi-a vorbit despre soțul ei: e reținut de afaceri în Montana și nu poate

veni în Laguna Beach anul ăsta. Dar o să vină cu siguranță la primăvară.

Mrs. Jeffers a adăugat că, după ce se va întoarce din concediu, va discuta cu mine ceva foarte important. Mă întreb despre ce poate fi vorba. De ce e atît de misterioasă ?

În fața intrării în *Lobster House*, Mr. Collins afișează meniul zilei. De fiecare dată cînd îl întîlnesc, înțeleg din ochii lui rigizi și contractați că umblă cu o doză zdravănă de alcool în corp. Privirea lui e somnolentă și fără expresie : îi lipsește strălucirea vieții. Patronul restaurantului pescăresc are el însuși ochi ca de pește mort, fiert. În ținutul Småland al copilăriei mele, s-ar fi spus despre el că „se zgîiește la dracu" !

Mr. Collins își urăște concurentul, Cabrillo, care ține restaurant ceva mai la vale, pe Cleo. Mi-a povestit despre un chef monstru care a avut loc într-o seară, nu de mult, la *Mexican Food*. Cabrillo a obținut în sfîrșit cetățenia americană și și-a invitat prietenii în restaurantul său pentru a sărbători evenimentul. Beția a fost generală. Unul dintre cei mai cherchelíți, un compatriot de-al lui Cabrillo, trebuia să țină un toast în onoarea patronului și s-a întîmplat să dezvăluie cu această ocazie că nu era îndreptățit să poarte numele de care se folosea în Laguna : își luase numele după Columb al Californiei abia atunci cînd emigrase. Cabrillo și-a dat pe ușă afară musafirul, după care banchetul de la *Mexican Food*, unde Cabrillo trebuia

să fie sărbătorit ca american, a degenerat într-o încăierare generală.

Iar patronul irlandez al lui *Lobster House* întreba : Cabrillo obţinuse deci cetăţenia americană sub un nume fals, cu acte false ; nu trebuia oare să intervină autorităţile şi să-i închidă restaurantul ?

Probabil că Mr. Collins o să poată scăpa de un concurent redutabil de pe strada sa.

Din motive practice, Juan Rodriguez Cabrillo a cerut cetăţenia americană ; omul acesta ţine însă la originea sa mai îndîrjit decît oricare alt emigrant din cîţi am întîlnit în America. Mîndria sa de a fi mexican e piramidală. E victima unei foarte răspîndite iluzii : a fi mexican, american, irlandez sau suedez ar reprezenta o valoare în sine. Citesc în necrologurile oamenilor iluştri : a fost un bun american, un bun suedez. Naşterea unui om într-o anumită regiune de pe pămînt ar putea aşadar să-i garanteze vreo calitate deosebită, pozitivă ?

Dar noul meu prieten, Mr. Jensen, n-a subliniat niciodată în vreun fel că e danez. Ultima dată cînd l-am întîlnit, spunea : „Astăzi aş vrea să-mi schimb capul cu cineva. Am o groaznică durere de cap ! Cît de sărac e omul : doar un singur cap ! Şi acela-l doare. Cum poate omul să scape de capul său ?“

De la fereastra mea, văd statura înaltă a danezului la intersecţia străzii cu San Pedro. E ora de strajă, stă la postul său. Timp de o oră, în fiecare zi, îşi pune în practică doctrina caritabilă şi încearcă să salveze oamenii de la

moartea prin accident de mașină: *Stop driving!* Ce face în restul celor douăzeci și trei de ore ale zilei? Cum a devenit el Isus-Jensen? Știu că a luat parte la războiul din Coreea. Pe front a fost rănit și comoționat, iar după întoarcerea în patrie a zăcut timp de mai mulți ani într-un sanatoriu pentru bolnavi de nervi din Los Angeles. Nu știu dacă medicii îl consideră drept restabilit. În Laguna Beach, locuiește la o soră a lui, măritată, care pare că-l îngrijește bine.

Isus-Jensen mă preocupă pentru faptul că e un om care și-a investit viața într-o întreprindere bine definită. Nu e ca mine, din tagma dezertorilor.

Apoi vine ceea ce aștept: sunetul limpede al unui clopoțel răzbate prin urletul motoarelor de pe stradă. Mașina cea albă a sosit.

Astăzi nu o conduce *the ice-cream-boy*; de la volan coboară o fată. Și ea îmbrăcată tot în alb. Tînărul cu înghețata poartă de obicei o bonetă ascuțită, ca de spiriduș, fata e în capul gol. Clopoțelul sună, mașina se oprește, *the ice-cream-girl* a sosit, copiii vin alergînd. Se strîng gălăgioși în jurul automobilului alb. Se îmbrîncesc și se înghesuie, în timp ce fata în halat alb le împarte cornete cu înghețată cît poate prididi. Rîde cu bucurie tinerească, sănătoasă. Puștanii gălăgioși se înghesuie strîns în ea, o apucă și o trag de haine. Copiii se poartă ca și cînd ar vrea s-o devoreze pe ea însăși. Dar *the ice-cream-girl* rîde într-una, se bucură de în-

ghesuială, de țipete, de veselie, de îmbrînceală. În păr îi ard scîntei de soare.

Mașina cea albă a adus bucurie pe Cleo Street.

Un băiat își face loc mai în față, îmbrîncind o fetiță. *The ice-cream-girl* îl apucă de ciuf și strigă ceva. Ce spune ? „O să-ți..." Ține încă mîna în părul băiatului. Ce o să-i facă ?

Închid ochii și-i recunosc — fata și băiatul de jos, de pe stradă. Mîna fetei îl apucă și i se înfige în părul din creștet. În nări îmi năvălește mireasma de plop înflorit din curtea școlii, într-o dimineață de mai.

Clopoțelul sună iarăși, mașina cea albă dispare în jos, pe Cleo. Dar mireasma de plop îmi stăruie în nări.

Mă mut la fereastra cealaltă. Oceanul imens se întinde calm și albastru-senin ca un mic lac. Ieri, Oceanul s-a arătat, amenințînd cu talazurile mîniei și aruncînd pe țărm plante dezrădăcinate din adîncuri ; astăzi se întinde surîzător și pașnic și mîngîie țărmul cu valuri blînde.

Soarele mai este încă deasupra orizontului, după Catalina-Island ; fortăreața de stînci se mai înalță încă în vest. Dar asfințitul își arată primele semne. Strălucirea soarelui deasupra Oceanului începe să se estompeze, apa își schimbă albastrul senin spre unul mai întunecat. Spuma de pe crestele valurilor se reflectă spre albastru, murmurînd liniștit, cu o efervescență lăptoasă.

Iar globul terestru aleargă mai departe prin spații, purtîndu-și povara de trei miliarde de

ființe umane vii ; printre aceștia, un om singuratic într-o cameră de hotel. Tot așa i-a purtat și pe toți acei care s-au întors în țărînă. În curînd, pămîntul își va întoarce cealaltă parte spre astrul care, în timpul celor douăzeci și patru de ore, își împarte lumina între două jumătăți de glob. Aici, în țara portocalului, lumina zilei se va stinge în curînd. Dar cînd, peste cîteva ore, voi căuta somnul, soarele care a apus va străluci deasupra unei noi zile în țara ienupărului.

Acolo, un bătrîn emigrant trăiește ca și cînd ar fi tînăr.

Cu moartea lui Sigfrid, situaţia mea acasă s-a schimbat : am rămas singurul fecior.

În gospodărie erau patru femei, dar numai doi bărbaţi : tata şi cu mine. Cele trei surori ale mele au trebuit să îndeplinească munci de bărbat ; mie însă nu mi s-a cerut niciodată să fac treburi femeieşti. Eram aşadar singurul în viaţă dintre cei cinci fii ; tata şi mama mă aveau numai pe mine — din această pricină, am devenit mai important pentru ei decît oricare dintre surori. Surorile se simţeau oropsite. Mama se îngrijora pentru mine : de îndată ce spuneam că mă doare ceva, o cuprindea spaima. Asta nu era pe placul surorilor ; îmi ziceau „băiatul mamei“, ceea ce mă scotea din sărite. N-au de gînd să înceteze cu porecla asta ? Sufeream din pricina poreclei şi încercam să scap de ea nefăcînd pe placul mamei.

Emma, sora mai mare, era cu zece ani mai în vîrstă decît mine, iar Linnea, cea mai tînără, cu zece ani mai mică. Emma suferise din fragedă vîrstă de o gravă boală de urechi. Deseori, în timpul nopţii, îi curgea din urechi, astfel că dimineaţa perna era pătată cu galben. Cu anii, a devenit din ce în ce mai surdă. Ne era greu să vorbim cu ea. Trebuia să ţipăm ca să fim

auziți, sau să repetăm de mai multe ori. Cînd nu auzea ce-i spunem, îmi era lehamite să repet. Cît despre mine, aveam auzul bun și nu puteam pricepe cum se simțea Emma. Nu aveam destulă răbdare cu sora mea cea tare de urechi, așa că nu ne-am apropiat niciodată unul de altul.

Pentru Linnea, eu eram fratele ei mai mare. Ea era mezina — și o găseam drăgălașă și amuzantă. Dar pînă să crească mare, eu am părăsit căminul părintesc. N-am cunoscut-o niciodată bine pe Linnea.

Jenny însă, sora mijlocie, era aproape de o seamă cu mine și, după ce a murit Sigfrid, îi căutam tovărășia. Băieții se rușinau să se joace cu fetele și n-o făceau decît atunci cînd nu-i vedea nimeni. Eu mă jucam cu sora mea Jenny chiar cînd se uitau și alții ; ne înțelegeam și ne împărtășeam secretele. Dar nu voiam să-mi atrag și porecla de fătălău, îmi era de ajuns „băiatul mamei".

Jenny era frumoasă. Avea tenul alb și fin, ochii mari și un păr frumos de culoarea spicului de grîu copt. Era bine făcută la trup, plină la piept și subțire la mijloc. A fost curînd căutată și curtată de băieți, și a început de timpuriu să se plimbe cu ei în timpul serilor. Ca temperament, era cea mai veselă din casa noastră.

Cu greu pot să cred că în adolescență am simțit vreo dragoste pentru părinții mei. Într-un anumit fel, mă simțeam atașat de mama — și cu vremea, sentimentul a devenit mai puternic. Exista multă duioșie în asta. Mama

era totuși mai aspră decît tata și avea o voință mai dîrză decît el ; tata putea fi convins să-și schimbe hotărîrea, dar mama — cu nici un chip. Tata avea un caracter violent, se înfuria ușor, dar se și căia repede. Era mai puternic decît mine, putea să mă bată dacă nu-i dădeam ascultare. Îl respectam, dar nu eram capabil de sentimente mai tandre față de el. Cînd mă pedepsea, mă simțeam superior lui — care numai prin forța fizică mă putea convinge că are dreptate.

Rămăsesem singurul fiu la părinți, dar încă nu înțelegeam ce avea să însemne asta pentru viața mea. Pînă la sfîrșit, avea să se hotărască însă.

După moartea fratelui meu, devenisem mai de preț pentru părinți. Dar nu pricepeam că ei aveau gînduri precise cu mine. Am început să-mi dau seama abia atunci cînd, într-o zi. vorbeau despre viitor. Tata spunea :

— Cînd noi n-o să mai fim, Albert o să ia în stăpînire gospodăria...

Auzind asta, întîi n-am luat-o în serios. Numi dădeam seama că făcusem o descoperire teribilă : se hotărîse dinainte ceea ce trebuia să se întîmple cu viața mea. Cei care-mi dăduseră viața voiau să decidă cum aveam s-o trăiesc.

Am interpretat întrebarea lui Sigfrid de pe ultima foaie din *Regulamentul Infanteristului* ca și cînd mi-ar fi fost pusă mie : „De ce trebuie să mor... ?“ Trebuia să găsesc un răspuns la întrebare. Trebuia să aflu ce i se întîmplase

pînă în ultima zi de militărie, cînd a așternut pe hîrtie acele slove.

Acum, după atîta vreme, știu că tata și mama nu-mi mai ascundeau nimic.

Mama spunea :

— Cred că pe Sigfrid l-a doborît boala.

Dar nimeni nu putea fi răpus de dureri mari de șale, de sînge și albumină în urină, atîta lucru înțelegeam și eu.

Într-o mică broșură — „Despre boli și îngrijirea lor“, pe care o primisem ca supliment la ediția de duminică a ziarului „Aftonbladet“ — am citit despre bolile de rinichi. Sigfrid trebuia să fi murit de una din ele — dar care anume ? Asta nu puteam s-o aflu din carte. Iar numele bolii nu ajuta la nimic. Voiam să știu cum o căpătase.

În cărticica albastră cu galben pe care o lăsase după el, era o pagină întreagă cu „Sfaturi de igienă“. Am citit acolo că soldatul avea datoria să-și îngrijească „atent“ trupul, așa ca să nu se îmbolnăvească. Chiar și rănile și afecțiunile mici, ca rozăturile de bocanc și altele de felul acesta, trebuiau îngrijite „atent“. Soldatul trebuia să aibă grijă să nu-i fie prea cald și nici prea frig, și trebuia să raporteze fără întîrziere atunci cînd se simțea indispus sau bolnav. Coroana și Ministerul de Război, stăpînii lui Sigfrid, dovediseră multă grijă pentru sănătatea lui. Cu toate astea, numai după patru luni de serviciu militar, moartea îi intrase în trup.

Cum își ruinase Sigfrid sănătatea ? Dacă cineva i-o răpise, asta însemna o crimă. Și eu eram dator să-l aflu pe ucigașul fratelui meu.

Pe vremea aceea citeam aventurile lui Sherlock Holmes în volume de douăzeci și cinci de öre și trăiam intens povestirile. Visam ziua namiaza mare : o să mă duc la Regiment ca detectiv, pentru a descoperi ce i se întîmplase lui Sigfrid. Aveam să mă deghizez, să mă strecor în cazarma Școlii de Voluntari și să devin un copoi ca Holmes, care adulmeca și ajungea direct la adevăr. Dacă se comisese o crimă împotriva lui Sigfrid, trebuia să-l descopăr pe vinovat.

El însuși nu voise să-mi dezvăluie nimic, ca să nu mă neliniștească și să nu înnoureze timpul pe care-l mai aveam de petrecut împreună. Acum însă îmi propuneam să-i răzbun moartea.

Dar nu aveam decît paisprezece ani ; am înțeles curînd că eram prea mic pentru a mă putea duce la Regiment ca detectiv. N-aș fi fost lăsat nici să intru. Am hotărît ca deocamdată să-mi amîn cercetările de detectiv. Puteam să aștept pînă cînd eu însumi aveam să fiu nevoit să recrutez. Atunci nu voi mai avea nevoie de nici un fel de deghizare ca să pătrund în cazărmi, atunci va fi mai ușor să scot la lumină adevărul despre moartea fratelui meu.

Într-o noapte, acasă, în toamna anului 1912, îmi închipuiam că descoperisem o parte a acelui adevăr. Era o noapte ploioasă ; tata și mama s-au sculat ca să pună vase sub găurile din ve-

chiul nostru acoperiș de brazde, în locurile unde ploua înăuntru. Mă trezisem și eu, dar rămăsesem în pat. După ce vasele au fost așezate și ploaia mai contenise, părinții mei s-au băgat din nou în așternut.

Stăteau în patul lor și vorbeau tare între ei ; credeau că dorm, dar eu eram treaz și ascultam.

Chiar de la primele cuvinte am înălțat capul de pe pernă. Tata și mama vorbeau despre mine.

Tata : Noroc că Albert e sănătos. Acum, cînd nu-l mai avem decît pe el...

Mama : Dacă Sigfrid nu se înrola..

Tata : Zadarnic mai vorbim acum.

Mama : Dar eu totdeauna m-am temut. Era prea tînăr.

Tata : Era destul de copt. Voluntarii trebuie să aibă optsprezece ani împliniți.

Mama : Dar nu stătuse decît acasă. Nu știa nimic despre lume. Și ce copilăros era !

Tata : El singur a vrut să plece. Cred că-ți aduci aminte.

Mama : Vărul tău, subofițerul, ne vorbise atît de frumos de școala aia... totul gratuit...

Tata : La aceeași școală a urmat și Artur băiatul lui Nyström, ăla care acum e gradat. Băiatul nostru ar fi putut și el să ajungă gradat.

Mama : Dar lui Sigfrid i-a părut întotdeauna rău că se încorporase.

Tata : Asta n-a spus-o niciodată. Ți se pare ție.

Mama : Dar tu ? Tu nu regreți nimic ?

Tata : Ce să regret ?

Mama : Ce-ai făcut, se-nțelege.

Tata (cu glas schimbat) : Dar ce-am făcut ?

Mama : L-ai sfătuit să semneze. L-ai îndemnat să se înroleze.

Atunci am înălțat capul mai sus pe pernă, am tras mai atent cu urechea, am prins cuvintele din zbor și mi le-am întipărit în minte.

Tata : Dar am făcut-o pentru binele lui, nu-nțelegi ?

Mama : De la început, băiatului nu i-a plăcut. Tu și subofițerul v-ați pus pe capul lui ca să-l convingeți.

Tata : Am vrut să aranjăm cît mai bine lucrurile pentru viitorul lui.

Mama : Sigfrid era supus. Te-a ascultat pe tine și pe Nyström. Tu l-ai ajutat pe subofițer să-mi ademenească băiatul.

Tata : Nuu ! Nici nu m-am gîndit să-l ademenesc. Nu-i voiam decît binele !

Mama : Dar l-ai ajutat pe altul în schimb. A fost cît se poate de bine pentru vărul tău. A cîștigat bani pentru înrolarea lui Sigfrid.

Tata : Asta-i adevărat. A luat șaptezeci și cinci de coroane.

Mama : Banii ăia i-a cîștigat pentru băiatul nostru. I-a luat pentru Sigfrid, cărpănosul !

Tata : La asta m-am gîndit și eu. Nyström e lacom de bani.

Mama : Cum s-ar zice, e ca și cînd Sigfrid ar fi fost vîndut. Chiar așa... vîndut...

După ce mama a spus ultimele vorbe, mi-am astupat urechile, m-am vîrît în fundul patului

atît cît am putut și mi-am tras blana peste cap. Nu știu ce și-or mai fi spus tata și mama după aceea ; îmi vîrîsem degetele în urechi, nu mai voiam să aud nimic, nu mai puteam să aud.

Am stat în patul meu cald, sub blana groasă de oaie, pînă cînd am început să tremur. Chiar în căldura aromitoare a patului meu, am înghețat în noaptea aceea de-mi dîrdîiau mădularele.

Vîndut... v î n d u t ... VÎNDUT...

Auzisem destul.

Cînd mă întreb de ce am emigrat, mă întorc cu gîndul la acea noapte ploioasă, cu cincizeci de ani în urmă, cînd părinții mei vorbeau despre Sigfrid. Fiecare cuvînt pe care l-am prins din convorbirea lor l-am păstrat cu grijă în minte.

Fratele meu i-a ascultat pe tata și pe unchiul Nyström atunci cînd s-a înrolat în armată. A fost vîndut Regimentului. Unchiul Nyström a primit plată pentru trupul lui tînăr și sănătos — șaptezeci și cinci de coroane. Sigfrid a renunțat la trupul lui, dar unchiul Nyström și-a păstrat banii.

Sigfrid a fost un fiu ascultător. Iată de ce n-a putut să trăiască decît nouăsprezece ani. Dar soarta mea avea să fie alta. N-aveau să facă și cu mine așa cum făcuseră cu Sigfrid. În sufletul meu se ridica o forță care se împotrivea : „Nu ! Nu ! Nu ! Asta n-o vor face ! Trăim numai o dată ! Ai grijă de viața ta !

Păzește-o! Nu lăsa pe nimeni să ți-o răpească!“

N-aveam să mă supun nimănui, nici tatei, nici mamei, nici altcuiva; nici părinților, nici rudelor! Aveam să mă păzesc, nu mă voi lăsa influențat de nimeni, nu mă voi conduce după altcineva. Nu trebuia să-mi pese de porunca a patra, n-aveam să mă supun nici unei porunci, n-aveam să ascult de nici un om! Nimeni nu trebuia să tragă vreun folos de pe urma mea. Aveam să fiu propriul meu stăpîn!

Rămăsesem singurul fiu al părinților mei, și le-am fost neascultător. Mă ridicasem împotriva părinților mei. Aproape în fiecare zi le făceam ceva împotrivă. În cele din urmă am împins pînă acolo împotrivirea, încît am emigrat în America. I-am părăsit pe ei, mi-am părăsit căminul, satul natal și patria! Am renunțat la țara ienupărului pentru cea a portocalului... pentru că am vrut să trăiesc mult pe pămînt.

Azi dimineață deșteptarea mea, în camera din Eden, a fost altfel decît în alte zile. Mi s-a părut că aud ciocănituri la ușă. Pe jumătate încă sub puterea somnului, am strigat : „Intră !“ Am strigat de două ori.

Dar ușa de la numărul 20 nu s-a deschis. Nimeni n-a intrat. Și era absolut liniște afară, pe coridorul hotelului. M-am așezat în capul oaselor în pat și am înțeles că ciocăniturile veneau dinăuntrul odăii : unul dintre scaunele mele ciocănea podeaua cu picioarele din față, iar mica noptieră de lîngă pat se legăna încoace și încolo, lovindu-se de perete. Mobilele din odaie se puseseră în mișcare

Am sărit din pat. Am înțeles imediat ce se întîmplase sau era pe cale să se întîmple. Mai asistasem la așa ceva. Din cînd în cînd, în fiecare an, ni se aduce aminte că sîntem așezați într-o regiune seismică a pămîntului.

Mobilele s-au liniștit curînd. Dar zguduiturile obișnuiau să vină în serii, la intervale mai lungi sau mai scurte. Atîta vreme cît scaunele din odaia mea rămîneau pe picioarele lor, nu era nimic grav. Dar zguduitura următoare putea să fie de zece sau de douăzeci de ori mai puternică.

Dacă lucrurile neînsufleţite dintr-o cameră încep să se mişte şi trezesc un om din somn, omul trebuie să părăsească în grabă camera. Şi am făcut primul lucru pe care cineva îl face atunci cînd e trezit din somn de un cutremur de pămînt : m-am îmbrăcat la iuţeală şi am coborît în fugă scările pînă în holul hotelului. Ascensorul mi-ar fi luat mai mult timp.

Ceasul din hol arăta opt fără cinci. În sala de primire domnea o linişte surprinzătoare. Portarul era la telefon ; am auzit că vorbea cu un geamgiu. Una dintre ferestrele franţuzeşti din hol se făcuse ţăndări şi vîntul sufla înăuntru. Cioburile de sticlă crănţăneau sub pantofii mei cînd mă zoream călcînd pe pardoseală. Portarul luă receptorul de la ureche şi-mi strigă prevenitor :

— *Take it easy* [1], Mr. Carlson !

O femeie mai în vîrstă coborî în goană în urma mea pe scară, ţipînd. Nu mai avusese vreme nici să-şi încheie capotul la piept : în camera ei, noptiera cu tava pentru micul dejun se răsturnase şi căzuse pe parchet. Atît bărbaţii cît şi femeile pot fi apucaţi de isterie şi pentru mai puţin decît atîta. Dar portarul era stăpîn pe sine şi de un calm profesional : doamnei celei agitate i se promitea un alt mic dejun, dacă se întorcea sus, în odaia sa. Nu se întîmplase nimic care să dea clienţilor hotelului nici

[1] Fiţi calm. (L. engl.)

cel mai mic prilej de nelinişte. *A little earthshock only*[1]. Absolut nimic ca să te sperii.

Locatara cea isterică se linişti. Liftierul îi deschise uşa ascensorului şi ea urcă înapoi, în cameră. În bufetul de lîngă hol se afla un bărbat singur, la cafeaua de dimineaţă, cufundat în lectura unui ziar. Nu se nelinişte. Pe pardoseală zăceau cîteva pahare sparte, din care o altă băutură matinală, sucul de portocale, se prelingea galben-auriu pe parchet. În hol, o femeie de serviciu începu să mături cioburile ferestrei sparte. Portarul spuse :

— Geamgiul vine îndată.

Am ieşit afară. Cînd pămîntul începe să se agite, trebuie să-ţi cauţi refugiu sub cerul liber. Astăzi nu voiam să am deasupra capului alt acoperiş decît bolta cerească. Eden Hotel e o clădire cu mai multe etaje. Dar cerul pustiu şi gol, în care Dumnezeu nu mai locuieşte, nu poate să cadă pe pămînt şi să mă îngroape.

Am apucat pe Cleo, spre nord. Magazinele şi birourile nu se deschiseseră încă, iar automobilele erau rare. O maşină mare de la serviciul de salubritate trecu pe lîngă mine stropind strada din ţevi lungi şi groase, aşa că apa curgea şiroaie în rigolă. Strada nu oferea nimic neobişnuit, era o dimineaţă ca alte dimineţi în Laguna. N-am văzut nici un om neliniştit. Cutremurul de pămînt durase doar cîteva clipe şi poate că cei mai mulţi nici nu-l simţiseră.

[1] Doar un mic cutremur de pămînt. (L. engl.)

Prin urmare nici n-aveau de ce să se teamă că putea fi primul dintr-o serie.

Am continuat să merg mai departe pe Ocean Avenue şi apoi pe Victor Hugo Street. Cînd merg pe strada Victor Hugo, îmi închipui întotdeauna că s-ar putea să-l întîlnesc pe Jean Valjean, eroul din „Mizerabilii". Într-o clădire de pe stradă, în vechi stil spaniol, am văzut cîţiva oameni lucrînd la ferestrele sparte. Un mic cutremur de pămînt dă de lucru în primul rînd geamgiilor.

Cînd strada Victor Hugo se termină, începe şoseaua care, mai departe, trece printr-o pădure de eucalipţi cu trunchiurile descojite. Oraşul e foarte aproape de pădurea virgină. O bucată de drum merg pe sub matinala umbră răcoroasă a copacilor enormi şi abia mai tîrziu mă întorc.

Cînd ajung înapoi pe Cleo, Mrs. Boles tocmai şi-a deschis prăvălia. Intru — şi ea îmi întinde „Los Angeles Times" :

— Ce-o să se întîmple acum, Mr. Carlson ?

În glasul ei e un tremur ; astăzi e tare îngrijorată.

Mă uit împrejur prin *drugstore*, dar nu văd nici o urmă a cutremurului, nici măcar un ochi de geam spart.

—Văd că dumneavoastră n-aţi suferit nici o pagubă, Mrs. Boles.

Mă priveşte ţintă, cu totul nedumerită :

— Dar eu vorbesc de Cuba ! N-aţi aflat încă ? Iată ! Citiţi !

Și arată cu degetul titlurile uriașe și negre care mă înfruntă pe prima pagină a ziarului meu : O nouă criză mondială ! Sîntem amenințați cu arma atomică ! Anul trecut, în octombrie, rușii au experimentat bombele zilei-de-apoi. Ce fel de bombe vor fi experimentat anul acesta ? Ce se va întîmpla în octombrie ? Credeți că acum s-a terminat, Mr. Carlson ?

Am răspuns :

— Azi-dimineață, cînd m-am trezit din somn, credeam că se terminase.

Cumpăr încă vreo cîteva ziare și mă întorc la Eden. Portarul îmi predă poșta de dimineață. Dar scrisoarea n-a venit nici astăzi. I-am scris în iulie, acum sîntem în octombrie — și el nu mi-a răspuns.

În fiecare dimineață aștept o scrisoare care nu vine. Există cineva în lume de care vreau să mă apropii, dar pe acela nu pot să-l prind.

Temelia de sub căminul meu din Univers s-a clătinat un pic în sectorul unei regiuni neînsemnate. S-a zgîlțîit timp de cîteva secunde. N-a fost nici un cutremur, nici o serie de mișcări seismice, doar o mică zdruncinătură. Un scaun s-a clătinat pe picioare, o masă s-a răsturnat, cîteva ferestre s-au spart. Asta a fost totul.

Întîmplarea poate fi însă un prim avertisment. O fisură în scoarța terestră se lărgește puțin, pămîntul crapă și se cască. Să te trezești noaptea zăcînd sub o casă prăbușită, să te trezești de durere, stîlcit printre bîrne, fără

să te poţi urni, fără să te poţi mişca! Să te deştepţi din somn în fundul unei gropi negre, cu trupul sfărîmat! Nici o rază din lumina zilei nu ajunge pînă la tine, nici cel mai mic zgomot de la oameni! Strigi după ajutor, dar nimeni nu-ţi aude glasul. Rămîi zăcînd zi după zi, noapte după noapte, singur cu durerea ta, pe care n-ai putinţa s-o calmezi, să-i pui capăt.

Noptiera de lîngă patul meu s-a lovit azi-dimineaţă de perete și m-a trezit din somn. O să-mi fie greu să adorm la noapte.

Nu mi-e frică de moarte, ci de ceea ce poate să se întîmple cu mine *înainte* ca ea să vină. *După aceea* nu mă înspăimîntă; mă îngrozește însă ceea ce mi se poate întîmpla *înainte de a muri*.

Din groaza faţă de acest *înainte de* îmi explic întîmplarea trăită noaptea trecută. N-a fost un vis; am simţit, am văzut, am trăit! A fost realitate!

Dormeam în patul meu, și în cameră era întuneric. Deodată se făcu ziuă — soarele îmi bătea în ochi. Iar în lumina soarelui puteam să văd un om stînd în picioare pe un dîmb înalt, deasupra căruia se boltea un cer senin. Stătea neclintit, cu spatele spre mine, iar membrele îi erau legate. În jurul braţelor și al picioarelor erau înfășurate curele tari și late, bine strînse. Nu putea să-și miște nici mîinile, nici picioarele. De fiecare parte a omului se afla cîte un poliţist care-l ţinea de braţ. Stătea presat ca

într-o menghină, între doi polițiști cu revolvere mari în tocurile de piele.

Pe dîmb era înălțată o cruce, iar pe cruce sta compatriotul meu scandinav, Isus-Jensen. Era cu capul gol, desculț, îmbrăcat în haina lui lungă ca o mantilă — și atîrna cu brațele întinse pe bîrna transversală. Părul lui mare și vîlvoi se profila pe cerul îndepărtat ca o cunună de spini.

Danezul atîrna pe cruce, dar nu era răstignit. Nici un cui nu-i era bătut în trup. Palmele-i erau întinse pe bîrna transversală, dar nici un cui nu era înfipt în ele, și nici în picioarele goale de la capătul de jos al crucii.

Cum putea Isus-Jensen să atîrne acolo sus ? În ce fel sta el acolo ?

Se uita în jos de la înălțimea crucii, rîdea cu hohote... iar rîsul lui răsuna deasupra dîmbului. Striga către oamenii din vale : „Priviți ! Nu mă doare ! De ce m-ar durea ? Nu sînt bătut în cuie. Ei nu pot să bată cuie în mine. Nici un cui nu intră. Pentru că eu sînt Fiul lui Dumnezeu ! Nimeni nu pricepe, dar sînt Fiul lui Dumnezeu ! Și ei nu pot bate cuie în trupul Fiului lui Dumnezeu ! Așa că nu simt nimic. De ce m-ar durea ?"

De pe cruce, Isus-Jensen rîdea și-i batjocorea pe cei care se aflau jos : „Nimeni nu-mi poate lua viața !"

Doi oameni în salopete, asemănători cu lucrătorii pe care-i vezi pe șantierele de lucrări publice, fiecare cu lopată în mînă, săpau o

groapă într-o parte a crucii. Scoteau pămîntul cu lopeţile şi-l făceau morman. Cînd groapa fu gata, aduseră un stîlp şi o grindă transversală mai mică, şi înălţară încă o cruce.

Bărbatul dintre cei doi poliţişti vînjoşi, legat de mîini şi de picioare, rămăsese tăcut pînă atunci. Acum deschise gura şi strigă :

— Cealaltă... Pentru cine ?...

Cei doi poliţişti nu răspunseră prizonierului. Parcă nici nu l-ar fi auzit. Tocurile revolverelor se bălăbăneau la şoldurile lor puternice, mîinile mîngîiau cu voluptate armele. Omul legat strigă mai tare :

— Cealaltă, aia de colo... Pentru cine ?... Pentru cine ?...

Dar nimeni nu-i răspunse.

Cei doi oameni în salopete îşi continuau lucrul. Aranjară groapa. Bătură în cuie grinda transversală pe stîlp, apoi ridicară crucea şi o înfipseră în groapă.

Pe dîmb se aflau acum două cruci una lîngă alta — iar una dintre ele era goală.

Cel legat striga tot mai tare şi repeta mereu întrebarea :

— Pentru cine ?...

Atunci i se răspunse. Isus-Jensen îi vorbi de pe cruce :

— Tu nu eşti Fiul lui Dumnezeu. Tu nu eşti decît un om, aşa că în trupul tău au să intre... Ascultă ce-ţi spun : cuiele au să...

Şi scoase un hohot de rîs atît de batjocoritor, încît crucea se clătină.

Cei doi polițiști îl apucară mai zdravăn de subțiori pe prizonier și începură să-l tîrască înainte. El se împotrivea, îl vedeam zbătîndu-se între cei doi polițiști vînjoși, smucea de curele și încerca să-și elibereze mîinile, se opintea cu picioarele. Se împotrivea cît putea. Dar cum era legat, n-avea nici o putere față de cei doi polițiști, care îl împingeau și-l tîrau în sus, pe dîmb.

Drumul pînă la culme nu era lung. Lîngă cruce se aflau doi oameni și așteptau cu alte unelte în mîini.

Atunci dîmbul, împreună cu cele două cruci, se scufundă dintr-o dată sub pămînt. Nu rămase decît o mare întunecime. Tot ce văzusem dispăru : Isus-Jensen, polițiștii, lucrătorii în salopete... și captivul.

Nu i-am văzut de loc fața celui legat. Stătuse tot timpul întors cu spatele spre mine. Dar din capul locului am știut cine era.

M-am pomenit iar în odaia mea de hotel, în patul meu. Nu mă amenința nici o primejdie ; nimeni nu voia să-mi facă vreun rău. Dar nu visasem, nu mă întorsesem dintr-o lume ireală : trecusem dintr-o realitate în alta. Întîmplarea se petrecuse într-o celulă din creierul meu, acolo unde sălășluește teama mea față de acest *înainte de a muri* .

Înainte de...

Înainte de a mă întoarce acolo unde am existat cîndva. Înainte de a deveni iarăși inac-

cesibil. Înainte ca totul să se sfîrșească, să se transforme și să fi devenit ceea ce ieri este astăzi. *Astăzi* va fi în curînd *ieri, mîine* devine *astăzi* și *ieri, mîine* va fi în curînd cei cincizeci de ani care s-au scurs.

Despre timpul care a existat înaintea mea cred că s-ar putea spune că a fost tot atît de lung ca și acela care va veni după mine. Atunci mă aflam în același spațiu al inaccesibilului care mă așteaptă din nou. Din timpul șederii mele în acel spațiu, nu am nici o amintire neplăcută. Acolo unde nu există nimic, nu poate fi neplăcut să rămîi.

Deocamdată, mă aflu încă pe mica și tremurătoarea fîșie de pămînt a nesiguranței. Și, pentru a-mi alunga spaima de acel *înainte de*, care va veni și care-mi întunecă prezentul, evoc din nou trecutul.

Într-un plic mare, pe care scria *Hîrtii de familie*, păstrez un teanc de documente pe care le-am adunat după moartea tatei : contractul, listele de licitaţie, testamentul. Date despre oameni care au trăit înaintea mea sînt aici, aşternute pe hîrtie. Obiectele pe care le-au păstrat după moarte îmi vorbesc şi povestesc despre ei şi despre viaţa lor de toate zilele. Aici nu sînt basme sau legende, ci numai fapte : astfel pot *să aflu*.

În plic se află de asemenea şi inventarul succesoral al fratelui meu Sigfrid. Întrucît la moartea lui împlinise optsprezece ani, legea prescria că trebuie întocmită o listă a bunurilor rămase şi că trebuie să se deschidă succesiunea. Cei vii sînt foarte meticuloşi cînd se ocupă de bunurile morţilor.

La judecătoria de pace, documentul a fost cercetat, aprobat şi împodobit cu nişte parafe mari :

INVENTAR DE SUCCESIUNE

după feciorul decedat *Axel Sigfrid Karlsson*, avînd în succesiune 1/16 mantal în satul Kalleback, parohia Sjöhult,

care la data zilei de astăzi a fost întocmit conform legii de subsemnatul :

Îmbrăcăminte	 15	coroane
1 pereche cizme	 10	„
1 pereche bocanci	 6	„
1 cufăr	 12	„
Cărţi diverse	 25	„
1 portofel	 1	„
Conţinut în numerar	... 2,55	„
	Total 71,55	coroane

Costumul pe care croitorul satului i-l făcuse lui Sigfrid cînd a trebuit să plece în lume era prea mare pentru mine. Dar tata l-a încercat într-o duminică dimineaţă, înainte de a se duce la biserică. Hainele erau aproape pe măsura lui, numai pantalonii erau un pic cam lungi. Tata a purtat hainele fratelui meu pînă s-au uzat de tot. Dar cizmele le-a pus deoparte pentru mine, pînă cînd picioarele aveau să-mi crească pe măsura lor ; după aceea am umblat încălţat cu ele timp de mai mulţi ani, pînă s-au rupt. Cufărul l-a primit soră-mea mai mare, Emma, atunci cînd s-a mutat de acasă. „Cărţile diverse" le-am luat în stăpînire eu, cu bucurie ; nu era nimeni în căminul părintesc căruia să-i pese de ele. Dar fuseseră preţuite din cale afară de puţin : douăzeci şi cinci de coroane, una peste alta. Sigfrid comanda pachete mari cu cărţi vechi, pe care le lua cu zece öre bucata, dar cumpărase de asemenea multe volume de o coroană şi chiar mai scumpe. Sacrificase sute de coroane pentru acele „cărţi diverse", socotite că valorau douăzeci şi cinci.

Faptul că singura greşeală de evaluare din inventarul de succesiune a survenit la capitolul *cărţi* este grăitor pentru omul care l-a întocmit.

Ceva din Sigfrid cel viu rămăsese în căminul nostru prin acele obiecte neînsufleţite pe care le lăsase în urma sa. El continua să existe în hainele purtate de tata, în cizmele încălţate de mine, în cărţile pe care le citeam eu. Mă întrebam dacă nu voise cumva să rămînă printre noi în felul acesta.

Dar din inventarul de succesiune lipseşte ceasul lui Sigfrid, pe care tata mi-l dăduse mie. Dacă legea ar fi fost urmată şi respectată întocmai, tata ar fi trebuit tras la răspundere pentru înstrăinare din succesiunea fiului său.

Apoi, din acest document parafat mai lipseşte un lucru care, probabil, ar fi fost preţuit ca cel mai scump dintre bunurile defunctului : puşca lui — arma de vînătoare primită de la tata nu e trecută. Pe listă ar fi trebuit să se afle :

„1 puşcă, model vechi cu încărcare pe ţeavă... coroane".

Ceea ce lipseşte din acest inventar îmi spune mai mult despre Sigfrid decît tot ceea ce se află scris în el. Şi în clipele cînd mă întorc cu gîndul la timpul petrecut pe pămînt împreună cu fratele meu, lucrul acesta mă poartă pînă într-o seară, la o vînătoare de sitari la care am fost în primăvara anului 1910.

În tinereţe, tata era un vînător pasionat. Vîna şi iepuri şi păsări de pădure. Dar după

ce copoiul nostru a înfulecat otrava pentru vulpi, nu şi-a mai luat altul; după Jäger, cuşca noastră pentru cîine a rămas goală. Cu asta, s-a sfîrşit şi cu vînătoarea de iepuri, care nu se putea face fără cîine. Tata mai împuşca din cînd în cînd cîte un cocoş sau o găinuşă de pădure, dar mai ales ieşea la vînătoare de sitari, primăvara. Nu lăsa să treacă nici un an; oamenii stăteau la pîndă de sitari seara, în amurg; sitarii iuţi la zbor apăreau doar cîteva clipe — era un joc mai egal între vînător şi vînat decît la vînătoarea de iepuri.

Puşca tatei — o flintă minunată, care se încărca pe ţeavă — aparţinuse bunicului. În primăvara cînd Sigfrid a împlinit şaptesprezece ani, tata i-a dăruit puşca. Vechea armă de familie trebuia să treacă în stăpînirea celui mai mare, acum destul de vîrstnic pentru a o mînui. Şi astfel, tata trebui să iasă cu Sigfrid la vînătoare de sitari şi să-i arate cum se mînuia flinta. Au plecat chiar în prima seară cînd s-a deschis sezonul vînătorii de sitari.

Sigfrid nu arătase niciodată vreun interes pentru vînătoare şi pentru armele de foc, şi nu arătă interes nici acum, cu toate că primise în dar o puşcă proprie. Mai înainte, nu avea decît o armă cu săgeţi, cu care nu puteai să împuşti animale; dar se mulţumea cu ea. Eu însă aşteptam cu mai multă nerăbdare decît fratele meu vînătoarea de sitari, şi mă tot rugam de tata să mă ia şi pe mine. „Băieţii mici nu fac decît să ne încurce“, spunea el. Pînă la urmă,

mi-a făgăduit că o să mă ia, dacă aveam să-mi țin gura și să nu fac zgomot la pînda de sitari.

Așa că am plecat — tata cu cei doi fii ai săi — coborînd spre imașul nostru, unde ne-am pitulat într-un luminiș întins, acoperit cu puieți de brad. Era cel mai bun loc de pîndă pentru sitari, spunea tata. În seara aceea el avea să tragă, iar Sigfrid va învăța să încarce. Cerea deprindere să încarci o pușcă pe țeavă. Trebuia să mînuiești vergeaua de încărcat, cornul cu pulbere, punga cu alice, petițele și fultuiala. Într-o cutie de chibrituri, tata ținea petițele, iar în buzunare, jurnale vechi pentru fultuială. Îi arăta lui Sigfrid — turna pulberea și alicele în țeava puștii, îndesa fultuiala cu vergeaua și punea petița sub coș: „Ține minte, cocoșul scapă ușor!“ Apoi descărcă un foc în aer și-l puse pe Sigfrid să încarce din nou.

Fratele meu vărsa pulberea pe jos cînd trebuia să toarne din corn, bîjbîia cu fultuiala de hîrtie, umbla stîngaci. „Mai repede“, spunea tata. „Un trăgător trebuie să fie iute de mînă“. Mulți sitari ar fi putut să treacă în zbor în timp ce el reîncărca pușca.

— Deocamdată e prea devreme pentru vînătoare, fu de părere tata. E prea lumină. Dar un vînător trebuie să stea la pîndă din timp.

Stăm sub un brad tînăr, tata cu arătătorul pe trăgaci și degetul mare pe cocoșul care scapă ușor; Sigfrid și cu mine, fiecare de o parte și de alta lîngă el. Sîntem pregătiți.

— Dați-mi de veste dacă auziți ceva, băieți, spune tata.

A devenit un pic cam tare de urechi. Din această pricină, nu mai este un bun vînător de sitari, spunea el.

Stăm neclintiți. Fețele noastre sînt îndreptate spre cer, ascultăm cu încordare. Așteptăm pasărea înserării.

— Dacă auziți vreun zgomot „norr-nipsnarr", să-mi dați de știre!

Vînătorul trage cocoșul armei cînd aude țipătul sitarului. Țipătul păsării de seară o costă viața.

Deocamdată e un pic cam prea lumină, e de părere tata. Soarele a coborît după vîrfurile brazilor, dar e încă pe pămînt cu strălucirea sa, iar deasupra capetelor avem bolta luminoasă a amurgului de mai. În seara asta, pămîntul și cerul s-au apropiat unul de altul. Pe brazii luminișului lucesc ca niște flori roșii conurile cele proaspete. Mestecenii tineri se înalță cu ramurile îmbobocite și în curînd își vor deschide frunzele. Pămîntul e pătat de lumina dedițeilor care-și deschid foile pe sub tufe. O ploaie scurtă a căzut de curînd; picăturile de pe frunze și de pe cetini strălucesc și scînteiază. Ploaia a răspîndit miresmele cîmpului și ale plantelor: miroase rășina, ceara care se scurge din trunchiul bradului, seva care mustește în coajă, mugurii de mesteacăn, gata să se spargă. Stăm sub un brad tînăr, în mijlocul culorilor, miresmelor și luminii. E atîta pace în poienița noastră! Stăm tăcuți, nu vorbim, doar ascultăm. Pe cîmpul din jur se aude un singur zgomot: în desișul de tufe, apa din zăpada topită

s-a strîns ca să se scurgă într-un pîrîiaş care clipoceşte şi murmură.

Dar cerul deasupra noastră freamătă de zgomote şi de viaţă. E luna mai, e seara sitarilor şi a multor alte păsări. Cînd soarele a apus. cîntecul umple toată pădurea. Sturzul face triluri la flaut ; departe, în vîrful unui brad, stă un cuc care strigă, cucăie şi tuşeşte din cînd în cînd, de parcă i s-ar fi oprit ceva în gît. E un cuc de seară, cel mai bun dintre toţi, dar nu e primul pe care-l auzim în primăvara asta, de aceea nu dăm atenţie dincotro vine — asta n-are nici o importanţă. În depărtare, o pasăre al cărei nume nu-l ştiu scoate un strigăt ca un hohot. Rîde neîntrerupt. De ce o fi rîzînd ?

Un cocoş sălbatic cîntă într-una — pasărea asta parcă are în gîtlej un pîrîu şopotitor. Cocoşul stă în vîrful unui copac, undeva, departe. Iar din desişul de lîngă noi vine un susur înfundat, tăios. Îi şoptesc lui Sigfrid : „E vreun şarpe acolo ?“ El răspunde : „Nu, e graurul“.

Din ocolul vecin răsună o împuşcătură. Zborul a început. Încordarea creşte — asta zic şi eu vînătoare ! În nări îmi pătrunde mirosul răcoros de răşină de brad. Feriga brună şi veştedă de anul trecut mi se lipeşte de tălpi. Aştept, ascult, privesc şi pîndesc.

Trăiesc seara asta la sitari cu toate simţurile încordate — o seară de bucurie. Sînt şi eu printre cei care trăiesc, eu însumi sînt unul dintre vietăţile cîmpiei. Şi uit de ce am venit aici.

Trebuie să-l ajut pe tata să asculte. Dar în pădure sînt atîtea păsări! Atîtea zgomote din văzduh mă zăpăcesc, nu pot deosebi de strigătul altor păsări acel „norr-nips-narr“ al sitarului.

— Dacă celelalte ar tăcea un pic, spune tata. Fac atîta hărmălaie, că nu pot să aud!

Răsună mai multe împușcături. În prima seară la sitari, mulți vînători stau ascunși prin locurile lor de pîndă, cu degetul mare pe cocoșul puștii, ascultînd și așteptînd ca și noi.

— *Norrăie*, îi șoptește Sigfrid tatei.

Eu nu aud nimic, nici tata. Trage cocoșul puștii, se întoarce în jur, privește în toate părțile prin văzduh, dar nu trage.

— Am zărit un sitar dincolo de vîrfurile copacilor. Prea departe...

În același timp, se întîmplă ceva.

La marginea luminișului se aud foșnete, și un patruped înaintează încet ieșind din tufe. E un animal cu blană, de mărimea unui purcel, și chiar seamănă cu un porc la înfățișare. Capul e vărgat cu alb și negru, spinarea e pătată cu gri și se termină cu o coadă scurtă. Un purcel cu blană — animalul se oprește la cîțiva pași de noi, ridică rîtul în sus, adulmecă aerul mișcînd din nări.

Tata vede jivina, dar ține pușca nemișcată. Îi șoptesc: „Trage!...“ Dar în același timp fac o ușoară mișcare și, din două trei salturi, animalul e înapoi în ascunzătoarea desișului.

— Un bursuc, mormăie tata. Nu pot împușca bursuci cu alice de sitari.

Pînă să termine de vorbit, prima pasăre a amurgului zboară pe deasupra noastră. Norr-nips, norr-nips — zgomotul umple văzduhul. Apuc să văd un cioc lung şi o pereche de aripi iuţi ca un vîrtej, o cruce neagră pe bolta luminoasă. Dar sitarul dispare ca o săgeată după coroanele copacilor.

Tata rămîne cu gura căscată ; n-a apucat nici să tragă cocoşul :

— Nu m-am uitat în sus. Blestematul ăla de bursuc m-a încurcat.

La mică depărtare răsună două împuşcături una după alta.

— Cineva cu o armă cu două ţevi trage după sitari, lămureşte tata. Dacă nu nimereşte cu primul foc, nimereşte cu al doilea.

Apoi ţipătul sitarului e din nou deasupra noastră. Tata ridică ţeava puştii în aer, abia are timp să înşurubeze patul în umăr şi să ochească.

Împuşcătura sparge tăcerea. La detunătură, sitarul se opreşte deodată în zbor, dar aripile se mişcă la fel ca înainte. Se întoarce numai, ia o altă direcţie, zboară mai departe. În cîteva clipe, pasărea amurgului a dispărut după un pîlc de brazi înalţi.

— Foc în vînt. Am ţintit prost.

— Sitarul parcă zbura mai iute după împuşcătură, spune Sigfrid.

Nu pare nemulţumit că tata a dat greş.

Pădurea ne retrimite împuşcătura ca un ecou răsunător, apoi se lasă tăcerea ; pădurea îşi ţine iarăşi răsuflarea. Trag în nări mirosul

fumului de praf de pușcă. Tata scoate cornul cu pulbere, punga cu alice și cutia cu petițe, iar Sigfrid face fultuială de jurnal pe care tata o îndeasă cu vergeaua pe țeavă. E mare grabă cu reîncărcarea. Tata e cuprins de febra vînătorii, iar eu simt de asemenea bucuria de a vîna ; nerăbdarea pune stăpînire pe mine.

Dar fratele meu pare indiferent ; el nu trăiește vînătoarea, ca mine.

— În seara asta n-avem noroc și pace ! spune tata. Bursucul e de vină. De n-ar fi fost dobitocul ăla, aș avea un sitar.

Se aud împușcături din toate părțile ; detună din multe locuri de pîndă. Deseori răsună două împușcături una după alta : puștile cele noi, cu două țevi, s-au răspîndit în ținut.

Deasupra luminișului nostru se lasă ușor înserarea. Vîrfurile brazilor se întunecă pe cer. Cîntecul păsărilor se potolește, în pădure se lasă tăcerea. Spre asfințit țîșnesc dîre sîngerii pe cer. Mestecenii tineri strălucesc gălbui în întuneric. Sîntem învăluiți în amurgul care se întunecă și nu mai zărim decît la mică distanță. Stăm ascunși sub brad ca niște braconieri. Dar aveam dreptul să vînăm aici, pe pămîntul nostru, în imașul nostru, iar vînătoarea de sitari e permisă în seara asta.

Detunăturile de pușcă din alte locuri de pîndă se aud la intervale tot mai lungi. Un răstimp nu se mai întîmplă nimic în poenița noastră.

— Vînatul cel mai bun s-a terminat, spune tata.

— Nu e timpul să ne întoarcem acasă ? întreabă Sigfrid în şoaptă.

Dar tata nu vrea să se întoarcă acasă cu tolba goală. E ruşinos să te întorci de la prima seară de sitari fără o pană măcar.

Ţipătul se aude din nou, şi pasărea se zăreşte între vîrfurile a doi brazi. De data asta tata are vreme să se pregătească. Urmăreşte cu ţeava puştii sitarul în zbor, ocheşte cu atenţie mai înainte de a trage.

Zborul păsării încetează în clipa cînd împuşcătura detună. Aripile se strîng şi se închid, ciocul se apleacă în jos. Cu o mişcare piezişă, sitarul cade în hăţişul de lîngă noi.

— Am nimerit ! mormăie tata încîntat. Duceţi-vă de-l găsiţi !

Începe să încarce din nou, în timp ce Sigfrid şi cu mine dăm buzna în hăţiş. Am văzut că pasărea căzuse lîngă un mesteacăn tînăr. Ne lăsăm pe vine, căutăm sub lăstari şi ramuri şi în jurul copacului. În hăţiş e întuneric, ne tîrîm printre tufe, dăm crengile la o parte, pipăim cu mîinile pe muşchi şi rădăcini. Sitarul e o pasăre mică, gri-cafenie, de culoarea pămîntului. Bîjbîim primprejur, dar nu dăm decît de frunze uscate şi beţe ascuţite care ne înţeapă la degete. Mîinile noastre nu găsesc pasărea.

Tata vine după noi :

— Sitarul a căzut pe-aici, pe lîngă mesteacăn.

Căutăm tustrei. Sigfrid caută cu înfrigurare. Dar în tufele din jurul mesteacănului e beznă ca într-o pivniţă. Ar trebui să avem

ceva ca să ne facem lumină. Rupem ramuri, scormonim în muşchi, ne tîrîm de colo colo de-a buşilea şi pipăim cu mîinile.

— Păcat că n-avem un cîine, spune tata. S-ar duce de-a dreptul la pasăre.

În seara asta ne lipseşte Jäger, copoiul care a mîncat din otrava pentru vulpi.

Dar Sigfrid şi cu mine căutăm peste tot ca doi ogari. Cercetăm cu mîinile fiecare petic de pămînt pe o rază de cîţiva coţi împrejur. O dată foşneşte undeva lîngă noi ca și cînd ceva s-ar mişca printre frunzele uscate. Dăm buzna în direcţia de unde s-a auzit zgomotul. Dar foşnetul nu se mai aude și căutăm în zadar. Nu găsim nici un fulg, cu atît mai puţin o pasăre întreagă.

Continuăm cu scotocitul o bună bucată de vreme. Pînă cînd tata spune :

— Aida ! Ne lăsăm păgubaşi și plecăm acasă !

— Mai întîi să găsim pasărea, e de părere Sigfrid.

Tata lămureşte : se vede că ploaia de alice a frînt aripile sitarului, dar nu i-a vătămat picioarele, aşa că a putut să alerge pe pămînt oricît de departe. A fugit, fără îndoială, şi s-a ascuns în altă parte. La ce bun deci să mai căutăm pasărea în seara asta ; s-a făcut de altfel prea întuneric, e de părere tata.

Sigfrid spune :

— Dacă sitarul e rănit, atunci trebuie neapărat să-l găsim.

— E prea tîrziu.

Se întunecase de tot, nu mai era nimic de făcut. Vînătoarea se terminase pentru seara aceea.

Ne-am întors acasă. Deasupra drumului zbura un sitar întîrziat ; tata slobozi un foc, pentru a descărca pușca. Nu nimeri.

Merse posomorît, nemulțumit, și nu rosti nici un cuvînt tot restul drumului : o afurisită de seară fără noroc, o vînătoare fără pradă, un tras la păsări fără un fulg — o seară la sitari pierdută degeaba.

A doua zi dimineața, cînd ne-am sculat și ne-am îmbrăcat, Sigfrid era tras la față și căsca somnoros :

— Astă-noapte am dormit prost. Am stat întins și m-am gîndit la sitarul pe care l-am doborît în poiană.

Visase despre pasărea rănită, pe care n-o putusem găsi seara trecută ; el o văzuse stînd chircită sub o piatră, într-o groapă adîncă : un trupșor cu alice grele de plumb în el, cu aripile frînte, o pasăre care nu mai putea să zboare. Cum se simțea o pasăre cînd nu putea să zboare, cînd nu putea să-și folosească aripile ? Ca un om care nu s-ar putea sluji de picioare ? O mică făptură părăsită zăcuse toată noaptea în ascunzătoarea ei din pădure fără altă tovărășie decît alicele din trup, primite din flinta care acum avea să fie a lui.

Sitarul zăcea acolo cu chinurile sale și aștepta vreo jivină a pădurii care trebuia să

ajungă adulmecînd pînă la ascunziş — fălcile vreunui animal de pradă.

Dintr-un foc al puştii lui Sigfrid, pasărea fusese doborîtă din zbor şi sortită pieirii — şi el se simţea vinovat : acum avea de gînd să plece să găsească sărmana vieţuitoare, ca să-i curme suferinţa. Voiam să mă duc şi eu să-i ajut, acum, la lumina zilei.

Sigfrid şi cu mine am coborît în poiană şi am continuat cercetarea în hăţişul cel des, acolo unde dispăruse sitarul. Era zi şi lumină, dar asta nu ne-a fost de nici un folos. N-am putut găsi nici cea mai mică urmă din pasărea rănită.

— Trebuie să-l fi înfulecat bursucul, mi-am dat eu părerea.

— Sau vreo vulpe, spuse Sigfrid. Sau poate...

Se întrerupse, tăcu un pic, apoi adăugă :

— Sau mai zace încă acolo în groapă... şi... Da... cît timp ?

Ne-am întors acasă fără să fi făcut vreo ispravă. Sigfrid spuse :

— Află că eu n-o să împuşc niciodată nimic.

Sigfrid n-a mai încărcat vreodată puşca pe care a primit-o de la tata, n-a mai ieşit niciodată la vînătoare. În vara cînd a fost bolnav, tata l-a întrebat de mai multe ori de puşcă ; flinta cea veche nu se mai afla în casă, n-o mai văzuse. Nu ştiu ce i-o fi răspuns Sigfrid.

Dar vreo doi ani după moartea lui Sigfrid, am cotrobăit într-o zi după ceva într-un colţ al magaziei de lemne, acolo unde obişnuiam să

aruncăm cioarse, vechituri şi felurite lucruri pe care nimeni nu le mai putea folosi. Acolo — într-o grămadă de fiare vechi, ascunsă printre unelte şi ustensile stricate sau distruse — i-am găsit puşca. Vechea armă era coclită şi ruginită. Umezeala o mîncase şi nu mai era bună de nimic. Făcea parte dintr-ale casei, dintre toate celelalte lucruri stricate care se adunaseră în grămada de vechituri din magazia de lemne.

Iar eu posed un inventar parafat, în stare să facă dovada că Sigfrid n-a lăsat după el nici o unealtă a morţii.

După confirmarea mea, anii care au mai trecut pînă am plecat în America i-am simțit ca pierduți. Mii de zile treceau și nimic nu se schimba pentru mine : am rămas fecior la părinți. Mai tîrziu — mult mai tîrziu — aveam să consider acești ani drept timpul cel mai bine folosit din viața mea. Se vede că niciodată n-am știut să prețuiesc ceva înainte de a-l pierde. Timpul mi se pare fericit abia după ce a trecut. Anii pe care mi se păruse că i-am irosit îmi apar acum drept cei mai plini de bucurii din toată viața mea. Tocmai ceea ce mi se păruse că am irosit cu nepăsare am păstrat cel mai bine.

Traiul meu în casa părintească nu se deosebea prea mult de cel al altor băieți de țărani crescuți într-un sat îndepărtat. În fiecare zi de lucru, muncă grea ; în fiecare noapte, somn adînc și sănătos. Iar în timpul liber mă bucuram din plin de plăcerile tinereții ; am dansat sute de nopți pînă în zori, am parcurs dansînd nenumărate leghe. Încet-încet, mi-am învins timiditatea în fața fetelor și am avut primele experiențe sexuale, care mă făceau doar să tînjesc după altele, mai multe și mai satisfăcătoare. Katrin s-a măritat pe cînd era încă

tînără și n-a mai venit la dans. A născut mai mulți copii și s-a făcut de timpuriu o țărancă gospodină. Pentru nevasta de țăran nu simțeam nimic, dar dragostea pentru fata de școală dăinuia în mine.

Cîteva mii de zile au trecut fără griji — sau fără ceea ce astăzi numesc eu griji. Dar eram fecior acasă, depindeam de părinți. Eu, care doream să ajung om de știință, învățat într-ale istoriei ! Eu, care îmi propusesem să cercetez și să aflu tot ceea ce se întîmplase pe pămînt înaintea epocii mele ! Anii se scurgeau unul după altul și eu învățam atît de puțin ; eu, care aveam să scriu manuale de istorie ! Dar tata și mama se împotriveau dorințelor mele. Cum puteam, prin propriile-mi puteri, să ajung la erudiție ?

Învățasem ceva din soarta nefericită a lui Sigfrid : să mă feresc de școlile gratuite. Încercam să mă instruiesc de unul singur. Citeam tot ce-mi cădea în mînă, urmam cursuri prin corespondență, iar vara luam lecții de la un student din sat care venea acasă în vacanță. Dar studiile mele erau sporadice și fără plan — încercări copilărești de a evada. Nu învățam mare lucru. Mai înainte de a mi se îngădui să pășesc în templul științei, trebuia să-mi trec bacalaureatul — și asta nu puteam s-o fac acasă, în bucutărie.

Tata și mama spuneau : la ce folos să învăț, cînd trebuia să iau în stăpînire gospodăria și să devin țăran ? Așa hotărîseră. Ei îmi fixaseră soarta — și ea nu putea fi schimbată.

Atît tata cît și mama crescuseră în mare sărăcie și mulți ani luptaseră cu nevoile. Cînd au cumpărat gospodăria, s-au îndatorat pentru mai mult de jumătate din suma pe care au plătit-o. Au trebuit să achite de două ori pe an o rentă de o sută de coroane. Renta asta era ca un laț în jurul gîtului, obișnuia să spună tata. De două ori pe an se strîngea juvățul. Zilele dinaintea termenului de plată au fost întotdeauna zile de neliniște în căminul părinților mei. De cele mai multe ori lipsea o hîrtie de cinci sau de zece coroane pînă la cele o sută.

Dar începînd din 1914, țăranii săraci din Suedia neutră au tras foloase economice de pe urma primului război mondial. Prețurile produselor lor creșteau ; tot ceea ce se putea mînca ajunsese atît de prețios în anii de război, încît, pînă la sfîrșit, dispăruse de pe piață. Ne-am putut și noi face rost de bani. Tata a vîndut pădurea, așa că a putut să plătească ultima parte din ipoteca asupra micului nostru ogor. Astfel am scăpat de lațul rentei funciare.

După mulți ani de strîmtorare, strădanie, povară și trudă, părinții mei au rămas pe pămîntul lor, fără datorii. Iar acest pămînt, pe care au muncit ca robii, pentru care au nădușit, pentru care s-au jertfit — nu putea fi înstrăinat ! Trebuia cultivat de unul dintre copii. Dacă gospodăria ajungea pe mîini străine, însemna că toată truda fusese zadarnică și că viața lor de chin și muncă n-a avut nici un rost. Însemna că au trăit zadarnic.

Iată de ce tata şi mama îmi cereau să rămîn acasă: „Nici nu vrem să auzim de altceva!"

Era limpede. Eu, unul, socoteam că vreuna dintre cele trei surori ar fi putut să se mărite şi să preia gospodăria. Nu era acelaşi lucru dacă un fiu sau un ginere ar fi rămas stăpîn după tata? Nu se prea arăta însă că ar fi putut să apară un ginere prin Emma, fiica mai mare — doar era surdă. Care bărbat ar vrea să aibă o nevastă la care să strige într-una ca să audă ce-i spune? Ţăranii voiau femei fără beteşuguri. Dar sora mea Jenny era drăguţă, veselă din fire şi foarte pe placul băieţilor. Îi spuneam: „Trebuie să te măriţi cu un om care să preia gospodăria noastră după tata. Aşa, nu voi mai fi nevoit să rămîn acasă. Promite-mi, te rog, că ai să găseşti un ginere pentru tata şi mama! Ca să pot pleca în lume!"

Jenny rîdea de mine, dar promitea. Avea să facă ce-i ceream. Absolut sigur. Nimic mai uşor pentru ea; avea destui pretendenţi — să tot aleagă. Şi rîdea din toată inima: Ce gen de bărbat credeam eu că trebuia să ia? Un bărbat blond sau unul brun, cu ochii albaştri sau negri, gras sau slab?

Dar soră-mea cea frumuşică nu şi-a ţinut cuvîntul. Mergea pe douăzeci de ani cînd viaţa i s-a pecetluit. Se schimbase, voioşia îi pierise, devenise posacă şi începuse să aibă ochii roşii. Mama mi-a dezvăluit totul: Jenny avea să nască. Avea să nască peste două-trei luni. Şi

n-avea să fie nici o nuntă mai înainte, n-avea pe nimeni cu care să se mărite.

Mama nu mi-a spus prea multe despre ceea ce se întîmplase cu sora mea, dar am înțeles că tata și ea o pedepsiseră aspru. Doar o preveniseră despre plimbările cu băieții și-i spuseseră că fetele care colindă noaptea sfîrșesc urît. Însă povețele n-au fost de folos — nenorocirea se întîmplase.

Ceea ce pățise Jenny avea să ne facă de ocară pe noi, ceilalți din casă : avea să nască un bastard. Întîmplarea îi privea pe toți locuitorii din Källebäck, pentru că toți păreau să vorbească despre asta. Toți o osîndeau : mamele fetelor care nu purtau în pîntece copii din flori, fetele care o pizmuiseră pe frumoasa mea soră pentru trecerea ce-o avea la băieți.

Față de lume, tata și mama se prefăceau nepăsători. Mama spunea :

— Jenny a noastră nu e fata cea mai bună, dar nici cea mai rea. Nu e prima care o pățește și n-o să fie nici ultima.

Eu nu găseam că trebuie să roșesc din pricina surorii mele, nici că trebuie s-o socotesc drept o stricată. Am snopit în bătaie un băiat care spunea că-i părea rău că nu era chiar el acela care o lăsase cu burta la gură. Ceea ce făcuse Jenny nu era o crimă : îngăduise unui băiat să se apropie prea mult de dînsa, deși nu era măritată cu el. În același fel, eu însumi avusesem legături cu fete. Eram deci ultimul care putea s-o osîndească pe sora mea. Mă gîndisem să-i spun lui Jenny asta, dar nu

puteam vorbi despre ceea ce i se întîmplase, amîndoi eram prea ruşinoşi ; sînt lucruri despre care nu se poate vorbi între frate şi soră.

Tînărul care o lăsase grea pe Jenny fusese ajutorul inginerului hotarnic care măsurase de curînd drumurile din Sjöhult. Acum lucrul se terminase, flăcăul îşi luase tălpăşiţa din satul nostru şi nimeni nu mai auzi de el. Jenny aşteptă multă vreme o scrisoare. Dar n-am auzit niciodată din gura ei vreo vorbă rea despre cel care o ademenise. Spunea : „Mi-a plăcut Sven şi am avut încredere în el. Trebuia să ne căsătorim în primăvară."

Iar cînd a venit primăvara, Jenny a născut o fetiţă. După aceea a trăit numai pentru copil. Încet-încet, s-au bucurat şi tata şi mama de fetiţa lui Jenny şi s-au simţit legaţi de ea. Se ocupau de nepoţică mai mult decît se ocupaseră de propriii lor copii. Şi astfel, în cele din urmă, amărăciunea a făcut loc bucuriei pentru copilul din flori. Naşterea fetiţei lui Jenny a fost evenimentul cel mai fericit în casa părinţilor mei pînă am emigrat în America.

Acum însă, soră-mea Jenny nu mai putea să-şi ţină promisiunea pe care mi-o făcuse. Nu mai putea fi vorba să găsească un ginere pentru gospodăria noastră. După cele întîmplate, nu mai putea să se mărite. Stătea acolo cu un copil, se acoperise de ocară.

Mama spunea : „Cele mai frumoase fete se fac cel mai repede de ruşine".

Avea dreptate : soră-mea Jenny n-avea să fie cea din urmă.

Așa că acum erau cinci femei în gospodăria noastră, dar bărbați numai doi. Tata spunea : „Ar trebui să fim mai bine împărțiți. Sîntem prea mulți de un fel și prea puțini din altul."

Iar unul dintre cei doi bărbați nu făcea alta decît să aștepte, cu gîndul să plece în lume.

Am fost înrolat în penultimul an al războiului mondial, în 1917, la artileria de coastă din Karlskrona, unde mi-am făcut serviciul militar ca recrut de nevoie. N-am ajuns la regimentul în care Sigfrid își ruinase sănătatea și unde aveam de gînd să întreprind cercetări ca să aflu ce i se întîmplase — o idee pe care acum o găseam copilăroasă. N-aveam să aflu niciodată tot adevărul despre fratele meu, și-am început să mă împac cu gîndul ăsta.

Ruda noastră, sergentul-major, n-a mai dat pe la noi. Unchiul Nyström nu ne-a mai pășit pragul casei din acea dimineață cînd a venit cu contractul de încorporare pentru Sigfrid. Am înțeles : părinții mei nu mai voiau să-l vadă în casă. Din noaptea aceea ploioasă n-am mai auzit rostindu-i-se numele în căminul nostru.

Dar sergentul Nyström venea acasă în permisie de mai multe ori pe an. Fiul subofițerului, „Artur al meu", venea la sărbătorile cele mari, de Paști, de Sfîntul Ioan[1] și la Crăciun,

[1] Sfîntul Ioan cade la solstițiul de vară, cînd soarele nu apune trei zile.

cînd se arăta în curtea bisericii în uniforma sa frumoasă. Avea o statură impunătoare — arăta bine chiar fără uniformă. Încă înainte de a se înrola în armată, Artur fusese poreclit Cuceritorul de inimi — porecla i-o dăduseră niște băieți invidioși. Iar cînd își vizita satul natal, cu galoanele de sergent pe umeri, toată lumea vorbea despre el. În localurile de dans era regele seratei. Fetele își trădau logodnicii din pricina lui. Dar el umbla după o logodnică bogată de la oraș ; vezi bine, o fată de țăran nu putea fi destul de bună pentru sergentul Nyström.

Eu nu voiam să-l mai văd pe „Artur al meu". Ne întîlneam adesea pe cînd trăia Sigfrid. Dar acum, cînd venea acasă, îl evitam. Nu mă duceam la localurile de dans sau la petrecerile unde știam că-l pot întîlni. Pentru că purta o uniformă pe care nu puteam îndura s-o văd. Artur umbla în uniforma regimentului lui Sigfrid. Avea aceleași însemne pe epoleți : I 21 — și mi se părea că umblă prin sat ca peste mormîntul fratelui meu.

Parcă-l vedeam pe unchiul Nyström la masa noastră, muindu-și mustățile în ceașca de cafea cu rachiu : „Uitați-vă la Artur al meu !" Ce tată orgolios : „Priviți ce se poate face dintr-un băiat care se înrolează ! E instructor, subofițer, comandă recruților la regiment ! Și băiatul celui mai bogat țăran trebuie să asculte de el. Uitați-vă la fiul meu !"

Dar cunoșteam un băiat care nu s-a întors acasă în uniformă elegantă de sergent ; s-a în-

tors în modestele sale haine civile, cusute de bătrînul croitor căruia-i tremurau mîinile. S-a întors acasă așa cum plecase, în același costum vechi, cu lucrușoarele în același cufăr de lemn. Se alesese însă cu ceva de cînd plecase de acasă: o hîrtie de la medicul regimentului. Priviți încoace, tată și mamă. Uitați-vă la fiul vostru!

Nu mai voiam să-l întîlnesc pe Artur.

Și-apoi, cine luase șaptezeci și cinci de coroane fiindcă măsurase și înrolase un recrut? „Strașnic", spusese el. „Ești fără pereche, băiete!" „Sigfrid n-a fost niciodată bolnav", spunea tata. Îl recrutase pentru bani peșin. „Semnați, vă rog!"

„Banii sau viața!" striga banditul din romane. Nu-i greu de ales. Banii erau mult mai de preț decît viața. Acum eram destul de copt ca să pricep.

De aceea nu voiam să mă ocup niciodată de bani, nici să am a face cu bani în profesiunea mea. Așa că, deși nu știam încotro să mă îndrept în viață sau pentru ce ocupație eram mai potrivit, exista una la care nici nu mă mai puteam gîndi: aceea a omului de afaceri. Voiam să fac orice — dar nu afaceri. Ca să nu se întîmple să fac afaceri și cu vieți omenești!

Încă de cînd eram mic, tata și mama îmi băgaseră în cap: „Cu banii să umbli cu băgare de seamă! Nu cumpăra niciodată ceva nefolositor! Numai ceea ce îți trebuie neapărat. Ai bine grijă de fiecare gologan, de fiecare bănuț!"

Dar acum mă convinsesem că numai acela care are bani poate fi independent de ei şi scutit să se gîndească şi să se amărască din pricina lor. Avusesem prilejul s-o învăţ ca fecior, acasă. Şi trebuia să cîştig atîţia bani, încît să nu depind de ei. Asta puteam s-o fac în altă ţară, cum o făcuseră mulţi alţii. În Sjöhult erau o mulţime de suedezi-americani care în tinereţea lor plecaseră în America şi se întorseseră ca oameni independenţi din punct de vedere material. Iar eu eram acum major, părinţii nu mă puteau opri să-mi scot un certificat de emigrare. Mulţi ani îmi irosisem ca fecior acasă ; sosise vremea să încep şi eu a trăi.

Aveam să plec în America şi să mă întorc un om liber, care poate să facă ce vrea. Trebuia să termin cu situaţia de fecior acasă.

Cea mai neplăcută amintire din tinereţea mea datează dintr-o seară de aprilie a anului 1920 : e vorba de ceea ce s-a întîmplat cînd am primit biletul de drum pentru America.

Fără ştiinţa părinţilor mei, scrisesem unui frate de-al mamei, stabilit la Iron Mountain, în Michigan. Era un om pe cît de bogat, pe atît de darnic : la fiecare Crăciun îi trimitea mamei cîte douăzeci şi cinci de dolari, iar o dată mi-a trimis şi mie zece dolari. Acum îl rugam pentru un bilet pînă în noua lui patrie, unde voiam să-mi încerc şi eu norocul.

Era într-una din ultimele zile de aprilie, chiar cînd se desprimăvăra. Puneam cartofii pe

ogorul de lîngă casă ; era o primăvară rece și tîrzie, și-mi aduc aminte că ningea în brazdele de cartofi. Tata era la coarnele plugului : „Zăpada de aprilie e bună ca îngrășămînt pentru brazdă“, spunea el cînd a început lapovița. Dar mie îmi înghețau mîinile și-mi amorțeau degetele cînd mergeam pe brazdă după el și îngropam cartofii în pămînt.

Îndată după ce am terminat munca pe ogor, m-am dus în grabă pînă în sat ca să iau poșta. Nu mi-am îngăduit timp nici măcar să-mi spăl mîinile pline de pămînt, atît eram de zorit. Așteptam o misivă din America — de mai multe zile tot întrebam de ea. În seara aceea venise, iar în plic se afla ceea ce așteptam. Fratele mamei nu-mi înșelase așteptarea.

Cînd am scos din plic biletul de vapor, mi-am dat seama că ar fi trebuit să-mi spăl mîinile după ce semănasem cartofi. Îl pătasem și nu aveam cum să-l curăț. O pată de pămînt din ogorul tatei rămăsese pe biletul meu pentru America.

La cină, am stat împreună cu ceilalți în bucătărie — și în buzunarul de la vestă aveam plicul din America. Acum trebuia să le spun și părinților. Pentru că trebuia să încep să mă pregătesc de drum. Vaporul avea să plece din Göteborg peste două săptămîni.

Le-am spus-o absolut calm, aproape în treacăt — le-am vorbit tatei și mamei despre ce aveam în seara aceea în buzunarul vestei.

Trebuiau să afle că singurul fiu care le mai rămăsese în viață avea să emigreze în America.

Mama s-a resemnat ; după cîte mi-amintesc, pentru prima oară se pleca în fața cuiva. Atitudinea ei m-a bucurat și totodată m-a uimit. A oftat din adîncul inimii și a spus :

— Așa a fost să fie. Nu ne putem împotrivi ! Dumnezeu să te ajute, Albert.

Dar tata m-a înspăimîntat.

Tocmai își umplea farfuria cu arpacaș din castronul de pe masă. Dar mîna cu lingura se opri între castron și farfurie și rămase nemișcată. Arpacașul se revărsă pe masă. Tata rămăsese inert ca un buștean ; doar cu ochii se uita țintă la mine. Pumnul lui butucănos ținea crispat lingura de arpacaș ca și cînd s-ar fi rezemat de ea — avea nevoie să se agațe de ceva. Fără să mă slăbească din ochi, rămase nemișcat un minut sau două.

Apoi buzele începură să i se miște. Dar nu era în stare să vorbească, se bîlbîia, nu putea să rostească decît silabe și crîmpeie de cuvinte.

Deodată se ridică în picioare — și se sculă atît de violent, încît era aproape să răstoarne masa. Iar facultatea de a vorbi îi revenise — putea să articuleze cuvinte întregi :

— Ce-e-e ?... Ce tot spui, băiete ? Ei !... Drace !... Drace !...

Mama strigă :

— Nu drăcui ! Nu drăcui !

— În America !... Auzi colea !... Ultimul meu... Nu... Niciodată... Să mă ia dracu dacă...

Atunci i-am răspuns tatei cu niște cuvinte înspăimîntătoare, pe care după aceea le-am regretat toată viața :

— N-ai dreptul să mă oprești ! Nu ascult ! Sigfrid și-a ruinat viața fiindcă a ascultat. Asta n-o să se întîmple cu mine !

Spusesem cele mai îngrozitoare lucruri pe care un fiu le poate spune părintelui său.

De îndată ce vorbele îmi scăpară din gură, mi-a părut rău.

Buzele tatii continuau să se miște, dar acum nu mai spunea nimic. Se uită la mine, apoi se uită primprejur în bucătărie, cercetînd ; se uită pe peretele unde atîrnau cleștele și lopata pentru pîine, la vătraiul lung de fier, la grămada de lemne de foc din colțul vetrei.

Căuta o armă.

După ce fusesem confirmat, nu mai mîncasem bătaie de la tata — dar acum se uita în jur căutînd ceva. Înaintă pînă la grămada de vreascuri și alese unul dintre lemnele cele mai groase.

Mama se ridică brusc și mă apucă de braț, mă trase și mă smuci :

— Ieși afară ! Pentru numele lui Dumnezeu !... Fugi !...

Eram mare, eram un bărbat, acum puteam să mă conduc singur, n-aveam s-o iau la goană din fața tatii. Am rămas pe scaun.

Așteptam. Mama înlemnise de spaimă. Dar eu continuam să stau jos.

Se auzi o răbufnitură care cutremură bucătăria.

Tata aruncase din mînă cu atîta putere scurtătura, încît trosnise ca o împușcătură. Atunci mă ridicai și eu în grabă. Dar tata făcu

vreo cîțiva pași spre ușă — ieși el însuși afară din bucătărie. Bucătăria noastră era destul de mare, cea mai mare încăpere din casă, dar în acel ceas devenise prea strîmtă pentru cei doi bărbați din cămin ; unul dintre noi trebuia să plece.

„Sigfrid și-a ruinat viața..." Cuvintele îmi mai răsunau încă în urechi — eu le rostisem. Acum înțelegeam ce făcusem.

— Cum ai putut să spui asemenea vorbe ? ! întrebă mama. Doar nu tata l-a sfătuit să...

Nimeni din bucătărie nu mai mînca. Sora mai mică, Linnea, plîngea. Jenny spuse :

— Nu-i nevoie să ne purtăm ca niște nătărăi pentru că tata a avut un acces de mînie. I s-a mai întîmplat asta de multe ori pînă acum.

O să se întoarcă îndată, credea ea. Și tot așa credea și mama.

Am așteptat. A trecut o oră, au trecut două. Dar tata nu s-a întors.

Afară era întuneric. Se făcuse noapte. Tata nu putea să lucreze ceva pe afară. N-avea nici un fel de treabă pe afară. Ce făcea oare atîta timp ? Încotro apucase ?

Am început să ne îngrijorăm. Și bănuielile porniră de la mama :

— Dacă-și face ceva ?

Am aprins felinarul de la grajd și am ieșit afară să-l căutăm pe tata ; mama, Jenny și eu. Noaptea de aprilie era rece, ninsese în timpul zilei, acum îngheța, scîrțîia sub picioarele noastre. Tata trebuia să stea undeva în casă cînd era atît de frig.

L-am căutat prin grajd, prin hambar, în pătul, în podul pentru fîn. Nu se vedea nicăieri.

„Să-şi facă ceva" — în gura mamei putea însemna un singur lucru.

Dacă tata făcuse asta — n-ar folosi la nimic să trimit înapoi biletul pentru America. Şi totuşi, asta mă gîndeam să fac. Nu-l cunoşteam pe tata, nu-mi închipuisem niciodată că ar fi putut s-o ia în felul acesta cînd i-am spus că am în buzunar...

Mama îl cunoştea mai bine decît mine. Ea ştia ce ar fi putut să facă. Şi era un mijloc, auzisem despre oameni din sat care-l folosiseră.

Am intrat în staul şi m-am uitat : funiile boilor atîrnau la locul lor. Am căutat şi celelalte funii care se aflau de obicei în grajd şi în fînar. Le-am numărat — nu ştiam dacă erau toate. Dar nu voiam s-o întreb pe mama.

Am continuat să căutăm luminîndu-ne calea cu felinarul. Ne-am uitat în fîntîna din ogradă. Dar nu puteam vedea decît apa din fund.

A fost o noapte de spaimă. Mama şi Jenny începuseră să dîrdîie de frig şi le-am convins să intre în casă. Iar eu am continuat cercetarea pe drumul spre imaş şi prin ocolul oilor. M-am oprit şi am luminat tufele cele mari de ienuperi care creşteau pe colină şi-am reflectat : Se taie cei mai mari şi mai frumoşi la o înmormîntare...

Din cînd în cînd strigam : „Tată ! Tată !" Nu venea nici un răspuns.

Zadarnic am căutat şi în imaş. Aşa că m-am întors. Dar cînd, în drum spre casă, am trecut pe lîngă beciul de cartofi, am auzit un zgomot venind dinăuntru. Se auzea ca un mormăit înfundat — mă întrebam dacă nu cumva rămăsese închisă acolo pisica în ziua cînd ne-am dus să scoatem cartofi. Am deschis uşa şi am făcut lumină în întunericul gropii.

În lumina lanternei, l-am văzut pe tata. Stătea în fundul beciului întunecos pe un coş cu cartofi încolţiţi şi murmura ca pentru sine. Pe cînd deschideam uşa, am deosebit un cuvînt în mormăiala lui ; l-a repetat :

— Singur... Singur...

Am intrat la el şi i-am spus că mă pripisem. Îmi părea rău de ce spusesem. Nu mă gîndisem la asta. L-am rugat să mă ierte.

Mi-a răspuns :

— Am chibzuit toată seara. M-am răzgîndit. E totuna dacă rămîi sau nu.

— Ce spui, tată ?

— Chiar dacă rămîi, tot departe eşti. Pentru mine, tot pierdut eşti. Pleacă !

Şi eu am avut doi fii, şi am ajuns să trăiesc rolul tatălui meu ; am ajuns în locul tatii, iar fiii mei, Albert şi Andrew, în al meu.

Esther şi cu mine aveam păreri deosebite despre felul cum trebuia să ne trăim viaţa, dar asupra educaţiei băieţilor noştri am fost întotdeauna de acord : nu trebuia să recurgem la pedepse corporale. Nu credeam că băieţilor noştri le-ar putea fi de folos durerea fizică, nu

credeam că le-am putea face bine făcîndu-le rău. M-aş fi înjosit în fața lui Albert şi Andrew dacă m-aş fi folosit de forțele mele fizice ca de un argument ; doar nu sînt atît de slab, încît să mă bizui pe violență. Tata m-a pedepsit cu bună-credință, în conformitate cu porunca a patra, mi-a tras la spate ca să mă supun poruncilor Domnului — el m-a bătut la porunca formală a lui Dumnezeu. Dar eu, care nu cred în Dumnezeu, n-aş fi avut nici o scuză dacă mi-aş fi bătut copiii.

Nu voiam să obțin ascultare prin frică. Am încercat totuşi să-i fac pe fiii mei să mă asculte : voiam să-i învăț să trăiască, le spuneam ce trebuiau să facă şi ce nu. Trăisem treizeci de ani mai mult decît ei, aveam experiență, ştiam mai multe decît ei. Eram încredințat că povețele mele aveau să le prindă bine şi insistam să le urmeze.

Dar ei respingeau experiența pe care încercam să le-o impun ; n-aveau nimic de învățat de la mine. Pentru că nu voiau să trăiască aşa cum trăisem eu. Am aflat asta — prima dată de la Albert, a doua oară de la Andrew :

— Nu încerca, papa. Nu te ascult. Ştiu bine că tu însuți te consideri un ratat. Aşa că nu mai încerca să-mi tulburi viața. Ceea ce ți s-a întîmplat ție n-o să mi se întîmple şi mie.

Astfel mi-au repetat ceea ce eu însumi spusesem tatii. Mi-au vorbit cu alte cuvinte, şi într-o altă limbă — dar era acelaşi lucru, acelaşi refuz de a asculta şi acelaşi avertisment : N-o să distrugi viața fiului tău !

Cînd mi s-a răspuns astfel, n-am mai știut ce să ripostez. Albert și Andrew aveau nevoie de mine cînd erau mici ; în timp ce creșteau mi-au scăpat din mînă, iar după ce-am divorțat de mama lor, au plecat. Acum sînt de multă vreme oameni în toată firea. N-au nevoie de mine și mi-au arătat asta de mult. Dar eu am nevoie de ei. Simt o nevoie desperată de copiii mei.

Tata stătea într-o seară în beciul nostru întunecos și murmura : „Singur... Singur !" Am ajuns un singuratic într-o cameră de hotel.

„There is not another town anywhere quite like Laguna" [1] scria ziarul local în articolul de fond de ieri. *„It is a place where adults can continue their spiritual and mental growth."*[2]

Anul acesta avem un octombrie potrivit de cald, cu vînturi moderate. *The Pacific* se comportă liniștit, fără dezlănțuiri de furie. Dar ceața e mai supărătoare ca de obicei în octombrie, mai ales în timpul orelor de dimineață. Îmi irită gîtul și o simt ca o apăsare pe piept.

Criza mondială e, dimpotrivă, un fenomen normal în acest anotimp — ca și în octombrie de anul trecut. Atunci rușii și-au experimentat bombele judecății-de-apoi în regiunea Novaia Zemlia. Anul acesta, amenințarea s-a deplasat spre apus.

De două ori pe zi mă duc să iau jurnalele de la Mrs. Boles. Prăvălia ei face afaceri bune în aceste zile. Lumea se dă în vînt după ziare. În fiecare zi își sporește comenzile ; dar exemplarele nu ajung. De douăzeci de ani de cînd ține acest comerț, n-a vîndut atîtea gazete.

[1] „Nu există nicăieri în lume un oraș ca Laguna". (L. engl.)

[2] „E un loc unde adulții pot să-și continue dezvoltarea spirituală și mintală." (L. engl.)

Presa, radioul și televiziunea se întrec în a întreține panica. Mijloacele noastre, atît de vaste, de răspîndire a știrilor favorizează atmosfera asta de apocalips. Apocalipsul se vinde în foi volante! Unii oameni au ajuns să facă afaceri speculînd asupra propriei noastre nimiciri.

Un atomist celebru a făcut ieri o declarație prin radio: Resursele noastre tehnice de distrugere au ajuns acum atît de mari, încît există posibilitatea de a construi o mașină care să poată pulveriza într-o clipă globul pămîntesc; o singură explozie ar putea să transforme planeta noastră în mici particule care, după aceea, ar continua să se învîrtească prin Univers. Vorbitorul calcula că această mașină a zilei-de-apoi ar putea fi fabricată la un preț de circa zece miliarde de dolari.

Nu numai vînzarea de gazete sporește serios în timpul unei amenințări cu nimicirea. În prăvălia sa, Mrs. Boles are mult de lucru cu vînzarea somniferelor, mai ales prafuri tari, care nu se pot obține decît cu rețetă. De cîte ori izbucnește o criză mondială, ea face aceeași constatare: cererea de somnifere se ia la întrecere cu literele titlurilor din ziare; în numărul sporit de rețete se reflectează spaima oamenilor. Pînă și industria de calmante prosperează în atmosfera asta apocaliptică.

Și eu sînt nevoit să-mi cumpăr porția de somn de la Mrs. Boles. În lupta mea de mulți ani împotriva acelor prafuri care introduc otravă în organism, am suferit iarăși o înfrîn-

gere. De curînd, somnul mi-a fost tulburat de mobilele din odaie, care începuseră să danseze. Patul meu a devenit un loc de odihnă nesigur. Acum nu mai simt forţele seismice ca pe aceeaşi primejdie obsedantă. Scoarţa pămîntului poate să se mişte oricînd şi să mă trezească din somn dimineaţa — în patul meu sau sub dărîmăturile hotelului. Dar posibilitatea aceasta a fost gonită din conştiinţa mea de ameninţarea care planează asupra omenirii de pe toată suprafaţa pămîntului.

Ce a făcut omenirea spre a ajunge la spaima cea mare din octombrie 1962 ?

Caut răspunsul în istoria ei şi mă întorc înapoi pînă unde pot ajunge. Am citit de curînd *Înainte de Columb* — marea lucrare pe care profesorul Ralph W. Sullivan a scris-o despre epoca preistorică a Americii. N-am reflectat niciodată mai temeinic asupra unui adevăr evident : continentul nostru nu e mai tînăr decît celelalte ; Lumea Nouă e tot atît de veche ca şi celelalte continente. Partea de lume cunoscută sub numele de America nu are încă cinci sute de ani, dar cea necunoscută are o vîrstă astronomică. A existat desigur o Americă înainte de Columb. Ce neamuri au populat partea noastră de lume în mileniile dinainte de Cristos ? Cum se înfăţişa viaţa pe continentul american pe vremea lui Cristos ?

Profesorul Sullivan îşi fundează lucrarea pe rezultatele celor mai recente cercetări ale ştiinţelor naturale. Am putut afla tot ceea ce se

știe despre descoperirile care, în timpul ultimelor decenii, au fost făcute de biologi, arheologi, geologi și cercetători în alte domenii. Din aceste rezultate, istoricul își trage concluziile și făurește pentru mine o imagine a acelei Americi care a fost contemporană cu Homer, Socrate, Cezar, Cristos, Mahomed, Atila, Carol cel Mare, Dante și Michelangelo.

Înainte de Columb oamenii trăiau cu frica în sîn ; se temeau de animalele sălbatice, de inundații, cutremure de pămînt, uragane, eclipse de soare, puteri supranaturale. Trăiau ca noi : temîndu-se unul de altul. Există însă o deosebire între ei și noi. Ei nu cunoșteau puterile care îi înspăimîntau ; noi însă cunoaștem forțele de care ne temem, știm răul pe care ni-l pot face. Le-am creat noi înșine.

Într-un fel, *Înainte de Columb* e pentru mine o carte consolatoare. Încă pe cînd eram copil, voiam să știu cum trăiseră oamenii pe pămînt înainte de vremea mea. Trebuia să ajung un om învățat, un istoric. Toate au rămas visuri. Pentru Mr. Albert Carlson, omul de afaceri, istoria a devenit o destindere după munca zilei, o lectură în timpul pe care biroul i-l lasă liber. Iar în fața lucrării profesorului Sullivan despre America preistorică, îmi dau seama că n-aș fi avut destulă putere ca să devin un cercetător pe tărîmul științei istorice. Mi-ar fi plăcut să scriu o carte ca asta — dar n-aș fi fost niciodată în stare. Poate că aș fi putut ajunge un mediocru profesor de liceu în

vreun orășel. Dar n-aș fi făcut niciodată carieră de om de știință.

Există o trădare ce nu poate fi iertată — aceea pe care o comiți față de forțele care ți-au fost date. Le-am irosit în zadar ? Cum mi-am folosit forțele ? Am impresia clară că am risipit prea multe zile pentru lucruri neînsemnate ; pentru bagatele și frivolități am sacrificat zile și ani, mi-am consacrat o mare parte din viață lucrurilor fără importanță. Pentru ce am făcut-o — rămîne un lucru neexplicat și neexplicabil în viața mea, o întrebare la care nimeni nu poate răspunde, o enigmă pe care nimeni n-o va dezlega.

Nu sînt decît unul dintre nenumărații oameni care n-au atins în viață ceea ce doreau. Pentru mine nu există decît o singură scăpare : să găsesc energia necesară pentru a trăi.

Noul meu prieten Isus-Jensen a dispărut. L-am căutat zadarnic o săptămînă întreagă la intersecţia străzilor Cleo şi San Pedro, în timpul orei de circulaţie intensă. Nu se mai află în locul acela unde în fiecare zi, între patru şi cinci, stătea la post şi propovăduia doctrina sa caritabilă încercînd să salveze viaţa umană. Încotro s-o fi dus oare ? Ce-ar fi putut să i se întîmple ?

Unii clienţi de la Eden au auzit că însuşi Isus-Jensen ar fi fost călcat şi omorît de o maşină la intersecţia San Carlos-Ocean Avenue. Nesocotise regulile de circulaţie şi căzuse victimă imprudenţei sale. Lucrul pare verosimil, aproape firesc. Dar nu e decît un zvon. Am aflat de la comisariatul de poliţie că în Laguna Beach nu s-a întîmplat nici un accident de maşină în ultimele săptămîni. Chiar şi poliţia e curioasă să afle ce s-a putut întîmpla cu Isus-Jensen, care nu se mai răsteşte la automobiliştii de pe Cleo Street.

Cabrillo de la *Mexican Food* susţine că danezul, compatriotul meu, e închis la casa de nebuni. În vila în care a locuit, la sora şi cumnatul său, ar fi aprins într-o zi un foc mare în sufragerie. Focul a fost descoperit şi stins la

timp, iar sora şi cumnatul au cerut ca piromanul să fie transportat la un ospiciu.

— În sfîrşit, *the lunatic*[1] a ajuns acolo unde-i e locul, spune mexicanul.

N-am putut obţine vreo confirmare a informaţiilor lui. Şi nu cred în ele. Ieri am fost pînă la casa din capătul străzii Stanton, unde locuia Isus-Jensen, şi am sunat. Nimeni n-a venit să-mi deschidă. Vila părea nelocuită.

Ştiu sigur numai ceea ce văd cu propriii mei ochi : Isus-Jensen a dispărut de la postul său.

Azi-dimineaţă am primit o scrisoare de la Annie. A doua mea soţie, de care am divorţat, e o corespondentă fidelă. Astăzi vine cu o noutate despre ea însăşi : o să divorţeze, o să se mute din San Francisco şi o să-şi reia postul de profesoară la „Carmel Highschool". Bănuiesc că o să se căsătorească din nou — pentru a patra oară — deşi nu face nici o aluzie în această privinţă. De ce se va despărţi de cel de al treilea soţ ? Nici despre asta nu scrie nimic.

Deoarece Annie şi cu mine în cei trei ani de viaţă conjugală n-am ajuns la o satisfacţie reciprocă, am căzut de acord să ne despărţim. Dar prietenia noastră a rezistat, în ciuda anilor care s-au scurs de atunci, încît la Annie mă gîndesc mereu cu bucurie.

Scrisoarea pe care o aşteptam n-a venit însă nici astăzi. Fiul meu Albert a împlinit

[1] Nebunul. (L. engl.)

treizeci şi cinci de ani în iulie trecut. I-am scris din vreme şi i-am urat la mulţi ani de ziua naşterii. Luna octombrie e acum pe sfîrşite şi încă n-am primit răspuns de la băiatul meu.

Nu ştiu unde se află. Adresa pe care o am e de anul trecut ; el se mută des, poate că scrisoarea mea n-a ajuns la destinaţie. Nu ştiu nici cum trăieşte. Îşi împarte viaţa cu vreo femeie ? A fost căsătorit de trei ori ; prima căsătorie a durat o jumătate de an, a doua doi ani, nu ştiu dacă cea de a treia mai durează.

Fiul meu mai mic nu s-a căsătorit decît o dată ; e fericit şi are doi copii încîntători : o fată şi un băiat. Andrew a avut mare succes în cariera sa comercială şi nu se gîndeşte decît la un lucru : cum să-şi sporească vînzarea în magazinul său de manufactură. Albert, care s-a consacrat unor profesiuni cu totul deosebite — a fost actor, cîntăreţ, aviator — consideră viaţa fratelui său ca lipsită de sens. El spune că nimeni nu e fericit decît dacă a încercat totul şi a dat greş în toate. Cred că spunînd asta voia să-şi consoleze tatăl.

Albert a moştenit pasiunea mea pentru pescuit. În timpul excursiilor noastre la pescuit în apele de lîngă Iron Creek, am petrecut clipe fericite împreună. Andrew rămînea mai mult acasă, dar Albert era întotdeauna nerăbdător să mă urmeze cu undiţa şi celelalte unelte de pescuit, spre acele frumoase lacuri din Michi-

gan, cu malurile lor îmbrăcate în verdeață. De cîte ori însă n-a trebuit să renunțăm la excursiile pe care le plănuisem ! De cîte ori n-am întîmpinat tot felul de piedici ! Promiteam băiatului că o să mergem împreună pînă la cutare sau cutare lac — și se iveau afaceri comerciale urgente, consfătuiri, călătorii cu mașina împreună cu clienții, cumpărări de imobile care trebuiau tranșate imediat, imobile care trebuiau evaluate, date cu chirie, schimbate, eliberate, vîndute. Excursia lui Albert și a mea la pescuit nu se mai făcea — din pricina afacerilor.

Iar cînd se făcuse mare și am încercat să mi-l aproprii, mi-a spus : „Cînd eu aveam nevoie de tine, papa, n-aveai timp pentru mine".

Cu cinci ani în urmă, Albert a început să se formeze ca aviator. Ultima dată cînd am auzit de el, tocmai primise un post la „Pan American" și trebuia să zboare la Tokio.

Scrisoarea lui n-a venit azi. O să vină cu siguranță mîine.

Mrs. Jeffers s-a întors din vacanța petrecută în Mexic și astăzi m-a vizitat la hotel cu surpriza de care-mi vorbise : îmi oferă o slujbă în biroul său de tranzacții imobiliare.

Are cinci angajați, numai femei. Dar afacerile ei imobiliare iau amploare, munca în birou sporește și de aceea și personalul trebuie mărit. Are nevoie de un om care să se consacre în mod special contabilității. Iar eu sînt un vechi

misit, care a lucrat în branşă mulţi ani. Mrs. Jeffers e convinsă că nu poate găsi o persoană mai potrivită decît mine. Ştie că merit un salariu mai mare decît poate să-mi ofere — dar îmi propune 500 de dolari pe lună.

Evident, îi e teamă că am s-o refuz din capul locului. N-o fac. Aş fi făcut-o cu o lună în urmă. Dar în ultima vreme s-au întîmplat multe cu mine ; acum ştiu că retragerea din afaceri n-a fost decît o nouă încercare nereuşită de a evada. Poate va fi ultima.

Mai pot rămîne să locuiesc în Eden cel mult încă o lună. După aceea, trupul meu va continua să ceară hrana zilnică şi o odaie cu un pat peste noapte. 500 de dolari pe lună ? Mi-ar trebui 430 pentru a continua să rămîn. Salariul ar ajunge, deci.

O rog pe Mrs. Jeffers să-mi dea răgaz de gîndire. Fac aluzie la criza mondială — la C u b a. Am presentimentul că ne aflăm în ajunul zilei-de-apoi. De aceea nu vreau să iau nici o hotărîre care mi-ar angaja viitorul. O rog să mă înţeleagă.

Ea nu crede în pericolul unui război care ar putea însemna sfîrşitul lumii. Şi-apoi, *business as usual* [1]. Dar o să aştepte răspunsul meu înainte de a se adresa altcuiva

Aseară am luat două somnifere, dar m-am trezit la ora unu ; în seara asta voi lua trei. Vreau să rămîn cufundat în somn în timp ce

[1] Afacerile merg înainte. (L. engl.)

cealaltă jumătate a globului terestru se întoarce spre soare și întunericul rămîne partea noastră. Pentru că prigonitorul meu vine iarăși, iarăși și iarăși. Dar noaptea trebuie să-l gonesc — acest gînd care mă amenință, acest *înainte de*. În timpul zilei mă ajut peregrinînd prin trecut ; mi-a mai rămas încă o bucată de drum.

I was born in Sweden and emigrated to the United States at the age of 22 and have resided here for over 40 years.[1]

Într-o seară de mai din anul 1920, în gara copilăriei mele, am luat expresul. Sora mea Jenny m-a însoţit; părinţii n-au vrut să meargă. Jenny nu şi-a pierdut buna dispoziţie: la despărţire a făcut glume pe seama călătoriei mele. A ţinut să-mi spună ceea ce ţăranul din poveste i-a spus fiului său cînd acesta părăsea satul pentru a porni în lume:

— Dumnezeu să aibă grijă pînă la poartă. După aceea, descurcă-te singur!

Sora mea mi-a urat tot norocul. Devenisem un emigrant.

După cincisprezece ani petrecuţi în Statele Unite, am făcut prima vizită în satul natal. Feciorul Karlsson Albert se transformase în Mr. Albert Carlson, şeful agenţiei de tranzacţii imobiliare Andrew W. Johnson din Iron Creek, Michigan, S.U.A., căsătorit cu fiica patronului firmei, singurul copil al acestuia. Eram bărbat însurat şi tată de familie. Pînă atunci avusesem

[1] M-am născut în Suedia, am emigrat în Statele Unite la vîrsta de 22 de ani şi locuiesc aici de mai bine de 40 de ani. (L. engl.)

noroc în branşa tranzacţiilor imobiliare ; socrul meu, care se retrăsese din afaceri, era foarte mulţumit de mine. Din punct de vedere economic, făcusem un frumos progres. Iar tata înţelegea acest lucru şi socotea că procedasem bine cînd îmi încercasem norocul într-o ţară străină. Recunoştea că nu avusese dreptate atunci cînd voise să mă împiedice să emigrez.

Tata n-a aflat niciodată că de data aceea venisem în Suedia ca să văd dacă nu puteam rămîne.

Îmi părăsisem patria, dar nici chiar după cincisprezece ani nu mă simţeam ca la mine acasă în America. Acum ştiam că niciodată n-o să mă simt bine acolo. Realizasem beneficii mai mari decît puteam cheltui, dar eram profund nemulţumit de ocupaţia care mi le aducea. Eram căsătorit cu una dintre femeile cele mai frumoase din Iron Creek, dar, cu vreo zece ani în urmă, soţia mea şi cu mine am încetat să ne mai iubim. Aveam doi băieţi, dar biroul, afacerile şi călătoriile de afaceri îmi răpeau atît de multe ore din zi, încît rareori găseam timp pentru ei. Aveam o casă mare, amenajată modern, în Iron Creek ; o reşedinţă de vară pe malul unui lac încîntător în Michiganul de Nord şi un apartament bine mobilat în Chicago. Dar nicăieri nu aveam un adevărat cămin.

În ţara tuturor posibilităţilor visasem să cîştig atîţia bani încît să pot fi liber. Cîştigasem banii — dar mă simţeam ca un prizonier al Americii. Eram încorsetat de tot felul de con-

siderații și de obligații ; eram tată de familie, aveam soție și copii ; cînd socrul meu s-a retras, mi-am asumat sarcina de a-i gira întreprinderea ; ajunsesem la o situație bună în oraș, erau atîția oameni care depindeau de mine, mă rețineau în oraș atîtea valori care nu-mi aparțineau. Aveam de gînd să plec din Iron Creek, dar Esther nu voia în ruptul capului să-și părăsească orașul natal. Eram prizonier al biroului de tranzacții imobiliare al lui Andrew W. Johnson. Evadasem dintr-o închisoare ca să intru în alta.

Tata nu trebuia să știe că fiul său făcuse o încercare de a evada : puteam fi liber dacă mă întorceam ? Dar, la urma urmelor, care era patria mea ? În timpul primei vizite în Suedia am înțeles o dată pentru totdeauna că soarta mea era soarta emigrantului.

Devenisem un străin în sat, un suedez-american venit în vizită. Mă schimbasem — oamenii pe care-i cunoșteam se schimbaseră și ei. Întîlneam vechi prieteni și colegi de școală, dar n-aveam nimic să ne spunem. Faptul că în ultimii cincisprezece ani trăisem în țări diferite ne despărțea, tot așa cum Atlanticul desparte continentele. Am făcut încercări timide de a ne apropia din nou : „Ce mai faci ? Cum îți merge în America ? Ce ocupație ai ? Ești însurat ? Ai copii ? Cît mai rămîi acasă ?"

În răspunsurile la întrebările care mi se puneau nu mințeam, dar nici nu spuneam adevărul. Vanitatea mă oprea. Cei care mă întrebau credeau că-mi mersese bine în America :

reuşisem în viaţă. Mulţi dintre vechii mei prieteni făceau parte din tagma celor invidioşi ; invidia pe care o încercau era vădită, şi asta mă îndepărta de ei. De ce nu făcuseră şi ei ca mine ? Cine-i oprise să plece ?

Aş fi putut să-i lămuresc pe cine invidiau — emigrantul care nu găsise ceea ce căutase şi care se gîndea să se întoarcă. Dar n-am vrut să le dau prilejul unei satisfacţii răutăcioase.

În satul meu nu mai eram acasă. Dar unde era casa mea ? Nicăieri ?

Prima mea călătorie în Suedia m-a dezamăgit. Dar astă-vară, cînd am vizitat-o pentru a treia oară, eram împăcat cu soarta. Atunci veneam din patria portocalului, unde ocupaţia de cultivator de fructe îmi adusese mai mari satisfacţii decît oricare altă ocupaţie cu care mă îndeletnicisem vreodată. Avusesem o plantaţie frumoasă, o proprietate vastă acoperită cu pomi încărcaţi de fructe aurii. Îmi desfătasem ochii privind portocalii mei în floare, urmărisem transformarea florii în fruct şi a fructului în rod. Recoltasem ceea ce-mi produseseră pomii ; oferisem rodul lor oamenilor şi simţeam că făcusem ceva folositor. M-a întristat profund priveliştea ultimei mele recolte pe care mi-o stricase frigul : zăpada acoperea pămîntul pe plantaţie şi, prin zăpadă, vedeam strălucind coaja galbenă-aurie a portocalelor.

Dar sucul răcoros al fructelor aurii, această băutură de dimineaţă, nu poate fi comparat cu cealaltă băutură cunoscută de mine : berea de ienupăr pe care o făcea mama.

Ienupărul e arbustul copilăriei mele ; boabele lui îmi lăsau în gură gust de pădure și de brazde de pămînt ; nimic nu se poate asemăna cu băutura preparată din ele, din fructele acestui arbust care crește singuratic pe dîmburi, țepos și îndîrjit, imposibil de smuls din rădăcină, imposibil de îmblînzit sau de domesticit. Ienupărul de pe imașurile meleagurilor natale mi-a fost apropiat ca o rudă — cu el mi-ar fi plăcut să semăn.

Ne-am întîlnit din nou astă-vară, pentru prima dată. Am cuprins în brațe ienupărul de pe colină. M-a întîmpinat cu crengile sale țepoase și mi-a lăsat pe mîini zgîrieturi care mă usturau. Cel rămas acasă, cel credincios, îmi răspundea mie, fugarului : „Nu !“

Lipsisem prea multă vreme. Singura ființă din satul meu cu care voiam să mă înrudesc nu mă mai recunoștea, singura mea rudă în viață mă gonise.

Știam asta de mult : era prea tîrziu.

Mr. Albert Carlson, bătrîne suedez-american care ai ajuns să te împaci cu gîndul că viața ta se va sfîrși curînd, tu știi asta de mulți ani : tot omul trebuie să aibă un bîrlog pe lume ! Trebuie să depindă de ceva. Nu-și poate părăsi țara în care s-a născut și să trăiască în alta ca în patria sa. Toată vorbăria despre patria nouă e o minciună, de la început pînă la sfîrșit ! Sau am *o* patrie, sau nu am. Patria se declină numai la singular. Pentru tine plural nu poate exista.

Ai părăsit țara în care ai trăit de copil și adolescent. Așa ți-a fost soarta — să nu-ți mai afli niciodată o nouă patrie. Dar dacă ai fi ascultat de părinți și ai fi rămas în satul tău și în patrie, atunci ți-ai fi petrecut viața văitîndu-te că ți-ai irosit-o. Ți-ai fi spus ; „N-a fost viața aceea pe care am dorit-o !“ Pentru că așa ai fost tu ursit, să nu te poți lega de nimeni și de nimic. De aceea, nu căuta liniștea în afara ta ! Te-ai născut ca o ființă destrămată, un om care nu-și poate găsi locul nicăieri pe pămînt. Rătăcești de colo-colo — dar poți să te simți stingher tot atît de bine în Iron Creek ca și în satul tău, la Sjöhult ; să fii nemulțumit în Statele Unite ca și în oricare altă țară din oricare alt continent. Întrucît nu ești în stare să te simți legat de nimeni și de nimic, nu poți avea sentimentul că îți aparține ceva.

Dacă ai crede într-un Dumnezeu sau într-un creator, ai putea da vina pe el. Pe cel răspunzător de greșelile tale n-o să-l descoperi însă în vecii vecilor. A venit vremea să împaci părțile care se luptă în tine. Dacă vrei să ai cugetul împăcat în timp ce mai ești încă în viață !

Consolează-te ! Încearcă să te consolezi gîndindu-te că ți-ai folosit forțele pe cît de bine ai putut ! N-ai putut mai bine, n-ai mai avut puteri. Ce-o să faci după aceea ? Vei face singurul lucru care-ți mai rămîne : o să-l accepți pe emigrant și o să te împaci cu el. Iartă-i de a fi trăit în rătăcire, crezînd că peregrinările trupului îți puteau fi de vreun folos pe lumea asta !

Cînd am debarcat în America, amintirea mea despre Sigfrid s-a modificat. Mă gîndeam adesea la fratele meu dispărut, dar amintirea lui nu mă mai îndurera ca înainte vreme. În cele din urmă, am încetat să mă mai întreb ce se întîmplase atunci cînd s-a îmbolnăvit de moarte.

Cred că în timp ce eram în Suedia aş fi putut lămuri totul în privinţa asta dacă aş fi stat de vorbă cu o anumită persoană, pe care o evitam. Totuşi, datorită acelui om, în cele din urmă am aflat adevărul. A durat mult, dar mi-a fost dat să-l aflu.

Asta s-a întîmplat multă vreme după emigrarea mea, în timpul primei vizite în Suedia, mai bine de douăzeci de ani după moartea lui Sigfrid.

Venisem să-mi văd părinţii şi noua lor căsuţă, clădită de curînd. Îşi vînduseră gospodăria cu un an înainte, dar păstraseră o palmă de loc pe care îşi ridicaseră un cămin pentru bătrîneţe. Casa lor avea două camere în catul de jos şi una în cel de sus ; a trebuit să stau la „etaj".

Într-o duminică dimineaţa, tata şi mama s-au dus la biserică, iar eu am rămas singur

în casă. Tocmai mă sculasem şi îmi pregăteam cafeaua în bucătărie, cînd cineva bătu la uşa de la intrare. M-am dus şi am deschis. Un bărbat de vîrstă mijlocie se afla în tindă. Era îmbrăcat — cum se spune pe la noi — „ca un domn". L-am luat drept un străin — nu putea fi din regiune. Totuşi, în vorba lui am distins ceva din dialectul locului.

— Cred că nu mă mai cunoşti, nu-i aşa ?

Am zăbovit cu răspunsul. Figura vizitatorului îmi amintea de cineva din copilărie, un bărbat mai tînăr, cu obrajii mai subţiri şi cu o bărbie mai slabă, de cineva cu un trup mai zvelt — cineva pe care-l văzusem altfel îmbrăcat.

— Sînt Artur Nyström. Îţi mai aduci aminte de mine, Albert ?

— Cum nu — desigur. Tu eşti, Artur ? Doar sîntem rude.

— Da ! Sîntem rude.

— Te rog să mă ierţi ! Intră !

Era „Artur al meu". Şi mi-am explicat pentru ce nu l-am recunoscut imediat : din pricina hainelor. Era îmbrăcat civil. Îl ţineam minte în uniformă — ultima dată îl văzusem în uniformă de sergent.

— Acum sînt civil. Au trecut destui ani de cînd ne-am văzut ultima oară, adăugă Artur cînd am intrat în casă şi ne-am aşezat.

Donjuanul satului era încă bărbat chipeş, dar un pic cam rotund la pîntece. Cu vreo cîţiva ani în urmă, Artur îşi dăduse demisia. Acum vreo zece ani, spunea el, s-au făcut reduceri în efectivele armatei, încît nu mai era nici un viitor

acolo. Acum avea însă un post bun ca administrator pe o moșie din Östergötland. Nu venea pe-acasă decît ocazional, spre a-și vedea părinții bătrîni, și auzise că venisem din America în același scop. Ținea mult să mă vadă, acum, cînd se întîmpla să fim în același timp acasă.

Artur Nyström era mai în vîrstă decît mine cu mai mult de zece ani. Era matur cînd eu eram copil ; ne văzusem de multe ori, dar abia dacă ne cunoșteam. Iar convorbirea noastră mergea greoi — ca între doi oameni care se simt străini unul față de altul.

La un moment dat, am adus vorba de Sigfrid.

— Da, doar ne-am făcut serviciul în același regiment.

— Îmi aduc bine aminte. Tu ai avansat subofițer.

Și astfel, am început să înțeleg că Artur venise la mine cu un anumit scop :

— Cred că n-ai aflat niciodată cum s-a întîmplat... nenorocirea cu frate-tău mai mare ?

— De la el, niciodată. Cred că s-a îmbolnăvit în timpul unui exercițiu.

— Mie mi-a povestit totul, atunci cînd zăcea în infirmerie. A trebuit să-i promit că nu voi sufla o vorbă. Dar acum a trecut atîta vreme de cînd a murit ! Cred că pot să-ți spun totul. Să-ți povestesc ce a făcut.

— Ce a făcut ?

Chiar înainte ca el să spună asta, din însuși tonul pe care-l folosea vorbind despre fratele meu mort, am înțeles că aveam să aflu cu totul

altceva decît îmi închipuisem și mă așteptasem : ceva despre care îi era neplăcut să vorbească — din pricina lui Sigfrid.

Artur nu voia să mi-o spună în față, privea departe, pe drum :

— Fratele tău s-a betegit singur.

Folosise un cuvînt dialectal, pe care-l uitasem. N-am înțeles imediat : *s-a betegit ?*

— Și era cît pe-aci să intre la pușcărie.

Am amuțit : la pușcărie ? !

Și fostul sergent din regimentul lui Sigfrid își începu povestea :

Sigfrid și ruda noastră nu aveau nimic a face unul cu celălalt în armată, întrucît Școala de Voluntari și compania lui Artur erau două unități separate. Apoi mai era și deosebirea în grad între un recrut și un subofițer — asta nu-i împiedica însă să stea de vorbă în afara serviciului, mai ales că Artur nu făcea mare caz de galoanele lui. Iar fratele meu și el doar erau rude, se născuseră în același sat, aveau o mulțime de lucruri de vorbit. Încă de la sosirea lui Sigfrid, de Anul nou, el încercase să-l ajute să se adapteze. Înțelegea că recrutul nu se împăca de loc cu constrîngerea și disciplina din militărie, dar asta se întîmpla cu majoritatea „bobocilor" ; nu era decît neobișnuința, și asta de obicei trecea cu vremea.

De cîteva ori, Artur a băut cafea împreună cu Sigfrid la „Betania", căminul pentru soldați al baptiștilor, care se afla în imediata apropiere a zonei cazărmilor, cu toate că localul era destinat trupei. La „Betania" exista o sală de lec-

tură și pentru scris, unde Sigfrid se retrăgea adesea. În acea încăpere își petrecea el timpul liber. Iar despre purtarea lui în serviciu nu se auzeau decît lucruri bune. N-a fost niciodată scos la raport, nu și-a atras niciodată măcar cea mai mică depeapsă disciplinară — se purta bine în Școala de Voluntari. Doar era mare și vînjos la trup, făcea față instrucției obositoare a voluntarilor.

Dar într-o zi din luna martie, Artur a aflat o poveste urîtă la popota pentru subofițeri : în timpul unui exercițiu de noapte, unul dintre elevii Școlii de Voluntari se făcuse vinovat de o abatere gravă de la regulamentul militar. În timp ce compania era în marș, el ieșise din coloană, se culcase la marginea drumului și spusese că nu voia să mai meargă ; refuzase să se supună ordinelor și rămăsese în urmă. Era sănătos, dar după aceea s-a îmbolnăvit. Voluntarul se numea Karlsson.

Artur nu putea să creadă că era vorba de Sigfrid — existau mai mulți voluntari cu numele Karlsson. Cu toate astea, s-a dus imediat la infirmeria regimentului, ca să se convingă. Și ceea ce nu voise să creadă s-a dovedit adevărat.

Sigfrid era internat la infirmerie pentru o răceală serioasă, cu o anghină care se agravase într-atît încît i se inflamaseră și rinichii. Urina cu sînge și avea febră mare.

După mai multe vizite la infirmerie, Sigfrid i-a povestit ceea ce făcuse — dar îi ceru

să-i promită că nu va spune nimănui, aşa ca vestea să nu ajungă în sat.

Nu-i trebuiseră nici trei zile în serviciu ca să-şi dea seama că n-avea să îndure trei ani. Cei de acasă îl sfătuiseră să se înroleze, el îşi pusese semnătura pe contract, dar nu învinuia pe nimeni altul decît pe sine. Nu voia să mînuiască armele, lucrul acesta nu-l voise niciodată. Ştia însă că oricum avea să fie obligat să facă instrucţie vreo doi-trei ani, încît socotise că tot atît de bine putea să intre voluntar ca să urmeze o şcoală bună şi gratuită. Trebuia să îndure instrucţia cu armele, se gîndise el.

Dar la poligonul de tragere nu fu în stare să reziste. Siluetele de carton prindeau viaţă cînd trăgea în ele. Deveneau oameni care-i strigau să nu ochească, să nu tragă. I se părea că omora oameni vii cînd gloanţele lui nimereau ţinta. Iar după atacurile la baionetă vărsase de mai multe ori ; vărsase ca un animal.

Asta durase mai mult de două luni. Între timp, a înţeles că nu va putea îndura cei trei ani de serviciu. Trebuia să se elibereze, n-avea încotro, spunea el. Avea să aranjeze lucrurile astfel, încît să fie eliminat. Avea să refuze să se supună ordinelor ; după aceea, puteau să facă orice voiau cu el.

Plutonul lui primise misiunea să plece într-un marş de noapte. Era o noapte geroasă. După ce mărşăluiseră pe şoseaua naţională cam o oră, el a spus comandantului care mergea înaintea lui : „Acum am terminat cu serviciul". Apoi a ieşit din coloană şi s-a culcat în zăpada

de pe marginea drumului ; s-a trîntit într-un şanţ cu tot echipamentul : arma, raniţa şi toate celelalte. Comandantul de pluton s-a înfuriat şi l-a ameninţat cu închisoarea dacă nu se supune ordinelor şi nu se ridică în picioare. El a rămas jos ; plutonul şi-a continuat marşul.

Se încălzise şi transpirase, dar după puţin timp l-a luat cu frig. Vezi bine, erau 15 grade sub zero în noaptea aceea. În curînd se simţi răzbit de ger, se ridică în picioare, îşi luă echipamentul şi începu să umble din nou ca să-şi încălzească mădularele. Dar, necunoscînd drumurile din ţinut, a mers la întîmplare şi a rătăcit de colo-colo tot restul nopţii şi jumătate din ziua următoare pînă cînd a ajuns iarăşi la cazărmile regimentului. Sleit de puteri, s-a prăbuşit pe patul din dormitor. Spre seară dîrdîia din tot trupul, ca şi cînd ar fi avut friguri ; în această stare a fost dus la infirmerie.

Cît de primejdios putea fi să te culci în zăpadă pe un ger atît de aspru, leoarcă de năduşeală, era un lucru la care nu se gîndise, spunea Sigfrid. Dar acum ştia că n-o să mai fie niciodată zdravăn.

Ceea ce făcuse Sigfrid păruse inexplicabil pentru Artur. Acum avea să urmeze tribunalul militar, iar refuzul lui de a se supune ordinului dat de un superior putea să-i aducă pînă la doi ani de închisoare sau muncă silnică. Aşa că tot n-avea să fie liber. Dimpotrivă, avea să intre la puşcărie.

Dar, după o asemenea abatere, nu putea să fie îndepărtat din regiment ? se întrebase Sig-

frig. Era tot ce voia. Ceea ce avea să se întîmple cu el de acum încolo nu-l mai interesa de loc.

A trebuit să rămînă în infirmeria regimentului pînă în luna mai. Între timp, se refăcuse, încît putea să se ţină pe picioare ; a fost scos din cadrele armatei şi lăsat la vatră.

N-a fost dat niciodată în judecata vreunui tribunal militar. Cazul lui a fost clasat. Nu puteau să bage la închisoare un bolnav. Iar comandantul Şcolii de Voluntari i-a spus lui Artur că preferă să dea uitării delictul, pentru a nu prejudicia reputaţia şcolii ; Artur, care vorbise de asemenea şi cu medicul regimentului, a mai aflat că Sigfrid, în urma răcelii, contractase o boală cronică : nefrită şi albuminurie. Medicul nu făgăduise bolnavului că se va vindeca ; îi spusese doar că, de se va îngriji atent, cu odihnă şi dietă, va putea trăi mult.

Dar nu i-a fost dat să mai trăiască decît două luni. Poate că Sigfrid nu se îngrijise cum trebuia după ce fusese lăsat la vatră, poate că intervenise şi altceva — lucrul ăsta ar fi trebuit să-l ştiu mai bine decît el, a încheiat Artur Nyström.

Îl ascultasem pe fostul subofiţer, ruda mea, fără să-l fi întrerupt o singură dată.

Abia acum îl cunoşteam în întregime pe omul despre care vorbise — abia acum ştiam cine fusese Sigfrid.

Am rămas amîndoi tăcuţi un răstimp.

Artur reluă :

— Ţineam mult să-ţi spun asta. Puteam să ţi-o spun de mult. Dar ai fost plecat.

— Îţi mulţumesc.

— Taică-tu m-a întrebat într-un rînd. I-am răspuns că nu ştiu nimic.

— Tot timpul m-am întrebat : ce s-o fi întîmplat cu fratele meu ?

— Acum a scăpat de închisoare, oricum. Şi nu vreau în nici un fel să-i întinez memoria.

— Am înţeles.

— Se temea atît de mult că părinţii şi ceilalţi din casă ar putea să afle ! Acum ai de gînd să spui ceva tatei şi mamei ?

— Nu.

— E mai bine să nu ştie că fiul lor s-a prăbuşit singur în mormînt. Ar fi putut să sfîrşească la închisoare.

După tot ce-mi povestise Artur, eu nu aveam aproape nimic să-i spun. Pomenea de fratele meu ca de un delincvent care scăpase de pedeapsă.

Ceea ce mi-a spus după aceea a fost şi mai dureros pentru mine. M-a întrebat:

— Ai auzit vorbindu-se de vreo boală mintală în familia noastră ?

— Nu...

— Nici eu. Curios.

— Boală mintală ? Am tresărit de uimire. Ce vrei să spui, Artur ?

— Mă gîndesc la fratele tău, bineînţeles. A fost multă scrînteală în el.

— Vrei să spui că era nebun ?

— Cînd s-a trîntit jos în timpul marşului — cred că trebuie să fi...

Se uită la mine şi tăcu.

— Crezi într-adevăr că Sigfrid ?...

— Ce să credem ? Cînd spunea că panourile de tir de la poligon erau oameni vii... Cînd spunea că siluetele de carton îi strigau să nu tragă în ele... Crezi că aşa poate vorbi un om zdravăn la minte ?

Am răspuns că nu mai puteam vorbi cu el despre fratele meu mort. L-am rugat să mă înţeleagă.

Dar el n-a înţeles.

Evident, l-am jignit. A devenit zgîrcit la vorbă şi a plecat îndată. În prag, mi-a mai spus o dată că îi părea rău de Sigfrid. Din partea sa, încercase să-l ajute :

— Dacă ar fi continuat să-şi vadă de treabă ! După un an, ar fi fost avansat la gradul de fruntaş. Taică-meu, care l-a înrolat, spunea mereu : „Ar fi putut să ajungă un straşnic subofiţer".

„De ce... tocmai eu, care atît aş vrea să trăiesc ?"

Nu te-ai supus pînă la sfîrşit — ai devenit un delincvent. N-ai vrut să slujeşti Morţii — de aceea a trebuit să-ţi pierzi viaţa. Ţi-ai împrumutat trupul — iar cînd ai încercat să-l recapeţi, l-ai pierdut. Voiai atît de mult să trăieşti — iată de ce a trebuit să mori.

Te-ai ridicat de pe banca de sub castan şi ai spus : „Sînt atît de obosit astă-seară ! Acum intru în casă şi mă culc. Mergem la gîrlă

duminică ?“ „Dacă ai să fii în stare“, am răspuns eu. S-a făcut duminică dimineață și tata a spus : „E șapte și douăzeci de minute. Exact șapte și douăzeci.“

Pînă la acea bătaie de ceas împărțisem un cămin. L-ai părăsit fără să-mi spui adio : serile, noi nu obișnuiam să ne luăm bun rămas.

Acum înțeleg de ce. Ne-am întîlnit din nou, ne-am dus la gîrlă împreună, ne-am regăsit la vechiul nostru loc de popas. Tu ai rămas flăcăul de nouăsprezece ani, iar eu sînt cu cinci ani mai tînăr decît tine.

Rîurile pămîntului curg toate spre mare și se unesc cu ea. Aud Oceanul cînd se agită în fața ferestrei mele, aud șuvoiul pîrîului Bjur, în care ai încercat să prinzi peștele cu inelul aurit. Dar nu deosebesc vuietul valurilor sub fereastră de murmurul blînd care vine de la mii de mile : două glasuri se împreună, aud aceeași apă, aceeași întindere de apă care îmi vuiește în urechi.

Din apă se naște viața, dar moartea e în viață — iar cel ce vrea ce-ai vrut tu trebuie s-o piardă.

În curînd voi fi și eu acolo unde ești tu.. Vom împărți un spațiu unde vom fi inaccesibili și nimic nu ni se va mai putea întîmpla ; un spațiu pe care nimeni nu ni-l va putea răpi, pe care nimeni nu-l poate părăsi. Vom fi împreună acolo unde nu există nimic.

Curînd mă voi întoarce și-ți voi spune : „N-am lipsit decît o clipă. Iată-ne din nou în căminul nostru.“

De îndată ce mă scol din pat dimineaţa, rup din calendar fila cu data zilei de ieri. Octombrie — sîntem în a treia săptămînă a lunii şi intrăm curînd în cea de-a patra şi ultima. Iar dincolo de pragul odăii mele, continuă viaţa oraşului şi a Oceanului — cea care o să dispară şi cea care va rămîne.

Afară, pe Cleo, o zăresc pe Mrs. Jeffers îndreptîndu-se spre biroul său, netulburată şi sigură. La ora nouă fix e în agenţia sa de tranzacţii imobiliare, unde telefoanele încep îndată să zbîrnîie. Un post mă aşteaptă acolo — ar fi un drum scurt şi comod pînă la slujbă : o jumătate de minut de la hotelul meu. Şapte ore de lucru, cinci zile pe săptămînă, o oră pentru prînz, sîmbetele libere, cinci sute de dolari pe lună — o ofertă generoasă pentru un contabil bătrîn şi obosit, un om de şaizeci şi patru de ani, un fugar care a ratat totul.

Mrs. Jeffers aşteaptă un cuvînt de la mine. Dar se poate întîmpla curînd ceva care să mă dezlege de promisiunea unui răspuns. Din cer poate cădea peste noi o licoare a nimicirii, asta poate începe oricînd — a şi început de multă vreme. Oamenii încep să se teamă de hrană, de

băutură, de laptele micuţului sugar, cea mai inofensivă dintre băuturi.

Deschid fereastra şi mă uit spre norii care plutesc în lumina limpede a dimineţii. Tatăl Nostru carele nu mai eşti în ceruri... Cristos n-o să vină păşind pe norii cerului ca să ne cerceteze cugetele şi să ne judece, pe cei vii şi pe cei morţi. Ci va cădea din nori o ploaie ale cărei picături ne vor otrăvi sîngele. Cristos n-are nevoie să mai pogoare pînă la noi cu osînda : putem să ne-o dăm noi înşine.

Eu însă n-o să-mi mai cercetez cugetul. Eu nici nu-l osîndesc, nici nu-l aprob pe Mr. Carlson ; îl las să rămînă aşa cum este, de vreme ce nu pot să fac nimic pentru el. Dar... cine mi-a mai strigat că nu sînt decît un contabil ?

Asta a fost cînd cu una dintre întîmplările decisive din viaţa mea.

Esther şi cu mine avusesem o ceartă serioasă ; căsătoria noastră fusese multă vreme nefericită şi, cam o dată pe săptămînă, revenea în discuţie chestiunea divorţului. Acum îi spusesem ce aveam pe inimă : cît mă lehămetisem de biroul de tranzacţii imobiliare al lui Andrew W. Johnson, de Iron Creek şi de toate cîte le vedeam în oraşul natal al soţiei mele. Voiam să-mi părăsesc slujba, să mă mut din oraş şi să încep o altă viaţă. Cu fiecare zi pe care o petreceam în întreprinderea socrului, creştea şi sila de mine însumi.

Atunci Esther mi-a strigat în faţă :

— Eşti un contabil prăpădit !

Știa să mă rănească mai adînc : începusem ca ajutor de contabil la firma tatălui ei, avusesem în grijă timp de mulți ani ținerea registrelor. Apoi a adăugat :

— Ești omul cel mai ingrat din cîți cunosc ! Tata ți-a oferit o slujbă ; tot el te-a ajutat să faci carieră ; datorită lui și căsătoriei cu mine ai ajuns la situația de azi ! Trebuie să-i mulțumești tatei și mie pentru tot !

Lucrurile nu stăteau chiar așa ; trebuia să mulțumesc propriei mele capacități și energii. Totuși, era o parte de adevăr atît de mare în cuvintele ei, încît nu le puteam suporta, nu eram în stare să le aud.

Sîngele mi s-a urcat la cap, am devenit nechibzuit. Nu-mi pierdusem niciodată cumpătul față de fiii mei, dar mi l-am pierdut față de soție. Nu-mi bătusem niciodată copii, dar am bătut-o pe mama lor.

I-am tras Estherei o palmă — drept peste gură : a fost o lovitură grea. „Ești un contabil prăpădit !“ Am izbit gura din care ieșiseră vorbele astea. Fără să mai reflectez, mîna mea a pornit năpraznic — pentru a o amuți, pentru a-i astupa gura.

Lovitura ei nimerise în plin ; la fel și a mea. Din colțurile gurii soției mele se prelingea sînge, șiroind pe bărbie ; pe pielea ei albă și delicată apărură dîre roșii.

Am lovit-o la sînge pe femeia de care eu, ca bărbat în toată firea, mă îndrăgostisem la nebunie, singura ființă pe care am iubit-o în viața mea.

Esther a primit lovitura fără să rostească un cuvînt. N-a articulat nici o silabă. Buzele îi sîngerau și tremurau, dar n-a spus nimic. Se uita la mine ; nu surprinsă, nici zăpăcită — se uita numai, absolut calmă.

După cîteva clipe, am redevenit eu însumi — sau ceea ce speram că sînt eu însumi. Nu înțelegeam ce mă apucase. Și i-am cerut iertare. Putea să mă ierte ?

Esther scoase o batistă și începu să-și șteargă dîrele roșii de sînge de pe bărbie :

— Nu trebuie să-ți ceri iertare. Nu poți fi făcut vinovat fiindcă ești așa cum ești. Și nici eu nu sînt de vină.

Mă privea drept în ochi. Nu cu ură sau vrăjmășie. Nu era de loc mînie în ochii ei, nu era înfuriată. Dacă ar fi avut mînie sau ură în privire, aș fi putut s-o îndur. Dar privirea soției mele era plină de dispreț, distantă, compătimitoare. De aceea n-am fost în stare s-o suport.

Mă înjosisem și mă umilisem singur. Nu mai era necesar să ne spunem nici un cuvînt : lupta dintre noi era încheiată : ea învinsese. Eu mă dovedisem slab, inferior. Poate că a doua zi avea să-și retragă cuvintele prin care mă făcuse să-mi pierd cumpătul. Dar cu nici un chip nu mă puteam împăca eu cu gîndul că voi rămîne pentru soția mea o persoană absolut indiferentă, demnă numai de dispreț și de compătimire. Trebuia să termin îndată cu starea de soț al acestei femei.

În ziua care urmă întîmplării, Esther și cu mine am cerut divorțul.

Credeam că mă eliberasem. Au trebuit să treacă însă mulți ani pînă să descopăr adevărul că libertatea n-o puteam găsi decît în mine însumi.

Am aflat ce s-a întîmplat cu Isus-Jensen. Aseară, radioul l-a dat dispărut : fugise din căminul său din Laguna Beach. Și se făcea o descriere amănunțită a înfățișării și îmbrăcămintii lui, binecunoscute de cetățenii din Laguna. Dispărutul declarase mai multor persoane că avea de gînd să pornească spre Deaht Valley. Se făcea apel ca informațiile în legătură cu el să fie comunicate surorii lui, Mrs. Jensen-Harrington, Harrington House, Stanton Street, sau la Laguna Beach, Police Department.

Compatriotul meu, danezul, plecase spre deșerturile californiene, unde temperatura aerului în acest anotimp se poate ridica la 50 de grade Celsius. Îi cunosc planul : a pornit la drum pentru a alege locul unde trupurile oamenilor striviți de mașini vor trebui strînse grămadă. A plecat în deșert pentru a căuta locul unde urma să fie ridicat *Marele Avertisment*, locul unde urma să se înalțe o piramidă de cadavre, o hecatombă de trupuri fără viață care va crește cu cîte 40.000 de bucăți anual, se va ridica din ce în ce mai sus spre cer cu fiecare an ce trece. În zece ani se vor aduna acolo vreo jumătate de milion de cadavre. Iar din vîrful acestei piramide de morți, un avertisment va

porni către cei vii: „Uitaţi-vă la noi! *Stop driving!*"

Ascult anunţul în legătură cu cel dispărut şi mă gîndesc la un premergător al lui Cristos: Ioan Botezătorul, care trăia în pustiu hrănindu-se cu lăcuste şi miere sălbatică. Isus-Jensen e necredincios, iar în deşerturile Californiei, după cîte ştiu, nu există nici lăcuste, nici miere sălbatică, nici altceva de mîncare. Iar în acest anotimp toţi torenţii, pîraiele şi izvoarele sînt secate; în Valea Morţii nu există un strop de apă.

Isus-Jensen nu mai stă la intersecţia Cleo-San Pedro — şi am o presimţire sigură că nimeni din Laguna Beach n-o să-l mai vadă vreodată.

Dar parcă-l aud: „O să reuşesc! Mi-am investit viaţa în această întreprindere!"

Un om a plecat de unul singur în marele deşert — altul care a părăsit coloana de marş, a ieşit din rînd şi s-a trîntit într-un morman de zăpadă pe marginea şoselei.

Îmi petrec vremea aşteptînd scrisoarea care n-a venit nici cu poşta de astăzi. O voi primi desigur mîine.

Mai rup o filă din calendar: astăzi am aflat hotărîrea definitivă a preşedintelui Statelor Unite:

Orice rachetă atomică, lansată spre emisfera vestică va fi interpretată ca un atac împotriva Statelor Unite şi va atrage după sine represalii hotărîte.

Iar acum tot poporul așteaptă, nu face nimic decît să aștepte.

Astăzi, teama de *înainte de* o simt mai apropiată ca oricînd ; o simt ca pe ceva iminent. Și mă întorc spre cei care au trecut prin această clipă. Îi întreb cum au suportat-o, ce-au simțit. Recurg la forța lor, caut să apuc mîna pe care mi-o întind ei, caut la ei sprijin și exemplu. Vreau să aflu cum a fost — și *cum au putut.*

Odată, am stat la căpătîiul unui bolnav, într-o căsuță de țărani, situată într-o altă regiune a globului nostru. Acolo mă transpun din nou : iată-mă înapoi, lîngă tatăl meu.

El a murit în '30 — dar la el caut sprijin acum. *Cum ai putut tu, tată ?*

Tata a trăit optzeci și patru de ani. În toată viața lui a zăcut la pat timp de trei săptămîni — și acestea au fost ultimele pe care le-a mai trăit. Era în vara anului 1949. Am aflat că era grav bolnav ; am călătorit pentru prima dată pe calea aerului spre Suedia și, cînd am ajuns, îi mai rămăsese doar o săptămînă de trăit.

De îndată ce l-am îmbrățișat, așa cum zăcea pe patul său, mi-a spus :

— Sînt pe moarte. E mai bine să ți-o spun din capul locului.

Deși nu mă îndoiam de spusele tatei, am încercat să protestez, dar el m-a întrerupt :

— O să sfîrșesc curînd. Acum, că ai aflat, la ce să mai vorbim de asta ?

Medicul de țară care-l văzuse pe tata, mi-a confirmat diagnosticul. Era vorba de ficat, o tumoră — precum se părea, cancer. Ar fi putut să-l interneze la spital, dar n-ar fi fost de nici un folos. De altfel, însuși pacientul voia să rămînă acasă, unde primea îngrijiri de la fiica sa ; soră-mea Jenny se mutase la tata după ce se prăpădise mama. Nu putea fi vorba de o boală lungă, declara medicul : pentru tata, suferința avea să fie scurtă. Iar el, ca medic, făcuse singurul lucru care în cazul de față îi ră-

măsese de făcut : îi prescrisese un medicament menit să-i calmeze durerile.

Dîndu-mi aceste lămuriri, medicul era convins că mă va liniști.

În pat, am putut vedea o față schimbată, micșorată, și un trup slăbit și închircit. Bolnavul abia dacă mai putea să înghită vreo hrană ; aproape tot ce băga în gură dădea afară din nou, se plîngea sora mea Jenny. Tocmai tata, care toată viața fusese un mîncău ! Ea nu văzuse niciodată om mestecînd și înfulecînd cu atîta poftă.

I-am spus tatii că trebuia să încerce să mănînce.

— La ce bun ? Cînd trupul nu mai are zile...

Pe tata îl părăsise trupul ; refuza să mai primească hrană și întreținere, se isprăvise.

M-am așezat pe marginea patului ; a înălțat capul de pe pernă : ar fi vrut cu dragă inimă să mai zăbovească pe lumea asta vreo cîțiva ani, dar îi venise rîndul să pornească pe alte tărîmuri, și nu mai era nimic de făcut. Nu folosea la nimic să zacă aici, să geamă și să se vaite. La ce bun să lupți împotriva unui lucru prin care cu toții trebuie să trecem ?

— De altminteri, am trăit destul. Sînt împăcat.

Ascultam în tăcere — nu știam ce să răspund.

Tata și cu mine am fost contemporani pe acest pămînt aproape cincizeci de ani, dar am trăit ca niște străini unul față de celălalt. Nu

ne-am înțeles niciodată unul pe altul pe cînd trăiam sub același acoperiș, iar mai tîrziu fiecare din noi a trăit în altă parte a lumii. În copilăria mea, tata poruncea și eu trebuia să ascult. Cînd m-am făcut mai mare și am început să mă împotrivesc dreptului său de părinte asupra mea, între noi s-au iscat conflicte. Mai tîrziu, cînd am venit acasă în prima vizită după emigrare, ne-am împăcat pe deplin — trecutul trebuia dat uitării. După aceea n-am mai pomenit nici în scrisori, nici în vreun alt fel de vechile noastre neînțelegeri.

Acum tata zăcea pe patul de moarte, iar eu venisem să-l văd.

— Să nu vorbim de moarte, a spus tata. Oricum, tot nu putem scăpa de ea...

Astfel, tata eliminase de la bun început chestiunea morții sale apropiate. După aceea, toate celelalte subiecte de discuție își pierduseră importanța pentru noi. Despre ce am mai fi putut vorbi ? Ce mai aveam să ne spunem ?

Tata se sufoca atunci cînd vorbea. Eu ședeam tăcut într-un scaun de nuiele lîngă patul lui, în timp ce el își aduna puterile.

Reîncepu :

— Rămîi pînă după înmormîntare ?

— Nu se pun asemenea întrebări.

— Mă gîndeam numai ; de obicei ești atît de grăbit, băiete.

Cuvîntul „băiat“ suna atît de firesc în gura tatii, încît nu m-a surprins, deși am cincizeci de ani. Dar întrebarea dacă aveam de gînd să ră-

mîn pînă după înmormîntarea lui trăda distanţa dintre noi.

— Ultima dată ai fost grozav de zorit.

— Dar de data asta am venit acasă pentru a... mi s-a scris că...

M-am oprit singur.

— Oamenii se grăbesc teribil în vremurile astea. Parcă ar sta pe ghimpi. Se tem atît că nu vor avea timp ! Timp pentru ce ?

Parcă-l vedeam pe tata în copilăria mea alergînd de la o treabă la alta. N-avea răgaz să meargă în pas obişnuit, mai mult alerga.

Şi i-am adus aminte. Cine se temuse mai mult decît dînsul că n-o să aibă vreme pentru toate ?

— Vorbeşti adevărat, băiete, recunoscu tata. Aş fi putut să le fac toate un pic mai domol. Tot aici ajungeam, pe patul de moarte.

Închise ochii şi continuă să vorbească mai rar şi mai stins :

— Ce repede au trecut toate ! Ca într-un iureş. Viaţa însăşi se grăbeşte. Eu, unul, n-am avut nici un zor.

Ajunsesem acasă seara, tîrziu. Sora mea mi-a întrerupt prima mea convorbire cu tata : trebuia să-i dea calmantul, după aceea de obicei adormea imediat. Încă nu fusese nevoită să-l vegheze o noapte întreagă, dar se scula de cîteva ori în timpul nopţii şi se uita la el. Avea accese de vărsături.

Jenny şi cu mine ne-am vorbit să facem cu rîndul pentru a-l veghea dacă va fi nevoie. I-am spus noapte bună tatii şi ei — şi m-am

urcat în odăița de la etaj, unde mi se pregătise patul.

Am stat de vorbă împreună cîteva ore în fiecare zi — tata și cu mine. În ultima săptămînă pe care a mai trăit-o, am putut să-l cunosc mai bine decît în toți anii dinainte.

Cînd am coborît la tata în dimineața următoare, părea odihnit. Am înțeles îndată că avea pe inimă lucruri importante.

Mi-a spus :

— Aș vrea să vorbim puțin despre înmormîntare.

— Nu trebuie să te neliniștești din pricina asta.

— Dar țin mult să știi cum aș vrea eu să fie.

— Totul o să se facă așa cum dorești.

— Bine. N-ai putea cumva să te îngrijești tu de asta ?

— Poți să te bizui pe mine.

Dorințele lui aveau să fie îndeplinite, oricît ar fi mers de departe.

— Trebuie să fie șase oameni care să poarte sicriul, a spus tata.

— Așa o să facem.

— Să iei țărani bătrîni din sat. Numai să găsești !

Cunoșteam vechile datini de înmormîntare din satul meu : morții tineri sînt duși la groapă de oameni din generația lor, iar bătrînii de asemenea : cei tineri de tineri, și bătrînii de bătrîni. Eu însumi fusesem de față și purtasem la groapă oameni de vîrsta mea.

— Vrei să vorbeşti cu oamenii?
— Sigur că da. O să-mi notez numele lor.
N-aveam încredere în memoria mea. Am luat hîrtie şi creion.
— Am stat astă-noapte şi m-am gîndit la cei şase care trebuie să mă ducă, a spus tata.
Se ridică pe jumătate în pat: primul avea să fie Aron Johan, care fusese vecinul lui cel mai apropiat timp de mulţi ani. Era bătrîn de peste optzeci de ani, dar încă sănătos şi voinic. Negreşit, era în stare să pună umărul la sicriu. Doar astă-primăvară tata purtase un mort în rînd cu dînsul, cînd vărul acestuia fusese îngropat; şi Aron mersese sprinten pe picioare, ca un flăcău. Al doilea va fi Frans din Överegarn. Era slăbănog şi suferea de dureri de şale, cu toate că n-avea decît şaptezeci şi cinci de ani, dar încă mai putea da o mînă de ajutor. Iar sicriul nu avea să fie prea greu. Apoi se gîndi la Emil Eliason şi la fiul lui ca al treilea şi al patrulea om. Au fost duşmani mulţi ani, Emil şi tata. Se certaseră din pricina unui hat, din pricina îngrăditurii, dar cînd şi-au părăsit amîndoi ogrăzile şi au început să se încovoaie spre mormînt s-au împăcat. Emil era cu un an mai bătrîn decît tata şi nu prea sănătos. Dar, fără îndoială, nu putea să-i refuze acest serviciu. De altminteri, nu se cerea cine ştie ce putere. Pentru că, pînă la urmă, nu va mai rămîne mult din el.

Tata tuşi şi răsuflă adînc: zăcea acolo şi aproape nu mai putea să mănînce nimic. Se

prăpădea văzînd cu ochii. Nu va mai rămîne cine știe cît pentru sicriu. Ceea ce era foarte bine.

Va fi nevoie de trei perechi de purtători, șase oameni. Se părea că în sat nu erau destui țărani bătrîni. Trebuia să luăm și doi bărbați din generația mai tînără. Tata îi alesese dintre cei pe care îi cunoștea drept oameni pe care te poți bizui. Voia ca acei care aveau să-l ducă la groapă să fie oameni de nădejde.

Am așternut pe o hîrtie cele șase nume și i le-am citit tatii.

Părea mulțumit :

— Sînt de nădejde. Oameni de treabă, tot unul și unul.

— O să vorbesc cu ei.

— Chiar eu am vorbit cu Aron Johan. Mi-a făgăduit să spună cîteva cuvinte mai înainte.

— Mai înainte ? Cînd mai înainte ?

— Dimineața, înainte de a porni spre biserică, se-nțelege. Cu sicriul, vreau să spun.

Aron Johan, bătrînul prieten din vecini, i-a spus că ar fi rostit cîteva cuvinte chiar fără a fi rugat. Fusese totdeauna un om îndatoritor. Și doar trebuie să fie întotdeauna puțină laudă pentru un om cînd a răposat. Oricum ar fi trăit și s-ar fi purtat, oricît de mulți dușmani ar fi avut.

— Nu cred că lași vreun dușman în urma ta.

Pe fața scofîlcită a bolnavului se ivi un tremur — avea dureri.

— Vrei să te odihnești un pic ?

— Poate că da. Dar mai întîi te rog să scoți livretul din șifonier.

— De ce?

— Vreau să-l semnez. O să faci cumpărături pentru mine.

Am crezut că vorbea despre vreun livret de economii. Apoi mi-am adus aminte: un mic carnețel cu blanchete pentru cumpărarea băuturilor spirtoase, care pe atunci se numea livret de control.

— O să cumperi rația pe o lună.

— Aranjez eu și asta.

— Trebuie un coniac în cafea dimineața, nu-i așa? Înainte de a pleca spre biserică.

Cu ajutorul lui Jenny, am deschis un sertar al șifonierului, am scos livretul tatei și i l-am înmînat.

— Am drept la doi litri pe lună. O să cumperi un litru de coniac și unul de rachiu.

— Așa o să fac.

— Să servești un coniac de dimineață. Restul, cînd vin înapoi, după amiază.

Livretul se afla pe cuvertură în fața tatei; i-am întins un condei și s-a ridicat în capul oaselor pentru a-și scrie numele. A mers anevoie, mîna îi tremura, literele ieșeau strîmbe. De cîteva ori și-a odihnit mîna, ca și cînd ar fi uitat cum se fac literele. Dar termină semnătura:

— E scris rău, se-nțelege. Altădată mergea mai lesne.

— E destul de bine și acum.

Literele erau strîmbe, urcau deasupra liniei, coborau dedesubtul ei. Dar numele se afla acolo unde trebuia scris pe blanchetul din carnet, pe deplin citeț: *Ernst Gottfrid Karlsson.*

După ce semnă, tata se întinse din nou pe spate, iar respirația îi deveni înceată :

— Vrei să-mi dai picăturile alea tari, băiete ?

I-am dat o lingură din băutura calmantă. Își împreună mîinile pe piept și închise ochii. L-am lăsat singur — avea nevoie de odihnă. Își scrisese numele pentru ultima oară în viață.

După amiază a avut o criză gravă de vărsături. După ce și-a revenit în fire, a vrut să vorbească cu mine :

— Din cînd în cînd, stau culcat și ațipesc. Tu poți să rămîi aici.

— Dacă vrei.

— Stă omul așa, culcat și se întoarce îndărăt cu gîndul. Am fost aspru cu tine cînd erai acasă. A trebuit să trudești de timpuriu.

— Mi-a fost de folos, acum îmi dau seama.

— A trebuit să începi să trudești în anul cînd am cumpărat gospodăria, a spus tata. Aveai numai nouă ani.

Îmi aduceam aminte. La nouă ani trebuia să bat la treer pe arie. Cu mult înainte de revărsatul zorilor, trebuia să mă scol și să merg cu ceilalți la arie. Îmblăciul meu era și el mic, dar lucrul cel mai important era că ținea tactul cu îmblăcile celorlalți ; asta ajuta la treerat. Cîteodată, în diminețile de iarnă, după ce ninsese în timpul nopții, nu puteam răzbate printre nămeți ; tata mă ducea în cîrcă pînă la arie.

I-am răspuns că n-am avut decît de cîștigat din faptul că m-a învățat să muncesc de mic

copil ; îi eram recunoscător pentru asta. Eram destul de voinic, iar pentru copiii sănătoşi nu există educaţie mai bună decît munca. Iar copiii care muncesc capătă de timpuriu încredere de sine.

— A trebuit să înveţi, tot aşa cum şi tata m-a învăţat pe mine : să-ţi cîştigi pîinea de îndată ce eşti în stare.

— Eram săraci, doar îmi aduc aminte.

— Da. Eram săraci. Iar copiii noştri erau pedepsiţi cînd nu ascultau. Te-am bătut. Fiindcă trebuia să înveţi să asculţi.

— Îmi amintesc.

— Tu nu m-ai ascultat însă. Ai plecat în America. Treacă şi asta. A fost mai bine pentru tine.

Tăceam.

— Poate te-am bătut de prea multe ori.

— Acum nu te mai gîndi la asta.

Amîndoi trebuia să dăm uitării şi să iertăm tot ce se întîmplase între noi în trecut, am adăugat eu. Îi spusesem multe vorbe grele în seara aceea, cînd am primit biletul pentru America, iar el mi le iertase ; trebuia să tragem cu buretele peste toate, să nu mai vorbim.

Tata socotea că mă pedepsise prea aspru în copilărie.

Mă uitam la mîinile lui, care stăteau nemişcate pe pătură. Mă bătuseră, îmi trăseseră scatoalce zdravene, îmi produseseră durere. Fuseseră mari, noduroase, mîini grele. Avusesem prilejul să simt cît puteau fi de grele. Acum zăceau pe pătură, moi şi slabe, uscăţive şi fără

vlagă. Vedeam două mîini sfrijite, pielea zbîrcită peste pumnii ciolănoşi, oasele degetelor descărnate, scheletice.

Tata avea mîini făcute pentru muncă grea, brută. Îşi isprăviseră truda. Acum aşteptau răsplata pentru ce făcuseră.

— Stau cîteodată şi mă gîndesc. Mă întreb...

Tata stătea întins şi se uita la mine cu ochii mici, clipitori, scufundaţi adînc sub frunte, ochi de bătrîn :

— Mă gîndesc la Sigfrid. N-ar fi trebuit să-l sfătuiesc să se înroleze.

— Ai crezut că aşa e mai bine pentru el.

— Adevărat. Ar fi primit pe gratis tot ce-i trebuia ; şi soldă în bani, şi şcoală gratuită. N-am avut decît gînduri bune. Vrei să faci bine. După aia iese rău. Cine-i de vină pentru asta ?

Cine-i de vină ? Sigfrid nu voia să umble cu armele, dar a intrat ca voluntar în armată. Eu m-am hotărît să nu umblu cu bani, dar iată că am devenit om de afaceri. Sigfrid a fost un fiu ascultător, dar nu i-a fost dat să trăiască decît nouăsprezece ani. Eu am fost un fiu neascultător, şi mi-a fost dat să trăiesc mult pe pămînt.

Aş fi putut să-i povestesc tatii despre mine însumi şi despre fiii mei, despre slăbiciunea ce-o arătasem în faţa copiilor mei, cum nu fusesem în stare să mi-i apropii. Părinţii pot da copiilor mijloace de existenţă — dar cît de des îi pot ajuta să trăiască ? Tata n-a fost niciodată în stare să mă ajute în această privinţă — a fost vina lui sau a mea ?

Bolnavul se întoarse pe o parte și scoase un suspin adînc :

— Totul a trecut de-atîta vreme ! Ai zice că nici nu s-ar fi întîmplat vreodată.

Tata părea foarte obosit. Jenny intră la noi și-mi spuse că vorbisem prea mult cu el. N-am mai continuat convorbirea nici a doua zi.

Cînd viața tatălul meu era aproape de sfîrșit, am putut să-l cunosc. M-am apropiat de el cînd zăcea pe patul morții. Am încercat față de el un alt respect decît acela, născut din teamă, al copilului. În fața inevitabilului, tata a dat dovadă de un curaj de care nu-l credeam în stare.

În timpul unei lungi vieți de trudă, învățase să cunoască soarta a tot ce trăiește și crește. Muncise la cîmp, văzuse de aproape recoltele, de la încolțit și dat în spic pînă la coacere și strîns. Aruncase sămînța, o văzuse răsărind, înverzind, îngălbenindu-se, ajungînd la treer și, în cele din urmă, măcinată între pietrele morii. Văzuse dobitoacele nascîndu-se, crescînd, îngrășîndu-se și sfîrșind la măcelar. Se plecase în fața acestui ciclu al naturii în care-și trăise întreaga viață de țăran, îl urmărise de-a lungul unei vieți îndelungate, îl acceptase : așa a fost întotdeauna și nu poate fi altfel. Nu rămînea decît să te resemnezi. Iar el însuși făcea parte din acel tot, deci trebuia să dispară și să se facă țărînă. Era atît de simplu — n-aveai decît să te împaci cu gîndul.

Tata era creştin şi se ducea la biserică, dar pe patul morţii nu l-am văzut căutînd mîngîiere în credinţă. Poate că-şi făcea rugăciunile în tăcere, pentru sine însuşi ; nu şi-a exprimat însă dorinţa de a se împărtăşi. Nu cred să fi fost îngrijorat de ce avea să urmeze *după aceea*, de vreo pedeapsă sau vreo răsplată care ar fi putut să-l aştepte. Se comporta ca păgînii cei vechi, care, în credinţa lor într-un destin neînduplecat, întîmpinau moartea fără păreri de rău, fără bocete şi văicăreli. Ceea ce trebuia să i se întîmple era hotărît de mai nainte şi nimic nu se putea schimba.

În ultimele sale zile, tata a dat dovadă de o tărie care m-a uimit mult. Pe patul de moarte, a crescut în ochii mei.

Medicul a mai venit de cîteva ori la tata, care avea din ce în ce mai des accese de vărsături. Dormea însă cea mai mare parte din noapte şi pe deasupra lungi răstimpuri peste zi ; medicamentul îl ajuta să adoarmă, spunea doctorul.

Într-o dimineaţă, cînd am coborît, Jenny mi-a spus că tata vorbise confuz în timpul nopţii. Acum era iarăşi limpede la minte, dar vorbea cînd de una, cînd de alta. Am observat că îl cuprinsese un fel de nelinişte.

Mi-a spus :

— Am vorbit mai deunăzi de prieteni şi de duşmani. Dar teamă mi-e că voi lăsa un duşman după mine.

— Cine-ar putea să fie ?

— Vărul meu.
— Sergentul-major Nyström, vrei să spui ?
— N-am alt văr.
— De ce crezi că te-ar duşmăni ?
— De-atunci, de cînd l-am pierdut pe Sigfrid. După aia n-am mai putut să-l sufăr. Pentru că n-a fost cinstit.

După o scurtă întrerupere, am reuşit să mă lămuresc :

La cîtva timp după moartea lui Sigfrid, avusese loc o scenă violentă între tata şi sergentul-major. Îl învinuise pe Nyström că a umblat cu minciuni pe lîngă Sigfrid. Îi descrisese serviciul la regiment ca un fel de rai pe pămînt : avea să urmeze o şcoală bună, i se deschidea un viitor frumos cînd o să ajungă gradat şi nu trebuia decît să se plimbe şi să comande altora. Astea erau poveşti — tata îşi dădu seama mai tîrziu. Tata i-a spus vărului său că îi înşelase şi-i ademenise fiul. Şi i-a mai spus pe şleau că făcuse asta doar din lăcomie : ca să bage în buzunar banii pentru înrolare.

— I-am spus lui Nyström că e iudă.

Sergentul-major îl ameninţase c-o să-l dea în judecată pentru ultraj. Aşa se născuse duşmănia între ei. De atunci, rămăseseră duşmani. Cînd se întîlneau pe drum, se făceau că nu se văd.

Dar acum tata socotea că fusese nedrept faţă de vărul său. Nici Nyström nu putea fi făcut răspunzător pentru moartea lui Sigfrid. Îl apăsase multă vreme pe cuget faptul că fusese nedrept cu ruda sa. Iar acum voia să i-o spună. Voia să se împace cu el.

Subofițerul Nyström era singurul său dușman. Acum, cînd trebuia să moară, nu voia să lase în urmă nici un dușman.

— Poți să trimiți după Nyström ? a întrebat tata. Să-l rogi să vină pînă la mine ?

— Trimit chiar acum.

M-am dus la bucătărie și am întrebat-o pe Jenny : știa unde locuiește acum fostul subofițer Nyström ? Doar era vărul tatii, aproape tot atît de bătrîn ca și tata, trebuia să aibă peste optzeci de ani. Locuia cumva la căminul de bătrîni al parohiei ?

Jenny s-a uitat la mine foarte mirată :

— Moș Nyström ? Vrei să zici bătrînul sergent-major ?

— Chiar el. Tata vrea să-i vorbească.

— Ce spui ?

— Da. Tata vrea să trimitem după el.

— Dar Nyström e mort.

— Mort ?...

— Da. A murit acum vreo cinci ani, spuse Jenny.

Mă uitam țintă la sora mea.

— Tata vorbește de Nyström ca și cînd ar trăi.

— Am fost la biserică în duminica aia cînd l-au îngropat, spuse Jenny. Te asigur că e mort.

— Dar cum poate spune tata...

Jenny făcu o mișcare cu mîna, arătînd spre cap :

— Uneori vorbește alandala. Tot așa a fost și astă-noapte.

Se trezise și voia să stea de vorbă cu mama. Credea că dorm în aceeași odaie. Jenny îi amintise că mama murise cu opt ani în urmă. Dar tata părea că nu înțelege. Voia s-o trezească pe mama. Se încăpățînase, stăruia că trebuia neapărat să-i spună ceva foarte important. Iar acum Jenny nu-l asculta, începu el s-o strige pe mama. A chemat-o de mai multe ori în cursul nopții. Jenny avea de gînd să urce la mine și să mă trezească. Dar curînd bolnavul a adormit din nou.

M-am întors la tata și m-am așezat iarăși pe scaunul de lîngă pat :

— Subofițerul Nyström nu poate veni. Fiindcă a murit acum cinci ani.

Tata ridică puțin capul de pe pernă și se uită la mine cu mare uimire :

— Vărul meu, sergentul-major ? Adevărat, a murit. Nu știai ?

— Nu. Pînă mai adineauri, cînd mi-a spus Jenny.

— Da... ai lipsit atîta vreme ! Nu poți să afli toate cîte se întîmplă acasă. Sigur...

Tata uitase tot ce-mi spusese cu puțin înainte, uitase de serviciul pe care trebuia să i-l fac. Dar acum era limpede la vorbă și-și aducea aminte clar de trecut.

— Da, vărul meu e mort. N-am fost chemat la înmormîntare. Fiindcă eram supărați.

— Da, mi-ai spus asta mai înainte.

— Dar am început să ne salutăm din nou în anii din urmă. Și am trimis o jerbă de flori cînd a murit.

— Aţi fi putut să vă împăcaţi.

— Daa. A fost păcat că n-am vorbit deschis unul cu altul. Nici unul nu voia să spună primul cuvînt. Dar am cumpărat o jerbă frumoasă pentru vărul meu. Ar fi trebuit să vezi jerba aia.

Tata rămase tăcut şi căzu pe gînduri un lung răstimp ; apoi spuse :

— Nyström a murit. Aşa că nu las nici un duşman după mine.

Crizele de absenţă ale tatei deveneau tot mai dese ; clipele lucide apăreau la intervale din ce în ce mai lungi. Soră-mea Jenny şi cu mine făceam cu schimbul pentru a-l veghea peste noapte. Devenise din nou tăcut şi liniştit.

Sfîrşitul a venit pe neaşteptate. O perioadă mai lungă nu dormisem destul ; într-o noapte, stăteam şi moţăiam în scaunul de nuiele de lîngă patul tatii. La un moment dat, am adormit de-a binelea. Cînd m-am trezit, am observat o schimbare pe faţa tatii, o altfel de linişte, o nemişcare stranie. N-a fost nevoie să caut mult pricina : nu mai respira.

În timp ce eu însumi dormeam, a adormit şi el — dar pentru totdeauna. Intrase în somnul cel fără de sfîrşit. Nimic nu trăda că se luptase cu Moartea ; se întîlniseră doar — şi se înţeleseseră.

Nu-mi doresc altceva decît să pot muri aşa cum a murit tata : cu aceeaşi seninătate netulburată, aşa cum frunza veştedă se desprinde de pe ramură şi, încetişor şi tăcut, cade la pămînt.

Pe țărmul Oceanului Pacific, între oraş şi mare, un om își are bîrlogul. Locuieşte între cele trecătoare şi cele veşnice. În timpul unei lungi vieţi a avut multe locuinţe, dar niciodată un cămin. Locuieşte într-un fragment al timpului, în care se luptă cu o obsesie şi nu e în stare să scape de ea. Îl asupreşte ziua şi noaptea, îl caută pe înserat, se întoarce la el dimineaţa. Obsesia îl urmăreşte pe acest om care n-a fost niciodată statornic.

Există totuşi o mîngîiere pentru el.

Seara ies la plimbare de-a lungul ţărmului. E octombrie, o lună plăcută pe coasta aceasta ; vînturile sînt blînde, temperatura aerului e moderată. E luna octombrie 1962 şi toate par bune pe acest pămînt.

Dunele de nisip sînt părăsite şi pustii, nu întîlnesc pe nimeni. Oceanul se întinde calm şi fără vînt, iar întunericul s-a lăsat deasupra apei ; ţărmul şi marea s-au adăpostit sub vălul lui.

Doar dîre albe de spumă foşnesc surd în întuneric, parcă din gura unei fiare hămesite. Întinderea apei e ascunsă vederii, dar mişcarea valurilor şi mugetul lor îmi stăruie în urechi. Aud marea ca zgomotul unui tren rapid care

vine din depărtare, un tren care nu se apropie nicicînd, e mereu pe drum și nu oprește niciodată. Nu amuțește, nu contenește, nu face nici o haltă. E un tren fără gări și fără stație terminus. Aud un tren în veșnică mișcare, un tren fără destinație.

Merg pe țărmul Oceanului Pacific, pe fîșia de plajă scăldată de valurile care se revarsă și se retrag. Astă seară sînt singur pe dune. Nisipul se scufundă sub tălpile mele.

La început a fost apa. Sîntem încă în seara dinaintea primei zile a Facerii ; uscatul nu e încă așezat, apele nu sînt despărțite, nu se mișcă nici o viețuitoare, nici în adîncul mării, nici pe pămîntul tare. Pămîntul e deșert și gol, iar întunericul acoperă adîncurile.

Deodată se aude un vuiet care acoperă totul deasupra creștetului meu. Din văzduh vine un zgomot puternic care fără milă rupe tăcerea. Vine de la mari înălțimi deasupra mării și ajunge dintr-o dată deasupra mea. E un vuiet ascuțit care sfîșie și doare.

Oare ce planează deasupra apelor ?

Sînt avioane, mari avioane militare ce vin zburînd la mare înălțime deasupra Oceanului, purtate de aripi de oțel care nu se mișcă. Zbîrnîitul lor îmi sfredelește timpanele ca niște vîrfuri de cuțit. În întunericul serii nu le pot vedea, dar le-am văzut adesea ziua, zburînd de-a lungul coastei noastre, pe unde își au ruta stabilită.

Este *Air Alert*[1], sînt paznicii văzduhului cei gata oricînd, care au ieșit în zborul zilnic de antrenament și umplu văzduhul cu glasurile lor aspre. Avioanele au pregătite la bord armele zilei-de-apoi, arme încărcate, arme atomice.

Plutesc deasupra mea cu nimicirea și sfîrșitul în măruntaiele lor. Cavalerii Apocalipsului își călăresc prin cer caii înaripați.

Deasupra apei plutește sfîrșitul omului.

Avioanele s-au pierdut curînd în depărtări. După cîteva secunde, vacarmul *Air Alert* s-a stins. Văzduhul nu mai răsună de galopul cavalerilor cerului. Tăcerea se așterne din nou — nu s-a întîmplat nimic.

Dar în depărtare, aud ca mai nainte trenul care nu oprește niciodată, mugetul întinderilor de apă. Cele vremelnice au trecut, cele eterne rămîn.

Pe un cer întunecat, care învăluie marea, se aprind stelele. Vor licări pe cer cînd lumina zilei e stinsă. Aud trenul îndepărtat care-și continuă călătoria, văd luminile cerului stînd acolo unde au fost așezate odată. Omul cu clipa lui năprasnică de vacarm și de moarte a pierit, dar apele și stelele au rămas. Deocamdată...

Iar pacea se lasă în sufletul meu ; curînd, timpul tău se va trece ! Dar nu te mîhni, căci

[1] Alarma aeriană. (L. engl.)

toate cîte le vezi şi le auzi vor pieri la rîndul lor. Aşa că nimic nu mai e important pentru tine. Tu eşti şi începutul şi propriul tău sfîrşit. Căci nu există nici început, nici sfîrşit. Cu această certitudine, poţi fi fără teamă.

Astfel îţi vei găsi pacea !

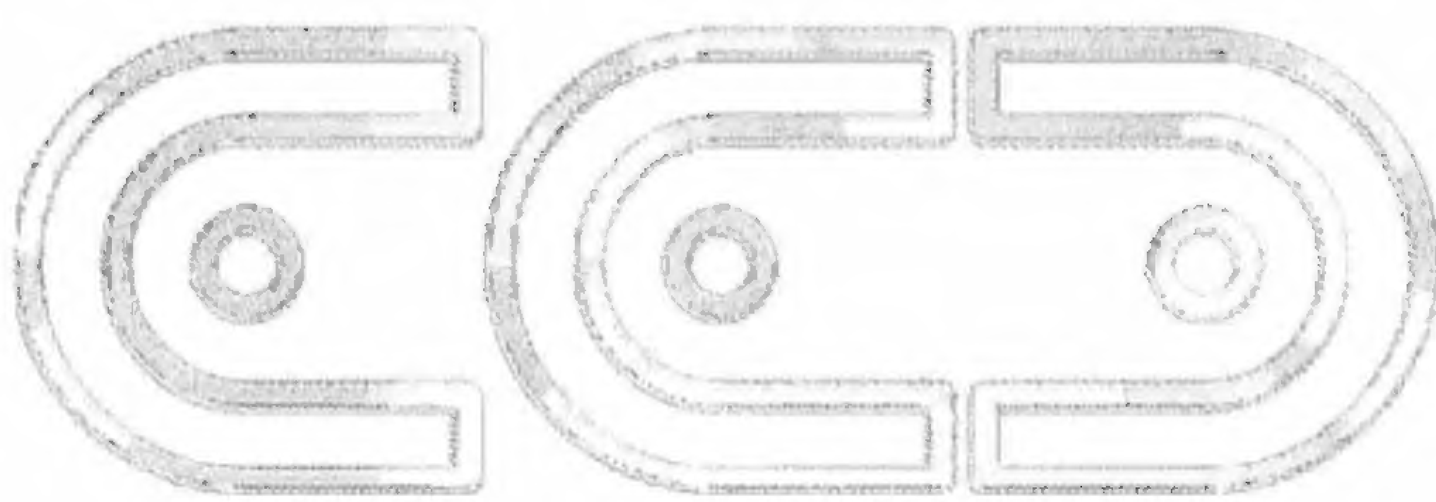
Îmi continui plimbarea de seară de-a lungul ţărmului, printre dune, mergînd cu paşi rari, tăcuţi. În urma mea, valurile şterg urmele paşilor în nisip.

Redactor responsabil : G. MARCUSON
Tehnoredactor : VICTOR MAŞEK

Dat la cules 19.06.1967. Bun de tipar 31.08.1967. Apărut 1967. Tiraj 20.145 ex. broşate. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m². Format 700×900/32. Coli ed. 11,55. Coli tipar 10,25 A. nr. 0.8730. C. Z. pentru bibliotecile mari 839.7. C.Z. pentru bibliotecile mici 839.7—31=R.

Întreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918"
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97,
Bucureşti — Republica Socialistă România
Comanda nr. 492

Scanare și prelucrare digitală

de

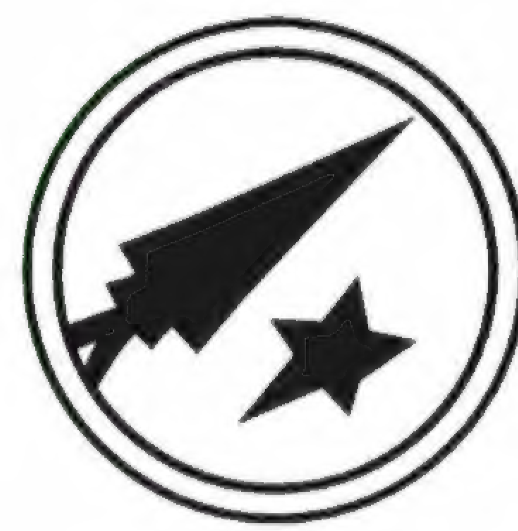

Anonim

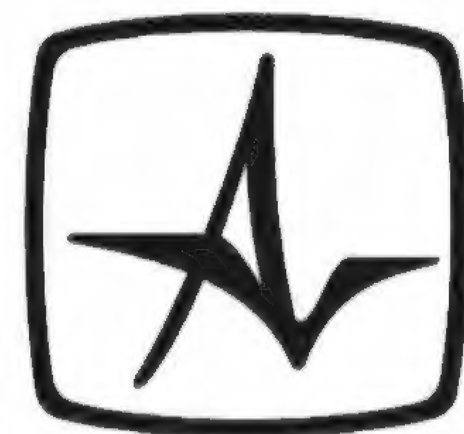
și

CAT Graur

Antwerpen

2023

